

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

1962. DECEMBER

A MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYÁNAK KIADVÁNYA

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

TARTALOM:

<i>Fehér István:</i> Gondolatok a VIII. Pártkongresszus szellemében — — —	3
<i>Dr. Csete Béláné:</i> Az osztályfőnöki munka tervezéséről — — — —	8
<i>Dr. Werner István:</i> Az irodalom tanításáról a dolgozók általános-iskolájában — — — — — — — — — —	12
<i>Jakabos Ibolya:</i> Magyar óra a dolgozók iskolájában — — — — —	16
<i>Hausmann György:</i> A kollégiumi önkormányzásról — — — — —	20
<i>Hoffmann Ottó:</i> A dolgozatírás és javítás műhelytitkaiból — — — —	24
<i>Csethe Istvánné:</i> Az irodalmi kirándulások szervezése — — — — —	30
<i>Pintér Györgyné:</i> Úttörők falujárása — — — — — — — — — —	33
<i>Ferenczy Sándorné:</i> Az értelmi erők fejlesztése az óvodában — — —	36
<i>Szabó Istvánné:</i> Az iskola-előkészítő nevelőmunkáról — — — — —	39
<i>Hegedüs Lászlóné:</i> Ünnepek, ünnepségek a szentlőrinci óvodában — —	41
<i>Jeviczky József:</i> Villámriport villámlátogatásokról — — — — —	46

A PÉCS—BARANYAI NÉPMŰVELÉSI TANÁCSADÓ KÖZLEMÉNYEI:

<i>Lemle Géza:</i> Öt megye tapasztalatcseréje — — — — — — — — — —	48
<i>Krekity Lajos:</i> A művelődés gazdasági támogatása a pécsváradai járásban	52
<i>Amrein János:</i> A szederkényi körzeti művelődési otthon munkájáról —	55
<i>Antal Gyula:</i> Neveljünk ezer mestereket! — — — — — — — — — —	58
<i>Horváth József:</i> Műszaki szakkörünk egy éve — — — — — — — — — —	61
<i>Öhler Anna — Ravasz János:</i> A honismereti szakköri munkáról — — —	64
<i>Hegyi József:</i> A művészeti csoport művelődéséért — — — — — — —	66
<i>Zsongor Kálmán:</i> Így alakult meg a komlói városi munkáskórus — — —	70
<i>Mozsgai Anna:</i> A szökédi gyermektáncszóport három éve — — — — —	73
<i>Bucsky Mihály:</i> Tájékoztatók a pécsi járásban — — — — — — — —	75
<i>Lippenszky István:</i> Színházba járó falusiak — — — — — — — — — —	78

ISMERD MEG BARANYÁT:

<i>Dr. Papp László:</i> Régészeti kutatások és feladatok Baranyában — — —	81
<i>Muszty László:</i> Sziebert mester, a „szegények” iskolaépítője — — —	88
<i>Várszegi Alajos:</i> A szászvári öregiskola — — — — — — — — — —	96
<i>Lásztes László:</i> Dokumentum a Horthy-hadsereg pécsi bevonulásának előestéjéről — — — — — — — — — —	101
<i>Dr. Mérő József:</i> „Községrendezés” Dinnyeberkiben — — — — — — —	102
<i>Mándoki László:</i> Gazdaságtörténeti adatok Siklósról — — — — — — —	104
<i>Dr. Czirfusz János:</i> Gazirirai, a krimi tatár kán és költő 360 évvel ezelőtt Pécsen — — — — — — — — — —	107
<i>Vöröss László Zsigmond:</i> Baranya védelemre érdemes természeti emlékeiről — — — — — — — — — —	109
<i>Vass Béla:</i> Barlangok a villányi hegységben — — — — — — — — — —	113

KÖNYVESPOLC:

<i>Józsa Dénes Piroska</i> : Könyvtáraink életéből — — — — —	115
<i>Tarnai Nándor</i> : A mágocsi községi könyvtár és a Béke Termeőlszövetkezet	118
<i>Szabó Aladárné</i> : Könyvbarát mozgalom a pécsi járásban — — — —	121
<i>Weitert Ádám</i> : Így dolgozunk együtt — — — — —	124
<i>Kukai Rózsa</i> : Pókháló és por helyett — — — — —	127
<i>Heiling József</i> : A József Attila Olvasómozgalomról — — — — —	129
 HÍREK — — — — —	 131

KIADVÁNYUNK MUNKATÁRSAI:

Amrein János, járási művelődési ház előadó, Pécsvárad,
Antal Gyula, népművelési előadó, Pécs,
Bucsky Mihály, járási művelődési ház előadó, Pécs,
Dr. Csete Béláné, általános gimnáziumi tanár, Mohács,
Csethe Istvánné, általános gimnáziumi tanár, Pécs,
Dr. Czirfusz János, általános gimnáziumi tanár, Pécs,
Fehér István, MSZMP Pécs városi bizottság munkatársa, Pécs,
Ferenczy Sándorné, óvónő, Komló,
Hausmann György, általános gimnáziumi diákokthoz igazgató, Mohács,
Hegedűs Lászlóné, óvónő, Pécs,
Hegy József, főiskolai tanár, Pécs,
Heiling József, könyvtáros, Pécs,
Hoffmann Ottó, általános iskolai szakfelügyelő, Szederkény,
Horváth József, általános iskolai tanár, Sásd,
Jakabos Ibolya, általános iskolai tanár, Szigetvár,
Jeviczky József, középiskolai előadó, Pécs,
Józsa Dénes Piroska, könyvtáros, Pécs,
Krekity Lajos, járási népművelési felügyelő, Pécsvárad,
Kukai Rózsa, könyvtáros, Pécsvárad,
Lemle Géza, népművelési csoportvezető, Pécs,
Lippenszky István, népművelési főelőadó, Pécs,
Liszt László, egyetemi könyvtáros, Szeged,
Dr. Mérő József, nyugalmazott főlevéltáros, Pécs,
Mozsgai Anna, általános iskolai tanár, Szökéd,
Muszty László, főiskolai tanár, Pécs,
Öhler Anna, általános iskolai tanár, Pécsvárad,
Dr. Papp László, múzeumigazgató, Pécs,
Pintér Györgyné, általános iskolai nevelő, Szigetvár,
Ravasz János, szakkörvezető, Pécsvárad,
Szabó Aladárné, könyvtáros, Pécs,
Szabó Istvánné, általános iskolai nevelő, Szászvár,
Tarnai Nándor, általános iskolai tanár, Mágocs,
Vass Béla, mérnök, Pécs,
Várszegi Alajos, általános iskolai nevelő, Barátur,
Weitert Ádám, könyvtáros, Gerényes,
Dr. Werner István, általános iskolai tanár, Pécs,
Vöröss László Zsigmond, főiskolai tanár, Pécs,
Zsongor Kálmán, általános iskolai tanár, Komló,

FEHER ISTVAN:

Gondolatok a VIII. Pártkongresszus szellemében

Soha nem volt a magyar művelődésügyi dolgozók előtt szebb és nemesebb feladat, mint napjainkban, a szocialista tudat kialakítása, győzlemének biztosítása. Kétségtelen: elmúlt társadalmi rendszerekben is megvolt a nevelői pálya szépsége. Még a legsötétebb elnyomás korában is megtalálták nevelőink a tudat, ha úgy tetszik a lélek formálásának módszereit, s igyekeztek becsületes, hazához, néphez hű államporgárokat nevelni.

A ma nevelőjének, népművelőjének véglegesen fel kell számolnia a tudatlanságot, a maradiságot, a babonát; a gondolkodásban tisztaságot kell teremtenie. Köztudomású, hogy hazánkban győzedelmeskedtek a szocialista termelési viszonyok. A tudatban, a gondolkodásban azonban még nem győzött a szocializmus. Ezért hangsúlyozzák a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának VIII. kongresszusi irányelvei, hogy „a kultúra területén legfontosabb feladatunk: a nép műveltségi színvonalának további emelése, az egyre növekvő szakemberszükséglet kielégítése, az emberek szocialista gondolkodásának, tudatának, erkölcsének formálása, és a következetes eszmei harc a polgári-kispolgári ideológia megnyilvánulása ellen”.

Kulturális életünk fő jelszava most: tanítsuk meg az embereket szocialista módon élni, dolgozni és gondolkodni!

Ebben az ideológiai, eszmei harcban a nevelői, népművelői karra nagyon fontos feladat vár. E feladat elvégzésére nevelőinket, népművelőinket elő kell készíteni.

Több helyen vetették fel: hogyan lehet a magyar ifjúságot szocialista, majd kommunista szellemben nevelni, amikor a nevelők jelentős része sem ért még el a szocialista tudat fokára. Helyes lenne — mondják — előbb a nevelők döntő többségét felemelni a szocialista tudat fokára, s azután állítani fel ilyen feladatot a nevelői munka elé, ez lenne a logikus, s a munka így zökkenőmentesebb lenne.

Lehet, hogy ez a megoldás így egyszerűbbnek látszik, de ha a dolog lényegét, mélységét vizsgáljuk, nem adhatunk igazat ennek a felfogásnak. Talán kicsit merésznek tűnik a párhuzam, ha összehasonlítást teszünk a termelészervezetek számszerű fejlesztése idején egyes helyeken — megyénkben is — tapasztalt problémákkal. Az elmúlt év folyamán egyesek azt hangoztatták, hogy egyszerűbb, simább ügy lenne, ha a magyar parasztság tudatát először átalaki-

tanánk szocialistává, s akkor a parasztság könnyebben belátná a szocialista nagyüzemű mezőgazdaság előnyeit. Csak arra nem tudtak választ adni, hogyan történjek ez a tudatátalakítás, hogyan lehetséges tömegméretekben megváltoztatni az emberek gondolkodását, tudatát, létük, termelési viszonyuk megváltozása nélkül. Valahogy így állunk a nevelőknél is, persze más területen, más vonatkozásban.

A régi feladatok, a korábbi követelmények, bár hatással voltak nevelőink, népművelőink tudatának átalakítására, gyökeres megoldást azonban nem eredményeztek.

Kétségtelenül ellentmondás áll fenn nevelői, népművelői karunk tudatformáló funkciója és a nevelők, népművelők jelentős részének világnézete között. Ez az ellentmondás azonban természetes és nem antagonisztikus jellegű. Fejlődésünk bizonyos szakaszán szükségszerűen megoldódik. Ez nem jelentheti azt, hogy ne segítsük elő minden lehetséges módon a gyorsulást, hiszen nem lehet közömbös számunkra, hogy meddig tart ez a folyamat.

Köztudomású, hogy az embereket a mozgalom teszi forradalmárrá, aktív harcoszá; a gyakorlat folyamán fejlődnek azzá, amivé lesznek. Ez állól a nevelők tábora sem kivétel.

Ismerek nevelőket, akiknek magatartását a felnőttoktatásban való aktív részvétel változtatta meg. Munkájukat becsületesen igyekeztek végezni, sokat voltak felnőtt tanítványaik között, s ez komoly hatással volt rájuk. Ismerek nevelőket, akik úgy kezdték el ideológiai fejlődésüket, hogy az ifjúság előtt, szakörökön, KISZ politikai körökön, s egyéb iskolai rendezvényeken rákényszerültek a leghaladottabb világnézet propagálására. Ismerek nevelőket, akik diákjaik előtt kezdik már szégyenleni, hogy a burzsoá ideológia bizonyos területeken még hatással van rájuk; önmagukban már ádáz csatákat vív az új a régivel, a haladó az idejét múlttal. Ismerek nevelőket, népművelőket; akiknek gondolkodását a falusi népművelési munka, a kultúrotthonokban végzett tevékenység formálta, alakította szocialistává.

Nem könnyű egyeseknek megválni a régitől, még akkor sem, ha nem ragaszkodnak hozzá. E téren nem lehetünk türelmetlenek.

Nehéz pontosan meghatározni, hogy a szocialista tudat kialakításában jelenleg hányadik kilométerkőnél állunk nevelőink, népművelőink között. Annyit azonban el lehet mondani, hogy nincs okunk szégyenkezni. Nevelőink, népművelőink a tudatformálásban sokat fejlődtek a felszabadulás óta. Egy részük mint az MSZMP tagja szilárdan áll a marxizmus—leninizmus talaján, s ezt az elméletet a művelődésügy minden területén bátran hirdeti, vallja. A kommunista népművelők élenjárnak a szocialista tudat kialakításáért vívott harcban. Örvedetes, hogy számuk egyre növekszik.

Nevelőink, népművelőink jelentős része elfogadja, sőt alakítja azt a közvéleményt, hogy illik a közért dolgozni, társadalmi munkát végezni. Szinte alig van városunkban, megyénkben olyan szervezet, vagy mozgalom, amelyben nevelőink, népművelőink ne tevékenykednének.

A helyi vagy országos jelentőségű ügyek, mint fontos közérdek szerepelnek nevelőink, vagy népművelőink tudatában.

Ezzel kapcsolatban azonban az utóbbi időben, különösen az 1962—63-as művelődésügyi évadban itt-ott találkozunk egy helyes intézkedés értelmezésével. A Művelődésügyi Minisztérium az ideji művelődésügyi évadra valamennyi pedagógus, elsősorban az iskolaigazgatók számára, az iskolai munkát állítja a

központba. Ez teljesen érthető és szükséges. Szerencsére vége annak a korszaknak, amikor a nevelők politikai, eszmei helyzetállását a tojás- és baromfi begyűjtéssel mérték. Ezt a helytelen irányzatot sem a nevelők, sem a művelődésügyi szervek nem kívánják vissza. De az is igaz, hogy nevelőink nem zárkozhatnak be az iskola falai közé, hiszen az iskola és az élet kapcsolata új módon, magasabb szinten merül fel.

Az iskola és az élet kapcsolata nemcsak azt jelenti, hogy a gyakorlati foglalkozások, a politechnikai képzés összefüggéseiben tartsunk kontaktust iskolán kívüli termelőüzemekkel. *A nevelői munka minősége, belső jegye, tartalma megköveteli, hogy nevelőink kultúrpolitikai szemlélettel rendelkezzenek és ennek következtében kultúrpolitikai gyakorlattal kapcsolódjanak be a falu, a község kulturális életébe, s ott a nagy közösség számára fejtsenek ki nevelői tevékenységet.* E téren megyénkben, városunkban sok követendő példa van, de a helyzet még korántsem kielégítő.

Eredménynek számít, hogy alsó- és felsőtagozatos nevelők, humán és reálszakos tanárok készségesen álltak, s állnak ma is a gyalupadok, a munkaasztalok mögé, mert újszerű nevelésünk szocialista szelleme ezt kívánja. Ki merné azt vitatni, hogy a politechnikai képzésben, a gyakorlati foglalkozásokban aktívan tevékenykedő nevelőre ne hatnának az iskolán kívüli, de az iskolai munkával szorosan összefüggő szocialista vonások?

Nevelőink, népművelőink formálják az új kulturális életet, de ez az új kulturális élet is visszahát a nevelők, népművelők gondolkodására, munkájára, egész tevékenységére.

A tudatformáló munka eddigi eredményei jogosítanak fel bennünket arra, hogy elemezzük azokat a szálakat, amelyek visszahúznak bennünket a fejlődésben.

Melyek ezek a visszahúzó ideológiai, szellemi, erkölcsi tényezők?

A 25 éves ellenforradalmi rendszer szellemi hagyatéka még mindig megtalálható iskoláinkban, népművelési munkánkban. Tapasztalható még nacionalista, káros felfogások passzív ellenállás formájában. Köztudomású, hogy a nacionalizmus lényege az osztályharc tagadása, a nemzeti egység hirdetése. Ez úgy nyilvánul meg iskoláinkban, népművelési munkánkban, hogy a történelmi események tárgyalásában, az egyes irodalmi művek értékelésében nem mindig az osztályviszonyokból indulnak ki. Lehet találkozni tanulókkal, akik a munkásosztály hősi harcát úgy látják, mint a nemzeti egység megbontását. Ugyancsak téves, helytelen felfogásokkal találkozunk a humanizmus fogalmával, különösen a szocialista humanizmus helyes értékelésénél. Tanulóink és egyes felnőttek néha általános emberségről, emberszeretetről beszélnek, kizárva minden osztályszempontot. Nem látják világosan, hogy a szocialista humanizmus nem általános emberszeretet, hanem a szocializmust és a kommunizmust építő dolgozó tömegek szeretete, és megbecsülése, amely szükségzerűen együtt jár a szocializmus nyílt és burkolt ellenségeinek elnémitásával. Találkoztunk olyan példákkal, hogy tanulóink nem értették meg azt a jelenséget, amikor a Magyar Népköztársaság igazságszolgáltatása a törvényes kereteken belül éppen a szocialista humanizmus jelszavával vonta felelősségre 1956 után az ellenforradalmi elemeket.

Ehhez a felfogáshoz kapcsolódik a szeretet és gyűlölet dialektikájának helytelen értelmezése, amelyet különösen a vallás táplál iskoláinkban, a népművelési munkában. A „minden ember testvér” jelszó sajnos még mindig hat iskoláinkban, különösen leánytanulóinknál.

Örvedetes, hogy az utóbbi időben nevelőink és kultúrunkásaink közül mind többen és többen járnak a szomszédos nép demokratikus államokba. Ez nagyon helyes és tanulságos, maguk a nevelők és népművelők is örülnek ennek. Azonban fel kell figyelniünk olyan jelenségre, hogy a külföldön járt nevelők és népművelők egyes szomszédos államokat agyondicsérnek, másokat kézlegyintéssel intéznek el. Figyelmen kívül hagyják az egyes államok múltját, történelmi fejlődését, s ezekből a mechanikus összehasonlításokból nem a proletármunkáinak gondolata csendül ki.

Nevelőink, népművelőink jelentéktelen, de hatásában annál jelentékenyebb részénél tapasztalhatunk még mindig bizonyos politikai cinizmust, illetve apolitikusságot. Ebben kétségtelen hibás volt az 1956 előtti politikai munka gyakorlata is. Annak a nevelőnek nem volt semmi gondja, semmi baja, aki a tanításon kívül, vagy pontosabban a tanóra leadásán kívül nem csinált semmit. Akkor valahogy úgy voltunk, mint egyes iskoláknál a tanulók magatartás jegyeinek elbírálásánál. Ha egy gyerek egész évben nem csinált semmit, „jó gyerek volt, nem okozott különösebb gondot a tanári karnak, példás magatartás jegyet kapott. Ez a passzív szemléletmód szerencsére már majdnem teljesen a múltté. Ma már nevelőinket, kultúrunkásainkat nem úgy ítéljük meg, hogy aki nem követ el hibákat, azaz aki nem csinál semmit, az a jó nevelő, hanem úgy, hogy ki milyen aktívan vesz részt a kulturális munka napi küzdelmeiben, napi harcában.

Az apolitikusság egyes nevelőknél és kultúrunkásoknál nem is annyira tudatos, hanem inkább politikai műveletlenség következménye. Még nem győzött teljes egészében művelődésügyi berkekben az a felfogás, hogy az általános műveltség elengedhetetlen része a politikai műveltség, a politikai tájékozottság.

Nevelőink, kultúrunkásaink szocialista tudatának egészséges fejlődését hátráltatják a régi társadalmi rend erkölcsi felfogásának maradványai, amelyek közül csak néhányat említünk.

Nem tagadhatjuk le, hogy iskoláinkban, de általában a kulturális életben még mindig él a protekció. Bár alaposan visszavonult és nem a régi formában érvényesül, de az ún. „szocialista összeköttetések” sem használnak kultúrpolitikánk tisztaságának. Nem arról van szó, hogy ne segítsünk az embereken. Az emberek ügyeinek, a tanulók ügyeinek tisztességes elintézése kötelességünk. *De a jogtalan előnyök kiharcolása, vagy biztosítása különösen mások rovására, távol áll a kommunista erkölcs alaptételeitől, még akkor is, ha azok szocialista köntösben jelennek meg.*

Technikumi, egyetemi felvételeknél, érettségi vizsgáknál, évvégi osztályozásoknál stb. igyekeznek egyesek felhasználni ismeretségeiket, összeköttetéseiket.

A karrierizmus veszélyét sem sikerült teljesen száműznünk a kultúrunkakából.

E régi tudatmaradványok ellen megindult a harc. A régiék mellé azonban újak is jöttek, amelyek nehezítik a szocialista tudat további fejlődését. A revizionizmus, a dogmatizmus, az iskolai munkában, a kultúrunkában sem múlt el nyomtalanul. Ezek elemzése azonban hosszadalmas lenne e cikk keretében.

Egy új irányzatra azonban nem árt felhívni a figyelmet. Napjainkban helyes és szükségszerű politikai irányzat a nemzetközi helyzetben a békés egymás mellett élés gyakorlata. Találkozunk olyan nevelőkkel, kultúrunkásokkal, akik ezt a fontos és helyes államközi elvet ideológiai frontra is vonatkoztatják.

Ideológiai fronton nincs békés egymás mellett élés. A mi elveink, a marxizmus—leninizmus alaptételei, és a burzsoá ideológia között nem lehet harmónia, mert akkor önmagunknak mondanánk ellent. A munkáshatalom ügye, a proletariátus diktatúrája, a proletárinternacionalizmus és az igaz hazafiság, a materialista világszemlélet, stb. mind olyan általános érvényű elvek, amelyeket sem Magyarországon, sem Kínában sem az Egyesült Államokban nem adhatnak fel a kommunista pártok.

Egyes nevelők, népművelők, így teszik fel a kérdést: jó ez a szocializmus, csak ne harcolna a vallás ellen. Mi így válaszolunk: minden fajta kizsákmányolás, elnyomás, tudatlanság ellen harcolunk az emberiség boldogulása érdekében, s nem a mi bűnünk, hogy a vallás a másik oldalon áll.

A Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusa világosan, egyértelműen megszabta kultúrpolitikánk további fejlődését. A többi lényegében nevelőink, kultúrmunkásaink jó hozzáállásától, áldozatvállalásától, népszerűtetésétől függ. A párt továbbra is bízik a művelődésügy dolgozóiban.

Dr. CSETE BELÁNÉ:

Az osztályfőnöki munka tervezéséről

Iskolarendszerünk egyik fontos vonása az eszmei-politikai nevelőmunka sokoldalú kibontakoztatása, elmélyítése. E feladat megoldásában központi szerepet kap az osztályfőnök. Munkájában nagy segítséget jelent az iskolai és alapszervezeti KISZ-munka. A megnövekedett feladatok megkövetelik nevelőmunkánk tervezését is. Ehhez szeretnék segítséget adni azzal, hogy ismertetem osztályfőnöki munkatervemet, nem azért, mert tökéletesnek tartom, hanem azért, hogy segítséget adjak az osztályfőnöki nevelőmunka megtervezéséhez konkrét példa alapján.

A munkaterv előkészítése. Az iskolai munkaterv célkitűzéseit figyelembe véve egy tág vázlatot készítettem. Ebbe épült bele az iskolai KISZ-szervezet programjából mindaz, ami osztályomra érvényes. Osztályom KISZ-alapszervezetének munkatervét vezetőségemmel megbeszéltem. Vigyáztam arra, hogy az osztály KISZ és az osztályfőnöki munkaterv ne fedje, hanem kiegészítse egymást. Majd az elmúlt tanévben az első osztályra készített munkatervem célkitűzéseit átnéztem, s a továbbfejlesztésre váró részeket ugyancsak beépítettem új feladattaimmal és célkitűzéseimmel együtt vázlatomba. Segítséget adott a 21. számú osztályfőnöki füzet is. Ilyen előkészületek után született meg osztályfőnöki munkatervem, melynek fő pontjai a következők:

I. Elemző rész

a) *Adatszerű felmérés.* Osztályfőnöki munkanaplóm első lapján statisztika-szerű felmérésben kimutattam az elmúlt tanév tanulmányi eredményét rendűség szerint. Feltüntettem a magatartási érdemjegyek megoszlását, valamint a hiányzást és az egy tanulóra eső mulasztási átlagot félévkor és év végén. A fentieket a későbbi összehasonlításhoz fontosnak tartottam.

b) *Általános rész.* Az elmúlt tanévben célkitűzéseim a következők voltak: a diákok szilárd világnézetének megalapozása; osztályfőnöki munkámban a fokozatosság és következetesség betartása; mindezen tevékenységeket a szocialista ember, szocialista szakember kialakítása érdekében fejtettem ki.

1. Céljaim eléréséhez fontos volt a *közösség kialakítása* (közösségben, közösség által, a közösségért); a KISZ-munka és az ISZM-mozgalom összefogása. Mindezek eredményeként kialakult a szabad véleménynyilvánítás diákjaim részéről. A KISZ-munka és az ISZM-próba foglalkozások eredményeként csakhamar komoly öntevékenység alakult ki osztályomban.

2. *Tanulmányi téren* a következők voltak célkitűzéseim: a tanulási mód-szerek megbeszélése diákjaimmal, az egymás helyes segítésére való nevelés, melyek eredményeként a jobb tanulmányi eredmények megszülettek. Rendszeresen látogattam órákat osztályomban. A szaktanárokkal megbeszéltem a felmerülő problémákat és észrevételeimet. A túlterhelés megakadályozására rendszeresen ellenőriztem a feladott anyagmennyiségeket.

3. *Erkölcsei-politikai* vonatkozású osztályfői munkám folyamatos volt. Sajtóbeszámoló, politikai témájú beszélgetések a XXII. Kongresszus anyagának megbeszélése szinte szükségessé tette a napi politikai események követését. Rá akartam vezetni tanulóimat arra, hogy öntudatos fegyvellem nélkül komoly munkát nem lehet végzeni. Kiküszöböltük az indokolatlan hiányzásokat és tudatosodott a munkaerkölcse. Szaktárgyaikkal is igyekeztem elősegíteni világnézetük kialakítását (Biológia és földrajz).

4. Talán egyik legfontosabb munkaterületem volt — első osztályról lévén szó — a *tanulók megismerése*. További nevelésük szempontjából meg kellett ismernem egyénenként tudásszintjüket, általános műveltségüket és a neveltségi fokot. Igyekeztem megszerettetni velük új iskolájukat. Lehetőségeimhez képest sok családlátogatást végeztem. Ellátogattam több ízben kollégiumi diákjaimhoz is, és a tanítási szünetekben közülük sokat otthonában is meglátogattam. A szülőkkel folytatott beszélgetések alapján képet tudtam alkotni diákjaikról egyénenként. A közösség irányítása könnyebb, ha annak tagjait külön-külön is ismerem.

5. *Művelődés, szórakozás, kultúra*. Időnként közös mozilátogatásokat szerveztünk, film- és könyvankétokat tartottunk (pl. Októberi vihar, Anya). Osztályom részt vett az olvasómozgalomban, iskolánk irodalmi színpadának, önképzőkörének munkájában, a kiválóbbak a Helikon-ünnepségeken is. Nem maradtak ki a szakköri munkából sem. Két teadélutánt rendeztünk, ügyesen közbeiktatott szellemi vetélkedőkkel. Osztályom egy jól sikerült tanulmányi kiránduláson is részt vett. Sportolóink az iskolai és osztályok közötti bajnokságokon megállták helyüket. Testük ápolását és az egészséges életmód kialakítását segítették elő az orvosi előadások. Mindebben természetesen az irányító és a szervező a KISZ-szervezet volt.

II. Fő feladatok erre a tanévre

Az idei tanévben az elmúlt év célkitűzéseit a következőkben szeretném tovább vinni:

1. A múlt tanévben kialakított osztályközösség összetartása és tömörítése az aktív mag köré, tehát a makarenkói második szint megszilárdítása a fő célom. A KISZ aktivistákat olyan irányban nevelem, hogy szilárdan lehessen rájuk támaszkodni az új feladatok megvalósításában.

2. Tanulmányi téren segítséget adok az előirányzott reális tanulmányi szint eléréséhez. Szem előtt tartom a tanulmányi és egyéb elfoglaltságok egyensúlyát. Így szeretném megelőzni a másodikosokra oly jellemző tanulmányi visszaesést.

3. A politikai és világnézeti neveléshez az osztályfőnöki órák, egyéni beszélgetések, KISZ próbafoglalkozások és a szaktárgyak adnak továbbra is segítséget.

4. Egészségük és környezetük védelmére való nevelést egészségügyi előadások és osztályfőnöki órák segítik. Továbbra is fontos feladat marad a kultúra iránti érdeklődés ébren tartása, az aktív tevékenység kibontakoztatásával.

III. A fő feladatok

A közösség kibontakoztatása. A közösségi élet kerete és összefogója az ISZM-mozgalom. Követelményeivel segíti az öntevékenység fejlődését. Feladatom a próbacsoportvezetők jó felkészülésének elősegítése. Segítenem kell azt, hogy a KISZ-vezetősége egyre inkább átfogja és irányítsa az osztály életének minden lényeges tevékenységét (jó osztálygyűlések, próbafoglalkozások, tanulás, fizikai munka, kulturális megmozdulások és sport).

Az osztályfőnök és osztály közötti őszinte, baráti légkör, bátor véleménynyilvánítás előreviszi a közösséget. (Ennek alapját már az I. osztályban le kellett raknom.) A jó közösség kialakításához fontosak a jó vezetők. Az osztály vezetésének tagjai példamutatók a közösségi munkában, tanulásban, egymás segítésében, műveltségük gyarapításában. Tekintélyük van és szeretik őket. Ők legközvetlenebb segítőim, munkatársaim.

Tanárok összefogása, kapcsolat a kollégiumokkal. Állandó kapcsolatot tartok fenn az osztályomban tanító tanárokkal. Nemcsak a tanulmányi eredményeket beszéljük meg, hanem a tanulók formálásával kapcsolatban is megegyezünk. Félévenként legalább 1—1 órát látogatok minden szaktanárnál. Ezt beszélgetés követi, így válik csak hasznossá. A kollégiumi nevelőkkel folytatott megbeszélések az összehangolt nevelést és követelményeket segítik elő, az ott történt látogatások pedig a tanulók jobb megismerését teszik lehetővé.

Kapcsolat a szülőkkel. Egyik fő eszköz a családlátogatás. Segítségével hasonlítom össze az iskolai és családi nevelést. A tanuló sok addig ismeretlen tulajdonságáról tudomást szerzek, így eredményezi az egyéni bánásmód megvalósítását is.

A szülői értekezleteken képet adok az osztály szerteágazó munkájáról, KISZ-életéről, politikai fejlődéséről, tanulmányi fegyelméről, magatartásáról, és megbeszéljük a problémákat. Ebben a tanévben szeretném, ha a kollégiumok is képviselnék magukat a szülői értekezleten, észrevételeikkel még gazdagabbá, hasznosabbá tehetik azokat.

Kidolgoztam a családlátogatások tervét is. Az 1962—63-as tanévben minden vidéken lakó tanulót is szeretnék meglátogatni.

Egyes tanulókkal kapcsolatos tervek. Két fő szempont vezérelt: 1. jó közösségi, mozgalmi emberek nevelése. 2. Az érdeklődési körnek megfelelő foglalkoztatás, a pályaválasztás távlatával. Felmérésem alapján már szeptember végére felosztottam a tanulókat az érdeklődési körnek, tehetségnek megfelelően. Ezt követte az érdekelt szaktanárokkal, a tanműhely vezetőjével folytatott megbeszélés. Önképzésünkben a tanulók legmesszebbmenő támogatása biztosítottnak látszik. Mit jelent ez a segítség? Aktív szakköri munkába kapcsolódhatnak. Egyéni beszélgetések alkalmával irányítást kapnak az életkoruknak, szellemi fejlettségüknek és érdeklődési körüknek megfelelő irodalom kiválasztásában, kérdéseikre választ kapnak. Mint osztályfőnök 3 havonta elbeszélgetek velük a szerzett ismeretanyagról, tudásuk bővüléséről.

IV. Osztályfőnöki órák tervezése

A terv elkészítését a kötelezően előírt témák számával, megemlékezések és politikai órák számszerű összegezésével, s azok elosztásával kezdtem. A fennmaradó szabad órák anyagát nem egyéni válogatással, hanem diákjaim kívánsága szerint állítottam össze KISZ-vezetőségem segítségével. Sok érdekes és sokirányú érdeklődést mutató kívánság érkezett hozzám. Néhányat felsorolok közülük: „Olaszország művészeti emlékei”, „Fiúk-lányok közötti helyes baráti

kapcsolat”, „Hogyan lett a tanár pedagógus?”, „Bolygók keletkezése”, „Különleges, furcsa népek, népszokások”, „Zenéről és zenehallgatásról”, „Hipnózis és más érdekes orvosi megfigyelések”, „Kérdezz—felelek”. (Sok területről olyan kérdések, amit nem tanulunk, stb.)

Nem gond a témakiválasztás. Valamennyi érdeklő a tanulókat, várják és szükségét érzik az osztályfőnöki óráknak. Ott őszintén megnyilatkoznak, vitáznak, választ kapnak kérdéseikre. Világnézetük tudásuk bővül, formálódik. Politizálnak. Kialakul bennük a kritika-önkritika. S, — ahogy ők mondják — sok mindenről hallunk, társaságban nem kell majd szóval ülnünk.

Természetesen mindez elég általánosan hangzik így. A fő feladatok konkrét ütemezése, felbontása akár hónapokra, hetekre is az általános feladatok alapján kell, hogy történjen. Helyes az is, ha az osztályfőnök osztálya KISZ alapszervezetének munkatervét is csatolja saját munkatervéhez, hogy minél jobban segíthesse az ott folyó aktív tevékenységet. Az osztályfőnöki munka nem helyettesítheti a KISZ tevékenységét, mint ahogyan az utóbbi sem teszi feleslegessé az egyre jobban elmélyülő, tervszerű tanári nevelőmunkát, hanem a kettő kölcsönösen kiegészíti egymást.

DR. WERNER ISTVÁN:

Az irodalom tanításáról a dolgozók általános iskolájában

Társadalmi életünk egyik legörvendetesebb jelensége, hogy napjainkban ezrével töltik meg az iskolapadokat olyan felnőttek, akik valamilyen okból, legtöbbször önhibájukon kívül idő előtt kimaradtak a közoktatásból és ezzel az általános művelődés lehetőségéből is. Már előjáróban elmondhatom: öröm foglalkozni velük. Hiszen olyan réteg kerül itt a pedagógus keze ügyébe, amely tudásra szomjas, fogékony, tanulni akar és nem kényszerből veszi kezébe a könyvet, mint a gyerek, hanem saját akaratából képezi magát, mert az életben, munkájában érezte hiányosságának hátrányait.

Minden gyakorló nevelő, aki dolgozókat tanít, tapasztalatból tudja, hogy míg a tananyag az általános iskoláéval nagyjából azonos, maga az emberanyag, a felnőtt „diákság”, óriási különbséget jelent az általános iskolaival szemben, és ezért egészen más hozzáállást és módszertant is igényel.

Ha eredményt akarunk elérni, minden módszertani szempontot megelőzve, mindig és minden viszonylatban egyetlen dolgot kell állandóan szem előtt tartanunk: nem az általános iskola nebulói ülnek előttünk, hanem egy egészen különleges összetételű kis társaság, melynek jórésze a legkülönbözőbb, sokszor meghökkentő gátlásokkal ül be az iskolapadba. Nagymamák és süldő lányok, nagyobb üzletek vezetői és csillések, rendőrőrmesterek és vasúti pályamunkások ülnek egymás mellett és csak egyetlen vonásuk közös: mind tanulni akarnak. De mekkora volt a megrökönyödésem, mikor az első irodalom órán az olvasási készségről akarván tájékozódni, olvastattam velük és jó néhány folyamatosan, kifogástalanul olvasó után egy szemüveges 50 körüli néni került sorra, és percekig pislogva hallgatott. Bizonyos nógatásra végre mégis elkezdte, és keservesen rosszul, bizonytalanul, szótagolva olvasott, gyengébben, mint egy másodikos. És nem az egyedüli ilyen volt az osztályban. Nem mondom, elhültem egy kicsit... Hogy fogok én ebben a hatodikban irodalmat tanítani? Egyáltalán, lehet? Hát igenis, lehet! Csak kellő türelemmel és körültekintéssel lássunk a dologhoz, és még az ilyen esetekben is lehet eredményt elérni.

A gyengén olvasóknál rögtön külön otthoni gyakorlást vezettem be, kéthetenként ellenőriztem és hamarosan biztató javulást tapasztaltam. Most már csak arra kell ezeknél vigyázni, hogy a többségtől ne szakadjanak le, mert akkor előbb-utóbb akkorára tágul a különbség, hogy végül mégiscsak lemorzso-

lódnak. Előfordul ez is, de szerencsére nagyon ritkán. Általában az első teendő az olvasási készség javítása és bizonyos mértékű nivellálása, mert hisz természetesen ez nemcsak az irodalom, hanem minden tantárgy tanításának alapja. Sajnálatos, de így van: ezzel a meglepő nehézséggel elég gyakran találkozunk az ötödikben, ahova 4 elemiről szóló bizonyítvánnyal iratkoztak be egyesek — és alig tudnak olvasni.

A második teendő az irodalom megkedveltetése. Mint feladat, ez már könnyebb, viszont a szintkülönbségek annál nagyobbak. Akadnak meglehetősen olvasott, tájékozott hallgatók és olyanok, akiknek szinte sejtelmük sincs, hogy mi is az irodalom, és nem hogy egy novellát nem olvastak soha életükben, de újságot is alig. Itt kettős tennivaló áll előttünk, amit lehetőleg szimultán oldjunk meg. Először itt is a nivellálást munkáljuk és mellette, szigorúan ügyelve az egyes hallgatók egyéniségére, egyenesen kinyomozzuk, mi áll érdeklődési körükhöz legközelebb és ezen a jó nyomon indulva, némi pszichológiai gyakorlatokkal mindenkinek meg lehet adni a gyümölcsöző indítást. Itt, ha furcsának tűnik is, néha olcsó eszközök is igen hatásosak. A romantika általában könnyen talál utat (talált mindig is) az emberek érzületéhez. Keressünk eleinte minél cselekményesebb olvasmányokat és világosítsuk meg benne a romantikus elemet: irodalmi fogalmat rögzítettünk vele, egyben pedig megtétettük velük az első lépést az irodalom megkedveléséhez. Ugyanez a teendő a szerelmi témákkal, melyekre nézve tévedés volna azt hinni, hogy csak a fiatalok érzésvilágához állnak közel. Halhatatlan téma ez míg csak világ a világ.

Volt egy hatodikosom, aki eleinte alig, hogy folyamatosan tudott olvasni. A leírt „kezelésben” részesült; a hetedikben év végén elfogott a folyosón és zavartan a kezembe nyomott egy cédulát. Verset próbált írni, kért, hogy mondjak róla véleményt. Mi tagadás, vérfagyasztó rossz két szerelmes strófa volt, de ugyanő a nyolcadikban már az üzemét verselte meg (az Uránvárosban szerelő), már elfogadható rímekkel, helyesen ütemezett sorokkal. Ha nem is lesz belőle költő, biztos, hogy mindhalálig szeretni fogja az irodalmat. És ha már ott tartunk, hogy láthatóan megfogamzott az érdeklődés, akkor érkezünk csak el oda, hogy sutba dobhatjuk Kiss József, a költő receptjét, melyet egy költeményében találunk: „A csókot gyakorold és ne magyarázd!” Mert eddig csak izlettettük velük az irodalmat, és csak ezután jön el az ideje, hogy elméletileg is többet beszéljünk róla. Előbb ne! A tankönyvben foglalt rövid alapelemek bőven elégségesek. Most azonban, hogy otthonosabban érzik magukat az irodalom „első emeletén”, fölmehetünk velük a másodikra is, és itt már bátran támaszkodhatunk olyan segítségre, mely az általános iskolai tanulónál természet-szerűleg hiányzik: az élettapasztalatra. Hiába magyarázzuk egy 12 évesnek, a legfejlettebbnek is, mi például a kritikai realizmus, nem válhatik vérré, nem értheti meg igazán, mert üres héj marad, legfeljebb bemagolja, ha egyszer nincs, mert nem is lehet mögötte saját életismeret. Már pedig itt kell üstökönragadni az egész kérdést, ez döntően fontos tényező, erre lehet és kell is építeni munkánk oroszlánrészét. Nemcsak a dolgozók iskoláiban, az irodalom egész világában alapvető igazság, hogy az író és olvasó kölcsönös viszonyban áll egymással és a kérdéses írásmű a híd közöttük, mely őket egymás felé vezeti. Csakhogy ezen az úton a legkülönbözőbb utasokat találjuk. Egyeseknek nagy élettapasztalata, élményanyaga van, másoknak annál kevesebb, minden-esetre ők az egyik pólus, maga a mű, mely változatlanul áll mindegyikük előtt, a másik. Nagyon természetes, hogy az előbbieknél mondjuk ugyanaz

a regény, sokkal többet mond, mind az utóbbiaknak, és pedig annyival többet, amennyivel több a saját élményanyaguk. A legnagyobb író is csak akkor ér el hatást, ha az olvasó rezonálni tud, ha nem, terméketlen sziklára vetett magot. Ezt az adottságot használjuk fel elsősorban a dolgozók általános iskoláiban az irodalomtanításhoz. Alig akad a tananyagban olyan olvasmány, melyben ne tudnánk ikapilláris csöveket tallálni saját élményanyagukhoz és ezzel könnyen, szinte észrevétlen bevezethetjük hallgatóinkat az igényesebb irodalom területeire. Ha pedig egyszer meg tudjuk teremteni a kapcsolást az áramkörbe, már meg is nyertük a csatát.

Utaltunk már arra a különleges összetételre, amit egy ilyen osztály jelent. Ezért a cél érdekében szerintem szabad olyan kissé bizarr eszközöket is igénybe venni, ami gyerekeknél nem volna helyes. Olvastam egy amerikai egyetemi tanárról, aki valóságos bűvészmutatványokat vezetett be előadásain a hallgatóság figyelmének lekötésére — teljes sikerrel. Nem ilyesmire gondolok, hanem arra, amit már magam is felhasználtam. Akadnak szerepelni nagyon szerető és jó kvalitású tanulók, engedjük őket szóhoz jutni, néha akár az órabeosztás terhére is, ha az osztály érdeklődését meg tudják mozgatni. Egyszerűbb dramatizálással is próbálkozhatunk, még azzal is, hogy maguk jelöljék ki, kik legyenek a szereplők. Annál elővigyázatosabban kezeljük a „lámpalázásokat”, akik a legnagyobb zavarba jönnek, amint a szájukat nyilvánosan ki kell nyitniok, és ne feledjük, a többséget ezek teszik. Nem is hinnők, mennyi gátlás szorulhat egy mondjuk 40—50 közötti jó állású, jól képzett villanyszerelőbe, ha az osztály „nagy nyilvánossága” előtt beszélnie kell. Ugyancsak emlékezetes annak a nyolcadikosomnak esete, szorgalmas, értelmese kiisker. üzletvezető volt az illető, aki láthatóan állandóan figyelt az órákon, de a száját sohasem nyitotta ki, még csak nem is jelentkezett. Mikor egyszer felszólítottam és kérdést tettem fel neki, hallgatott. Hiába ismételtam meg négyszer is, néma marad. Végül rászóltam: „Nézze... elvtárs, biztos vagyok benne, hogy tudja ezt az anyagot, hát végre is mért nem beszél?” Erre kitért. Legnagyobb megrökönyödésemre, olyan vaskos káromkodással, hogy a sok nőhallgató azt sem tudta hirtelenében, melyik lábára álljon. „Nem tudok én beszélni!” kiáltotta kipirulva. „Dehogyanem... elvtárs, na dehát majd máskor...” — csitítottam és nem erőltettem tovább a dolgot. Tízpercben négyszemközt megmagyaráztam neki, hogy így viselkedni meglelt férfinek nem szabad; kipuhítottam gátlásának forrásait, bátorítottam, később óvatosan föl-fölhívtam, és év végén szabadon, nyugodtan felelgetett, egyébként jelesrendű is lett.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a dolgozók iskoláiban döntő jelentőségű, hogy a hallgatókat messzemenő pszichológiai körületekintéssel, türelemmel és tapintattal kezeljük. Itt nem támaszkodhatunk a jellemfüzet adataira, mint az általános iskolában, hanem nagyrészt már kész embereket kell az ismeretekbe bevezetnünk, és a vázolt nehézségek miatt ez a narratív tárgyaknál még több buktatót rejteget, mint a természettudományos, tehát több konkrét fogódzó nyújtó anyagoknál. A legjobb módszer, ha olyan atmoszférát teremtünk, melyben biztonságban érzik magukat a gyengébbek is minden megszégyenüléssel szemben, mert ez eredményes tanulásuk rejtett, mégis egyik legjelentősebb akadálya, közben pedig, ha mintegy barátságos „Ki mit tud” klubban érzik magukat, sikeresen dolgozhatunk az egész osztály színvonalának nivellálásán is. A fejlettebbek ugyanis a gyengébbek egy részét is rendszerint szinte automatikusan följebb emelik. Ha ennyit már elértünk, elkezdhetjük rövidebb olvasmányok otthoni olvatását, aztán kisregényeket; nagyterjedelmű műveket, triló-

giákat csak kivételesen illesszünk terveinkbe. Nem szabad soha figyelmen kívül hagynunk, hogy az élet tempója gyorsul, növekszenek a követelmények, tehát a dolgozónak kevés a szabad ideje, gazdálkodnia kell vele. Egyébként pontosan ez a magyarázata annak az egész világirodalomban újabban mutatkozó jelenségnek, hogy a nagyregény agonizál és a kisregény lép a helyére. A verssel más a helyzet. Általában a nőhallgatók közelebb állnak hozzá, de ha népszavazást tartanánk az osztályokban, kiderülne, hogy a prózát mégis jobban szeretik, mert oldottabban nyújtja számukra az irodalmi élményeket. A vers tömörebb, nagyobb a fajsúlya, sokkal több elméleti ismeretet igényel. Ezért csínján kezeljük eleinte, aztán ha a hallgatók már valamennyire megedzöttek, azt is megszeretik. Ne adjunk fel sok könyvnyelvkülit, se hosszadalmas írásbeli házi feladatokat, kerüljük az órán a krétapedagógiát is, mert a túlzott manuális munkával sok időt veszünk, amit hasznosabban tudunk értékesíteni. Ne feledjük soha, hogy nem az ágyból frissen kelt nebulók, hanem egy ledolgozott munkanaptól fáradt felnőttek ülnek előttünk, akik legtöbbször még családi gondoktól is fő a feje. Ezért igyekezzünk az anyag zömét lehetőleg a tanórákon besúlykolni; a lényeges pontokat állandóan ismételve napirenden tartani sokkal többet ér, mint a rájuk sózott vaskos és otthon rendszerint kapkodva elkészített házi feladat. Használjuk fel azt a különbséget, hogy míg a gyerek nem értheti még reálisan a világot, az iskola atmoszférájában ismertetjük vele, a felnőtt viszont tapasztalatból ismeri, tehát jobb szellemi közegben munkálhatjuk szemléletének tisztítását azzal, ha ismereteiben, melyeket eddig környezete és munkája határozott meg, helyes csomópontokat képezünk. Ezzel ahhoz a legértékesebb pallérozódáshoz jutunk közelebb, melyet már Montaigne is ismert és megírt, aki nem a konkrét szakismeretekben látta a fejlődés lényegét, hanem abban, amivel ezek révén az emberi tudás összességében, általában gazdagodik.

A tanítás módszertani kérdéseinek bővebb taglalására egyrészt helyszűke miatt nem térhettünk ki, másrészt pedig ezeket a kartársak hivatalból amúgyis ismerik. Csupán arra a megjegyzésre szorítkozunk, hogy a fent vázolt szabadabb és szükségszerűen egyénített tanítás mellett a bevált módszertani alapelvektől nem térhetünk el. Az egyes szemelvények elemzésének továbbra is a tartalom és a forma egységében kell történnie, csak arra vigyázzunk, hogy ez ne menjen doktriner mértékig. Erre minden nevelő már óravázlatában ügyelhet, akár csak arra, hogy az elemzés oly fontos előfeltétele, a helyes kérdezés, alkalmazkodjék a téma és osztály adott körülményeihez. Itt is jó szolgálatot tesz a fogalmazás fejlesztése érdekében a tömörítés következetes, közös gyakoroltatása; az előadókészség javítása szempontjából hasznos a szókincsgyűjtés, valamint az, hogy különösen a fontosabb költeményeket a tanár példát adva, minél szebben mutassa be. Végezetül megemlítjük, hogy miután itt a tanulók túlnyomó részének tizedében a tanulásban nincs semmi gyakorlata, minél előbb kívánatos megállapítani, melyik vizuális melyik auditív típus, és ezzel máris nagy technológiai segítséget nyújthatunk nekik. Ha pedig már valamennyire kerékvágásba jutottunk velük, jó szolgálatot tesz az is, ha praktikus ismereteket is adagolunk az egyes alkalmas műveknél: pl. megmagyarázzuk, hogy mi a fül- és lábjegyzet. Ilyen apróságok ismeretében „beavatottnak” érzik magukat a hallgatók és ez sokban hozzájárul az irodalom megszeretéséhez.

Természetesen az elmondottakkal témánkat korántsem merítettük ki. Teljességre ezúttal nem is törekedhettünk, csupán az alapvető teendők megvilágítására ebben a különleges közegben, hogy némi adalékkal hozzájárulhassunk az irodalom sikeres tanításához a dolgozók iskolájában.

JAKABOS IBOLYA:

Magyar óra a dolgozók iskolájában

A felnőtt dolgozók tanításával már több mint tíz éve foglalkozom. Ez alatt az idő alatt sok nehézséggel kellett megküzdennem, sok próbálkozással vallottam kukarcot, de nagyon sok örömben is volt részem. Amikor éreztem az óráimon, hogy a dolgozók velem együtt haladnak, gondolkoznak, s év végén precíz, szép feleletekkel adták tanújelét tudásuknak, boldogan állapítottam meg, hogy ez az év sem volt hiábavaló.

Több éves tapasztalatom azt igazolja, hogy egyik legfontosabb feladat mindjárt az év elején, feloldani a dolgozók idegenkedését, szorongását, hogy bizalommal és szívesen járjanak iskolába. Soha nem szabad komoran, morcosan bemenni az órára, nem szabad mutatni, hogy fáradtak vagyunk, s azt lássák rajtunk, hogy alig várjuk az óra végét. Menjünk örömmel, jókedvűen hozzájuk, a mi lendületünk rájuk is hatással lesz. Színes, érdekes előadással kössük le a figyelmüket. Nagyon megszívlelendő Kalinyin mondása: „... Csak azt a tanítót és vezetőt értékelik, aki együtt lelkesedik a tömegekkel, aki maga is lelkesedvén, a lelkesedést fel tudja gyűjtani azoknak lelkében, akiknek körében dolgozik.” Ha pedig sikerült az érdeklődést és a szeretetet felkelteni tantárgyaink iránt, nyert ügyünk van. Hisz a mi feladatunk megértetni, megszerettetni és megtanítani az anyagot. Igen, meg is tanítani, hiszen a dolgozók többsége sokoldalú elfoglaltsága miatt csak ritkán tudja a tankönyvet a kezébe venni. Ezt pedig csak az órára való jó felkészüléssel, a legmegfelelőbb módszerek alkalmazásával, s az óra jó megszervezésével érhetjük el. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a tanulók zöme nyolc órai fizikai munka után fáradtan érkezik az iskolába, hol koncentrált figyelmet kívánunk tőle. Ez megy is egy ideig, de csakhamar erőt vesz rajta a fáradtság, s megszakad a figyelem koncentrátsága, megszakad a kapcsolat a tanár és a tanítvány között. Ezt csak úgy kerülhetjük el, ha intenzíven be tudjuk vonni őket a tanításba. Nem tekinthetjük őket passzív befogadó lényeknek, hanem arra törekedjünk, hogy aktív résztvevő legyen mindenki. Kísérjük élénk figyelemmel minden egyes tanulónk munkáját, s ha azt látjuk, hogy valakinél lankad a figyelem, távolba néz a szem, egy-egy gondolkodtató kérdéssel vagy éppen táblai munkával segítsük át a holtpontra, s kapcsoljuk be újra a közös munkába.

Ezek után nézzük meg, hogyan próbáltam meg a magyar órákat a legeredményesebben levezetni.

Mikor az első irodalmi órán találkozom az új tanulókkal, elbeszélgetek velük eddigi olvasmányaikról, az olvasás jelentőségéről, kit mit hozott ide az iskola padjaiba, mi a távolabbi céljuk, hol dolgoznak most stb. Mikor úgy érzem, hogy mindenkinek van közölni valója, kiosztom a papírt, s megkérem őket, hogy pár mondatban írjanak arról, hogy milyen céllal ültek újra az iskola padjaiba, vagy írjanak napi munkájukról. Nagyon fontos ezeknek a dolgozatoknak a tüzetes átnézése. Ezekből lehet megállapítani, hogy milyen a kifejezési készségük, hol a hiba, mi a tennivaló. Nem osztályozom a felmérő dolgozatokat, nem akarom, hogy az esetleges gyenge eredmény már az induláskor elkedvetlenedéshez vezessen. Rövid bírálatot tartok, s ennek alapján beszéljük meg a fontosabb fogalmazási szempontokat. Általában elég gyengék a dolgozatok, nem tagolják, a tárgytól elkalandoznak, a mondathatárokat nem ismerik fel, s némelyik elég nehezen érthető. Minden órán felhívom a figyelmüket a helyes kifejezésre, s egy-egy művel kapcsolatban gyakoroljuk az elbeszélést, leírást, jellemzést, annak különféle módját, minél több tanuló bevonásával. Az év folyamán írt többi iskolai dolgozatot már osztályozom, s közösen beszéljük meg a bírálati szempontok szerint. Felolvasok a dolgozataikból, ha jó, az egészet, ha nem, egy-egy jól sikerült bevezetést, tárgyalást, vagy szép kifejezést. Név nélkül gyenge dolgozatokat is olvasunk fel, s azt közösen javítjuk ki.

Az olvasási készség felmérésénél is nagyon tapintatosan kell eljárni, mert akadnak egészen gyengén olvasók is, ezekkel nem szoktam hosszan olvasatni, amíg valósággal beleizzadnak az olvasás nehézségébe, s a többiek is türelmetlenül noszogatják őket, vagy éppen összesúgnak, kinevetik őket, — mert akkor örökre elveszem a kedvüket az olvasástól. Pár mondat olvasása után is látom, hogy figyelni kell rájuk, s lehetőség szerint gyakran olvasatni.

Az irodalom tanításánál nagy nehézséget okoz az, hogy a történelemmel nem vagyunk egy korszaknál, s így egy-egy írásmű történeti háttérének megismertetése több időt vesz igénybe. Pl. a VII. osztályban irodalmi órán a kurucokkal foglalkozunk, s történelemből még csak az ókornál tartanak.

Az órákat számonkéréssel szoktam kezdeni. Itt arra vigyázok, hogy minél több jusson szerephez. Az osztályozásra fokozatosan térek rá, először inkább osztályfeleltetést alkalmazok, később, ha valaki beszámol egy-egy irodalmi alkotásról, íróról stb. — ha röviden is — jelölöm a naplóban a hozzászólást. Mikor már jobban összeszoktak, bátrabbak, akkor már bírálok és osztályozom a feleleteket. A dolgozóknál nem szabad fukarkodni az elismeréssel és a dicsérrettel, figyeljünk fel minden kis eredményre, hogy ezáltal is növeljük tanulási kedvüket, az egész órát derűs légkör jellemezze.

Nehézséget okoz az, ha a tanulók nem járnak rendszeresen az órákra, s mikor elkezdjük a számonkérést, kisül, hogy a jelenlévők többsége az elmúlt órán hiányzott. Ilyenkor az elmúlt óra anyagának súlyponti kérdéseit ismertetni szoktam, s csak azután térünk át az új anyagra. Ha a felkészülésük során valami nehézség merül fel, újra foglalkozunk azzal az anyagrésszel. Minden igyekezetünkkel arra kell törekednünk, hogy a dolgozókat rendszeres tanulásra szoktassuk, persze ez elég nehéz, éppen a sokoldalú elfoglaltságuk miatt, de azért mindig akad köztük, aki az órák többségére szépen felkészül.

Az új anyag tárgyalásánál is vegyük figyelembe a hallgatók eddigi ismereteit is. Mit hallottak, mit olvastak a most sorrakerülő íróról, műről. Bemutatom az író származását, állásfoglalását, harcát. Azután megbeszéljük azt is, hogy mit mond nekünk az író. Hogyan jelentkezik a tartalom és forma

egysége. A költeményeket és a nehezebb olvasmányokat én szoktam bemutatni, a többiekkel velük olvastatom ülésrendben. Minden esetben figyelembe veszem a hallgatók tapasztalatait, ismereteit a megbeszélte anyaggal kapcsolatban. A táblára rövid vázlatban rögzítem a tanult anyagot, amit a hallgatók a füzetükbe írnak.

Megbeszéljük a mű jellemző sajátosságait, formáját, kifejezési módját, szerkezetét, s ennek alapján megállapítjuk a műfaját is. Többször összehasonlítást teszünk a már eddig tanult műfajokkal pl. novella, regény, népköltészet, műköltészet stb.

A verstani anyag nem sok, de még ezt a keveset is elég nehéz megtanítani. Általában a normál korúaknál szokásos módon próbáltam idáig eredményt elérni. A táblára írt verssorokon állapítjuk meg a hangsúlyos és időmértékes verselés szabályait, a különféle rímelhelyezéseket, majd a tankönyvben sorra kerülő versekben ismertetem fel ezeket. Nagyon nehezen jegyzik meg, hogy mi a ritmus és mi a rím, ezeket eléggé keverik.

Eredményes módszernek látom az állandó ismétlést is. Vissza-visszatérni a már tanult költőkre, írókra, s összehasonlítani a most sorra kerülővel.

Az irodalom eléggé érdekli őket, szívesen is foglalkoznak vele, sokkal nehezebb a helyzet a nyelvtannal. Kezdetben elég nagy ellenszenvvel viseltetnek vele szemben, pedig már az első órán ők maguk megállapítják, hogy erre nagy szükségük van, mert elég gyenge a helyesírásuk, sok mindennel nincsenek tisztában. Ezt mutatják az év eleji felmérő dolgozatok is. Szerintem a jó eredmény egyetlen eszköze a sok-sok gyakorlás. Minden órán szerepeljen egy-két helyesírási eset. Mindig példából induljunk ki. A mondatot felírjuk a táblára, megbeszéljük a helyesírási eseteket, megállapítjuk a helyesírási szabályt. A jelenség leírása és a helyesírási szabály megállapítása önmagában még kevés, ezt követnie kell a legfontosabb azonos típusú szavaknak is. Különösen kezdetben arra kell vigyázni, hogy ne bíbelődjünk hosszú mondatokkal. A VII. osztályban nagyon helyesen év elején 9 óra van az V—VI. osztályokban tanult anyag ismétlésére. Ez azért is jó, mert a VII. osztályosok zöme hosszabb szünet után kezdi újra a tanulást, s nagyrészt már elfelejtette, amit nyelvtanból tanult. Ebben az osztályban arra törekszem, hogy a szófajtákat felismerjék és azok helyesírásával amennyire csak lehet, tisztában legyenek. Egy tanuló írja a táblára, a többi a füzetébe dolgozik, majd következik a bírálat, jó-e a táblára felírt mondat, vagy szó, mi a hiba, hogy kellett volna írni. Van, amikor csak a füzetükbe írják az általam diktált nehezebb helyesírási eseteket, majd közösen javítjuk, s megállapítjuk, hogy ki hány hibát ejtett. Itt nem foglalkozom a mondatelemzéssel, a mondatrészek kikeresésével, csak ameddig a mondat szerkezetéről tanultak megkívánják. A lényeg az, hogy minél többet írjanak, s minél több felnőttet vonjunk be a gyakorlásba.

A VIII. osztályban már a mondatrészeket tanítjuk, de itt is mindig összekötöm aktuális helyesírási esetekkel. Mikor pl. az állítmányt tanuljuk, az ige helyesírásával foglalkozunk, az alany tanulásánál a főnév helyesírásával stb. A mondatrészeket a táblára írt mondatokból keressük ki, először tómondatokkal dolgozunk, majd fokozatosan bővítjük tárggyal, határozóval stb. Majd megadott tárgykörből önállóan írnak tómondatokat és bővítik az éppen tanult mondatrészrel, ill. mondatrészekkel.

A második félévben rátérünk az összetett mondat tanulására. Itt is sokat kell elemezni. Először azt állapítsa meg, hogy a kérdéses mondat egyszerű-e

vagy összetett. Vizsgálja meg, hogy mindenik tagmondat főmondat-e? Ha nem, melyik mondat tartalmazza a fontosabb mondanivalót, melyikkel tudunk kérdezni a másokra. Ez a főmondat. Jelölje meg. Utána a főmondat állítmányával kérdezzünk a mellékmondatra, és megállapítjuk, hogy milyen mellékmondat, s a szokásos aláhúzással megjelöli.

Minden osztályban leglényegesebbnek tartom a helyesírás gyakorlását tollbamondással, egyszavas gyakorlással, melyekhez mindig kapcsolódni kell a helyesírási elemzésnek.

HAUSMANN GYÖRGY:

A kollégiumi önkormányzásról

A kollégiumi nevelés irányelveinek megjelenése óta szorgalommal láttak hozzá nevelőink a szép feladatok megvalósításához. Ebben a munkában segítséget jelentett az immár negyedik éve tartó rendszeres nyári továbbképzés és a „Diákotthoni nevelés néhány kérdése” eddig megjelent kiadványai. (I., II., III., IV. kötetek.)

Ma már minden otthonban a fiatalokból alakult KISZ-vezette diáktanács valósítja meg azokat a feladatokat, melyeket az aktív mag feladataként szoktunk emlegetni. A fiatalokból alakult diáktanács az önkormányzás magas fokát érte el, és ugyanez vonatkozik aktívahálózatukra is.

A szervezeti felépítés egyazon képet mutatja minden kollégiumunkban és diákotthonunkban. Tartalmi vonatkozásban azonban még problémák állnak előttünk, melyek megoldása feltétlen szükséges ahhoz, hogy neveltjeink elsajátítsák a vezetés helyes módszereit: a vezető szemével nézzenek és lássanak is.

A gyakorlat megteremtette a lehetőségeket arra, hogy a jól működő önkormányzatok munkáját figyelve meghatározzunk egy-wét olyan feladatot, mely az önkormányzatok további fejlődése, jobb munkája szempontjából fontos. Eddigi megfigyeléseim szerint az egyes önkormányzási területek célszerű feladatrendszere a következő lehetne:

I. A DIÁKTANÁCS

1. Titkár:

A KISZ-csúcsvezetőséggel állandó kapcsolatot tart, beszámol a kollégisták által végzett KISZ-munkáról, újabb feladatokat kér. Serkenti a kollégium fiataljait az „Ifjúság a szocializmusért” mozgalom és próba követelményei teljesítésére, biztosítja annak feltételeit a csúcsvezetőség próbafelölésével együttműködve, valamint a kollégiumi alapközösségek minőségi munkáját az iskolai közösségekre való pozitív hatás érdekében. Gondoskodik a diáktanács tagjainak magasabbfokú politikai képzéséről, körök, megbeszélések, politikai tanulás formájában; közvetve az egész otthon politikai tanulásáról. Felelős a kollégiumi rendezvényekért, a diáktanács reszortosai munkájáért, beszámoltatja őket és újabb feladatokat jelöl meg számukra. Szervezi és vezeti a közgyűléseket, tanácsuléseket; összeállítja a havi munka célkitűzéseit az évi munkaterv alapján, valamint

engedményeket ad és von meg a diáktanácscsal való megbeszélés után a kollégium egészére vonatkozóan. Összeállítja és a KISZ-csúcsvezetőséggel elfogad-
tatja az évi munkatervet.

2. Titkárhelyettes:

Tervszerűen foglalkozik a diáktanács aktíva-utánpótlásával (káderfejlesztés); fő feladatának tekinti az alapközösségek és vezetőik segítését irányítását ellen-
őrzését és értékelését. Megosztja a titkárral a diáktanácsi rezortok segítésének
feladatát. Gondot fordít a hálók, tantermi munkaközösségek vezetői segítésére.
Biztosítja a közösségvezetők továbbképzését, politikai tanulását. Beosztja és
ellenőrzi a naposi szolgálatot, valamint meghatározza a szemlék tárgyát. Vezeti
a tanácsulések jegyzőkönyvét, irányítja a „Szépítsük otthonunkat” mozgalmat,
és tanácsokat ad a közösségi naplók vezetéséhez. A diáktanács pénzügyi dolgai-
nak könyvelését is ellátja.

3. Tanulmányi felelős:

Munkájának tartalma: a tanulmányi aktívahálózat kiépítése, szervezése,
segítése, ellenőrzése, értékelése. Az egész otthon tanulmányi helyzetét elemzi
és feladatokat jelöl meg az alapközösségek tanulmányi megbeszélésein. Irányítja
az otthonban folyó tanulmányi versenyt, gondoskodik annak minden fiatal által
jól megsejmlélhető ábrázolásáról.

Segíti kulturost a szellemi játékok, öttusák szervezésében.

Közgyűléseken rendszeres tájékoztatást nyújt a kollektíva tanulmányi hely-
zetéről, feladatokat jelöl meg egyének és a közösségek számára. Megteremti
a szaktanárok és jobb tanulók által a közösségek és egyének korrepetálását,
szervezi az esti ellenőrzést; heti, havi tanulmányi értékelést tart.

4. Politikai felelős:

Feladata, hogy a kollégium egésze politikai ismereteit elmélyítse politikai
tanulás megszervezése formájában. Szervezi, segíti, ellenőrzi és értékeli aktíva-
hálózatát. Szervezi és irányítja a kollégiumi közösségekre bontott és összközös-
égi sajtóvitákat, gondoskodik azok vita- és tanulás-jellegéről. A politikai tanu-
láshoz fontos kongresszusok, irányelvek és események feldolgozását serkenti.
Őrzi és kezeli a falujságot, minden héten más alapközösség gondozására bízva;
megőrzi 1 évig annak cikkanyagát. Grafikonok, táblázatok szerkesztéséhez taná-
csokat ad. Szétosztja a képes folyóiratokat, és visszaadás után megőrzi bekötésre.
Megszervezi a közösségek politikai sajtó rendelését, és a napilapokat szétosztja.
Ugyanakkor ő végzi a tanulóknak érkező levél és értéksomagok szétosztását is.

5. Fizikai munkafelelős:

Munkájának tartalma: az aktívahálózat kiépítése szervezése, segítése, ellen-
őrzése és értékelése. Feladata, hogy a fiatalok megismerjék és megszeressék a
munkát, ennek ismeretében a munkást. Gondoskodik arról, hogy a kis közössé-
gek szokásává váljék az geyeni és közösségi önkiszolgáló, valamint a társadalmi
munka végzése. Megteremti a lehetőségekhez mérten az üzemi munka kollégiumi
gyakorlásának feltételeit. Minden munkaakciót versenyszerűen szervez meg. A
munkát közösségekre bontva szervezi. Szerelő, javító, szakosított brigádokat
szervez a sokoldalú ember típusának kialakítása céljából. Szervezi a tagságot
a KISZ nyári építő és munkatáboraiiba. Intézi a tagság helyben és a környéken

történi üzemlátogatásait. Tájékoztatja a diáktanácsot a tagság üzembeli végzett munkájáról.

6. Kultúrfelelős:

Munkájának lényege a kultúr-aktívahálózat kiépítésében, szervezésében, segítésében, ellenőrzésében és értékelésében van. Gondoskodik a kis kollektívákra bontott kultúrmunkában arról, hogy a fiatalok vidám, eleven életet éljenek a munkás- és népkultúra hagyományainak ápolása, évfordulók megünneplése daltanulás, művészetekkel való megismerkedés formájában. Kollégiumi esteket, játékokat, versenyeket, ismeretterjesztő előadásokat, élménybeszámolókat szervez. Szerkeszti a kollégium életének kiemelkedő eseményeit rögzítő kollégiumi krónikát. A könyv-, lemez- és játéktár őrzése, fejlesztése, valamint az évi nagy kirándulás kultúrélményeinek biztosítása is feladata.

7. Sportfelelős:

Munkájának tartalma: az aktívahálózat kiépítése, szervezése, segítése, ellenőrzése, értékelése. Ügyel arra, hogy a kollégium fiataljai az egészségügyi előírásoknak megfelelően éljenek. Az egészséges test kialakítása érdekében az arra legcélszerűbb versenyeket szervezi, valamint gondoskodik a betegekről. Kiemelkedően fontos az életkori sajátosságoknak megfelelő játék lehetőségeiről és alkalmairól gondoskodnia. Vezeti a mindennapos reggeli tornát és sporttörténeti előadásokat szervez. Őrzi és fejleszti a sportszertár anyagát és gondoskodik egészségügyi kérdésekre választ adó előadásokról.

Valamennyi reszortos számára azonos és fontos feladatok még a következők:

Az évi munkaterv javaslása, valóraváltásának segítése, ellenőrzése, értékelése, valamint havi célkitűzésekre való lebontása.

Az egyes munkaterületeken kiemelkedő eredményeknek a kollégiumi krónikában való rögzítése.

Az „Ifjúság a szocializmusért” mozgalom és próba teljesítésének serkentése.

II. ELSŐDLEGES KÖZÖSSÉGEK VEZETÉSE

Jutalmazás-büntetés javaslása.

Kollégiumi nevelésünk a nevelés fő területein egészen a kis közösségekig bontott, így az önkormányzás eredményes munkájának dandárja a kis közösségek vezetőire hárul. Ezért fontos feladatainknak elemzése.

Közösségvezető:

Feladatai: a közösség valamennyi tagjának összefogása a közös vélemény kialakítása céljából. A közösség tagjai politikai tanulását serkenti. Elsősorban motorja kis közösségében az „Egy mindenkiért, mindenki egyért” és a „Szocialista módon élni, tanulni és dolgozni” jelszavak megvalósításának. Segíti közössége aktivistáit speciális feladataik végrehajtásában. Gyakorolja a jutalmazás-büntetés ráeső fokozatait, vezeti az esti tanulmányi ellenőrzést. Szerkesztője a közösségi naplónak. Felelős egész közösségéért.

III. ELSŐDLEGES KÖZÖSSÉGEK AKTIVISTÁI

Ahhoz, hogy az önkormányzás ne felülről irányított legyen, hanem az egész kollektíva és így a kis közösségek érdekeit is képviselje, szükséges az alapközségek aktivistáinak jó munkája. Minden munkaterület diáktanácsai felelőse

primérvközösségenként szervezi aktivistáit, hogy azok javaslatainak szem előtt tartásával végezhesse munkáját. Az aktivisták feladatköre is ennek megfelelően alakul:

1. Munkaaktíva:

A munkafeladatok szervezését végzi közösségén belül az egyéni, a közösségi önkiszolgáló és a társadalmi munka terén egyaránt. A speciális komplex-brigádba közösségből javasolja a legrátermettebbeket.

2. Tanulmányi aktíva:

Ellenőrzi közössége tagjai napi időbeosztását, tanulmányi lapját és írásbeli háziadatait. Megszervezi esetenként a gyengébbek segítségét, vagy állandó korrepetálásra tesz javaslatot a diáktanácsnak. Az esti ellenőrzésben közössége szintjének megfelelően vesz részt. Közösségét a verseny megnyerésére serkenti.

3. Politikai aktíva:

Gondoskodik közössége tagjainak politikai fejlődéséről, KISZ-munkába való bekapcsolásáról az egyénnek adott állandó KISZ megbízatásokkal. Fontos feladatként kezeli tagjai politikai tanulását. A faliújság gondozását közösségi ügyé teszi.

4. Kultúraktíva:

Gondoskodik saját közössége kultúrigényei kielégítéséről, s ennek érdekében szervezi dalos foglalkozásait, szavalóversenyeiket, estek, ünnepek, névadók, vetélkedők, művészeti előadások lebonyolítását. Összközösségi megmozdulásokhoz javasolja közösségből a legrátermettebbeket.

5. Sportaktíva:

Biztosítja közössége számára a nyári és téli sportrendezvényeken való részvételt. Serkenti az egészségügyi szabályok megismerését és betartását.

A felsorolt feladatokhoz csatlakozik minden aktíva számára azonosan jelentkező fontos feladatként:

Közössége tagjainak az „Ifjúság a szocializmusért” mozgalomban vállalt kötelezettsége teljesítésének serkentése.

Az elért eredmények közösségi naplóba való rögzítése.

Jutalmazás és büntetés ráeső fokozatainak javaslása.

A heti munkaterv közösségére vonatkozó összeállítása és összehangolása a többi aktivistával.

Nevelőmunkánkban a feladatrendszer jól kell ismernünk és azt diáktanácsaink kezéhez is el kell juttatnunk, hogy tudják, mit kell tenniük.

A közölt feladatrendszer nem törekedett teljességre, hiszen az önkormányzás területei rendkívül szerteágazóak, és a feladatok is ennek megfelelően alakulnak, változnak, módosulnak az adott fejlettségi szintnek megfelelően. Tanulmányomban azt ragadtam meg, ami a közös, az általános és feltétlen jellemzője kell legyen egy jól működő önkormányzatnak.

HOFFMANN OTTO:

A dolgozatírás és javítás műhelytitkaiból

Az iskolareform forradalmi lendületében nemcsak az oktató-nevelő munka tartalma változik meg, hanem ezzel párhuzamosan módszereinket is tovább kell fejlesztenünk. Időnként ezért válik szükségessé, hogy felülvizsgáljuk az eddig megtett utat, megfelel-e az új tartalmi követelményeknek, ugyanakkor pedig közkinccsé kell tennünk — különösen kezdő nevelőink okulására — a gyakorlatban kikísérletezett, eredményesebb eljárásokat.

Jelen munkánk — sok évi tapasztalat alapján — a fogalmazás (dolgozat) útját mutatja be a dolgozatjavítási óráig. A tanár és a tanulók együttes munkájának szemléltetésére a VIII. osztályban megíratott riportjellegű dolgozatunk anyagát használjuk fel.

Mi előzi meg a dolgozatírást?

Mivel a dolgozatok megírása, ill. javítása alkalmával *eredmény számbavétele* történik, meg kell vizsgálnunk, hogyan jutottunk el az eredményhez.

A fogalmazás tanítása — hagyományos alapon — a gyermekek életkorához mért élmény — és ismeretanyag segítségével, az ehhez a tartalomhoz igazodó, fokozatosan egymásra épülő, s az általános iskola szintjére leegyszerűsített *műfajok keretében* történik.

A fogalmazást a felső tagozatban is *tanítani kell*, mégpedig *tervszerűen!* Egy-egy dolgozat ún. *távolabbi előkészítése* — kb. 4–6 hét alatt — a következőképpen történhetik:

Az *ismeretszerzés lenini útjait* kell végigjárnunk itt is. Az új fogalmazási műfaj jellegzetességeivel (tartalom, belső szerkesztés, nyelvi kifejezés stb.) általában önálló fogalmazási órákon ismerkednek meg a tanulók. Ilyenkor példákat (irodalmi szemelvény, régebbi dolgozat stb.) *figyeltetünk meg*, majd a tanulók tevékeny közreműködésével *megállapítatjuk* a tartalmi és műfaji *sajátosságokat*.

Az így megismert műfaj *begyakorlását* — egy-egy irodalmi és nyelvtani témakör anyagával, valamint közösségi élmények felhasználásával — változatos és sokrétű szóbeli meg írásbeli gyakorlatok szolgálják: szókincsgyűjtés, anyaggyűjtés, szerkesztési gyakorlatok, mondatszerkesztések, részfeladatok, teljes fogalmazások stb.

A mi esetünkben felidéztük a riportról tanult VII. osztályos ismereteket. Rádió- és újságrportokat beszéltük meg. Leszögeztük, hogy „a riport *valóban*

meg történt, tehát nem kitalált eseményről, létező problémáról szól, méghozzá úgy, hogy minden részletében *hű a valósághoz*". Műfajilag, a belső szerkesztést tekintve nem különbözik az elbeszélő-leíró művektől, témája azonban mindig valami *időszerű, friss esemény* vagy megoldásra váró feladat, *amely szélesebb körben is számot tarthat az érdeklődésre*.

Az előadásmód frissességét megfelelő nyelvi kifejezésekkel, az *élnkítés eszközeivel* érhetjük el. A riportban közölt eseményekről a riporter rendszerint *szemtanúként* tudósítja olvasóit vagy hallgatóit, ill. szemtanúkkal mondatja el a történeteket, vagy beszéli meg a megoldásra váró feladatok nehézségeit stb.

Ilyen valóban megtörtént eseményekről és megoldásra váró feladatokról írunk tehát riportokat, ill. részfeladatokat; így pl. a tanévnyitó ünnepélyről, tanítási óráról, őrsi délutánról, vasgyűjtésről, aztán a gépállomáson tett látogatásról és a tsz földjén végzett betakarítási munkákról.

Elközben felelevenítettük, ill. azt gyakoroltuk, hogy yaz elbeszélésben az időrendi, a leírásban pedig a térbeli elrendezés biztosítja gondolataink belső rendjét, egymásutánját. Ügyeltünk arra is, hogy ne keverjük indokolatlanul az igeidőket. Az események színhelyének, a szereplők külsejének, beszédének egyidejű bemutatására elbeszélő, párbeszédes, leíró és jellemző részek összefonódását gyakoroltuk. Nem maradt el az élnkítő kifejezések és a témák alapvető szókincsének összegyűjtése és felhasználása sem.

Amikor hetek munkájával a tanulók kellő jártasságot szereztek a műfaj megírásában, s a megírandó témák alapvető szókincsét is összegyűjtöttük (pl. a viharral kapcsolatos kifejezések; a károsodik rokon változatai; a labdarúgók mozgására, a szurkolók magatartására vonatkozó megfigyelés és szógyűjtés; az izgalmas, a vidám szinonimái stb.), jöhetett a *számonkérés* folyamata, a *dolgozatírás*.

Az előzőekben vázolt előkészítési rendszer „szabályos” gyakorlatai közepette természetesen tág teret engedünk az egyéni alkotókészség kibontakozására. Nem zárkozhatunk el az elől sem, hogy egy-egy élménydolgozatot közvetlenül az esemény megtörténte után írassunk meg, nem pedig az előkészítő szakasz végén. A szóbeli és írásbeli kifejezőkészség fejlődését azonban csak tervszerű gyakorlás, csak szívós „aprómunka” útján érhetjük el.

Dolgozatírási óra

A *közvetlen előkészítés* a dolgozatírási óra legfontosabb mozzanata. Mintegy 5—7 perc alatt pontosan ki kell jelölnünk az elvégzendő feladatot, meg kell adnunk a szükséges utasításokat, fel kell ébresztenünk a tanulók alkotási vágyát, és meg kell indítanunk az alkotás folyamatát.

Általában a dolgozat *külső formájára* és a *helyesírásra* vonatkozó utasításokkal kezdhetjük az órát (pl. a legutóbbi típushibák gyors felelevenítése; milyen helyesírási követelmények elé állít az új dolgozat), esteleg nagy vonalakban átsimételhetjük a dolgozat *műfaji sajátosságait* (a mi esetünkben pl. hiteles tudósítás megtörtént eseményről; időrend, igekötők, térbeliség; elbeszélő-leíró részek összefonódása, párbeszéd. élnkítő kifejezések stb.). Csak ezek után következik a *témák tartalmi-hangulati előkészítése*, nehogy az előbbiek (tehát a külső vagy a formai követelmények) kettészakítsák a tanulóknál már megindult alkotási folyamatot.

Mondanunk sem kell, hogy a távolabbi előkészítésen kívül a kellő „alkotási” hangulat megteremtése *dönti el a dolgozat sikerét*. Kívánatos, hogy a nevelő

írja le óravázlatába azt, amit ilyenkor el akar mondani (ahogy az irodalmi szemelvények tartalmi-hangulati előkészítését is minden esetben meg kellene fogalmazni!). Mindig az osztály színvonalától és a feladat-minőségétől függ, mennyi segítséget adhatunk (pl. nevelői, közös vagy egyéni vázlat; részletesebb tartalmi irányítás stb.). Többnyire igen nagy *önfegyelemre* van szükségünk ilyenkor, nehogy túlságos részletezéssel raboljuk az időt, s egyúttal megkössük a tanulók alkotó képzeletét.

Több témát is előkészíthetünk, hogy a tanulók egyéniségüknek, nemüknek (fiúk-lányok) megfelelően választhassanak. Az azonos elbírálás reális alapja így is megvan, hisz a fogalmazási követelmények a kitűzött témák mindegyikében azonosak.

Dolgozatunk tartalmi-hangulati előkészítése céljából lényegében a következőket mondottuk:

„Most valamennyien riporterek vagyunk. Valamelyik újság olvasóit tudósítjuk azokról az eseményekről, amelyek nemrég a szemünk előtt játszódtak le. Beszámolunk a nyári felhőszakadásról, a múlt heti úttörő kirándulásról vagy a legutóbbi labdarúgó-mérkőzésről.

Gondolatban idézzétek fel a nyári felhőszakadást! Hogyan kezdődött a vihar? Gondoljatok a néhai bárány c. novella természetfestő részeire, s használjátok fel az összegyűjtött szókinccset! Micsoda félelmetes erő egy ilyen természeti jelenség! Milyen károkat okozott? Mit láttatok, mikor végigjártatok a falut a felhőszakadás után? Az emberek hogyan segítettek egymásnak, s milyen segítséget nyújtottak az állami hatóságok? Beszámolhattok valamennyi mozzanatról, de elég egy-egy részemény is. Beszéltessétek az embereket, ahogy ez a riportereknél szokásos.

A kirándulásról összefüggő fogalmazásban vagy filmhíradószerű képek formájában írhattok. Próbáljátok tömören, mégis élénken, hangulatosan érzékeltetni az olvasóval, mit csináltatok, milyen volt a hangulat a kiránduláson. Tehát írjátok le az eseményeket, a tájat, az időjárást, s jellemezzétek egy-egy társatokat! Domborítsátok ki, mennyi keljemes élményt tartogat számotokra az úttörő-élet.

Helyszíni közvetítést labdarúgó-mérkőzésekről már számtalanszor hallottatok. Ezeket próbáljátok utánózni, persze jóval rövidebb formában. Fontos hogy a játék izalmait, a játékosok és a szurkolók lelkesedését ki ne felejtsetek a riportból. Értékeljétek a csapatok, de az egyének erőfeszítéseit is!

Most pedig gondolkodjatok néhány percig, döntsétek el melyik feladatot választjátok, készítsétek el felépítését, vázlatát, aztán lássatok munkához!”

Ezt követően *válaszolunk* az esetleges kérdésekre, utána azonban már *semmi sem zavarhatja a tanulók munkáját*. Írás közben egy-egy jelentkezőnek csak halk szóval adhatunk útmutatást.

A nagy erőpróbát az V—VI. osztály többnyire meg tudja oldani *egy* tanítási órán, a VII—VIII. viszont már terjedelmesebben fogalmaz; ajánlatos tehát *két* órát biztosítani részükre. Szerintem megengedhető az is, hogy először munkafüzetükbe fogalmazzanak (impurum), s csak azután írják be dolgozatfüzetükbe, hisz mi felnőttek sem tudunk véleglegeset alkotni az első megfogalmazásra.

A tanár javítása. Hogyan készül fel a dolgozatjavítási órára?

A dolgozatokat mindenekelőtt témák szerint csoportosítjuk. A javítás nem történhet „teljesítmény”-re! Legalább kétszer ajánlatos áttanulmányoznunk minden fogalmazást. Az első átnézőskor főleg a részlethibákat javítjuk, másodsorra inkább a mű egészét vizsgálgatjuk.

Igen hasznos, ha menet közben *a lapszélre* is írunk *megjegyzéseket*, utasításokat. Pl.

„Ez a rész nem tartozik ide. Szép hasonlat. Jól sikerült párbeszéd. Ezt a részletet dolgozd át! Itt hiányzik az összekötő mondat stb.”

Írjunk *a dolgozat végére* is serkentő jellegű, esetleg tréfás, de sohasem gúnyos *bírálatot* vagy feddést, de csak akkor, ha van mondanivalónk. Tehát ne közhelyeket! Az egyik tanuló (H. Péter) dolgozatára pl. az alábbiakat jegyeztük:

„Vázlatod nem szabatos. Képsorozatod jól sikerült: pontos, élményszerű; leírásaid szemléletesek. Munkád értékét némiképp rontják az egyhangú szóismétlések s a kisebb stílushibák. Miért nem ügyeltél ezekre is?”

A javítási jelek közismertek: bármely fogalmazási szakkönyvben megtalálhatók. *Helyesírási hibának* természetesen csak az minősül, amiről már tanultak növendékeink. Ellenkező esetben *mi magunk* írjuk oda a helyes megoldást.

Mivel a dolgozatok *elsősorban fogalmazások*, nem szabad megfélemlenünk a *fogalmazási hibák* javításáról sem! Ehhez is megvan a jelölési rendszerünk. Persze a jelölés legtöbbször nem elegendő. Sok tanuló — a helyesíráshoz hasonlóan — még nem rendelkezik kellő jártassággal a szövegjavítás terén. Ezt a tanár azzal ellensúlyozza, hogy *a hibák egy részét maga javítja ki*. Tehát kicserél egy-egy helytelenül használt szót, beilleszt a hiányzó mondatrészre vagy kötőszót, megrövidít vagy összekapcsol mondatokat stb.

Az általános iskolában *három jeggyel* szoktunk osztályozni: Külön *a tartalmat*; ebbé beleszámít a fogalmazás, tehát a mondatszerkesztési vagy a stílushibák is; külön *a helyesírást* és *a külalakot*. Az osztályozás sohasem lehet viszonylagos; tehát nem adhatunk jelest az olyan dolgozatra, amelyben mondat-szerkesztési vagy stílushibák fordulnak elő.

A hibanapló

A dolgozatjavítás csak akkor gyümölcsöző a fogalmazási készség fejlesztése szempontjából, ha tanulságait leszűrjük és közöljük tanítványainkkal. Ezért szükséges megfelelő feljegyzéseket készítenünk a dolgozatokról. Erre a célra a legalkalmasabb, de egyúttal legegyszerűbb eszközünk az ún. *hibanapló*.

Felhasználható egy üres dolgozatfüzet is. *Első részébe a helyesírási hibákat* vezetjük be tanulónként. Minden dolgozatközből egy sornyt.

Így: *Borsodi*

Felmérés: *élysza*ka, hadnagyá, fárattabb, halaszon.

I. eszt, felszáltunk, kelett, balokány.

II. ....

III. stb.

Bösz (ugyanígy) stb.

A hibanapló *második részébe* javítás közben egy-egy dolgozatról kb. két oldalnyi adatot jegyzünk *előre elkészített címszókhoz* (tartalom, szerkesztés stb.), ill. itt összegezzük esetleg külön lapokra csoportosított észrevételeinket. Ez a feljegyzés egyúttal *megfelel óravázlatnak* is, tehát ebből vezethetjük le a javítási órákat.

Az alábbiakban közlöm, hogy jelzett dolgozatunk javításához milyen feljegyzéseket készítettem; ezekből egyszersmind arra is következtethetünk, hogy a dolgozatokat általában *milyen szempontok szerint bírálhatjuk el*. Tehát:

I. DOLGOZAT. (Riport.)

Nevelési tartalom: A közösségi élet. A közösség segít a bajbajutottakon (felhőszakadás); a közösség sok élményt tartogat számunkra (kirándulás); csak a közösség összefogása vezethet győzelemre (bajnoki mérkőzés). (Tehát a dolgozatok nevelési tartalma.)

A mondatszerkesztés kifogásolható. Tartalmi átlag: ...

A követelmények felújítása (esetleg bírálók kijelölése).

II. 1. Bemutató.

Árvíz falunkban (V. Ferenc): Utólagos beszámoló. A vihar leírása reális, szemléletes. Végigjárja a falut, megtekinti a károkat (szerkesztés). Szemtanút beszélget. Kiemeli az emberek összefogását, az állam segítségét. **Irány Mohács!** (H. Péter): Képsorozat. Hiteles, élményszerű jelenetek. Szemléletes tájleírás. Az úttörő-élet szépségei. Hiányos vázlat. Szóismétlések.

Bajnoki mérkőzésen (T. László): Helyszíni közvetítés. A játék izgalmát ügyesen tükrözi — megfelelő, fordulatos nyelvezettel. Egyéneket, csapatokat, közönséget jól jellemez. A csapatmunka győzelmét kidomborítja.

2. Tartalom.

J. Géza, K. Vilmos, K. Lajos. Kevés esemény: H. Tibor, Tárgyi túlzás, „másfélméteres víz”: T. Vilmos.

Kirándulás (5): Jók. Felejthetetlen élmény. Az úttörő-jelleg hiányzik:

B. Józsefnél. Sok a jövés-menés: F. Éva, B. József.

Labdarúgó-mérkőzés (4): Kevésbé sikerült. Izgalmas jelenetek nélkül: T. J.

3. Szerkesztés: ált. megfelelő.

Hibás vázlat, hibás felépítés. J. Géza, T. Vilmos, F. Irén.

A főrészek külső aránya: jó.

A főrészek összekapcsolása: ált. zökkenőmentes.

A dolg. első része felesleges: B. Mária. Belső szerkesztés: Időrend és térbeliség-jó. (Kiemelni: V. Ferenc, M. Mária.)

Szerkezeti elemek összefonódása: Zs. Márta, O. Anna. A vihar kezdete (közös átdolgozás írásban T. Vilmos nyomán).

4 **Mondatszerkesztés, stílus:** még nem kielégítő.

Világosság.

Szabatosság: Egyhangú szóismétlés: mondta (K. Vera), máris (H. Péter), mentem (H. Tibor), víz áll (T. Vilmos); csupa szóismétlés (J. Géza, K. Lajos).

Nyelvhelyesség: Hol? pincébe (T. Vilmos).

Tájszólás jellegű: Havasiék disznójukat (T. Vilmos), az orvosék kertjükben (K. Lajos), Gálék udvaruk (B. Mária). Egyeztetés: sok emberek (T. Vilmos). Jazz-nyelv: haver (J. Géza), bendő, kajálás (Zs. Márta).

Szemléletesség: A felhőszakadás megindulása (B. Mária; bemutatni).

Erőltetett: A felhők könnye, torka; karika kicsi híd (K. V.).

Élénkség: A meccs izgalmi indulatszókkal, felkiáltásokkal, párbeszéddel (M. Ferenc; idézni).

Jó hangzás: Fürdő-jelenet hangfestéssel (Zs. Márta).

5. **Külalak:** gondos (Zs. Márta, M. Mária); javult (H. Péter, K. Vera); gondatlan (J. Géza, K. János, T. József).

6. **Helyesírás:** jó (M. Mária); javult (H. Péter, K. Vera); rossz (J., T., K.).

Típushibák:

Hosszú magh.: boru, borus; szív szívat (F. Irén, K. Lajos).

Rövid mgh.: borúl, szivattyú.

Hosszú msh.: kelett, felszáltunk (B. József, O. Anna, T. Vilmos), áltam, halottam (K. Vilmos, K. Lajos).

T. hasonulás: vízel (B. Mária)

j-ly: tály (H. Tibor), lefojása (J. Géza), élllyel (K. Vilmos).

Múlt idő: hozot, villámot (T. József, K. Vilmos).

Tulajdonnévből melléknév: ferencváros, Ferencvárosi (M. Ferenc).

Különírás: tanár néni, meg se kérdezték (O. Anna).

7. *Statisztika*: .....

8. *Tapasztalatok*: Javult a mondatok összefűzése.

Hiányosság: természeti jelenségek hű ábrázolása, szóismétlések, nyelvhelyességi hibák.

A hibanaplóba véleményem szerint *ennél többet bejegyezni*, adathalmazt, táblázatokat, százalékolást belezsúfolni, „agyonadminisztrálni” — teljesen *felesleges*. Ez olyan betegség, amin minden lelkiismeretes pedagógus átesik, de be kell látnia, hogy csupán túlterheli önmagát, jámbor öncsalást követ el, mert a túlzott adatoknak semmiféle gyakorlati jelentőségük nincs.

A hibanapló *valamennyi rovatát sem használjuk mindig*. Alapvető hiányosságokat, visszatérő hibákat, jellegzetes *típushibákat* (olyan hibák, amelyek több dolgozatban, esetleg a tanulók többségénél előfordulnak) jegyzünk fel. Elbeszélő-leíró fogalmazásoknál a szép stílus követelményeit is vizsgáljuk, az értelmi jellegű értekezésnél viszont elsősorban a stílus világosságát, szabatosságát. A teljességre sohasem törekedhetünk.

A dolgozatok alapos kijavítása, megfelelő tényanyag összegyűjtése és rendszerezése (tipizálása) nyomán lehet csak eredményes *a dolgozatjavítási óra*.

CSETHE ISTVÁNNÉ:

Az irodalmi kirándulások szervezése

Az utóbbi időben mind többet foglalkoznak pedagógus körökben, és művelődési vonalon haladó hagyományaink ápolásával és azok népszerűsítésével. Ezekre a megmozdulásokra figyelt fel a pécsi Janus Pannonius Gimnázium irodalmi szakköre, s tette magáévá a gondolatot: tanuljunk látva irodalmat, tartsuk ébren nagyjaink emlékét.

Szeretném a következőkben elmondani, hogyan született meg ezeknek az irodalmi kirándulásoknak az igénye, hogyan szerveztük meg, és hogyan bonyolítottuk le azokat.

Az irodalmi szakkör éves munkatervvel dolgozik. Három évvel ezelőtt a munkaterv összeállításánál vetődött fel először a gondolat: hogy városséta formájában tudatosítsuk a szakkör tagjaiban azokat az irodalmi emlékeket, melyekkel városunk rendelkezik. És megszületett az első irodalmi városséta, ami azóta hagyománnyá vált, s minden tanév elején szakképzett vezetővel bebarangolják a diákok a pécsi múltat Janus Pannoniustól Babits Mihályig.

Ez volt az első lépés, amit azután Babits Mihály egykori diákszallásának és Kóczyán Sándor pécsi költő lakóházának emléktáblával való megjelölése, majd megkoszorúzása követett. Ugyanakkor a szakkör gondozásába vette Kóczyán és a 48-as hős Burghard pécsi temetőben lévő sírját. Minden alkalommal bensőséges ünnepséget rendeztek a tagok.

A tudásigény és a hagyománytisztelet a szakkör tagjaiban egyre nőtt. 1960 tavaszán — még bátoratlanul ugyan, de — megszületett az első óhaj: induljunk el kisebb körútra Tolnába, Baranyába, nézzük meg merre ment a csillagos nyári estén a „Négyökrös szekéren” Petőfi. Hol az a méhes, hol a Sas-családot felkeresve oly szívesen időzött. A tervet a megvalósulás követte. Még a tanév befejezése előtt meglátogatták a diákok a Sas-kúriát, végigautóbuszoztak a „Négyökrös szekér” útján, megnézték a sárszentlőrinci iskolát, ahol Petőfi diákoskodott. De elmentek a gyónki gimnáziumba is, hol kegyelettel lapoztak azokban a régi iskolakönyvekben, hol Garay Jánosról, az egykori diákról találtak adatokat. Megemlékeztek az ozorai kocsmá előtt a színész Petőfiről, s idézték a vár előtt, Ilyés szindarabját. Visszaútukban betértek Bonyhádra, hogy gyönyörködjenek abban a tájban, mely a Zalán futása írójának az „Előhang”-hoz az ihletet adta, tisztelegjenek az egykori Vörösmarty tanítvány: Perczel Mór sírjánál. Szek-

szárdon megálltak a Babits ház előtt és megnézték a Halál fiai-ban leírt szőlő-
hegyet, megkeresték Cenci néni szőlőjét.

A jókedvű lelkes kis csapat 2 napig járta a vidéket. Megemlékezések, ma-
gyarázatok azonban jobbára még csak a szaktanárok szájából hangzottak el,
de voltak már igen kedves rögtönzések a diákok részéről is, mint pl. Sárszent-
lőrincen idézték a Szeget-szeggel című Petőfi verset, Bonyhádon az Előhang-ot.

Az 1960—61-es tanévben már a szakkör munkaprogramjába iktatta az iro-
dalmi kirándulást. Az irodalom kedvelő leányok szeme ekkor a szegedi Ünnepi
Játékok felé kacsingatott. Február végén lefoglalták a jegyeket a megnyitó Hu-
nyadi László és az azt követő Bánk bán előadásra. A tervek szövögetésénél az-
után előbújtak az igények is. Szeretnénk Szegedet irodalmi séta keretében meg-
ismerni, hangzott az első kérés, amit a második követett. Jó lenne az útba eső
irodalmi emlékeknek is egy kis időt szentelni. Így született meg a második iro-
dalmi kirándulás terve, amit július közepén a megvalósulás követett. Negyven
lelkes diák tanári vezetéssel autóbuszra szállt és megjárta négy nap alatt kecs-
kemét—nagykörös—kiskunfélegyháza—szeged—makó—hódmezővásárhely—kis-
körös—halas—kalocsa utat. Ezen az úton már a leányok emlékeztek meg iro-
dalmi nagyjainkról, vagy szólaltatták meg őket. A szabadtéri előadások előtt
külön ismertetéseket tartottak a múról és az operáról, s a kettő kapcsolatáról.

S mint az úti program is igazolja, az irodalmat már nem elszigetelve önma-
gában keresték, hanem megnyílt szemük és fülük a többi művészeti ág befo-
gadására is. A kecskeméti városháza előtti kőről megilletődve olvasták, hogy
„itt dobbant utolsót Kecskemét nagy fiának a szíve,” s utána felnéztek az újon-
nan restaurált tanácsházára, ami Lechner Ödön szecessziós stílus kísérletét do-
kumentálja, s felmentek a tanácsterembe Székely Bertalan „Vezérszerződését”
megcsodálni. Szeged eklektikus tiszaparti palotasora is felkeltette figyelmüket,
s Gárdonyi emlékezeténél felcsendültek már a Dankó nóták. Halason, Kalocsán
pedig a népművészeti házak szorgos asszonykezei ejtették csodálatba őket.

Az 1961/62. tanévben a szakkör tagjai, — tanári felügyelet mellett — már
teljes egészében maguk vették kézbe az irodalmi kirándulás szervezését.

Szakköri gyűlés keretében állították össze az útírányt, és osztották ki az
ismeretterjesztési szervezési feladatokat. Most Leányfalu, Esztergom, Tata, Vál,
Martonvásár, Kápolnásnyék, Agárd, Székesfehérvár, Veszprém, Balatonfüred,
Tihany, Szárszó meglátogatását tervezték. A terv összeállítása után azonnal
munkához láttak a leányok. Minden tanuló kiválasztott amgának egy helyet,
illetve egy író, amit, vagy akit majd ő ismertet. És elindították leveleiket a
megjelölt helyekre, adatok után kutatva, írók fel nem tárt emlékeit keresve.
Így kerültek kapcsolatba az írók még élő rokonaival, ma élő írókkal s az illető
helyek tanácsi, kulturális szerveivel. Írókat, vezetőket kértek fel, tanulmányo-
kat kerestek leendő útjukhoz.

Az elért eredményekről — legyen az kutatás, vagy levélben egy ígélet —
beszámoltak azután a munkaközösségi gyűléseken. Sok nehézség, sok munka,
sok lelkésedés volt ennek a kirándulásnak előkészületeiben. Volt olyan tanuló
például, aki egy esztendőn keresztül csak Batsányi veszprémi kapcsolatait ku-
tatta, s látszólag nem jutott messzebbre mint ahonnan elindult. Hangsúlyozom,
hogy csak látszólag, mert ha nem is talált újabb adatokat, de átnézve az egész
Batsányi irodalmat, alaposan megismerte. Vagy a másik tanuló, Beethoven mar-
tonvásári tartózkodásáról olvasott el mindent, ami elérhető volt, s közben meg-
ismerte a Brunswick Terézre vonatkozó irodalmat is, és Goethe versei között

nyomozott adatok után. Másik diák Blaha Lujza balatonfüredi tartózkodását tanulmányozva megismerte a magyar színészet problémáit és a füredi színház történetét.

Az irodalmi túra az elmúlt májusban megvalósult, úgy ahogy a fiatalok várták, elképzelték és előkészítették.

A szakköri tagok komoly előadásokon — a helyszínen — számoltak be a legaktuálisabb adatokat idézve kutatásaikról. Sikerült megszólaltatniok az író hozzátartozóját Leányfalun, az író barátját hallgatniok Esztergomban. Az írók kéziratát és egy-egy emlékét kézbentartaniok Füreden (a telefont, amin Szántó Judit a költő súlyos egészségi állapotát jelentette.). Ugyanakkor megdöbbenve álltak körül Agárdon Gárdonyi elhanyagolt — magtárnak használt — szülőházát, és készek voltak munkaóráikat felajánlani, hogy rendbehozzák. De mosolyogva nézték a fehérvári Bony vár „építészeti fintorát” Kálmáncsehy Domonkos gót stílusú kápolnája és Pátzay Pál lovasszobra után. A jókedvű diákleányok megtanultak már különbséget tenni a nemes művészet és giccs között, már véleményt alkottak önállóan a látottakról.

Íme itt az eredménye az irodalmi kirándulásoknak! Elmélyültek, tudatosultak az iskolában hallottak, közvetlen élményükké vált az, ami az órákon feladatként meredt eléjük. Mert valóban nem mindegy, hogy a Szózatot elszavalja a diák, mert feladata volt, vagy önként elénekli a kápolnásnyéki szülőházban Vörösmarty íróasztala előtt! Nem mindegy, hogy csak a tanártól hall-e Arany János nagykörösi éveiről, vagy személyesen meggyőződik arról, hogy a Toldi írója milyen aprólékos gonddal javította az alföldi keményfejű diákok penzumait. Ott a körösi tárlók előtt értik meg igazán: volt tanítványának Tolnai Lajos írónak emlékezését, hogy: „Az ő tantárgyát becsületbeli dolognak tartotta mindenki lehetőleg megtanulni.”

Es ezek a diákok Kiskörösön, amikor nagytakarítás alatt érkeztek Petőfi szülőházához, önként vetették le cipőjüket, hogy beléphessenek az akkor frissen súrolt szobába. Hát mi ez, ha nem a legőszintébb hagyománytisztelet, hol a késő utód oldott saruval lépi át legnagyobb elődei küszöbét!?

Íme élménnyé vált a kirándulókban a könyv betűje! Értékelni tudják az írók — művészeti küzdelmeit, és nyitott szemmel, minden művészire reagálva tudják járni a városokat. Ezeknek a diáklányoknak már nem abból fog állni további utazásuk, hogy az első ajándékboltnál üdvözlőlapokat vagy divatos kabalákat vásároljanak. Ezek a nemesebbet, a szebbet fogják keresni és értékelni. S ha ez így van, akkor a kirándulások elérték céljukat.

PINTER GYÖRGYNE:

Úttörők falujárása

Mint minden körzeti iskolában, a sásdi általános iskolában is nehézségként jelentkezett, hogy a közel 400 felsőtagozatos tanuló csaknem kétharmada a környező falvakból jár be.

Osztályom létszáma: 34. Közülük 10 tanuló sásdi, 2 Sásd II. kerületéből, 2 a gálykúti cigánytelepülésről jár be. Ezt a 14 tanulót emlegetem „helybeliek” néven. Paléból 2, Meződről 6, Felsőegerszegről 2, Oroszlórról 2, Magyarhertelendről 6 tanuló jár be. Iskolánkból ugyanabból az évfolyamból a, b, c osztály is van, ezért a sásdiakat utcák szerint osztottuk el mind a 3 osztályba, a vidékiek esetében pedig arra vigyáztunk, hogy az egy faluban lakó V. osztályosok mind egy osztályba kerüljenek. Ez a megoldás a tanulóknak is, az osztályfőnöknek is kedvezőbb.

Az én gyerekeim most VI. osztályosok. Tavaly az év elején osztályom még csak egy riadt, később vizsálykodó társaság volt. A „helybeliek” otthonosak voltak ugyan, de nem voltak teljes bizalommal a „vidékiek” iránt, alkiknél a kisebbségi érzés is fellépett. Sokat gondolkodtam, hogyan neveljek a vizsálykodó, széthúzó társaságból jó osztályközösséget? Külön problémát okozott, hogy mi módon osszam őrökre a pajtásokat a jó közösség, az őrsi élet kialakítása érdekében.

Az osztályban 28 úttörőm volt. 3 őröt szerveztem belőlük. A helybeliek 11-en alkották a *Szorgalom őröt*. Velük nem volt nagyobb gondom, mert a tanításon kívül is együtt éltek. A „vidékiek” esetében úgy alakítottam az őröket, hogy az egymáshoz legközelebb álló falvak úttörőit irányítottam úgy, hogy egy őrbe jelentkezzenek. Így jött létre a 8-as létszámú (felsőegerszegi, paléi, meződi tanulókból) a *Barátság őr*, és a 9-es létszámú (oroszlói, magyarhertelendi tanulókból) a *Béke őr*. Az őrök eleinte csak az iskolában tartották őrsi foglalkozásaikat, melyeket, mint rajvezető, minden alkalommal meglátogattam. Azt tapasztaltam, hogy a VIII. osztályos őrvezetők baráti gondoskodással, biztos kézzel irányítják az őrök életét, azonban a tanításon kívül az őr nem élt együtt, kevés közös élményük akadt.

Egyik téli hétfői napon örömmel újságolták, hogy a helybeli őrösből többen kint voltak a felsőegerszegi pajtásoknál, és diafilmek vetítésével, közös játék-

kal, úttörő dalok éneklésével nagyszerűen töltötték a délutánt. (Erről később a felsőegerszegi szülők is elismerő véleményt mondtak.) Máskor arról számoltak be, hogy az iskola műsoros estjére — melyen osztályunk is szerepelt — már délután bejövő vidéki pajtásokat látták vendégül a „helybeliek”. Örömmel vettem tudomásul, hogy közelednek egymáshoz a „helybeliek” és a „vidékiek”. Ez kedvezően hatott az osztályközösség formálódására is.

E példák alapján támadt az a gondolatom: jó lenne, ha a különböző falvakban lakó vidéki őrök is összejárnának néha. Mikor felvetettem ezt a lehetőséget a pajtások előtt, lelkesedéssel fogadták. Az őrsi foglalkozások nagy részét most is Sásdon tartják a „vidéki” őrök is, de időnként — főleg jó időben — összejönnek egyik vagy másik faluban, ahonnan az őrsi tagok bejárnak. Egy-egy vasárnap délutánt azzal töltenek, hogy úttörő-foglalkozás keretében megismerik egymás szülőföldjét. Így jobban összekovácsolódnak.

A továbbiakban azt írom le, mivel töltötték idejüket a pajtások a „kihelyezett” őrsi foglalkozáson. A több megtörtént esetből kettőt említek.

A *Béke őr Magyarhertelendre* tervezte vasárnapi összejövetelét. Az őrsvezető és az orozslói pajtások a 12,30-kor érkező vonattal mentek Hertelendre. Ott már várták őket a hertelendi pajtások. Két pajtást azonban hiába keresett az őrsvezető. Ők előre mentek, lerakták az útjeleket és a boltok mögül leleselkedve jól mulattak az őrsi tagok tanakodásán, egy-egy elrejtett levél keresésénél. Végre mindannyian megérkeztek a fürdő környéki tisztásra, ahol letelepedtek. Egy-két vidám dal, közös játék után előkerültek az uzsonnák, és vidám hangulatban fogyott a „hazai”. A közös uzsonna után a hertelendiek végigvezették a falun a vendégeket, ki-ki megmutatta hol lakik, és mindenki úgy érezte, jól telt a nap.

A *Barátság őr* nemrégben Meződre tervezte összejövetelét. Az eltervezett foglalkozás anyagát már előre bemutatta nekem az őrsvezető-helyettes. Dél előtt 11 órára adtak találkozózt egymásnak a felsőegerszegi és paléi kislányok a sásdi élelmiszerbolt előtt. Gyalog érkeztek meg a meződi csárdához. A csárdánál már várták őket a meződi lányok, akik eléjük jövet már kirakták az útjeleket is. Először falujukat mutatták meg a meződiek. Megnézték az első világháborúban elesett hősök emlékművét és Kovács Gáspár községi párttitkár díszsírhelyét a temetőben. Elbeszélgettek arról, milyen változáson ment át a falu a felszabadulás óta. Utána letelepedett az őr a „Gödöroldal”-ban, a falu egyik romantikus, szép zugában, hogy senki ne háborgathassa a műsort. Éppen akkor érkeztem meg váratlanul kerékpárral, amikor az őrsvezető-helyettes a vidám vetélkedés anyagaként ezt kérdezte: „A meződi, paléi, vagy az egerszegi pajtások tudják-e hamarabb megmondani, mi az oka annak, hogy egy repülőgép 80 perc alatt ért Budapestről Szombathelyre, visszafelé ugyanolyan sebességgel mégis 1 óra 20 percig tart az út?” A töprengést végül is a meződiek hahotája szakította félbe, ugyanis kiderült, hogy az 1 óra 20 perc azonos a 80 perccel. A vidám dalok között hallottam a „Szár az ónának nedves partján”, a „Haragszom az olyan szóra” c. dalokon kívül az őrsi nótafa indítványozására a „Kis kece lányom” c. dalt az „Erdő mellett nem jó lakni” dallamára énekelni. Ezen nagyon jól mulattak. A műsor után közös terítőre rakták az uzsonnát és ki-mit kívánt, azt fogyasztott. A terítésnél az őrsi szakács tevékenykedett. Az uzsonna alatt kigondolták a legjobb játékokat, és a nótamester egy új játékot is megtanított. Az

egészségőr szigorúan ügyelt, hogy papírhulladék ne maradjon a földön. A zász-
lótartó hasznosítani akarta magát, ezért azt javasolta: „hazafelé szedjünk egy-
egy csokor mezei virágot édesanyánknak). Játszottunk még egy jót a réten és
egy-egy csokorral 4 órákor hazaindultunk, hogy a paléi és egerszegi lányok is
idejében hazaérhessenek. Hazafelé az út baloldalán haladtunk. A mosolygó ar-
cokról leolvashattam, hogy nem volt hiábavaló időtöltés a vasárnap délután,
és a krónikának sem fog nagy gondot okozni a vidám nap megörökítése az őrsi
naplóban.

FERENCZY SÁNDORNE:

Az értelmi erők fejlesztése az óvodában

Az Országos Pedagógiai Intézet kiadásában most megjelent pedagógiai és szakmai módszertani továbbképzés terve foglalkozik az értelmi erők fejlesztésével, óvodai vonalon. E problémát három fő témakörre osztja. Ezekkel szeretnék részletesebben foglalkozni:

1. A környező valóság hű és pontos érzékelésére, észlelésére és megfigyelésére való nevelés.
2. Az emlékezet fejlesztése.
3. A gyermek gondolkodásának fejlesztése.

1. A megfigyelésre való nevelés

A környező valóság hű és pontos érzékelésére, megfigyelésére óvodáinkban sok lehetőség adódik. Ezeket ki is használjuk. Nemcsak a kötelező foglalkozások alatt, hanem szabadidőben, a séták — megfigyelések alkalmával, kötetlen beszélgetés formájában is. A gyermek észlelés, érzékelés és beszéd közben értesül a valóság tényeiről és jelenségeiről.

Az észlelés, a megfigyelés fejlesztése nagyon fontos, mert a pontos megfigyelés és az arra irányuló szándék a materialista szemlélet alapja.

Irányelveink ezen a téren:

- a) A gyermek figyelmének céltudatos irányítása.
- b) A gyermek spontán érdeklődésének, megfigyelésének felhasználása.
- d) Példamutató szerepünk legyen a megfigyelésben.

Részben osztott óvoda kis csoportját vezettem. Egyik alkalommal megkértem V. Mártikát, tegyen a vázába friss vizet, mert elhervadnak a virágok. Már-tika a feladatot elvégezte, majd, mivel igen értelmes, örök kérdező, így szólt: Ugye azért kellett friss vizet tenni a vázába, mert ha nem kap, szomorú lesz a virág és lehajtja a fejcskáját?

Megmagyaráztam rögtön a legegyszerűbb módon, a szóbanforgó virágon bemutatva, hogy miért van szüksége a vízre, majd emlékeztettem a gyermekeket egyik megfigyelésünkre, amikor több napos szárazság után esett az eső, és az addig megsárgult fű és viráglevelek kiszökdelltek.

Nagyon szeretem a kora nyári reggeleket. 5 órakor kelek rendszerint, és olyankor kellemes hallgatni a madárcsicsergést. Egyik nap, nagyon jó kedvvel,

madáracsicsergéssel a fülemben mentem az óvodába. Minden nevelőszándék nélkül meséltem el: milyen kedves, mikor korán reggel a nyitott ablakon behalatszik a madárfütty. Mondtam a gyermekeknek, kérjék meg anyukájukat, nyissa ki az ablakot reggel korán, hogy ők is meghallgathassák. A gyermekek nagy figyelemmel ültek körülöttem, majd F. Erika megkérdezte: óvónéni, miért csak reggel csicseregnek a madarak?

Elmagyaráztam, hogy a madarak napközben is csicseregnek, de elindulnak dolgozni az emberek, megindítják az autókat, dübörögnek a gépek, túlkölnek a buszok, a kocsik zörögnek, olyan zajosak, hogy a madáracsicsergést nem halljuk.

Szeretnék röviden kitérni a mese szerepére. A mesében sokszor mi közlünk olyasmit a gyermekekkel, ami fölnagyítja a valóságot. Szükséges tehát, hogy megtanítsuk a gyermeket arra, hogy meg tudja különböztetni a mesét a valóságtól. Gondoskodni kell arról, hogy például a gyermek ismerje meg a mesében szereplő állatra, tárgyra vonatkozó jellemző vonásokat, és akkor, mint azt tapasztalatból is tudjuk, kialakul elég gyorsan az élő és élettelen, az emberi és állati magatartás megkülönböztetésének képessége.

2. Az emlékezet fejlesztése

Tudjuk, hogy az óvodáskorú gyermekeknek kitűnő a mechanikus és képszerű emlékezte. Megfigyelhettük, hogy a verseket milyen gyorsan sajátítják el, s egy-egy bábelőadásra is hosszú ideig emlékeznek. Tehát a mechanikus emlékezetet a anyanyelvi nevelés ezen ágai nagyszerűen fejlesztik.

A képszerű emlékezet fejlesztésére nagyon alkalmasak a didaktikus játékok és képek tartalmának elmondása.

A nagycsoport óvónője az emlékezet fejlesztése céljából naponta 3—4 gyermeknek adott egy-egy képet azzal a feladattal, hogy otthon jól nézzék meg, mi van a képen. Másnap a képet vissza kellett hozni, az óvónő eltette, majd megkérdezte a gyermeket, mi volt a képen. Egy-egy gyermeknél év elején, közepén és végén ismételte ezt a kísérletnek is megfelelő módszert; az eredmény lemérhető volt. A gyermekek 98%-a pontosan emlékezett.

az értelemeszerű emlékezet fejlesztése, a szándékos — tudatos emlékezés csak az óvodás kor végére fejlődik ki. Ezt a fajta emlékezést ellenőrzik és részben elmélyítik az átvett tárgykörök ismétlései, de csak akkor, ha a jelenségeket különböző vonatkozásaiban, más-más módszerrel megközelítve tárgyaljuk. Erre bőségesen ad alkalmat az óvodai élet. Amit a kötelező foglalkozások alatt tanítottunk a gyermekeknek, azt séták, megfigyelések alkalmával, kötetlen beszélgetés formájában is ismételhetjük.

Dél előtt kötelező foglalkozásként a fűtésről beszélgettünk. A délutános óvónő rögzítés céljából elismételtette a gyermekekkel kötetlen beszélgetés formájában a hallottakat, majd megfogták a kályhát, mely már csak langyos volt. Emlékeztette az óvónő a gyermekeket arra, hogy otthon este melegebb a kályha, mert anyukájuk akkor rak tüzet, ha hazaértek a munkából.

3) A gondolkodás fejlesztése

A gyermek gondolkodásának fejlesztése többirányú. Az egyik: a gyermeki gondolkodásformák alakítása a logikus felnőtt gondolkodás irányába; a másik: a problémamegoldás fejlesztése. Az óvodáskor elején a gyermekeknek részben túlságosan tág fogalmai vannak, (például virág minden konyhakerti vetemény);

részben túlságosan szűkek. Ezért feladatunk az óvodai nevelésben, hogy az óvodáskor végéig minél több helyes fogalmat alakítsunk ki a gyermek gondolkodásában. A fogalmakat bővíteni és rendszerezni kell állandóan.

A kiscsoportban a dióval foglalkoztam elbeszélés formájában. A végén diót törtünk, diót ettünk. C Jancsi megjegyezte: Édesapám azt mondta, a dió is gyümölcs. Igen az, feleltem. Később a gyümölcsboltba látogattunk. Miután mindent megnéztünk, tisztított mandulát kaptak a gyermekek. M. Évi érdeklődött: Honnan van a mandula? Fán terem — feleltem. C. Jancsi ekkor felidézve ismereteit a dióról, megkérdezte: Akkor ez is gyümölcs?

Nagyon fontos, hogy a gyermek a megismertetett tárgyat megfoghassa, kipróbálhassa, mert így tudatában a fogalmak könnyebben alakulnak és jobban rögződnek.

A gondolkodás fejlesztésénél nagy szerepet játszik a gyermek ítélete. Legtöbbször a felnőttek ítéleteit ismétli. Feladatunk itt a gyermeket önálló ítéletalkotásra nevelni.

A nagycsoport óvónője sordísz rajzot készíttetett a gyermekekkel. Nem sikerült valami jól, ezért a következő foglalkozáson megisméltette a munkát. Ezután elővették a gyermekek a régi rajzot és maguktól felismerték a különbséget, a második rajz szebb.

Az oksági kapcsolatok iránti érdeklődés gyakran felmerül a gyermekekben. Ezért halljuk tőlük a sok „miért” kérdést, mely sokszor komoly probléma elé állítja az óvónőt, hogy válasza helyes, a valóságot tükröző és a gyermek számára érthető is legyen. A gyermek oksági gondolkodása hatékonyan fejleszthető, csak alkalmat kell adnunk a gyermekeknek az ok és okozat kapcsolatának észlelésére.

Egyik délelőtt megfigyelés céljából Somág-tetőre kirándultunk a baromfi udvar megtekintésére. Mikor odaértünk, a gazdaasszony éppen a tojást szedte össze egy kis kosárba. Felhívom erre a gyermekek figyelmét, mire B. Zsuzsi megjegyezte: Ugye a tyúk azért tojja a tojást, hogy mi megehessük? Első pillanatban meglepődtem, majd így válaszoltam: Nem, nem azért, hanem ebből lesz a kis csibe. De azért a tojást is meg lehet enni. Ha ráhagyom a gyermekre, hogy igaza van, tudománytalan módon jártam volna el.

Arkin szovjet pedagógus írja, hogy az emberre jellemző számos sajátosság gyökerei a legelső évekre nyúlnak vissza. A gyermek ebben a korban könnyen alakítható, formálható, lelki életének gazdagítására igen alkalmas. Nekünk, óvónőknek ezt ki kell használnunk, hogy a helyes értelmi neveléssel hozzájárulhassunk a kommunista ember kialakításához.

Az iskola-előkészítő nevelőmunkáról

Az óvoda az iskoláéval azonos nevelési elvek alapján munkálkodik a kommunista erkölcs alapjainak lerakásában. Mint ismeretes, a tanévnyitó utasítás konkrét feladatként az udvari játék és munka színvonalának emelését, valamint az iskolai jó előkészítést jelölte meg. A két fő feladat megjelölése reális és időszerű. E rövid tájékoztatómban vázlatosan beszámolok arról, hogy az elmúlt tanévben a gyermekek iskolai előkészítése hogyan történt, továbbá e tanévben milyen újabb feladatokkal kell bővíteni e nevelési területet.

Az iskolára való előkészítés vizsgálata a komlói óvónők részére nem jelent új feladatot, hiszen már az 1961—62. évben valamennyi nagycsoportos óvónő megtette a kezdeti lépéseket. Az előkészítés csaknem kizárólag az oktatás területén történt, s hiányzott a gyermekek neveltségi szintjének vizsgálata.

Az elmúlt évben Benkóvich Lászlóné az Arany János u. óvodában kísérletet végzett oktatási módszertani területen. A Sallai u. óvoda és a Fürst S. u. iskola munkaközösséget hozott létre, hogy az óvoda iskola előkészítő munkáját mérlegelje. Vizsgálódásainak során kitűnt, hogy az óvodából iskolába kerülő gyermekek magatartásával van a legtöbb probléma. Figyelmük szétszórt, igen rövid időre koncentrált, mindig új dolgokat igényelnek, szertelenek, fegyelmetlenek. Ennek igen sokrétű oka lehet:

1. az óvodai környezet sokkal színesebb, ingerdúsabb az iskoláéhoz viszonyítva,

2. Az óvodában sokat figyelmeztetnek és nem mindig következetesen.

3. Nagyon sok a dicséret, a gyermek megszokja és közömbös lesz számára. Pl. Az egyik iskola első osztályos tanítója dicsérettel próbálta eleven csoportját rendre szoktatni. Egyik-másik gyermeknél sikerült e módszer alkalmazása, de olyan is akadt, aki hátra tette kezét egy percre, majd kiment tanítójához, hogy dicsérje meg, mert jó volt.

4. Nincs egységes nevelés egy-egy óvodás csoporton belül. Pl. A reggeles óvónő másképp kívánja a játék, étkezés szabályait, mint a délutános. Az egyik nevelő túl szigorú, a másiknál szabad rendetlenkedni. „A dadus néninél szabad homokos kézzel megenni a kalácsot” (míg a nevelő tanfolyamon van). Így a gyermek megszokja, hogy így is lehet, úgy is lehet, nem feltétlen szükséges alkalmazkodnia, és hangulatának megfelelően viselkedik.

5. Sok a becézgetés 6 éves korban. Ne értsük félre, szeretni kell a gyermeket, de korához, egyéniségéhez megfelelő módon. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy a nevelők ismerjék a gyermeket. Tudni kell, hogy mire milyen nevelési móddal, mikor, milyen fokú érzellemmel lehet hatni.

6. Az iskolai közösség kialakítására károsan hatnak az óvodában elkapotott gyermekek, akik nem találják meg helyüket az új közösségben. Kérkednek a gyermekek között, egyesek esetenként ütik pajtásaikat, a cél érdekében szemrebbelés nélkül hazudnak.

Nem tudnak az árulkodás és a bejelentés között különbséget tenni. Ha az óvónő nem figyeli a csoport játékát, csak a bejelentés alapján tesz rendet, a bejelentőből árulkodó, öntelt gyermek lesz. A gyermek személyiségét ez a szokás károsan befolyásolja és a közösség is nehezen fogadja be.

Az iskolára való előkészítő munkát nem lehet elválasztani a testi neveléstől sem. Figyelemmel kell lenni, hogy az óvoda biztosítja-e a gyermek kiegyensúlyozott, megfelelő ritmusú életrendjét. Gondolok arra, hogy pl. napi 12 óras alvása mennyire biztosított? Komlón napi 10—12 órát töltenek a gyermekek az óvodában, ezért feladatul tűztük ki, hogy a gyermekek megfelelő alvás idejét a szülőkkel való megbeszélés után az óvodában biztosítjuk. Óvodáinkban ébresztés nincs, ahogy ébrednek, úgy öltözködnek a gyermekek. A szabadban való tartózkodás is ugyanolyan fontos. Harcolnak a nevelők azért, hogy az otthoni tartózkodással együtt legalább 5 órát levegőn játsszanak, sétáljanak. Az idegrendszer túlfeszítését el kell kerülnünk, mert a gyermek nyugtalanságának, fegyelmezetlenségének oka igen sok esetben a fáradtság, kimerültség. A pihenés és mozgás ritmikus váltakozásának alaptétele a pontosan betartott napirend.

Az idei évben valamennyi csoportban a várakozási idő csökkenését tűztük ki célul, hogy minél rövidebbre szorítsuk a nevelés számára értéktelen percekét.

E néhány gondolat nem merítette ki a tanévnyitó utasítás minden feltételét s nem is ezzel a szándékkal íródott, csupán jelzés a magunk — s talán mások számára is — hol kell vigyáznunk, mire kell különös gonddal ügyelnünk, hogy iskola-előkészítő nevelőmunkánk méltón betölthesse feladatát.

HEGEDŰS LÁSZLÓNÉ:

Ünnepek, ünnepségek a szentlőrinci óvodában

Az ünnepek az ember életében mindig kiemelkedő helyet foglaltak és foglalnak el. A különböző jellegű ünnepek, ünnepségek megtartása erkölcsi tartalommal hozzájárul a gyermekek erkölcsi tulajdonságainak pozitív irányú alakításához. Az ünnepek alkalmával lehetőség nyílik a szocialista világnézet formálására is.

A dalok, mesék, elbeszélések, játékok, a díszítés, az ezekkel összefüggő esztétikai élmény éppen az ünnepségek során nyújt lehetőséget a gyermek személyiségének fejlesztéséhez. A legnagyobb hiba azonban ott van, hogy óvónőink nem használják ki eléggé azon gyermeki sajátosságát, hogy a gyermek érzelmekkel telített és érzelmein keresztül fogad be mindent. A legtöbb ünnepségből a lényeg, a mély átélés, az élmény hiányzik. Az ünnepek hatása az érzelmekben gyökerezik. (Ének, tánc, ajándékozás, dekoráció, jó ebéd, szép ruha stb.)

Általában azt tapasztaltam, hogy legtöbbször az agyonszervezés, a nagy fegyelem agyonnyomja az ünnep hatását. Más esetekben az óvónők fel sem készülnek az ünnepre, esetleg előtte való nap tesznek valamit, vagy aznap reggel készülnek fel egy kicsit. Ilyen előkészítés után a gyermekekben semmi nyomot nem hagy az ünnep és így a nevelés nem éri el a kívánt célt. A gyermekeket elsősorban a külsőségek, látványosságok ragadják meg. Ezért a dekoráció nem mellékes kellék. Nagyon is hat a tartalomra.

A gyermeki élet hagyományos ünnepei össze vannak kötve ajándékozással. Miért ne lehetné a hazafias ünnepeket is összekötni ajándékozással? Néhány óvoda ezt már meg is teszi. A külsőségek egyik ünnepnél sem hanyagolhatók el. Természetesen az értelemre is kell hatni. Különösen az 5—6 éveseknél. De úgy, hogy ez az érzelmi hatásokkal legyen összekötve. Ne csupán az ünnep napján elmondott beszéddel akarja ezeket a hatásokat elérni az óvónő. Ilyen módszerrel nem lesz sikere. Eredményes akkor lesz a munkája, ha az előkészületek idején mindig visszatér az ünnepre, és azt valamilyen élményhez kapcsolja. Együttes megfigyeléseket végeznek. Képek alapján beszélgetnek. Otthoni feladatokat adnak, képeket gyűjtenek a gyermekekkel.

Így szervezték és ünnepelték meg november 7-ét, március 15-ét, április 4-ét és május 1-ét a szentlőrinci három csoportos óvodában.

E cikkkel az a célom, hogy az óvónőkkel ismertessem, mikor és milyen formában kell az ünnepekre előkészülni, az ünnepeket megszervezni és megtartani. A műsor anyagára nem térek ki minden esetben, mert az „Ünnepek, ünne-

pélyek az óvodában” c. segédkönyv részletesen közli az anyagot, vagyis útmutatást ad.

Nézzük meg, hogy a szentlőrinci óvodában az 1961/62-es tanévben hogyan ünnepelték, szervezték meg társadalmi ünnepeinket. A november 7-i ünnepség a nagycsoportban alapos, átgondolt, minden részletkérdést magába foglaló előkészület eredménye volt. Az óvónők ismerték az ünnep lényegét, átérezték jelentőségét.

A nagycsoport vezetője, Tóthné, már október 20-án felhívja a gyermekek figyelmét, hogy nézzék meg a falon lévő képeket. Leninről is van kép. Néhány szóval ismerteti, ki volt Lenin, majd egy verset olvas fel a gyermekeknek Leninről. A csoportnaplóban így ír róla: „A gyermekek néma csendben hallgatták a verset Leninről. Amikor elolvastam, felsóhajtottak. Vártam. A csendet J. Árpád szakította meg. „Miért jött Lenin bácsi a nagymama szobájába?” Ki kellett egészítenem a vers tartalmát. Elmondtam, hogy ott beszéltek meg a munkásokkal, hogy m itkell tenniük. Ismét el kellett mondanom, — a hiányzó gyermekek miatt —, hogy Lenin bácsi sok-sok évvel ezelőtt élt. November 7-én, — amikor ünnepelni fogunk — ő volt a legbátrabb ember a világon. Azért dolgozott sokat, hogy nekünk jó legyen. Megígértem, hogy én is hozok képet, és megmutatom, hogyan támadták meg a „palotát” a munkások. Ugyanakkor megbeszélte a gyermekekkel az óvónő, hogy albumot is készítenek és gyűjtsék a Lenin képeket. Október 25-én a szovjet emlékművet hozzák rendbe, 27-én az udvart és kertet csinosítják november 7-re. Ugyanakkor feladatul adja ismét, hogy Leninről gyűjtsenek képet otthon.

Október 30-án verset tanultak. Az „Apám mondta” című verset olvasta fel. Erről a napról így ír csoportnaplójában Tóthné: „Amikor elolvastam a verset J. Árpád kérte, hogy még egyszer olvassam el. Nem győzök eleget beszélni Leninről; annyira megszerették a gyerekek. Megbeszéltük, hogy a bekeretezett Lenin képet a főfalra tesszük és feldíszítjük. Kívágok piros csillagot és a gyermekek felragasztják egy nagy rajzlap szélére.”

Vagy nézzük meg november 1-én mit ír naplójába! „Ma ismét kaptunk egy Lenin képet az albumba. Edit ragasztotta fel, örültek a gyermekek. Az Árpi később jött és Edit rögtön újságolta neki, hogy kaptunk képet.”

Közvetlen az ünnep előtt lévő napokban zászlót festettek, albumot készítettek. Az óvónő és gyerekek piros csákót készítettek a reggeli gyülekezési idő alatt, amit az ünnepség után mindenki boldogan hazavitt. Az ünnepen vonatot és toronyépítőt kapott a csoport. A középső csoport hasonlóan készül fel a nagy ünnepre. A nagyokkal együtt rendbehozták a szovjet emlékművet, sőt az ünnepség előtt még egyszer elmentek az emlékműhöz, virágot vittek, verset szavaltak, majd a nagycsoport szobájában közösen ünnepeltek.

Ne gondoljuk azonban, hogy ezzel végetért november 7-e megünneplése. Lenin-képet továbbra is gyűjtenek. Még december 15-én is találunk erről bejegyzést a csoportnaplóban. „Ma is kaptunk újra egy Lenin-képet az albumba.” Más alkalommal, bejegyzés pl. január 17-én: „Madarász Laci ismét hozott Lenin-képet. Rokonoknál volt vidéken, ott nézegette a képes újságot, elkérte, hogy elhozhassa az albumba.” Ezekből a bejegyzésekből, a gyermekek saját elbeszéléséből megállapítottam, hogy a november 7-re való felkészülés igen alaposan, tervszerűen történt az óvodában. Helyes volt az otthon, a család bevonása is az ünnepi előkészületekbe.

Hasonlóan szervezték, ünnepelték a március 15-i ünnepséget is. Erről így ír a nagycsoportot vezető óvónő a csoportnaplójában: „Március 8-án: Stollár

Edit a képeskönyvet nézegette. Közben azt mondta: Óvónéni, tudok egy verset. Elmondhatom a gyerekeknek? — Azt válaszoltam: „Mondd először nekem el Editke!” Az „Anyám tyúkjá” c. verset hibátlanul elmondta. Uzsonna után megengedtem, hogy elmondhassa a gyerekeknek is. Meg tudnád mondani, hogy ki írta a verset? Edit válasza helyes volt: „A verset Petőfi Sándor írta.” Amikor a naposok munkájukat elvégezték, pár szóval elmondtam a gyerekeknek, ki volt Petőfi Sándor. Petőfi költő volt, verseket írt és ő is harcolt, küzdött a szabadságért.”

Március 13-án: „Ma készítettünk kokárdákat. Valamennyi gyermek készített magának egyet. Volt olyan gyermek is, aki a kiscsoportosok részére is készített kokárdát. Átismételtük a „Március 15-e” c. verset. Ismét egy bejegyzés: „A termet délután feldíszítjük, hogy holnap reggel, amikor jövünk, már ünneplőbe öltözve várjon bennünket. Petőfi képét a főfalra tesszük. Körüldíszítjük zászlóval.”

Március 15-én: „Sajnos a hóvihár miatt nem lehetett a Petőfi-szoborhoz menni. Így az ünnepséget a foglalkozó teremben kellett tartani. Reggel, amikor megérkeztek a gyerekek, ruhájukra tűztem a kokárdát, Balog Laci egy borítékot hoz — anyukája küldi. „Laci reggel sírva könyörög, hogy el akar menni óvodába, mert ünnep lesz. Ha belázasodna, úgy kérem délben hazaküldeni” — Laci vídám egész nap. Odabújik hozzám, s arra kér, hogy a kardigánt is vessük le, lássa a kis csoport is, hogy ünneplőbe öltözött.”

Az ünnep közeleg. Gondosan elrakják a játékszekrenyt, babaszobát. Megbeszélik, hová üljenek a kicsik, a középső- és a nagycsoport. Mégegyszer végignéznek a szobán: Minden rendben van-e?

Jönnek a kicsik. Babi, Laci és Edit kokárdával a kezükben várják őket és mindenkinek feltűzik. Elmondja a nagycsoportos óvónő, miért jöttek össze. Ünnepelni fognak. Megnézik Petőfi Sándor képét. Néhány szóval ismerteti az ünnep jelentőségét, majd B. Laci elszavalta Donászi M.: Március 15 c. verset. Az egész csoport eljátsza a „Körtéfa, Hejszélesnek udvarán” c. körjátékokat. Edit elszavalja az „Anyám tyúkjá” c. verset, amit otthon tanult a nagyobb testvérétől. A kiscsoportból két gyermek elmondta a „Piros zászló, magyar zászló” című verset, majd az egész csoport az ismert körjátékokból mutatott be háromat. A középső csoport egy dallal emelte az ünnep hangulatát majd piros, fehér, zöld zászlóval, énekszóval kivonultak saját termükbe, ahol játékkal folytatták a napot.

A nagy hóvihár miatt sajnos még az udvarra se mehettek, pedig úgy tervezték, hogy a 48-as szobornál tartják meg az ünnepséget.

Az április 4-i ünnepség megszervezését már március 19-én kezdi meg a nagycsoport vezetője. Csoportnaplójában így ír róla: „Március 19-én: Kitettem az április 4-i felvonulás c. képet a falra. A gyerekek közül néhányan odajöttek és kérdezték, mit ábrázol a kép. Elmondtam, hogy ünnep van, április 4-ét ünneplik. Itt azt látjuk, hogyan vonulnak fel, hogyan ünnepelnek a katonák is.

Megígértem a gyerekeknek, hogy gyülekezés végén, ha már minden gyermek megnézte, megbeszéljük, mit láttak a képen.

Elmondtam a gyerekeknek, hogy készülni fogunk erre az ünnepre. Tanulunk verseket, dalokat, készítünk piros csáskót. Albumot fogunk készíteni az óvodások életéből és azt ajándékba adjuk az úttörőknek, elnök bácsinak, titkár bácsinak.”

Március 20-án: „Stollár Edit hozott képet, katonák voltak csak a képen. Mondtam a gyerekeknek, hogy olyan képet keressenek, amelyik ünnepi készülő-

dést, ünnepet ábrázol, vagy amelyiken katona bácsik kis gyerekekkel vannak.

Erre az ünnepre mindenki készül. Óvodások, iskolások, felnőttek, katonák — mondtam a gyerekeknek. Mi is tanulunk ma egy éneket erre az ünnepre: Kékebb ma az ég címűt. Nagy kedvvel és gyorsan megtanulták."

Március 27-én: „A gyerekekkel közösen vettük meg a papírt a piros csákoknak. Megbeszéltem, hogy a nagycsoportnak foglalkozás keretében készítünk csákót, a kiscsoportnak pedig szabadidőben. Megkértem a gyermekeket, hogy ezt ne mondják el a kiscsoportosoknak, hadd legyen meglepetés számukra. A csákoval fogunk felvonulni és résztvenni az ünnepen."

Március 29-én: „Hozzákezdünk a csáko készítéséhez. Akinek nem kellett segíteni és szépen készítette el kettőt is készíthetett."

Március 30-án: „Ma beszéltem az úttörő vezetőjével, aki elmondta, hogy az iskolások szélforgókat készítenek az óvodásoknak április 4-re. Játékokat vásároltam a csoportnak. Erről a csoport nem tud. Április 2-án: „A gyerekek még mindig készítik a piros csákokat a kicsiknek. Délután is hajtogatott néhány gyermek, de csak rendes sima papírossal. Egyszer csak S. Edit hozzámjön és azt mondja: „Óvónéni meg tetszik engedni, hogy a baba fejére tegyem a csákót, hadd legyen neki is holnapra az ünnepségen." Babi azt mondja: „Még szebbek lennének, ha pirosból csinálhatnánk nekik is csákót." Természetesen adtam nekik maradék piros tafelt papírt és boldogan készítették a babáknak és mackóknak a csákokat a holnapi ünnepélyre. A babaszobában még a fiúk is segédkeztek a takarításnál. A babák tiszta ruhát, tiszta kötényt kaptak."

Április 3-án: Ezen a napon magam is résztvettem az ünnepélyen. Már előző nap feldíszítették a termet, az ünnepi falat a gyermekek. Reggel ünneplőbe öltözve várták a csoportvezetőjüket és örömmel újságolták: A Matyi óvónéni megengedte, hogy a babáknak és maciknak is készíthessünk piros csákót. Engedje meg óvónéni, hogy az otthoni babáknak is készíthessünk piros csákót, hadd ünnepeljenek azok is — kérték a gyerekek." Az óvónéni adott is papírt és a gyülekezési idő alatt készíthettek még kis csákokat.

Az ünnepi fal alá tették azokat az új csákokat, amit az ünnepre kaptak. Az ünnepi reggeli után énekszóval elmentek a kis- és közép csoporttal a szovjet emlékműhöz. Mielőtt elindultak volna, elmondta az óvónéni, hogy április 4-én nem kell óvodába jönni, mert akkor szünet van. Ezért nem vesznek részt a felnőttek közös ünnepségén. Ezért mennek most ki az óvodások a szovjet emlékműhöz. Mindhárom csoportból egy-egy gyermek verset mondott, majd énekeltek a gyerekek. Virágot tettek az emlékműhöz. E kis rövid 5—6 perces műsor után az óvodában folytatták az ünnepséget. A nagycsoportosok piros csákoval, vonultak le a kicsikért. Magukkal vitték a kicsik számára készített piros csákokat is. Közben a középső csoportosok is hozzájuk csatlakoztak. A középső csoportbeliek egy kicsi „béke" zászlót készítettek: mely világoskék alapon fehér galambot ábrázolt, csőrében olajággal. Énekszóval vonultak a nagycsoport szobájába. Itt már várták őket az úttörők. Jelen volt még a tanácstitkár, az általános iskola igazgatója, az úttörővezető és a szülői munkaközösség elnöke.

Az ünnepi műsor:

1. Az úttörők énekelnek, verseket mondanak.
2. Elbeszélés: Panni és a csillag (elmondja a vezető óvónő).
3. Soltész E. verse: Felszabadulásunk ünnepére. (Elmondja: egy nagycsoportos kisfiú.)

Képek a szenlőrinci óvodából

A szászvári óvoda életéből

4. Donászi M. verse: Miért lobog a zászló? (Elmondja: egy kiscsoportos kisfiú.)
5. Játék: „Ácsorogjunk...” „Recse... Recse.” (Játsszák a kiscsoportosok.)
6. Donászi M. verse: Április 4-e.
Földesi T. verse: Áprilisi dal (Elmondják a középső csoportosok.)
7. Tánc: János úr készül... Bújj, bújj... (Táncolják a középső csoportosok.)
8. Bihari K. verse: A szovjet katona. (Elmondja három nagycsoportos.)
9. Ének: Ez a nap csodaszép... (Éneklí a középső csoport.)
10. Ének zenekarral: Kékebb ma az ég... Honvéd áll a határ mentén.
(Éneklí a nagycsoport.)
11. Tánc: Szánt a babám... (Táncolja a nagycsoport.)
12. Az óvodás gyermekek átadják az albumokat az úttörőknek, a tanácsitkárnak.

Az úttörők átadják a szélforgókat az óvodásoknak.

A gyermekek boldogan szaladgáltak az udvaron a szélforgókkal, majd ünnepi ebéddel ért véget az ünnepség.

Ez az ünnepség mélyen megmaradt a gyermekekben. Harmadnap szovjet emlékművet építenek a kockával és odaállítják „örségbe” az ólomkatonákat, melyeket április 4-én kaptak ajándékul. Többször emlegetik a szép ünnepet.

A május 1-i ünnepre április 10-én kezdi meg a szervezést Tóthné. Így ír naplójában róla: „Kitettem egy képet a falra. Május 1-i felvonulás. Nézegették a gyermekek.” „Mi történik a képen? Mit gondoltok?” „Ünnep van” — mondja J. Árpád. „Nézzétek, hogy vannak felöltözve ezen a képen?” „Rövid nadrág van egy kisfiún, — nyári ruha van a lányokon” — mondják a gyermekek. Igen, már jó idő van, tavasz van. Május 1-ét ünneplik az emberek. Ez az ünnep a munka ünnepe, a munkások ünnepe. Mi is készülünk az ünnepre, dallal, táncsal. Kis májusfákat is készítünk. Azokkal fogtok felvonulni, táncolni.”

A középső csoport kis májusfát állít a kiscsoportnak. Meglepetésnek szánják. Ezért korán reggel jönnek a középső csoportosok a májusfát díszíteni. Mire megérkeznek a kicsik, már készen is van a feldíszített fa. Nagy izgalommal várták, mit szólnak a kicsik. Nem voltak álmosak, fáradtak, pedig korábban kellett jönniök. Örömük határtalan volt. Majd mindhárom csoport a közös májusfát díszítette, hogy mire a szülők megérkeznek, minden rendben legyen. Nagy örömet szerzett nekik ez a munka.

Hogy ezt a napot is sikerült ünneppé varázsolni, azt mi sem bizonyítja jobban mint Nováknénak, a kiscsoport vezetőjének a csoportnaplójába történt bejegyzése, mely a következőket tartalmazza: „... a májusfához készített papírosból maradt még. Ezt az asztalomra tettem. Az ünnepély végén, mire körülnéztem, a gyerekek a maradék papírsíkokkal feldíszítették a játékokat, a baba-szobát. Kérdésekre, hogy miért tették, S. Csaba azt felelte: „Hát ünnep van — nem?” Ekkor éreztem, hogy ezt a napot is sikerült ünneppé varázsolni a gyermekek számára. Amikor csak tehették körültáncolták a májusfát. Természetesen a legnagyobb örömet a májusfáról leszedett csoki és játék jelentette.

A szemléltetett példák, a csoportnaplók bejegyzései tanúsítják, hogy kellő előkészítéssel minden eseményt, évfordulót, élménydús, maradandó ünnepé lehet tenni.

LEMLE GEZA:

Öt megye tapasztalatcseréje

Komárom, Zala, Somogy, Tolna és Baranya népművelői tanulmányozták a Szigetvári Járási Művelődési Ház területi munkáját. A tapasztalatcsere során eljutottunk a járás 8 községébe: *Tótszentgyörgyre, Kisdobszára, Dencsházára, Rózsáfára, Mozsgóra, Almáskeresztúrra, Hobolba és Nagyvátyra is.* A tapasztalatcsere során elsősorban a területi munka módszereit és hatékonyságát vizsgálták. *Az egyes községekben tapasztalt módszerek azonban érdemesek arra, hogy meggyénk minden népművelőjével megismertessük azokat, mert nemcsak a járási művelődési házak területi munkájához szolgálhatnak tanulságul, hanem a legkisebb községek népműveléséhez is.*

A tapasztalatcsere résztvevőinek szinte egybehangzó megállapítása volt, hogy az egyes községekben hasznos, eredményes, színvonalas munkával találkoztak. *Elismeréssel szóltak az említett községek munkaterveiről,* amelyek a község gazdasági és kulturális adottságaira épülnek, s a községben folyó népművelési munka egészét feölelik a felnőttoktatástól a helyi mozik működéséig; a művelődési otthon rendezvényei mellett a gazdasági- és tömegszervezetek kulturális nevelőmunkáját is egységbe foglalják. A községek párttitkárai, tanácselnökei, tsz elnökei, népművelői, tömegszervezeti vezetői és tagjai nemcsak a vendégek fogadásának előkészítésében és lebonyolításában mutattak dicséretre méltó példát, hanem a kulturális helyzet és tervek ismeretéből, az együttműködési készségből, az okos tanácsok felhasználásából is jól vizsgáltak. A tapasztalatcsere résztvevői tiszta, rendes, esztétikus környezettel, lelkes népművelőkkel és községi vezetőkkel, szíves vendéglátással találkoztak mindenütt, s a barátságos megbeszélések mind a vendégeknek, mind a vendéglátóknak sok tanulságot nyújtottak.

Az elért eredmények kiindulópontjának a népművelési egység megvalósulását kell tekinteniünk. Népművelési egység a tervezésben, egység a végrehajtásban — alapja minden eredménynek. Ahol kisebb-nagyobb hibákkal találkoztunk, ott szinte kivétel nélkül *az egység hiánya volt a hibák forrása.* Akár úgy, hogy egyes népművelők minden feladatot maguk akarnak megoldani, nem igénylik a társadalom támogatását; akár úgy, hogy néhány községi vezető tájékozatlan a művelődésügyi kérdésekben, nem érdeklődik a művelődési ház munkája iránt, s nem segíti azt.

A tapasztalatcsere egyik legfőbb tanulsága: *jó eredményt csak közös összefogással érhetünk el.* Így épülnek a korszerű, új művelődési otthonok, így gyarapodik felszerelésük, berendezésük, így születnek a változatos programok és színvonalas rendezvények, így bővül a kulturális munka hatóköre.

Több népművelési rendezvénnyel is találkoztunk. *Tótszentgyörgyön* gyermekszakköri foglalkozást és ifjúsági klubestet; *Kisdobszán* gyermektáncsoport foglalkozását és tsz-akadémiai előadást; *Dencsházán* játékdélutánt és ismeretterjesztő előadást; *Rózsafán* társadalmi esküvőt és a tsz gazdasági életét; *Hobolban* színjátzó és bábcsoport próbát; *Mozsgón* szellemi vetélkedőt és körzeti szüreti bált; *Almáskeresztúron* ismeretterjesztő előadást; *Nagyvátyon* bábműsort, gyermekfoglalkozást és ismeretterjesztéssel egybekötött gazdasszonykörü foglalkozást tanulmányoztak a népművelők.

Milyen főbb eredményeket összegezhetünk a tapasztalatcsere záróértekezletén?

Mindenekelőtt azt, hogy *a tervszerűen és rendszeresen végzett munka nyomán születtek meg az eredmények.* Az a légkör, amely fogadott bennünket, elérhetetlen rendszeres munka nélkül. Vajon találkozhattunk volna-e olyan felszabadult játékos kedvvel, mint *Dencsházán*; olyan kulturáltan viselkedő ifjúsággal, mint *Tótszentgyörgyön*; olyan „beszédes” asszonyokkal, mint *Nagyvátyon*; olyan jól rendezett társadalmi esküvővel, mint *Rózsafán*; olyan tartalmas előadással mint *Almáskeresztúron* — és sorolhatnám még a sikerült rendezvényeket, ha előbb nem rendeztek volna ilyeneket? A jó felkészülés a különleges alkalomra jelenthet egy kis „szépítést”, de megtévesztő nem lehet. A mozsgói gyerekek — akik akkor vettek részt először bemutató szellemi vetélkedőn — korántsem mozogtak olyan otthonosan, mint pl. a szigetvári, vagy dencsházi gyermekek. Vonjuk hát le tanulságot: *a művelődési otthon barátságos légkörét, az eredményeket csak rendszeres munkával alapozhatjuk meg.* Az alkalmoszerű munka is eredményezhet egy-egy sikeres rendezvényt, de aligha nyújt hathatós segítséget a község kulturális arculatának megváltoztatásához. Az vágyódik a művelődési otthonba, aki már sokszor jól érezte ott magát; az kapcsolódik be az egyes rendezvényekbe, akitől nem idegen, ami a művelődési házban történik.

Megszóltak a vélemények a gyermekfoglalkozásról és a kézimunka szakköréről, általában *a gyermekekkel és nőikkel való foglalkozás arányáról.* Volt, aki aránylag soknak tartotta, mások a művelődési otthon hatóköre bővítésének alapvető lehetőségét látták benne. Az utóbbiaknak kell igazat adnunk. A gyermekek szívesen járnak a művelődési házba szórakozni és művelődni. Ez nemcsak az „utánpótlás” nevelését jelenti, hanem a gyermekeken keresztül a szülőkkel kialakuló jobb kapcsolatokat is. Az asszonyok szívesen járnak a művelődési házba kézimunkázni, beszélgetni. Vették volna nem építeni erre a lehetőségre, legalább annyira, mint visszaélni vele, olyan tartalmat, módszert erőltetni, amelynek alkalmazásához még nem érték meg a feltételek. A meglátogatott művelődési otthonok, köztük a szigetvári járási művelődési ház példája is bizonyítja, hogy *nagyon szerencsés a gyermekekre és nőkre építeni és ezzel megalapozni a művelődési otthonok munkáját.* Sokkal kevesebb panasz hangzana el egyes művelődési otthon igazgatók részéről a rendezvények gyér látogatottsága miatt, ha megszívlelnék ezt a tanulságot.

A meglátogatott művelődési otthonok munkájának javuló módszertani színvonalát tükrözte egyrészt *a szemléltetés ügyes megoldása,* másrészt *a komplex hatásokra való törekvés.* Az elsőre szép példa volt az *almáskeresztúri* ismeret-

terjesztő előadás bolygórendszerünkről. Az előadáshoz nemcsak filmet vetített az előadó, hanem csillagászati távcsővel vizsgálták az égboltot. Azért is példamutató ez a megoldás, mert *a már lassan egyoldalúvá váló filmes szemléltetés mellett más, nem kevésbé vonzó szemléltetési módot alkalmaz.* Az utóbbira jó példa volt a *kisdobszai tsz-akadémia megnyitása és első előadása, amelyen a helyi és szigetvári művelődési ház együttese adott kíséroműsört (sajnos, túl hosszút!); illetve a dencsházai mezőgazdasági előadás, amelyhez könyvkiállítást rendeztek, s szakkönyvvásárlási lehetőséget biztosítottak. A községek vezetőivel folytatott beszélgetések meggyőztek bennünket arról, hogy a jól alkalmazott szemléltetés és a komplex megoldások jelentős mértékben hozzájárulnak a rendezvények sikeréhez.*

Nem hagyhatjuk szó nélkül a *kiállításokat*. A Szigetvári Járási Művelődési Ház Kisdobszán és Dencsházán, a mozsgói körzeti művelődési otthon Almáskeresztúron rendezett kézimunkakiállítást. A nagyvátyiak és rózsafaiak saját anyagukat állították ki, az utóbbiak szigetvári kézimunkákkal kiegészítve. Amellett, hogy ezek a *kiállítások sokat jelentenek az esztétikai nevelés szempontjából, fontos szervező-propaganda feladatot is megoldanak.* A szigetvári járás kiterjedt kézimunkaszakköri hálózata jórészt a kiállítások mozgósító hatása révén született meg. Ahol szakkört kívántak létesíteni, bemutatták egy jól működő szakkör gazdag, izléses anyagát. Ez megnyerte az asszonyok tetszését, s ezzel lényegében el is dőlt a szakkör szervezésének ügye. Ahogy pl. Dencsházán beszélgettek az asszonyok a kiállítás anyagáról, biztosítéknak látszott arra, hogy ott lesz kézimunkaszakkör.

És a fényképek! A dencsházai fotoszakkör tagjai vállalkoztak arra, hogy *képekben megörökítik a falu életét.* A képek, amelyek munkaközben mutatták be a falu lakóit, a művelődési otthon és a klubhelyiség falát díszítették. S minden kép előtt a kiállítás látogatói, illetve az előadásra gyülekezők kis csoportja tereferél; jóleső érzéssel ismertek magukra, szomszédjaikra, munkatársaikra. Kell-e bizonygatni, hogy az ilyen propaganda munka rendkívül hatásos? S ha az, megkérdezhetjük: miért nem alkalmazzuk másutt is, ahol megvannak rá a lehetőségek?

Elismerést váltottak ki *a kialakuló körzeti munka kezdeti eredményei.* Az *almáskeresztúri előadás* már a körzeti munka gyümölcse. A csillagászati távcső elindult a körzetben és minden faluban terjeszti a jól megalapozott természet-tudományos műveltséget. Ez a távcső megjárta már *a dencsházai körzetet* és pl. Péterfa-pusztára is eljutott. A *nagypeterdiek* bábcsoportjának nagyvátyi vendégszereplése, a *mozsgóiak* almáskeresztúri kiállítása és körzeti szüreti bálja, a *rózsafai körzet* közösen szervezett felnőttoktatása biztató jelei a körzeti művelődési tevékenység kialakulásának. A járási művelődési ház sokoldalú területi munkájával, amely segíti és kiegészíti a körzetek erőfeszítéseit, nem foglalkozom most, mert valamennyi járási művelődési házunk igazgatója részt vett a tapasztalatcserén. Annyit mégis el kell mondanom, hogy *a körzetek együttműködésében és a járási művelődési házak területi munkájában olyan lehetőségek rejlenek, amelyeknek kiaknázását valamennyiünk közös feladatává kell tenni.* A járási és körzeti központokéivá úgy, hogy minél szélesebbkörű és hatékonyabb módszertani segítséget nyújtsanak működési területük népművelőinek; az egyes községek feladatává úgy, hogy igényeljék ezt a segítséget és éljenek vele.

Akadtak persze hibák is, amelyek tanulsággul szolgálhatnak. Melyek ezek?

Sajnos előfordult, hogy *egyes vezetők* — mint már említettem — *nem tekintik annyira szívügyüknek a népművelő munkát, mint kellene*, főleg azért, mert nem látják e munka jelentőségét. Művelődési otthonaink — az újabban épültek is — egyrésze *nem felel meg mindenben a korszerű követelményeknek*. Ennek vannak elháríthatatlan akadályai is, több esetben azonban megfelelő szakvélemény kikérésével elkerülhető lett volna több hiba. Sok még a javítani való, elsősorban a *művelődési munka színvonalát kellene emelnünk*. Néhány rendezvényünk *nem használta ki teljesen a nevelési lehetőségeket*; itt-ott erősen kifogásolható *tartalmi fogyatékoságokkal* is találkoztunk. E jelenségek az igényesebb felkészülés szükségességére hívják fel figyelmünket. Erősítenünk kell *szervezőképességünket* hogy megszüntessük, illetve csökkentjük a céltalan időtöltést. Jobban kell ügyelnünk az *időbeosztásra*; le kell mondanunk arról az igényről, hogy egyszerre mindent megmutassunk, elmondjunk. A hosszúra nyúlt műsor, előadás erősen próbára teszi a jószándékú közönség türelmét is.

Minden munkával, a népműveléssel is úgy vagyunk: *akármilyen jó munkát végzünk is, nem nyugodhatunk meg, mert minden bizonnyal adhatnánk többet, jobbat és jobban*. A négynapos tapasztalatcsere tanulságain érdemes elgondolkodnunk. Azt hiszem mindnyájunk munkájához segítséget ad egy-egy ilyen nagyobb szabású tapasztalatcsere, tanácskozás.

KREKITY LAJOS:

A művelődés gazdasági támogatása a pécsváradi járásban

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyre növekszik a falusi lakosság művelődési igénye. A megnövekedett igények egyre jobb kielégítését meggyorsíthatják a termelő-, a földművelés és kisipari szövetkezetek, üzemek, vállalatok, ha a rendelkezésükre álló anyagi eszközöket céltudatosan, gazdaságosan kulturális célokra fordítják.

A korábbi években termelőségkezeink többségükben a szociális-kulturális alapot csak szociális célokra fordították. Az is előfordult hogy a kulturális alapot nem a cének megfelelően használták fel. Szellőn például aratás idején 697,— Ft-ot sörvásárlásra, 800,— Ft-ot gyermeknap ajándékozássra fordítottak a kulturális alapból. Szerencsére a községi tanács végrehajtóbizottsága v. b. ülésen foglalkozott a kulturális alap felhasználásával, és felhívta a tsz vezetőség figyelmét, hogy a jövőben rendeltetésszerűen használják azt fel.

Az utóbbi évek egyik sajátossága a pécsváradi járásban, hogy a termelőszövetkezetek mind intenzívebben segítik a községek kulturális életét.

Néhány számadat:

1961-ben 6 tsz	27 430,— Ft
1962-ben 16 tsz	39 510,— Ft

összeget fordított a művelődési otthonok támogatására.

A szilági tsz 1960-ban még nem tudta készpénz formájában támogatni a művelődési otthont, mert mérleghiányos volt a gazdálkodásuk. A támogatásról mégsem mondtak le, a művelődési otthon építéséhez homokot, földet szállítottak — úgy segítettek, ahogy tudtak.

A korábbi években a legnagyobb támogatást a fazekasbodai tsz adta. A termelőszövetkezet építőbrigádja 15 000,— Ft értékű társadalmi munkával, építőanyag szállításával járult hozzá a művelődési otthon korszerűsítéséhez, de gondoskodott a kultúrsoport szállításáról vnedégszereplések alkalmával. Az elmúlt évben segítette a tsz-akadémia működését, gondoskodott a fűtésről, takarításról, a filmkölcsonzés díját térítette.

A tsz rendszeresen patronálja a művelődési otthont. Az idei évadban biztosítja a tűzifa szükségletét és annak beszállítását. Ezenkívül az építőbrigádja lebontja a művelődési otthon udvarán csúfolkodó pajtát.

Képek a szigetvári tapasztalatcseréről

*Gyermekfoglalkoztatás tapasztalatcseréje a szigetvári művelődési házban:
játék, szellemi fejtörő, tombola*

A csillagos éggel ismerkednek a dencsházai körzet dolgozói

A berkesdi tsz 1961-ben a művelődési otthon átalakítási munkáit fuvarral segítette. Az újjáépült művelődési otthon részére 5000,— Ft értékben székeket vásárolt. 1962-ben a művelődési otthon támogatása címén 6000,— Ft-ot ad a tsz negyedévi bontásban; a háromnegyedévre esedékes összeget már át is utalt. A tsz 37 kötetből álló házikönyvtárát a községi könyvtár kezelésébe adta a tulajdonjog fenntartásával. Az idei évben 4 falu, Berkesd, Szilágy, Ellend és Pereked egy tsz-ben, berkesdi központtal egyesült. A vezetőség gondoskodik arról, hogy a központhoz tartozó kisebb községek művelődési otthonai is részesüljenek a szociális-kulturális alapból. A fent említett kis községeknek 2000—2000 Ft anyagi támogatást nyújt évente. Így az egyesült berkesdi tsz évi 12 000,— forinttal járul hozzá a művelődési igények jobb kielégítéséhez.

Bár arról nincs tudomásunk, hogy Berkesden mekkora összegre nő a szociális-kulturális alap, de afelől nyugodtak vagyunk, hogy azt az összeget valóban kulturális célokra fordítják. Farkas István tsz elnök sok munkája mellett nem feledkezett meg a dolgozók művelődéséről. Országjáró kirándulást szervezett a dolgozók részére, amelyen 68 tszt-ag vett részt; az utazás költségeit 50%-ban a tsz térítette.

Az egységes művelődésügyi szemlélet élő bizonyítékát, az összefogást láthatjuk a Pécsvaradon épülő művelődési ház anyagi támogatásában. A művelődési ház építéséhez az alábbi szervek járultak hozzá:

„Dózsa” Tsz 50 köbméter homok és szállítása	4200,— Ft
Vegyesipari KTSZ 50 köbméter homok szállítása	3470,— Ft
Állami Erdőgazdaság 50 köbméter homok szállítása	3470,— Ft
Gépállomás 30 köbméter homok szállítása	2082,— Ft

A pécsvaradi „Dózsa” Tsz saját erőből és a helyi KISZ-szervezet 2000,— Ft értékű társadalmi munkájával klubhelyiséget létesített elsősorban saját dolgozói számára, de helyet adott a „Zengő” együttesnek is. Az idei mezőgazdasági kiállítás megtekintésére, siklósi és harkányi kirándulásra 8800,— Ft-ot költött.

A pécsvaradi Vegyes KTSZ klubhelyiséget létesített dolgozói számára 130 000 Ft. költséggel, ebből 70 000 Ft. értékű a KISZ-dolgozók társadalmi munkája.

A földművesszövetkezet évente 8000 Ft. költséggel támogatja a „Zengő” együttest.

A pécsvaradi községi tanács 4187 Ft. értékben népitánchoz szükséges ruhákat vásárolt a „Zengő” együttes táncsoportjának.

Járásunkban 6 termelőszövetkezet vezetősége a korszerű falusi könyvtár létrehozása érdekében átadta házikönyvtárát a községi könyvtárak kezelésébe a tulajdonjog fenntartásával. A 6 termelőszövetkezet évente hozzájárul a kulturális keretből az állomány fejlesztéséhez.

Az idei népművelési évadban a kulturális alap célszerű felhasználása sokat segít az ismeretterjesztésben. Járásunkban 6 községben tsz-akadémiát szervezünk. A 6 termelőszövetkezettel szocialista szerződést kötött a TIT járási szervezete: a tsz-ek kulturális keretből biztosítják az előadók díját. Az erdősmecskei tsz szerződést kötött a filmkölcsönzésre is.

A termelőszövetkezetek gazdasági megerősödésével egyre több tsz-nél gondot okoz a szociális- és kulturális alap ésszerű felhasználása. Különösen szembe-tűnő az idei évben, hogy 11 termelőszövetkezet 145 232 Ft-ot fordított kirándulásra, a budapesti mezőgazdasági kiállítás megtekintésére. Általában a kirándulás költségeinek 50%-át térítették.

Kétségtelen, hogy a parasztság kulturális fejlődésében, látókörének bővítésében nagy szerepe van az országjárásnak, más tájak termelői kultúrája megismerésének. Úgy gondolom, hogy a tsz-ek megragadták az alkalmat, jobb híján a kirándulásra fordították a kulturális alap nagy részét. Nem gondoltak arra, hogy először a szükségesre, majd a hasznosra és végül a kellemesre fordítsák a kulturális alapot. Talán a haszonnal kezdték, pedig égetően szükséges lenne néhány művelődési otthon, klub berendezésének gyarapítása, szépítése. Ha erre fordítanák elsősorban a kulturális alapot, a községek minden dolgozója éveken keresztül élvezhetné kultúrált környezetben a szórakozást, művelődést. Ilyen formában a kulturális alap jobban használna. Csak egy-két év kulturális alapja kell a berendezéshez, s utána a változatosabb formákra is költhetnék a pénzt.

A kulturális alap célszerűbb felhasználása nem a tsz vezetőségén múlik csak. Sok függ a népművelőktől is. Ha a népművelők nem várják a kulturális alap felajánlását, hanem bekopognak a tsz ajtaján kész tervekkel, és kérik a támogatást, az eredmény nem marad el. A támogatásnak kölcsönösnek kell lenni, nemcsak kérniük, hanem adniuk is kell a népművelőknek. Ha a tsz vezetősége azt látja, hogy jó helyre kerül a kulturális alap, a tsz is, a művelődési otthon is jól jár, szívesen adnak.

Meggyőződtem erről Máriakéménen a népművelési munka értékelésekor, amelyen jelen volt Füleki János tsz-elnök is. Szóvátettem, hogy a tsz-akadémia előadásaira filmet nem kölcsönöztek. A művelődési otthonnak nincs állami támogatása, az ügyvezető nem kérte a tsz segítségét. Az enök „azon már ne múljon”, felajánlotta, hogy a jövőben minden előadásra filmet kölcsönöznek. Megjegyezte azt is; nagyon örülne, ha a közgyűlésen, zárszámadáson, kultúrmműsorral kedveskednének a népművelők a falu dolgozóinak.

Ez évben elérjük azt, hogy járásunk mindegyik községében lesz művelődési otthon, vagy klub. A művelődési otthonok létesítését ezzel befejezzük, további feladatunk azok korszerűsítése, berendezésük gyarapítása, csinosítása. Minden anyagi erőt, támogatást, ennek megvalósítására irányítunk, hogy megteremtjük a népművelési munka kedvező feltételeit. Falun a tanácsi és gazdasági vezetők egyre inkább látják a termelés és a kultúra szoros kapcsolatának szükségszerűségét, ezért reméljük, hogy a kulturális alap célszerű felhasználása általánossá válik.

AMREIN JÁNOS:

A szederkényi körzeti művelődési otthon munkájáról

Szederkény a pécsváradi járás egyik legnagyobb termelőszövetkezeti községe, 1680 lakossal. Ezeknek 50%-a a mezőgazdaságban dolgozik. A gazdasági élet fejlődésével párhuzamosan igényként jelentkezik a dolgozók világnézeti és általános műveltségének emelése, valamint a szakmai ismeretek megszerzése. E célok elérése érdekében készítette el az 1962/63-as népművelési évad munkatervét a szederkényi művelődési otthon társadalmi bizottsága. A terv összeállításánál figyelembe vették az irányelveket és a helyi sajátosságokat.

A termelőszövetkezet és a tömegszervek magukénak tekintik a tervet, mert saját igényeiket elégítik ki, és problémáik megoldásához ad segítséget.

A művelődési otthon munkája kiterjed a körzeti községek tevékenységére is. A körzet népművelési ügyvezetői és a szederkényi művelődési otthon igazgatója Ravasz János, körzeti megbeszélést tartottak. Megbeszélték, hogy mi-
ben tudnak egymásnak segíteni, az ismeretterjesztő előadások megtartásához melyik községben van a legmegfelelőbb előadó.

A szederkényi művelődési otthon munkájának középpontjában az ismeretterjesztés áll, amely átszövi a népművelés minden ágát. Az ismeretterjesztés formájának megválasztása nem egyszerű feladat. A helyes mérlegelés, a téma körültekintő megválasztása döntő mértékben befolyásolja az érdeklődést.

Szederkényben a felnőttoktatás szerves részét az ismeretterjesztés alkotja.

Az analfabétizmus megszüntetése és az általános iskola elvégzése érdekében beindítják az alapismereti tanfolyamot 12 hallgatóval, és az esti tagozat VII. osztályát 15 fővel. A felnőttoktatás megszervezését az általános iskolai nevelők, a művelődési otthon társadalmi bizottsága, a községi végrehajtó bizottsága és a tanácstagok végezték. Házról-házra járva győzték meg az embereket a továbbtanulás fontosságára.

A művelődési otthon segítséget nyújt a dolgozók tanulásához. A klubfoglalkozás alkalmával a hét egy meghatározott napján egy-egy pedagógus a nehezebb anyagrészeket elmagyarázza, vagy konzultációt tart. Ez a módszer önbizalmat ad a munkában elfáradt embereknek, mert látják, hogy nem hagyják beiratkozás után sem magukra őket.

A termelőszövetkezeti dolgozók részére a művelődési otthon beindítja a tsz-akadémiát. Az ismeretterjesztő előadások a kertészetben dolgozók részére szakismereteket nyújtanak. Körültekintően szervezték meg a szemléltetést is. Nemcsak kisfilmeket vetítenek, hanem bemutatják a műtrágya fajtáit, a palántázógépet, a növényvédőszerket stb. Amikor a „Csomagolás és árufeldolgozás” című előadást tartják, üzemi bemutató gyakorlatot is végeznek.

Az ifjúsági akadémia a KISZ-fiatalok tudat- és izlésformálását tűzi ki célul. „Mit kezdjek a szabad időmmel?” című előadáshoz könyvkiállítást rendeznek. „Divat és izlés” című előadás után divatbemutatót tartanak. „Fiúk, lányok kapcsolata, szerelem, házasság” című témát az irodalmi színpad dolgozza fel. „A kultúra és a tánc” című előadás után izléses társastáncot mutatnak be.

Az új ember formálásának sajátos eszköze a szülők között végzett pedagógiai ismeretterjesztés, a szülők bevonása az ifjúság szocialista nevelésének megvalósításába. E cél érdekében jól megválasztott előadásokat terveztek, mint pl. „A tanulási módszerek szerepe a családi nevelésben”, „A mese és játék szerepe a családi nevelésben”, „A serdülőkor sajátosságai”, „Szülői tekintélyről”.

Az iskola népszerűsíti a művelődési otthon munkáját. A nevelők családlátogatásaik alkalmával elmondják a szülőknek a művelődési otthon programját, és az előadásokra, szakkörök részére tagokat szerveznek.

A televízió igen népszerű a szederkényi művelődési otthonban, amely az ismeretterjesztésnek közkedvelt lehetősége. A havonta megjelenő televízióműsor tájékoztatójához az alkalmas előadásokat (szakmunkásképző előadások, kisfilmek) klubfoglalkozások keretébe építik. A műsorokat plakátokon hirdetik. Az előadások után klubfoglalkozáson vitatják meg a látottakat.

A könyvtár munkája is szerves része az egységes népművelési tervnek. Az ismeretterjesztő előadásokat könyvkiállításokkal segítik. (Mezőgazdasági szakkönyvek, műszaki könyvek.) A könyvtári olvasók toborzása érdekében könyvismertetéseket rendeznek. Klubfoglalkozások alkalmával az irodalmi színpad és a könyvtár is rendez kötött foglalkozásokat. Egy író művét elemzik és ismertetik a mű tartalmát. Felolvasást rendeznek és jeleneteket adnak elő. A közönség várja a hatásos befejezést, de a felolvasást nem folytatják, hanem a könyvet kikölcsönzik.

A kiállítások és kirándulások is hasznosan szolgálják az ismeretterjesztést. A mezőgazdasági akadémia tagjai megtekintették a budapesti mezőgazdasági kiállítást. Hazatérve együtt vitatták meg a látottakat.

A honismereti szakkör tagjai Pécssett megtekintették a Janus Pannonius Múzeum régészeti és néprajzi osztályát, melyet egybekötöttek a „Múzeumi Hetek” programjával.

A „Múzeumi Hetek” alkalmával egy-egy személy meghallgatta Pécssett és a járásunk területén elhangzott előadásokat és ezt a szakköri foglalkozások alkalmával hasznosítják. A munka tervezésekor figyelembe vették, hogy hol indul a járásban honismereti szakkör, hogy ezekkel szoros szakmai kapcsolatot tartsanak fenn. A pécsváradi honismereti szakkörrel tapasztalatcserét rendeznek s egyben a pécsváradi vár megtekintését is célul tűzték ki.

Feldolgozzák a község monográfiáját is. Ezt a munkát a Pécs—Baranyai Népművelési Tanácsadó kérdés-gyűjteménye alapján végzik el.

A színjátszók képzését is feladatának tekinti a szederkényi körzeti művelődési otthon. A csoport tagjai rendszeresen látogatják a Pécsi Nemzeti Színház

előadásait. Saját rendezvényeik alkalmával nemcsak a mű megtanulását végzik, hanem a mű mondanivalóját és írójának életét is tanulmányozzák.

Az irodalmi színpad a magyar irodalom tanulását azzal segíti elő, hogy Adyról, József Attiláról, Jókai Mórról ismertetést tart, és közreműködik a pedagógiai tárgyú előadások alkalmával, valamint az Ifjúsági Akadémiák előadásainál.

A szellemi vetélkedő már szinte hagyománnyá vált a szederkényi művelődési otthon klubjában. A szellemi vetélkedők megrendezésénél mindig elsődleges cél az ismeretszerzés. Most is készülnek az általános iskola felsőtagozata és a középiskolába járó tanulók bevonásával szellemi vetélkedőre. Az irodalom és a képzőművészet köréből teszik fel a kérdéseket, de természetesen nem feledkeznek meg a szórakoztatásról sem. A vetélkedőn résztvesz az irodalmi színpad és a színjátszócsoport is szavalatokkal, jelenetekkel úgy, hogy a bemutatott mű a vetélkedő kérdéseként szerepel. A klubfoglalkozásnak egy másik közkedvelt formája a játék. Az ifjúság köréből egy-egy fiatal újabb és újabb játékokat tanít.

A gyermekfoglalkozásoknak igen örül a tanulóiifjúság. A TV-nézés mellett mindig akad idő a társas szórakozásra is, amely a közösségi nevelést segíti elő.

A gondos tervezés félig már biztosítéka a jó munkának. A szederkényi művelődési otthon igazgatója nagy szeretettel és odaadással azon fáradozik, hogy a szederkényi dolgozók a művelődési otthont kedves tartózkodási helyüknek tekintsék.

ANTAL GYULA:

Neveljünk ezermestereket!

Politechnikusokhoz, népművelőkhöz, pedagógusokhoz szól a felhívás: neveljünk ezermestereket! A társadalmi fejlődés iránya és törvényszerűségei egyre sürgetőbben vetik fel a műszaki és mezőgazdasági szakismeretek gyarapításának kérdését. A technikai ismeretek világviszonylatban is a korszerű műveltség alapvető tartalmi jegyei közé kerültek, amint azt az UNESZCO 1957-es hamburgi nevelési konferenciáján mindkét világrendszer képviselői egybehangzóan megállapították. Éles szólam és eredménytelen munka marad tehát a korszerű műveltség emelése érdekében tett erőfeszítésünk, ha nem foglalkozunk a technikai ismeretek állandó gyarapításával.

Ezt az igényt iskolában a politechnikai nevelés szolgálja évről évre hatékonyabban. Az iskolán kívüli nevelési, népművelési munka köréből azonban még eléggé kiesik a technikai műveltség fejlesztése. Pl. a könyvtári forgalom alig néhány százalékát teszi ki a műszaki vagy mezőgazdasági szakkönyvek kölcsönzése. Hasonlók az arányok az ismeretterjesztésben, a szakköri munkában stb. Azt hiszem, vita nélkül egyetért azzal minden pedagógus és népművelő, hogy ezen az állapoton változtatni kell.

De hogyan?

Több formáját próbáltuk már meg a műszaki érdeklődés felkeltésének. Valamicske eredményt mindegyik hozott, ez azonban a kívánalmakhoz mérten elenyésző. Tovább kell keresnünk azokat a formákat és módszereket, amelyek szélesebbre tárják a technikai érdeklődés kapuit. Véleményem szerint hasznos módszer és járható út lehet ennek érdekében az ezermester mozgalom életre-keltése, majd — a lehetőségekhez mérten — tömegessé tétele.

Az ezermester szó nem új fogalom. Az úttörőmozgalom évek óta eredményesen foglalkozik a pajtások ezermester képzésével. A barkácsolás a felnőttek közt is jó ütemben terjed, csak nem elég irányítottan. Ezért a felnőtt ezermesterek nagy többsége egymástól elszigetelten dolgozik, s küzd azokkal a nehézségekkel, amelyeket a magányosság jelent, mind az anyagbeszerzésben, mind a szakmai fejlődésben. Nehezíti az ezermester körök, vagy klubok számának gyarapodását az a téves nézet is, mely pedagógusok és népművelők közt elég gyakori, hogy az ezermesterkedést néhány ember „bogarának” tartják és különösebb jelentőségét nem látják. Ezekkel a nézetekkel szeretnénk vitába szállni. s néhány gondolatot felvetni. Ugyanis, ha az ezermesterséget kissé mélyebben

elemezzük, nagy termelési gazdasági politikai és egyéb jelentőségét ismerjük fel. A barkácsoló ember többirányú tevékenységet fejt ki: dolgozik, művelődik, alkot, közben kielégíti kedvtelését. Ezért az ezmesterkedés olyan művelődési keret lehet, mely sokoldalúan emeli az egyén szakmai, technikai műveltségét, egyben fejleszti manuális készségét. Több indíték készítheti barkácsolásra az embert.

Indítóok lehet pl. maga a termelés. A rohamos ütemben fejlődő technika nemcsak megköveteli, hanem bizonyos fokig elő is mozdítja a barkácsolók számának emelkedését. Az ipari specializáció, az automatizálás — a nagy távlatok és a kollektív teremtőerő felemelő érzése mellett — egyre szűkebb területre szorítja az egyes ember konkrét alkotó munkáját. Pl. egy bonyolult gépezet, vagy bármely eszköz egy kollektíva munkája nyomán jön létre, melyben az egyes dolgozók csak bizonyos alkotó elemek gyártását végzik és ismerik behatóan. Természetes, ha az egész szerkezet működésével tisztában vannak, az egyes darabokat is jobban, sőt jelentőségének ismeretében nagyobb kedvvel készítik el. Emellett pszichológiai igények is kialakulnak az emberben, s vagy a tudnivágyás, vagy a kíváncsiság arra ösztönzi, hogy megismerje a munkafolyamat egészét. Erre pedig legjobb alkalom a szakköri foglalkozás, ahol elméletileg és gyakorlatilag is foglalkozik az őt érdeklő kérdésekkel. Pl. A könyvkötő — aki ugyan kitanulta a szakmát, de az üzemi termelésben mást sem tesz mint fedelet ragaszt, lelki kielégülést szerez magának a szakkörben, ahol díszes albumot készít, aranyoz stb. egyszóval egészében élvezzi az alkotó tevékenységet.

Barkácsolásra ösztönző tényező lehet a kötött ritmusú munka után az aktív pihenés igénye. Az ilyenfajta tevékenység során feloldó jellegű szórakozás-szerűen olyan elfoglaltságot keres az ember ahol más szerveit foglalkoztatja, mint a napi munkájában. Nagy tévedés lenne azt hinni, hogy csak a tánc, vagy a játékok, vagy a művészetekkel összefüggő szórakozás, művelődés elégítheti ki ezt az igényt. Sok példa igazolja, hogy az ezmesterkedés is ilyen feloldó foglalkozás. Sőt maga a játékizgalom is jobban jelentkezik egy technikai vagy technológiai probléma megoldásában, mint pl. egy sakk elhárításában, vagy éppen a piros betli elfogásában. Éppen ezért a probléma megoldása nemcsak több — és hasznosabb — energiával jár, hanem nagyobb örömet is vált ki. Nem lepődhetünk meg tehát, ha a lakatosok szabadidejükben szenvedélyes rádiósok, vagy éppen a rádiósok a fotózásnak szentelik szabad perceiket. És aki nem hiszi, hogy legalább olyan jól szórakoznak, mintha táncolnának, vagy kártyáznának, kérdezze meg tőlük, vagy próbálja meg.

Meg kell említeni, hogy egy kedves indítéka az ezmesterkedésnek, maga a családi élet. A hozzájuk fűződő érzelmi motívumok sokszorozása emleik a barkácsolt tárgyak értékét. Akár a kisgyermeknek fabrikált játékról, akár az édesanyának készített burgonyahámozóról, vagy éppen a kedvesnek szerelt zsebrádióról van szó. És ezek a tárgyak nemcsak készítőjüknél, hanem a megajándékozottnak is dupla örömet, szép emléket jelentenek. Az egyik elbeszélés gyermekhóse sem azon kesereg, hogy eltörött a kiskocsi, hanem, mert „az apám faragta kiskocsi” törött el.

Nem utolsó szempont az sem, hogy az ezmesterkedés a maga sokoldalúságával, leleményességre, ötletességre, technikai szemléletre nevel. Az ezmester szinte szemétnék számító hulladékból készít hasznos dolgot, vagy ötletességével munkafolyamatokat egyszerűsít, illetve egyes eszközök többirányú felhasznál-

nálásának a lehetőségét fundálja ki. Közben pedig olvassa, tanulmányozza a hozzávaló szakirodalmat. Tehát gazdasági jelentősége ebben is kifejeződik.

Bármely oldaláról közelítjük meg a barkácsolást azt látjuk, hogy nem öncélú „fusizás” — ahogy sokan értékelik — hanem hasznos tevékenység, mely egyaránt szolgálja a termelés növekedését, illetve egyszerűbbé tételét, az ember kényelmét, művelődését, stb. A barkácsoló ember hiányérzetét elégíti ki, s ha ezt számára lehetővé tesszük, megelégedett ember lesz, mint ilyen a családi életben, a szocializmus építésében is kiegyensúlyozottabb. Ez pedig már igen lényeges politikai kérdés is.

Azt hiszem ez a néhány gondolat is elegendő annak bizonyítására, hogy az ezermester mozgalomnak nemcsak létjogosultsága van a népművelésben, hanem szerves részét képezi annak.

Tömegesebb méretű elterjedését ez ideig gátolta, hogy a barkácsolás műhely-igényes munka, amit a művelődési otthonok nem tudtak biztosítani. Az iskolai politechnikai berendezések gyarapodásával azonban ma már megoldható ez a probléma, hisz a művelődés és a politechnizáció közös ügy, s nem lehet elválasztani az iskolát a népműveléstől. A személyi feltételek is jobbak váltak, hisz az iskolai politechnikai nevelők alkalmasak arra, hogy a felnőtt ezermester mozgalom lelkévé váljanak.

Ezekkel a gondolatokkal hirdette meg a megyei művelődésügyi osztály az ezermester mozgalmat, remélve, hogy pedagógusok, népművelők, s műszaki emberek magukévá teszik a mozgalom célkitűzését.

HORVATH JOZSEF:

Műszaki szakkörünk egy éve

A Sásdi Járási Művelődési Házban 1962. január 1-től működik műszaki szakkör. Tekintettel a műszaki ismeretterjesztés jelentőségére, ismertetem a szakkör megalakításának módját, problémáit, azok megoldását, eddigi eredményeinket.

A munka megkezdését megelőzte az érdeklődés felkutatása. Több egyéni beszélgetés után biztosítva láttuk, hogy lehetőségeinkhez mérten eredményesen működhet majd a szakkör. Természetesen nemcsak a közvetlenül jelentkező érdeklődők tették ezt szükségessé. Szükségesnek tartottuk a műszaki ismeretek nyújtását azok számára is, akik ugyan nem kívánnak mélyrehatóbban foglalkozni egy bizonyos területtel, de ismerniök kell azokat az eszközöket, jelenségeket, amelyekkel a mindennapi élet gyakorlatában találkoznak. Munkánk erre vonatkozó részét a más szakkörökben és kiállításokon tartott ismeretterjesztő előadásaink képezik szemléltetéssel egybekötve.

Az alábbiakban a szakkör megszervezésével és eddigi munkájával foglalkozom.

Az érdeklődők között a VIII. osztályos általános iskolai tanulóktól a negyvenéves korosztályig voltak jelentkezők. Nagy részük már magánszorgalomból, egyénileg is foglalkozott barkácsolással, szereléssel, tehát voltak bizonyos ismereteik, amelyeket tanulás és a mindennapi élet gyakorlatában szereztek. Másik részük — főleg a fiatalok — azzal kérték felvételüket, hogy szeretnének megismerkedni ezzel a munkával, mondván, hogy sok érdekességet és gyakorlati hasznot találnak benne. A művelődési ház minden propaganda eszközt felhasználunk a tagok toborzására, majd alakuló összejövetelt hirdettünk.

Alakuló összejövetelünkön rövid ismeretterjesztő előadást tartottam korunk modern technikájáról, s arról, hogy mennyire követeli hatalmas ütemben fejlődő technikánk az egyéntől az önképzést ezen a téren is. Lelkesítően hatott a jelenlévőkre saját eddigi szakköri tevékenységem ismertetése, hogyan jutottam el a zeblámpától a rádióig, illetve rádiótávirányítású hajómodell építéséig.

A tagok is beszámoltak eddigi tevékenységükről, s ez arra is lehetőséget adott, hogy képet alkothassak technikai ismereteikről, kézügyességükről, hiszen erre feltétlenül szükség van. A tagokat egyénileg is érdekeltté kell tenni a műszaki ismeretek szerzésében. A háztartásban alkalmazott elektromos és elektronikus készülékek száma egyre nő, szinte mindenütt megtalálható a rá-

dió, több helyen a televízió és a háztartási gépek számos faja. Hasznos tehát ha kisebb, otthon is elvégezhető javításukat magunk végezzük el. De ha nem is javítunk, legalább szerkezetüket, működési elvüket ismernünk kell, hogy veszélymentesen üzemeltessük őket, azaz megelőzzük a balesetet. Ez az önképzés egyénileg is elvégezhető, de a szakköri munka sokkal több lehetőséget ad erre. Biztosítja a szükséges eszközöket, anyagokat, s közvetlen lehetőséget ad mások tapasztalatainak, ismereteinek átvételére.

Ezt követően megbeszéltük a foglalkozások idejét, rendjét, a tagok jogait és kötelességeit, mindenki kapott szakköri igazolványt. Rendszeresen heti egy alkalommal tartunk foglalkozást a munkaterv szerinti sorrendben végezve a feladatokat. Természetesen lehetőség van más időben is dolgozni, hiszen a művelődési házban egy különálló kis helyiséget rendeztünk be erre a célra.

A jelentkezők legnagyobb része a rádió vételtechnikával kívánt megismerkedni, ezért a munkaterv is ennek megfelelően készült el. Természetesen igyekezem minden lehetőséget megragadni arra, hogy az elektrotechnika más ágazataival is foglalkozzunk, különös tekintettel a háztartásban található villamosberendezésekre. A munkatervben foglalt feladatok elvégzésével elméleti és gyakorlati téren ismerkednek meg a szakkör tagjai a rádió vételtechnika alapjával. A feladatok meghatározásánál figyelembe kellett venni a felhasználható időt és anyagi eszközöket.

A művelődési házban még nem működött ilyen jellegű szakkör, ezért sem szerszám, sem anyag nem volt. A tagok saját gyűjtött rádióalkatrészeit, szerelési anyagukat és sok más használható hulladékanyagot hoztak a közös szekrénybe. A szerszámok egy részét a művelődési ház vásárolta. Nagy segítséget jelentett, hogy felvettük a kapcsolatot az MHS rádiós szakosztályával. Kaptunk tőlük szerszámokat, műszert, alkatrészeket és két egyszerűbb (reflex) vevő összeállításához szükséges valamennyi alkatrészt. A kapcsolatot továbbra is fenntartjuk, s biztosítottak bennünket támogatásukról.

A tagok ismeretei különbözők, tehát a munkát is ennek figyelembevételével kellett felosztani. A kezdők először a legtöbbször előforduló munkafogásokat gyakorolták, mint a fűrés, reszelés, lombfűrészelés, forrasztás stb, s eközben elkészült egy-egy doboz, fémváz vagy egy speciálisabb szerszám, segédeszköz. Majd ismerkedtünk az alkatrészekkel, szerepükkel, a drótnélküli telefonálás elvével, ahol bemutattam néhány egyszerűen elvégezhető kísérletet. Mialatt a kezdők a kapcsolótáblát építették és ismerkedtek az elektromosság alapvető törvényeivel, a „szakértőbbek” a két reflex vevő összeállítását kezdték meg. Ők már ismerték az elvet, az alkatrészeket, kapcsolási rajzot, csupán néhány útmutatást kellett adni az elrendezésre és besabályozásra vonatkozóan. Így tehát párhuzamosan haladt az elméleti és gyakorlati képzés. A fiatalok különös érdeklődéssel figyelték a bonyolultabb készülék építését s alig várják, hogy ők is valami nagyobb dolgot készíthessenek.

Az elméleti képzés mindig megelőzi a gyakorlati munkát, viszont az elméletet előzőleg elvégezhető kísérletekkel támasztom alá. A viszonylag kevés foglalkozás ellenére is jelentős a fejlődés. Jelenleg fokozatokból összeállítható vevő, a fozszakkör számára elektronikus időmérő, elektroncsöves mérő és hibakereső készülékek építésével foglalkozunk.

Természetesen a szakköri feladatok mellett akadnak egyéni munkák is, amit szakköri nyelven csak úgy nevezünk, hogy „fusizás”. Egy-egy meghibásodott rádió, hangulatlámpa, vasaló stb., s szinte verseny folyik, hogy ki javítsa

meg. Az önálló kezdeményezés, a sikerélmény egyik legnagyobb hajtóereje lett szakköri tevékenységünknek.

Kihasználunk minden lehetőséget a többi szakkörrel való kapcsolat kialakítására. Mint már említettem elektronikus készüléket gyártunk a fotoszakkörnek, az irodalmi színpad előadásain világítási és teremhangosítási feladatokat oldunk meg. A gazdaasszonyszakkör résztvevőinek szemléltetéssel egybekötött kiselőadásokat tartunk a háztartásban előadó elektromos hibalehetőségekről, azok javításáról.

A szakköri tagok a foglalkozásokat rendszeresen látogatják, bár néha problémát jelent azok számára, akik váltott munkában dolgoznak vidéken.

Az általános iskola VIII. osztályos tanulóinak bevonásával remélem sikerül felkelteni ilyenirányú érdeklődést, s ezzel a pályaválasztásban is segítségükre leszünk.

A jövőben tovább folytatjuk a bonyolultabb elektrotechnikai ismeretszerzést elméleti és gyakorlati téren. Fejlesztjük a kapcsolatot az MHS rádiós szakosztályával. Felhasználunk minden lehetőséget a műszaki ismeretterjesztésre a szakkörön kívül is.

OHLER ANNA—RAVASZ JÁNOS

A honismereti szakköri munkáról

A Baranya Megyei Tanács a nyáron 6 napos honismereti szakkörvezetői tanfolyamot rendezett. E tanfolyamon a pécsváradai járás két községéből vettek részt. Az új művelődési évben mind a két helyen megszervezték a honismereti szakkört.

Terveikről, elképzeléseikről az alábbi tájékoztatót adjuk:

PECSVÁRAD

Sokan mondják, hogy szeretik szülőföldjüket, szülőfalujukat. De ha történetéről, emlékműveiről kérdezzük őket, látjuk, hogy csak felületesen ismerik szülőfalujuk múltját. Szeretni csak azt lehet, amit ismerünk is. Ezért szakkörünk célja, a község történetének felkutatása és feldolgozása. Előre kell bocsájtanom, hogy nem törekszünk tudományos igényű írásra, csak össze kívánjuk gyűjteni a már leírt anyagot, hogy egységében lássuk a falu történetét. Ez több év munkája lesz. Ezért úgy tervezzük, hogy egy csoport kutatja a régi idők történetét, egy másik csoport pedig anyagot: fényképeket, újságcikkeket, statisztikákat gyűjt Pécsvárad jelenéről. Ha elkészül a kultúrház, megszerezzük az összegyűjtött anyagot, és leírjuk falunk utolsó 10 esztendejét 1955—1956-ig. Pécsvárad történetét 1945—1955-ig Kisbalázs György tanár dolgozta fel. A fényképekkel illusztrált falukrónika alapul szolgál ehhez a munkához, azt szeretnénk folytatni.

Tervezzük, hogy minden két hétben tartunk egy 2 órás szakköri foglalkozást, amelyeken az összegyűjtött anyag megbeszélése, bírálata mellett módszertani kérdésekről is lesz szó.

A tervszerű munka bevezető része, a szervezés már folyik. E tevékenység-nél alapul szolgál a várbarát mozgalom, amely 3—4 évvel ezelőtt működött falunkban kb. 80 taggal. A régi tagokból szeretnékn kialakítani a szakkör aktív, belső magját, akiknek már van bizonyos tapasztalatuk ilyen irányú munkában. De nem zárjuk ki a szakköri munkából az egyéb érdeklődőket sem. Kb. 20—25 tagra számítunk a november első hetében megtartandó alakuló gyűlésünkön.

Szakkörünk szeptember közepén kezdte meg működését. Munkatervünk szerint a község helytörténetének adatait kívánjuk összegyűjteni az 1918—1948-ig terjedő időszakról. Azonkívül a község természeti-földrajzi adatainak összeállítása is szerepel. Azért terveztük meg ezeket, mivel meglehetősen kevés adat áll még rendelkezésünkre a község múltjából, viszont ennek az időszaknak az adatait a községi irattárból és a megyei levéltárból meg tudjuk szerezni. A természeti-földrajzi részt pedagógusaink segítségével állítjuk össze.

A szakkörnek 35 tagja van. A tagok sorában vannak pedagógusok, agronómusok és értelmiségi nyugdíjasok, akik főleg szaktudásukkal segítik elő a szakkör munkáját. Vannak a tagok között tsz-tagok és iparosok is, akik főleg nagyobb helyi ismeretükkel segítenek a munkában. Végül a tagok között vannak középiskolás diákok és KISZ-tagok, akik főleg a technikai és adiminisztrációs munkában segítenek. A tagokat érdeklődésüknek megfelelően 3 szakcsoportra osztottuk. A szakcsoportok havonként megkapják munkatervüket, ezenkívül minden héten egy alkalommal a művelődési otthonban találkozunk, hogy az időközönként felmerülő problémákat megvitassuk. A 3 szakcsoport közül az egyik a község történetét dolgozza fel, a másik a község gazdasági életét, a harmadik pedig a község természeti földrajzát.

Nézzük meg kik pl. a természeti földrajzi szakcsoport tagjai.

Vezetője az általános iskola igazgatója, aki földrajz-történelem szakos tanár. Tagjai: két pedagógus, akik szintén földrajz szakosok, a vadász társaság két tagja, akik a község állatvilágának összeállításában segédkeznek, nyugdíjas gyógyszerész, aki a község flóráját gyűjti össze, a növényvédő állomás laboratóriumának vezetője, aki az általuk összegyűjtött meteorológiai adatokat rendszerezi, és végül négy diák, akik a mérési és gyűjtési munkában segédkeznek.

Tapasztalatunk az, hogy a szakkör munkája iránt nagy az érdeklődés a községben. Ennek egyik eredménye, hogy a tagok száma állandóan emelkedik. A másik eredménye, hogy a tagokon kívül van még egy tábor, amely már várja a szakkör eredményeit, hogy mielőbb még többet tudjanak szülőföldjükről és lakóhelyükről.

HEGYI JÓZSEF:

A művészeti csoport művelődéséért

Az öntevékeny művészeti mozgalom keretében az énekkarok sajátos feladata, hogy a kórustagok zenei művelődését, művészi ízlésének formálását segítse, tagjait bevezesse a kóruséneklés szépségeibe, örömeibe és gyakorlatába, megismertesse és megszerettesse az általános, valamint a magyar kórusművészet értékeit, tagjainak érzelmvilágát gazdagítsa, a mindennapi munka közben nyújtson felemelő szórakozást, járuljon hozzá minden kórustagnak adott hivatás, munkaköre lelkesedéssel történő, teljes értékű betöltéséhez.

Ezek a feladatok magukba foglalják a *belső művelődés, az együttesen belüli nevelés* kérdését. S ez nem csupán az énekkarra, hanem minden művészeti ágban működő csoportra vonatkozik. Társadalmunk szocialista fejlődése szükségszerűen megnövelte a dolgozó ember művelődés iránti vágyát, igényét. Ennek az igénynek kielégítése minden művészeti csoportnak természetes hivatása és kötelessége: E feladatkör betöltése nem lehet időszakos, kampányszerű munka, hanem a csoport művészi tevékenységével együtttható erő.

Az 1962/63. évi kulturális seregszemle központi irányelve a *korszerű tudomány és művészet eredményeinek megismerése*, ennek kapcsán minden művészeti csoportban a művészi munka, valamint az ismeretterjesztő és belső nevelő munka közti helyes arány biztosítása. Időszerű tehát, hogy ezeket a kérdéseket felvessük, gondolatainkat kicseréljük, munkamódszereinket egymásnak átadjuk.

Az alábbiakban, mint a Mecsek Együttes karnagya, kórusunk és a magam gyakorlatáról kívánok tájékoztatót nyújtani; mint megyei zenei szakreferens Baranya megye kórusainak életéből kívánok követésre méltó jó példákat megemlíteni.

A *jó munka alapja a gondosan elkészített, jól átgondolt munkaterv és műsortervezés*. Gondoskodom arról, hogy minden évben a műsorokra tervezett művek felöleljék a kórusirodalom valamennyi korszakát, stílusát. Minden évben szerepel egy-nehány madrigál a tanulandó művek között. Ezek a művek amellet, hogy az optimista életszemléletet biztosítják, hatékonyan közrejátszanak a kórus egyöntetű, finom tónusának kialakításában, a zenei szép iránti érzék fejlesztésében. Kórusunk állandó feladatának tekintti a baranyai népzene ápolását, baranyai népdalok unisono, zongora vagy népi zenekar kíséretes megszólaltatását. Szocialista ünnepségeinkkel, társadalmi életünkkel kapcsolatos művek mellett régi, klasszikus mesterek és többségében mai magyar szerzők művei szerepel-

nek a repertoárban. Az ilyen átfogó jellegű műsortervezés mellett minden évadnak van egy központi műsormagva. Az idén ez kettős: egyrészt készülünk Kodály Zoltán 80. születésnapjának megünneplésére acappella műveinek, Székelyfonó daljátékának oratórikus előadásával, másrészt — ének-, zene-, táncegyüttes lévén — a tánckar folklór bemutatóján magyar és más népek dalaiából, népdalfeldolgozásaiából kívánunk néhány csokrot felölelni.

A kórustagok zenei művelődését, művészi ízlésének formálását a művek tanulása kapcsán segítem. Az énekkari tagok elsősorban azért járnak énekkarba, hogy énekeljenek, s nem pedig, hogy hosszas „oktatásokat” hallgassanak. Zenei ismeretnyújtó munkámat ezért nem is oktató, hanem tájékoztató formában végzem. A művel kapcsolatos mondanivalómat több próbára osztom el. Ennek kétségtelen előnye az, hogy mindig azt hallja a kórustag a művel kapcsolatban, ami a mű érése során szükséges és hasznos. Hasztalan dolog volna például a mű stílusáról, illetve stílusos előadóról részletesen szólni a szólampróbák és az első összeéneklések idején. Az eloztó munkának az az előnye is megvan, hogy a (sajnos!) hézagosan próbára járó néhány tag is kap a művel kapcsolatos művelődésből és ízlésnevelésből.

A mű első próbája alkalmával szólok a zeneszerzőről, arról, hogy mi készítette a mű megírására, a mű mondanivalójáról, hangulatáról, társadalmi vonatkozásairól, mi a célunk a mű megtanulásával. A mű előadásának érési szakaszában esik szó a zenei kifejezési eszközökről, hogyan fejezi ki a zeneszerző a mű mondanivalóját, hangulatát a dallammal, ritmussal, harmóniákkal, majd a mű stílusának megfelelő előadásmód, hngvétel, tónus, dinamika, tempo kérdései kerülnek sorra. A kollektíva iránti felelősség érzetét nevelik a pontos belépésekre, egyöntetű hangzásokra történő utalások. Ennek érdekében pl. rádiófelvételeinket közösen hallgatjuk meg. Az ilyenkor észlelt hiányosságokból igen sokat tanul a kórus, nemcsak a karnagy mondja, hanem saját fülükkel tapasztalhatják, hogy mi a finomítani való. Még a legjobb produkción is lehet csiszolni, tökéletesíteni. A minőségi fejlődés minden együttes kötelessége!

A művelő és ízlést fejlesztő tevékenység másik területe a *folyóiratok olvasása*. Együttesünk rendszeresen járátja a „Muzsika” és a „Magyar eZne” folyóiratokat. Ezeket a tagok próba előtt és a szünetekben olvasgatják, néhány tagunk haza is viszi a lapokat egy-egy hétre. Egyes cikkekre felhívom a tagság figyelmét, a közérdekűbbeket meg is beszéljük. Ilyen közérdeklődésre számító cikk pl. a Muzsika 1962. szeptemberi számában „A 100 éves pécsi dalosmozgalom” című, amelyben együttesünk 5 éves jubileumi hangversenye is szerepel.

A korszerű tudomány és művészet eredményeinek megismerése szempontjából a kórusok kétféle módot választhatnak. Egyik: a kóruson belüli előadások megszervezése a karnagy és más meghívott előadók útján. A másik: bekapcsolódás a művelődési ház ezirányú munkájába. Ez utóbbi természetszerű és könnyen keresztülvihető, hiszen csaknem valamennyi kórus művelődési házban működik.

Együttesünk abban a szerencsés helyzetben van, hogy Pécs város országosan elismert, kiemelkedően működő művelődési háza keretében fejtheti ki ezirányú tevékenységét. Statisztikai adatok közlését mellőzve, inkább a kérdés elvi, lényegi és gyakorlati részéről kívánok beszámolni.

Az évad első két próbáján az énekkar és a teljes együttes munkaterve mellett ismerttettem a művelődési ház munkatervét is. A tetszésnyilvánításokból megállapítottam, hogy igen sokágú a tagok érdeklődése. A szólampróbákon be-

jegyeztem a munkanapló névsorába, hogy ki kíván résztvenni a művelődési ház tudományos és művészeti előadásokon, a közös mozi- és színházlátogatásokon, kik vesznek részt a hanglemezek-klub előadásain, kik az állandó tagjai, olvasói valamelyik könyvtárnak. Ki-ki önkéntesen jelentkezett érdeklődési körének megfelelően, külön agitációra nem volt szükség.

A művelődési előadások sorában nagy érdeklődés mutatkozik a „Korunk zenéje” című előadássorozat iránt. (1. A modern zene előzményei, kialakulása. 2. A folklorisztikus zenei irányzat. 3. Atonális, dodekafon és konkrét zene. 4. Modern operák. 5. Bartók Béla zeneköltészete.) Nagy látogatottságra tart számot a Pécsi Nemzeti Színház művészeinek fellépésével megrendezendő hat bérleti irodalmi est. Meglepő, hogy a természettudományos előadások nemcsak a szakos tanárokat, középiskolai tanulókat és tanárképző főiskolai hallgatókat érdeklik, hanem fizikai és hivatali dolgozó tagok is érdeklődéssel jelentkeztek az „Ősi kultúrák földjén” című, Kínáról, Indiáról, Egyiptomról, Dél-Amerikáról szóló szemléltetésben gazdag előadássorozatra. Az előadásokat neves tudósok tartják: Miklós Pál, Dobrovits Aladár, Baktay Ervin, Passuth László. A művelődésházi előadások mellett részt kívánunk venni a Pécs—Baranyai Karnagyai Klub kórustagok részvételével tervezett előadásán, pl. február 9-én Vásárhelyi Zoltán „a karvezetés művészete” című előadásán, március 17—18-án a Budapesti Madrigálkórus bemutató hangversenyén és próbáján.

A közös színház- és mozilátogatásnak a kóruson belül két szervezője van. Az évad folyamán megtekintünk egy klasszikus, egy mai magyar drámát és egy zenés műfajú színházi előadást, egy-egy új magyar, szovjet, olasz, amerikai és népi demokratikus filmet.

Győri tapasztalatok alapján művelődési házunk is megszervezte a „Hanglemezbemutató Klub”-ját. Tagsági díj 120.— forint egy évadra, a teljes összeg levásárolható a Hanglemez Boltban. A klub tagjai hanglemezbe mutatós előadásokat hallgatnak: A romantikus operától a zenedrámáig. Beszélgetés a tánccenéről, Kodály, Haydn, Mozart, Beethoven művek, operett-est, mai magyar szerzők művei címmel.

A kórus tagságának mintegy 60%-a könyvtári tag. Az ifjúsági korosztálybeliek résztvesznek a KISZ Baranya megyei Bizottsága által szervezett Steinmetz Miklós Kulturális Szemle olvasó mozgalmában.

Kórusunk kollektíváját emberi és társadalmi szempontból erősítik a *belső családi ünnepek*. Fennállásunk 5 éve óta létrejött egy pár „Mecsek-házasság” és néhány „Mecsek-unoka” is született már. A „bébik” születésekor elénekkeljük az örömszülőknek Brahms Bölcsődalát, a jegyeseknek szerenádöt, a házasulóknak Wagner: Lohengrin nászindulóját énekkeljük, s önkéntes közös adományból szerény ajándékkal lepjük meg tagjainkat. Az élettől való búcsúztatásra még nem került sor, fiatal a kórus, fiatal a tagság többsége, 30—40—50 éves dalosaink jó egészségnek örvendenek, talán éppen a dalos lelkűség folytán. Kollektívánkat erősítik a szórakozások is, az időnként megrendezett klub- és családi estek, kirándulások.

S most mozaikszerűen megemlítek néhány szép példát Pécs—Baranya kórusainak életéből.

A Bólyi MEDOSZ énekkarnak *zenei könyvtára* van. Ünnepeyes alkalmakkor megajándékozzák a kórus szorgalmas tagjait egy-egy szépirodalmi, zenei könyvvel. A könyv a tag személyes tulajdona, de körben jár a kórus tagjainál.

A mágocsi földművesszövetkezet Kodály Zoltán Vegyeskara, de a bolyiak is több alkalommal szreveztek színházlátogatással egybekötött *kirándulást*. A ME-SZÖV Baranya megyei központja a kiválóan működő együtteseit jutalom kirándulásra viszi. Így pl. a mágocsi énekkart és a mohácsi zenekart budapesti operaelőadásra, hangversenyre, vagy éppen a szegedi szabadtéri játékokra.

Az egyik legszebb *klubéletet élő együttesünk* a Komlói Központi Munkás-kórus. A fiatal együttes a Béta-akna barátságos, izlésesen berendezett klubhelyiségeiben próbál. Próbák előtt és után a tagság a klubban művelődik és szórakozik Gungl Ferenc üzemigazgatóval az élén, aki a kórus lelkes tagja feleségével együtt.

A Pécsi Építők Madrigálkórusánál és a Pécsszabolcsi Bányász kórusnál már hagyománnyá vált az országjárás. „*Ismerd meg hazádat!*” jelisével évenként több napos kirándulásra mennek kisebb fellépésekkel, történelmi és kulturális értékeink megismerésével. Így jutottak el dunántúli körútjukon a fertődi Haydn emlékekhez.

A sok apró mozaikból színes kép alakul ki: *a sokoldalúan művelt ember képe*. S ez minden emberre kiterjedően sem elképzelés többé, hanem valóság, a művészeti csoportok vonatkozásában is.

ZSONGOR KALMÁN:

Így alakult meg a komlói Városi Munkáskórus

Egy karvezető munkája csak 50%-ban zenei tevékenység, 50%-a szervezés! Hogy mennyire igaz, — bizonyítja a gyakorlat. Sok tehetséges kórusvezető nem jut szóhoz, mert vagy nem tud szervezni, vagy kifárad a szervezés munkájában. Sok évi múltra visszatekintő kórus egy szép napon megszűnik létezni, mert a kiöregedett karmester helyét elfoglaló új kórusvezető kevesebbet ért a szervezéshez.

Mennyivel egyszerűbb azonban a probléma akkor, ha a kóruséneklés nem csak a szakember igénye, hanem társadalmi igény! De mikor és miért jelentkezik ez az igény?

Erről szeretnék szólni elsősorban a vezetésem alatt álló komlói vegyeskar megalakulásának történetét ismertetve.

1960 nyarán felnőtt dalosok találkozóját rendezte meg a megyei tanács Bólyban. Komlót egy bányászati (Béta-üzem) fúvószenekara képviselte. Sikertünet látták, élvezték az őket elkísérő vezető beosztású, komlói elvtársak is. Így bondolkodtak: „de jó volna, ha énekkarunk is lenne!” — De nem lett! Talán, mert nem találkozott a „kereslet” a „kínálattal?” Vagy fordítva? Lehet!

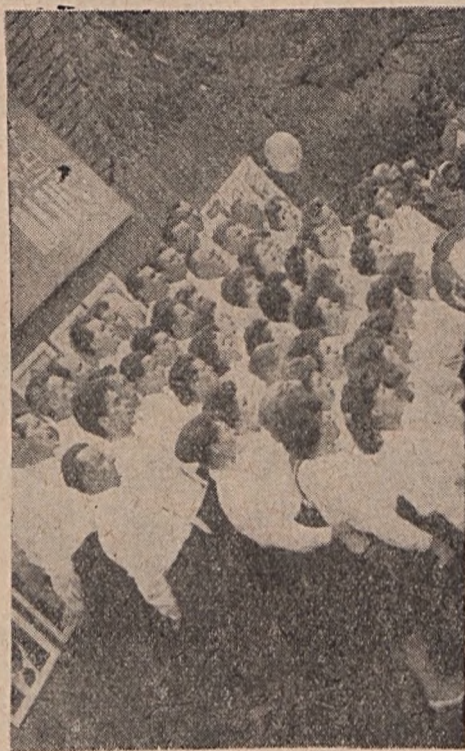
1961 nyarán Komlón szervezte meg a Bányászok és Építők Szakszervezete országos dalostalálkozóját. E nagyszabású, országos jellegű rendezvény jó volt ahhoz, hogy a bólyi gondolatot most már tett kövesse.

Gungl Ferenc, a Béta-üzem igazgatója kórusvezetőt keres! Így találkoztunk egymással. Megbeszélésünket további tettek követték. Ő üzemének dolgozói közül kereste fel azokat, akik szívesen énekelnének, én repertoárt próbáltam összeállítani. Négy nap múlva találkoztunk az üzem klubjában a jelentkező énekesekkel. A kórus összetétele akkor kb. a következő volt: 30 férfi és 1—2 nő. Beszélgettünk, énekelünk, megtanultuk: „A folyóra ráhajolt a gyenge fűzfa ága...” c. dalt.

— De jó volna, ha vegyeskar lenne! — mondtam ki hangosan gondolatomat, feltételes módban. — A sok versszakot énekelhetnénk fölváltva, férfikar női kar! Nem lenne olyan egyhangú! És a következő héten jöttek a feleségek; Gungl Ferenccé, aki az Anyagellátó üzem irodai dolgozója, kolleganőit is beszervezte. Együtt volt a vegyeskar, összesen kb. ötvenen. A létszám pedig nőttön nőtt, amikor híre terjedt, hogy „nem próbálták ki senkinek a hangját!” Szorongva vártam a következő próbát, vajon újból összejön-e a társaság oly

szép számban!? Csak akkor nyugodtam meg, amikor ismét együtt láttam őket, és csak addig, míg a próba tartott. De szorongásomnak nem volt értelme, mert jött a csillás, a vájár, a mérnök, az irodai dolgozó, az üb-elnök, a KISZ-titkár az üzemvezető, a feleségek; kórusban régen is éneklők és az „újoncok”. És énekeltek, amit ők akartak, kedvük szerint!

Később már céltudatos tervszerű munkával egyre „tágult a látóhatár” és azt énekeltek örömmel, amit magam választottam; olyan műveket, amelyek a fejlődést segítették elő. Rájöttek arra, hogy a sikeres szereplések után (Mohács, Siklós, Kölked, Nagytótfalu) elképzelésem, tervem helyes volt. Az első és talán legfontosabb csatát megnyertem! Bízta bennem.

Nem volna helyes, ha megfedkeznek kórusom elődeiről. Ismereteim Cserháti Gyula kitűnő együtteséig nyúlnak vissza, akik budapesti szereplésükkel tették működésüket emlékezetessé. Később is, igen szép eredménnyel, Pécsi Géza, majd Tóth Ferenc vezettek kórust Komlón. Komló felnőtt kórusai azonban föloszlottak. Miért? Véleményem szerint, ennek okai még csak utolsósorban sem bennük, tehát nem a karvezetőkben keresendők! Az okok összefüggnek a szervezés kérdésével. Egy öntevékeny kórus gazdája nemcsak a karnagy! Ha rajta kívül nem érzi ugyanúgy magáénak valamely üzem, vagy tömegszervezet, akkor a karmester fánadozásainak, sokszor emberfeletti erőfeszítésének tartós eredménye nincs! Egyik karvezető kollégám két iskolában tanít. Mindkét helyen ő vezeti az iskolai kórust. Egyikkal nemzetközi versenyen helyezést ért el, másik kórusával jóformán semmit. Pedig a hanganyag feltétele ott

sem hiányzik. Miért van ez így? Nyilván, mert az egyik iskola vezetőségétől megkap minden támogatást, a másiktól semmit, vagy csak nagyon keveset. Ha ez így van egy iskolán belül, hogy ne volna egy faluban, üzemben? S hogy a személyes példának milyen eredménye van, azt saját kórusom esete bizonyítja.

Bár kórusunk nem üzemi jelleggel működik már (1962 január óta városi munkáskórus vagyunk) mégis létezőnk, mert mögötte áll a Béta-üzem védnöksége. Van társadalmi bázisa!

Szorongó érzésem a nyár folyamán is fölöslegesnek bizonyult, mert szeptemberben majdnem teljes létszámban kezdtük az új évadot. Akik elfogadható okoknál fogva lemorzsolódtak, azok helyét új dalostársak töltötték be.

Énekkarunk megszervezése, vagy inkább megalakulása tehát közös összefogás eredménye.

A „kínálat” és az igény szerencsés találkozásának eredményéről van szó!

Így foglalhatnám össze észrevételeimet: kórusaink szervezése, és szervezettsége ne a véletlenek kiszolgáltatottja legyen, hanem a helyes elvi megállapítások jó gyakorlati kivitelezésének talaján álljon!

A szökédi gyermektáncsoport

„A róka, meg a szőlő” görcsönyi tájbemutatója

MOZSGAI ANNA:

A szökédi gyermektáncsoport három éve

Elöttem számos fénykép, oklevél. Ezeket rendeztem, s közben fölelevenedik előttem kis táncsoportom múltja, jelene. Minden egyes kép egy-egy kedves emléket elevenít fel a csoport életéből.

1955 szeptemberében kerültem Szökédre. Az iskolai munkán kívül az ünnepek megrendezése is a feladatomban lett. Hogy színesebbé, hangulatosabbá, vonzóbbá tegyem az ünnepélyeket, a felsőtagozatos lányokból kis táncsoportot alakítottam s megkezdtük a néptáncok tanulását. Ez a munka még ne volt rendszeres, csak alkalmoszerű. A lányok azonban megszerették a népi táncot, örültek, ha táncolhattak, szerepelhettek.

Az igazi komoly és rendszeres munka 3 évvel ezelőtt kezdődött, amikor a Magyar Úttörő Szövetség Országos Elnöksége első ízben meghirdette az Úttörő Kulturális Seregszemlét. E felhívásra határoztuk mi is el, hogy részt veszünk ezen. Megkezdődött a rendszeres munka. Heti egy alkalommal 2 órás próbán ismerkedtünk a népi tánc szépségeivel, tanultuk a seregszemlére kiválasztott táncokat. A seregszemle napja közben rohamosan közeledett. Nagy gondot okozott a szereplés, mert táncruhánk nem volt.

Mivel táncaink nagy része kalocsai tánc volt, elhatároztam, hogy kalocsai kötényt hímezünk, s ez megadja a ruha jellegét. Én, a magam részére hímeztem is egyet. Megmutattam a lányoknak, majd összehívtam a szülőket, elmondtam tervemet, megmutattam nekik is az elkészült kötényt s egy kalocsai népviseletbe öltözött lány képét. Nagyon megtetszett a mamáknak a hímezett kötény s a terv valósággá vált. Közös előnyomtuk a mintát s a lányok a mamákkal együtt szorgalmasan hímezték a kötényt. Másfél hét alatt elkészült nemcsak a kötény, hanem a mamák javaslatára a hímezett mellény is. Nagy volt az öröm szülők és gyerekek körében egyaránt. „Ehhez a szép kötényhez, mellényhez új szoknya is kellene” — mondogatták a szülők, s az is meglett. Minden táncos megkapta az új szoknyát, a mamák megvarrták. Mikor mindez megvolt, akkor sem elégedtek meg. A szoknyát új alszoknya, majd kalocsai papucs követte. Mire a járási seregszemle napja elérkezett, minden táncos új táncruhában jelent meg. Az 1960 március 27-én megtartott Járási Úttörő Seregszemlén táncsoportunk első, majd a májusban megrendezett megyei szemlén a második helyezést érte el. E siker nagy örömet váltott ki nemcsak a gyermekek és a szülők — hanem az egész falu lakossága körében is. Az elért szép eredmény növelte a gyermekek

tánc iránti kedvét, szeretetét. A szülők sem sajnálták a sok munkát, áldozatot, amit hoztak.

Az elért eredményekre építve a következő tanévben is folytattuk a munkát, még rendszeresebben, szervezettebben. Már kidolgoztuk éves munkatervünket, lebontottuk az anyagot egy-egy foglalkozásra. Az egyes táncok ill. lépések megtanulása mellett bevezettük a tréninget, amely a tánctechnika fejlesztését a helyes testtartást segítette elő. Megtanultuk a táncokkal kapcsolatos néprajzi ismereteket is. A lányok siklerén felbuzdulva a fiúk is kérték, hogy táncolhassanak. Ez évben fiú csoportot is szerveztünk. Ők is örömmel, szívesen táncoltak. Az 1961-ben megrendezett járási seregszemen a fiú és leány csoport is részt vett s az első és második helyezést érték el. A megyei szemlén szintén a második helyen végeztünk. Az úttörő mozgalom fennállásának 15. évfordulója alkalmával rendezett táborúzi műsorban is szerepeltünk a pécsi szabadtéri színpadon.

Két év komoly munkája már megkövetelte, hogy ne álljunk meg a megkezdett úton, hanem az elért eredményekre építve dolgozzunk tovább.

Megkezdődött a harmadik év. A gyerekek tánc iránti kedve, szeretete nem csökkent, sőt fokozódott. E nagy lelkesedés adott erőt nekem is. Az 1961/62. évi munkánkat a kulturális szemlére való fokozottabb felkészülés jellemezte. Lelkiismeretes munkával, nagy szorgalommal készültünk. A seregszemle napja egyre közeledett. Velünk izgultak szülők — nagyszülők s a falu apraja-nagyja. Az idei járási és megyei seregszemen első helyezést értünk el, s így eljutottunk a Csillebérci Országos Úttörő Seregszemlére. Nem lehet szavakba önteni azt az örömet, boldogságot, amelyet kiváltott ez a siker. Három év munkájának jutalmául három heett tölthettek az ország legszebb úttörőtáborában, Csillebércen. Szinte minden nap próbáltunk. Be szeretnénk volna bizonyítani, hogy bár kicsi falu vagyunk, de szeretjük volna bizonyítani, hogy bár kicsi falu vagyunk, de szeretjük a táncot s rendszeres munkánk eredményeként versenyezhetünk az ország nagyobb, komolyabb csoportjaival s nem hozunk szégyent megyénkire. Az országos seregszemen szépen szerepeltek lányaink, a II. csoportba sorolták őket. Lelkesített bennünket az a tudat, hogy együtt izgulnak velünk és értünk otthon, falunkban is.

Nagy élménnyel, soha el nem múló kedves emlékekkel tértek haza táncosaink a táborból.

A jó eredmény eléréséhez hozzásegített az is, hogy állandóan képezem magam. Minden nyáron részt veszek a megyei két hetes tanfolyamon, az itt tanultakat aztán felhasználom csoportomnál. Nagy segítséget nyújtott a kiadott „Gyermektáncok” c. könyv I—II. kötete, mely szebbnél szebb táncokat tartalmaz. Megtekintettem a különböző táncos csoportok bemutatói is, s az ott tapasztaltakat igyekeztem gyümölcsöztetni otthon.

Nehéz, fáradságos volt a három év munkája, de megérte. Nem állunk meg! Tovább folytatjuk a megkezdett utat, reméljük a siker nem marad el!

BUCSKY MIHÁLY:

Tájéloádások a pécsi járásban

Megyénkben és a pécsi járásban sok olyan kisközség van ahova a Pécsi Nemzeti Színház nem jut el tájéloádásaival. Ezek a községek, ha a községben színjátszócsoporth nem működik, előadást nem láthatnak, mert a közlekedési viszonyaik is olyanok, hogy Pécsre bejutni a színház előadásaira majdnem lehetetlen. Pedig ezek az emberek is szeretik és szomjúhozzák a kultúrát és a szórakozást, sőt merem így írni: a tartalmas szórakozást. Ebből kiindulva úgy láttuk, hogy hasznos lehet, ha csoportunk ezekben a kis községekben is bemutatja műsorát.

A Szentlőrinci Szövetkezeti Színpad 1956. évben, nemsokkal alakulása után, kezdte meg tájéloását.

A köszívű ember fiai c. drámát 1956-ban 8 községben,
Shakespeare irodalmi estet 1957-ben 3 községben,
A Fatornyok c. drámát 1957-ben 8 községben,
A tacsó c. vígjátékot 1957-ben 7 községben,
Az Anna Frank naplója c. drámát 1958-ban 15 községben,
Tarka est műsorunkat 1958-ban 9 községben,
Az Egy pohár víz c. vígjátékot 1959-ben 8 községben,
Kabaré est vidám műsort 1959-ben 8 községben,
A róka meg a szőlő c. hősi komédiát 1960—62-ben 27 községben,
A Szabadságért rendületlenül c. irodalmi műsorunkat 1960-ban 3 községben,
Egyfelvonásosok estje c. műsorunkat 1960-ban 7 községben,
A Különleges világnap c. vígjátékot 1960-ban 8 községben,
A Népek hazája nagyvilág c. irodalmi műsorunkat 1962-ben 4 községben,
A Lampionok ünnepe c. drámát 1962-ben 8 községben,
Az Egy életen át c. irodalmi műsorunkat 1962-ben 3 községben, mutattuk be.

Megalakulása óta a csoport 126 tájéloadást tartott, ezeknek legnagyobb részét a pécsi járásban. A csoport rendszeresen ellátogat: Bükkösd, Helesfa, Cserdi, Gerde, Szabadszentkirály, Tésény, Kővágószőlős, Sumony, Magyarmecske községekbe. De tartottunk előadásokat Bicsérd, Görcsöny, Hird, Belvárdgyula, Pellérd, Dencsháza, Nagydobsza községekben is. És nagyobb helyeken, mint pl.: Siklós, Sellye, Vajszló, Mohács, Dunaszekcső, Szigetvár.

tánc iránti kedvét, szeretetét. A szülők sem sajnálták a sok munkát, áldozatot, amit hoztak.

Az elért eredményekre építve a következő tanévben is folytattuk a munkát, még rendszeresebben, szervezettebben. Már kidolgoztuk éves munkatervünket, lebontottuk az anyagot egy-egy foglalkozásra. Az egyes táncok ill. lépések megtanulása mellett bevezettük a tréninget, amely a tánctechnika fejlesztését a helyes testtartást segítette elő. Megtanultuk a táncokkal kapcsolatos néprajzi ismereteket is. A lányok siklerén felbuzdulva a fiúk is kérték, hogy táncolhassanak. Ez évben fiú csoportot is szerveztünk. Ők is örömmel, szívesen táncoltak. Az 1961-ben megrendezett járási seregszemlén a fiú és leány csoport is részt vett s az első és második helyezést érték el. A megyei szemlén szintén a második helyen végeztünk. Az úttörő mozgalom fennállásának 15. évfordulója alkalmával rendezett táborúti műsorban is szerepeltünk a pécsi szabadtéri színpadon.

Két év komoly munkája már megkövetelte, hogy ne álljunk meg a megkezdett úton, hanem az elért eredményekre építve dolgozzunk tovább.

Megkezdődött a harmadik év. A gyerekek tánc iránti kedve, szeretete nem csökkent, sőt fokozódott. E nagy lelkesedés adott erőt nekem is. Az 1961/62. évi munkánkat a kulturális szemlére való fokozottabb felkészülés jellemezte. Lelkiismeretes munkával, nagy szorgalommal készültünk. A seregszemle napja egyre közeledett. Velünk izgultak szülők — nagyszülők s a falu apraja-nagyja. Az idei járási és megyei seregszemlén első helyezést értünk el, s így eljutottunk a Csillebérci Országos Úttörő Seregszemlére. Nem lehet szavakba önteni azt az örömet, boldogságot, amelyet kiváltott ez a siker. Három év munkájának jutalmául három heett tölthettek az ország legszebb úttörőtáborában, Csillebércen. Szinte minden nap próbáltunk. Be szeretnénk volna bizonyítani, hogy bár kicsi falu vagyunk, de szeretjük a táncot s rendszeres munkánk eredményeként versenyezhetünk az ország nagyobb, komolyabb csoportjaival s nem hozunk szégyent megyénkire. Az országos seregszemlén szépen szerepeltek lányaink, a II. csoportba sorolták őket. Lelkesített bennünket az a tudat, hogy együtt izgulnak velünk és értünk otthon, falunkban is.

Nagy élménnyel, soha el nem múló kedves emlékekkel tértek haza táncosaink a táborból.

A jó eredmény eléréséhez hozzásegített az is, hogy állandóan képezem magam. Minden nyáron részt veszek a megyei két hetes tanfolyamon, az itt tanultakat aztán felhasználom csoportomnál. Nagy segítséget nyújtott a kiadott „Gyermegtáncok” c. könyv I—II. kötete, mely szebbnél szebb táncokat tartalmaz. Megtekintettem a különböző táncos csoportok bemutatói is, s az ott tapasztaltakat igyekeztem gyümölcsöztetni otthon.

Nehéz, fáradságos volt a három év munkája, de megérte. Nem állunk meg! Tovább folytatjuk a megkezdett utat, reméljük a siker nem marad el!

BUCKSY MIHÁLY:

Tájéloádások a pécsi járásban

Megyénkben és a pécsi járásban sok olyan kisközség van ahova a Pécsi Nemzeti Színház nem jut el tájeloádásaival. Ezek a községek, ha a községben színjátszócsoporth nem működik, előadást nem láthatnak, mert a közlekedési viszonyaik is olyanok, hogy Pécsre bejutni a színház előadásaira majdnem lehetetlen. Pedig ezek az emberek is szeretik és szomjúhozzák a kultúrát és a szórakozást, sőt merem így írni: a tartalmas szórakozást. Ebből kiindulva úgy láttuk, hogy hasznos lehet, ha csoportunk ezekben a kis községekben is bemutatja műsorát.

A Szentlőrinci Szövetkezeti Színpad 1956. évben, nemsokkal alakulása után, kezdte meg tájeloását.

A köszívü ember fiai c. drámát 1956-ban 8 községben,
Shakespeare irodalmi estet 1957-ben 3 községben,
A Fatornyok c. drámát 1957-ben 8 községben,
A tacsó c. vígjátékot 1957-ben 7 községben,
Az Anna Frank naplója c. drámát 1958-ban 15 községben,
Tarka est műsorunkat 1958-ban 9 községben,
Az Egy pohár víz c. vígjátékot 1959-ben 8 községben,
Kabaré est vidám műsort 1959-ben 8 községben,
A róka meg a szőlő c. hősi komédiát 1960—62-ben 27 községben,
A Szabadságért rendületlenül c. irodalmi műsorunkat 1960-ban 3 községben,
Egyfelvonásosok estje c. műsorunkat 1960-ban 7 községben,
A Különleges világnap c. vígjátékot 1960-ban 8 községben,
A Népek hazája nagyvilág c. irodalmi műsorunkat 1962-ben 4 községben,
A Lampionok ünnepe c. drámát 1962-ben 8 községben,
Az Egy életen át c. irodalmi műsorunkat 1962-ben 3 községben, mutattuk be.

Megalakulása óta a csoport 126 tájeloadást tartott, ezeknek legnagyobb részét a pécsi járásban. A csoport rendszeresen ellátogat: Bülkkösd, Helesfa, Cserdi, Gerde, Szabadszentkirály, Tésény, Kóvágószőlős, Sumony, Magyarmecske községkebe. De tartottunk előadásokat Bicsérd, Göröcsöny, Hird, Belvárdgyula, Pellérd, Dencsháza, Nagydobsza községekben is. És nagyobb helyeken, mint pl.: Siklós, Sellye, Vajszló, Mohács, Dunaszekcső, Szigetvár.

Feladatunknak tekintjük, hogy elsősorban azokat a kicsiny községeket keressük fel műsorunkkal, ahova a Pécsi Nemzeti Színház nem jut el. Csoportom tagjai kezdetben idegenkedtek a kis községektől és sokkal szívesebben mentek a nagyobb helyekre. Ez jellemezte az első évek tájelőadásait. Erre akkor még bizonyos okokból — a csoport összetartása, kedvkeltés a tájelőadások iránti — szükség is volt. Idővel a csoport tagjai is megértették, hogy ezeket a községeket a Pécsi Nemzeti Színház, az O. R. T., a Filharmónia ellátja műsorral. Csoportom megismerte a kis falvak közönségét és ma már szívesen adnak ott műsort.

Kezdetben a tájelőadásoknál egyszerűen bemutattuk a darabot és a jól végzett munka tudatában eljöttünk. Nem kerestük a kapcsolatot a közönséggel, sem a helybeli színjátszókkal.

1961-ben ezen a módszeren változtattunk. A helyi művelődési otthon igazgatója segítségével kapcsolatot teremtettünk ismerkedés és beszélgetés formájában a közönséggel, tapasztalatcsere formájában pedig a helybeli színjátszókkal.

Igyekszünk segítséget nyújtani a kis falvak színjátszóinak munkájához. Megbeszéljük velük az adott darab felkészülésének módjait, elmondjuk tapasztalatainkat, beszélgetünk velük a darabról. Megtekintik a mi felkészülésünket a díszletezéstől a maszkirozáson keresztül az előadás megkezdéséig. Utána elmondják, hogy mit tanultak az előadásból. Őszintén elmondják véleményüket és mindazt, ami problémaként jelentkezik munkájukban. Látják azt, hogy egyszerű adottságokkal is lehet eredményt produkálni.

Ez nem egy községben hatott eredményesen. Pl. Gerdében és Görcsönyben a tájelőadásainkat követő tapasztalatcsere adta meg a lökést, hogy a csoport, mely vegetált, munkába kezdett és a betanult darabokat bemutatta községében.

Azóta mindkét községben aktívan dolgoznak a csoportok.

A közönséggel teremtett kapcsolat csoportunk tagjai előtt bebizonyította, hogy nem szabad és nem lehet lebecsülni a kis községek színházat kedvelő közönségét. Beszélgetéseinkből kiderült, hogy milyen helyesen és mélyértelműen értékelték a bemutatott darab mondanivalóját és a csoport munkáját. Ez a kapcsolat vezetett el oda, hogy a csoport tagjai ma már szívesebben mennek a kisebb községekbe. Megszerették a közönséget és az is megszerette csoportunkat.

Azokban a községekben, ahova rendszeresen jár a csoport, mindig szeretettel várnak bennünket és telt terem előtt mutatjuk be előadásainkat. Személyesen ismerik csoportunk tagjait, szívesen beszélgetnek velük és bátran kérdeznak meg olyan dolgokat a bemutatott darabbal kapcsolatban, ami feltétlenül hozzájárul izlésük és kulturáltságuk fejlődéséhez. Sorolni lehetne erről példákat is, de mi sem jellemzőbb erre a baráti kapcsolatra, mint az, hogy egyik községből, ahova rendszeresen jár a csoport, egy hosszabb szünet után, levélben keresték meg csoportunk egy-két tagját és érdeklődtek, hogy miért nem látogatjuk meg őket.

Természetesen az ilyen kapcsolat a csoport számára is nagyon hasznos. Ezekben a községekben ismerősöknek játszunk és előadás után is úgy találkozunk, mint ismerősök. Úgy is beszélgetünk. Őszintén és nyíltan, a nézők közvetlenül nekünk mondják el benyomásait, véleményüket. A csoport tagjai pedig igyekeznek tudásuk legjavát adni, hogy azokat az embereket, akik bizalommal és szeretettel jönnek el előadásainkra, ne érje csalódás.

Természetesen nem minden községben van ez így. Vannak községek, ahol még nem tudtunk közvetlen kapcsolatot teremteni, mert a helybeli népművelési

dolgozó sem adott ehhez segítséget. De bizonyosak vagyunk abban, hogy több tájelőadás után ezekben a községekben is kialakul az a kapcsolat, mely mind a színházlátogatók, mind a csoport tagjai számára nagyon hasznos, a helybeli színjátszóknak pedig segítséget ad munkájukhoz.

Feltétlenül hiszünk abban, hogy nemcsak a színház iránt keltjük fel a kicsiny községek lakóiban az érdeklődést, de az irodalom és a könyv iránt is.

Csoportunk az őszi folyamán. A róka meg a szőlő és a Balatoni csetepaté c. darabokat mutatta be a járás községeiben.

LIPPENSZKY ISTVÁN:

Színházba járó falusiak

Hosszú idő telt el azóta, hogy Déryné ifjasszonyék ekhós szekerei végigdöcögtek az akkor álombadermedt országon s színpaddá szépített kocsmái ivókban néha egy-egy falat kenyérért hirdették a kultúrárt. Az ekhós szekerek szerepét ma már Ikaruszok vették át, s Déryné, Megyeri s a színház többi úttörője elégedetten pihenhet kiérdemelt babérjain, mert öröküket méltó utódok vették át, akiknek a sors már több megbecsülést és elégtételt szolgáltat, mint egykor nekik.

Ma már falvaink kocsmái ivó helyett korszerű színházteremmel várják őket s gyér padsorok és bukfencre szomjas szájatíaiak helyett a művészi szépet egyre inkább értékelő, igényes, nagyszámú nézősereg.

Még vonatra sem kell ülnie a falusi dolgozónak, hogy beutazzék egy színelőadásért a megyeszékhelyre, hisz a Tájszínház szinte házhoz szállítja számára a szórakozást: a színjátszás, mint művészet a falusi ember életközelségébe jutott. S hogy mennyire igényli az új falu a színház vendégszerepléseit, arra legjobb bizonyíték az egyre emelkedő vidéki nézőszám s az alábbi kis epizódok, melyek csupán azért nem általánosíthatók megyeszerte, mivel különböző fokú lelkesedés fűti színházunk vidéki propagátorait.

Persze hibát követnénk el, ha pusztán az ő terhükre, vagy javukra írónk a sikert, vagy passzivitást: ebben része van a színház műsorpolitikájának, a színészek teljesítményeinek is — de a példák szerint, ahol művelődési otthon igazgatóink, vagy ügyvezetőink szívügyüknek tekintik a színházat, ott a siker nem maradhat el.

Íme egy-két kiragadott bizonyíték erre:

Csányoszrón valóságos ünnepszámba megy a Pécsi Nemzeti Színház egy-egy bemutatója, s nem fordult elő, hogy az elmúlt évadban rendezett 11 előadás egyikén is ne telt volna meg érdeklődőkkel a művelődési otthon nagyterme. Igaz, hogy a községben már hagyományai vannak a színházi bemutatóknak. Molnár Sándor művelődési otthon igazgató és dr. Hasitz Henrikné, a propaganda valamennyi eszközét (plakát, meghívó, doboltatás stb.) felhasználta a dolgozók aktivizálására. Ma már nem is kell komoly erőt kifejteniük telt ház biztosítása érdekében.

Bérletezés nélkül is kialakult egy 160 főnyi törzsközönség — mind a helyi tsz dolgozója — mely minden előadást megtekint s egyenesen személyes sértés-

nek venné, ha az első tizenhat sor egyikén, az ő törzshelyén, más valaki ülne. Ugyan így alakult ki a szomszédos községből bejáró, mintegy 50—60 főnyi, szintén állandó közönség.

De az alkalmi éreklődők sem fogynak ki. Legutóbb a „Válóper másodfokon” c. darab bemutatásakor a televízió közvetített európa-kupa futballdöntőt hagyták ott jópáran a színház kedvéért. Pedig az olasz csapat jóvoltából az előbbi is felért egy színházzal!

A színészek is örömmel látogatnak el Csányoszóra, mint mondják: kevés ilyen jól reagáló és színpaddal kontaktust tartó közönség van még a megyében, mint ez. Nem lehet rögtönözni, öncéluskodni, mert a többszázfajú cézár mentem megbosszulja. Mint a „Sohsem lehet tudni” után, amikor egyes szereplők éppen a fentiek miatt lettek kegyvesztettek, s a művelődési otthon igazgatójának is bele kellett taposnia a pedálba, hogy a következő előadásra megtöltse a termet. De a közönség hálás, ha jót kap, s könnyen felejt.

A „Játék a kastélyban” már feloldotta a kedélyeket s a „Leányvásár” után kedves meglepetésben volt részük a művészeknek. Ibolyacsokrokkkal és üdvözlő lapokkal feldíszített hatalmas kosárban a Jakabné által festett húsvéti hímes-tojásokkal várta a közönség a társulatot. Más alkalommal télen forró teával, szüret idején musttal köszönték meg a kellemes szórakozást.

De téved, aki azt gondolná, hogy ez a nagy színpártolás, a magasfokú érdeklődés és a tudatos nézők számának emelkedése Molnár Sándor és dr. Hasitz Henrikné következetes és módszeres tevékenysége nélkül is bekövetkezett volna.

Mindenekelőtt jó propagandamunkával sikerült nekik az érdeklődést a színházra terelniük. Ahhoz, hogy ajánlani is tudják az egyes darabokat, minden esetben előzőleg maguk is megtekintették azokat Pécsen. Így beszélgetéseik alkalmával fel tudták készíteni a közönséget a látottakra. A községben az előadások után hosszú ideig beszédtema a darab és a színészi teljesítmény. S a felkavart érzelmeket, az emberekben keltett pozitív vagy negatív hatásokat bontakoztatja ki s tereli helyes irányba a művelődési otthon igazgatója a munkásklubi összejöveteleken, ahol azután szakszerűen megvitatják a látottakat. Aki végighallgatta a „Tamás bátya kunyhója” s az „Érdekházasság” vitáját, meglepődve tapasztalhatta, hogy Nagy Gyuláné tsz dolgozóval, az erdésszel, a védőnővel az élen mennyien és milyen találóan szóltak hozzá a műfaji problémákkal, a rendezés és színészi játékkal kapcsolatosan.

Érdekes azt is számbavenni, hogy milyen hatást gyakorolt a színház a helyi színjátszócsoport tevékenységére.

A csoport tagjai az előadások alkalmával olyan feladatokat kapnak (rendezés, világosítás, függönykezelés, ügyelés), ami bepillantást enged az előadás mechanizmusába, közelebb viszi őket a színészekhez, beszélgetési lehetőséget biztosít a művészekkel. Így szinte tapasztalatcsere jellege van egy-egy bemutatónak. Az előadás után intézményesen beszélnek meg a tapasztalatokat. Minden bizonnyal ezek a tényezők is hozzájárultak ahhoz a fejlődéshez, melyen a csoport az ormánsági napok sellyei bemutatójág eljutott.

A színházzal kapcsolatos jó propagandamunka eredményeit igazolják a Bikal községben tartott tájelőadások példái is. Az állami gazdaság dolgozóiból álló lelkes szervezőgárda a személyes agitáción túl maga készítette, nagy, színes plakátokkal hívja fel az előadásokra a figyelmet, melyeken a szereposztáson kívül a darab egyik vonzó jelenetét is bemutatják. Hatásos módszerük, amikor gépkocsiból röpcédulákat szórnak szét a környező falvakban.

A nézők és színészek közti kapcsolatot mélyítette el a gazdaság által rendezett művész-paraszt találkozó, ahol fehér asztal mellett igen szívélyes légkörben ismerkedtek a megjelentek. A kialakult személyes ismeretségek nemcsak a helyi színházlátogatást, a pécsi előadások megtekintésének növekedését mozdította elő, hanem munkájukban kamatoztatható hasznos tapasztalatokat hozott a színészek számára is.

Ilyen előzmények után nem véletlen, hogy a Bikalon rendezett hat táj-előadást átlagosan 300—350 néző látogatta, s volt olyan család, melyből 6—8 fő járt rendszeresen színházba.

Vannak azonban olyan községeink is, ahol az igényeket csak részben képes a tájszínház kielégíteni. Gödrekeresztúrnak például csupán 3 előadás jutott az egész évadban, pedig a nagy érdeklődés többet indokolt volna. Annál is inkább, mert a Pécstől 42 km-re fekvő, s rossz közlekedési körülmények közt lévő községből rendkívül nehéz és költséges csoportos látogatást szervezni Pécsre.

Bólyban az állami gazdaság és földművesszövetkezet már könnyebben tudott segíteni az igények kielégítésében. Miután a tájszínház csak 3 alkalommal szerepelt a községben, az állami gazdaság, tsz és földművesszövetkezet dolgozóit az említett szervek 5 alkalommal vitték be külön autóbuszon a pécsi előadásokra. Ugyanakkor a művelődési otthon is szervezett Pécsre, Mohácsra és a Szegedi Szabadtéri Játékokra jól sikerült csoportos színházlátogatást.

Íme, pár tanulság a színművészet iránti érdeklődés helyes felkeltésére, a színház és falu kapcsolatának elmélyítésére, s az ebből következő eredményekre. Erdemes felhasználni őket, mert minden jó szó és cselekedet többszörösen megtérül mind a falu dolgozóit, mind a művészet hirdetőit és képviselőit számára.

Dr. PAPP LÁSZLÓ:

Régészeti kutatások és feladatok Baranyában

Nem újkeletű megállapítás, hogy a mai Dunántúlon az írott emlékeket felmutatni nem tudó őskorban s a történeti időkben a népek vándorlását és megállapodását, a kultúrák kialakulását és változását sok tekintetben e táj viszonylagos zártsága határozta meg.

A Duna széles vize számos őskori nép mozgásának állta útját, de hasonló szerepe volt — egyéb tényezők mellett — még a rómaiak terjeszkedésénél is, akik pedig eléggé könnyen léptek át folyókat és tengereket. A Dráván már jóval könnyebben átkeltek az északról délre, vagy ellentétes irányban utat kereső, új tájakra vágyó embercsoportok.

Ugyanakkor a folyók természetes határvédelmet biztosítottak, amelyen belül az egymást felváltó törzsek, törzstörédek állandó, a nemzedékek hosszú sorára is kiható életre rendezkedhettek be, a magukkal hozott kultúrát fenntarthatták, fejleszthették, az itt talált embertömegeknek részben-egészben átadhatták, viszont emezektől őket is művelődés-hatások érték.

A Duna—Dráva sarkában pedig a Mecsek terjedelmes vonulata, délebbre a siklós—villányi hegylánc, a köztük és széleiktől távolabb húzódó sík és szelíd halmos vidék e tájnak olyan sajátos arculatot adott, amely minden időben vonzotta, maradásra is készítette az itt megfordultakat.

Érthető tehát, hogy Baranya földje a letűnt koroknak különlegesen sok emléket rejt és őrizte meg, amelyeknek segítségével az íratlan és írott történelem számtalan mozzanatát követhetjük itt nyomon.

A Baranya megye régészeti lelőhelyeit ábrázoló térképre tekintve szembe-tűnik, hogy Pécs és közvetlen környéke, továbbá kiemelkedően a pécsváradi járáson belül és ennek szélelhez közel eső területeken nagy sokasággal tűnnek fel a különböző korok leletanyagára vonatkozó jelzések. Aránylag kevesebb a lelőhelyek száma a megye déli, délnyugati részén, feltűnően kevés a sellyei, még inkább a sásdi járás területén.

Ha pedig abból a szempontból vizsgáljuk térképünket, honnan kerültek elő mintegy véletlenül, szórványosan a rég letűnt korok emlékei és hol történt tüzetes kutatás, az így nyert kép lényegileg az előbbihez lesz hasonló. Pécs határában és közvetlen környékén, a pécsváradi járáson és ennek szélén kívül csak néhány folt tűnik szemünkbe, járásnyi nagy területek pedig, különösen a nyugati oldalon, teljesen megkutatlanok.

Pedig a régészetnek komoly múltja van vidékünkön a föld-rejtette emlékek megbecsülése Pécsen és Baranyában nem újkeletű.

Innen-onnan két évszázada, hogy megtalálták és a pusztulástól megmentették az első pécsi ókeresztény festett sírkamrát, amit azóta számos más hasonló korú és rendeltetésű építmény feltárása követett.

A szorosabb értelemben vett régészeti felderítő, múzeumi gyűjtőmunka Pécsen kerekén 100 esztendő múltra tekinthet vissza. Úttörői *Horváth Antal* és *Juhász László* pécsi jogászberekek voltak. Az ő — rendszert még nem ismerő, mégis értékes — gyűjtések eredménye lett az alapja az 1904-ben létrejött pécsi Városi Múzeumnak. Az általuk évtizedeken át gyűjtött anyag az újabb kőkorszaktól a XVIII. századig terjedő időig csaknem minden korszakot képvisel.

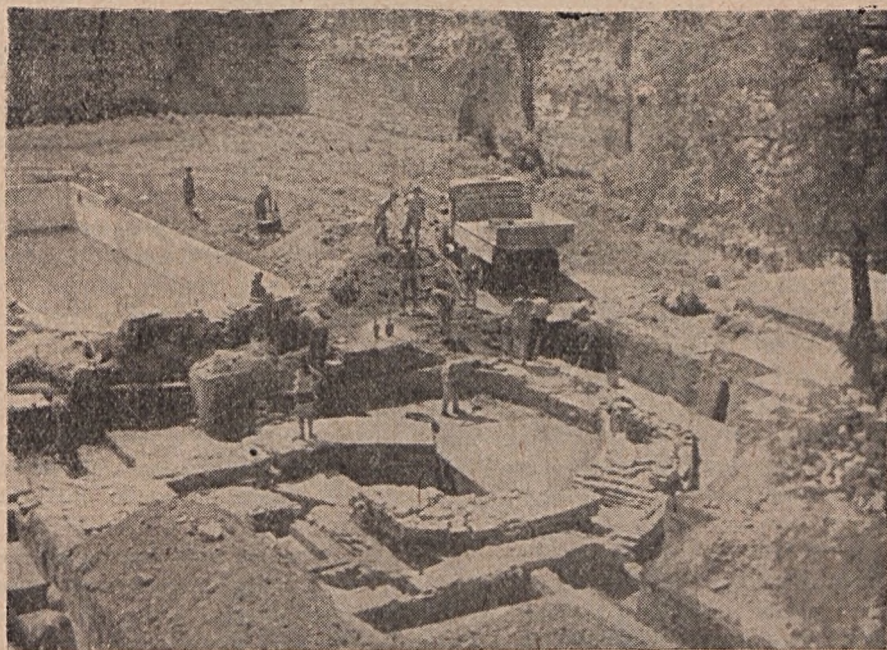

Az úttörő alapítók, majd mások, különösen *Marosi Arnold*, *Szőnyi Ottó* gyűjtőtevékenysége nyomán igen tekintélyes mennyiségű és értékű régiség jutott a Városi Múzeumba. Túlnyomó részük azonban a földből szórványosan előkerült, magányos tárgy volt. Összefüggő leletanyag ritkábban akadt, mint pl. a pécsi köztemető területéről napvilágra került kelta temetőnek s ennek közelében feltárt avar kori temetőnek sírleletanyaga. Kiemelkedően jelentős volt az a tárgyösszeg, túlnyomórészt Sopianae életének emlékei, amely a pécsi utcák csatornázási stb. munkálatai során került napvilágra.

A régészet területén rendszeres, a fejlődő tudományos igényeknek is megfelelő kutatás és gyűjtés a két világháború közötti időben indult meg.

Inkább műemlék-feltárási céljai voltak *Gosztonyi Gyula* nagyjelentőségű római- és középkori kutatásainak, amelyek azonban szorosabban vett régészeti eredményekhez is vezettek.

Az akkori pécsi Városi Múzeum *Török Gyula* személyében szakképzett régész-igazgatót kapott. *Török Gyula* — hogy munkásságának csak néhány mozzanatára szorítkozzunk, — szerény anyagi lehetőségek mellett, de annál nagyobb buzgalommal kutatta a Jakab-hegy illyr-kelta földvárának sáncait és tumulusait, kőből rakott nagy sírhalmait, nagyobb arányú ástásba kezdett a nagyárpádi és zóki kora-réz-kori telepeken. Palotabozsokon, a zókinál valamivel idősebb péceli kulturájú telep emlékeit hozta napvilágra, Pécssett bronzkori, római-, közép- és hódoltságkori feltárásokat s széleskörű régészeti megfigyeléseket, adat- és anyaggyűjtést végzett. (*Mátyás király szálló lebontásánál Gházi Khászim dzsámi átépítésénél, körülötte a Szent Bertalan székesegyház maradványainak felderítésénél stb.*)

Részlet a szigetvári belső vár feltárásából

Teljes lendületet a rendszeres kutatás akkor kapott, amikor *Dombay János* megkezdte működését. Sokirányú és nagyjelentőségű ástásainak eredményeivel aránylag rövid idő alatt határainkon túl is elismert névre tett szert.

Az 1932—60. évek között — többszöri, hosszabb ideig is tartó kiesésekkel, — elsősorban Pécsvárad környékét, a pécsvárad-i járás területét s az ezzel határos tájakat járta be és kutatta. Dűlőről dűlőre járva, a szántásokban edénytöredékeket, kő-, és csontszerszámokat gyűjtögetve fedezett fel Pécsvárad-Aranyhegyen egy újabb kőkorszaki településhelyet, ezzel összefüggően egy koravaskori illyr-telepet. Ezt nem sokkal követően Zengővárkony határában megtalálta a híressé vált, újabb kőkorszaki, lengyeli kulturájú őstelepet.

A szerencsés felfedezések közben Géresden bukkant *Dombay János* egy bronzkori település nyomaira, majd ismét Zengővárkony Hajdu-temető dűlőjében az első, utóbbi a zengővárkonyi második római kori temetőre. Sok-sok küzdelem árán, hivatali munkája mellett végezte *Dombay János* további kutató,

ásató, gyűjtőmunkáját. 1935 őszén a szebényi (első) avar kori temető feltárását kezdik meg, a Nemzeti Múzeum régészeinek vezetésével. Rövidesen a napvilágra kerültek a második szebényi avar kori temető sírjai is, majd Kékesden kezdte meg Dombay egy római kori temető sírjainak ásátását; nem sokkal utóbb, ugyanitt még egy római kori temető ásátásába kezdett.

Ezután egymást követték a püspökszenterzsébeti avar kori temető, a Szilágy-Aranyoldalban előtűnt római kori telep és temető kutatásának megkezdése, Olasz község határában egy II. sz.-beli római kori telep maradványainak próbakutatása.

Míndeközben Dombay János Pécsváradon múzeumot is rendezett be, rendszeresen kijárt Zengővárkony határába, ahol hosszú évek munkájával a magyarországi őskori kutatások közül kiemelkedő feltárását végezte, 1961-ben bekövetkezett halláig. Idővel a zengővárkonyi őskori település többszáz lakógödrrét és a hozzátartozó temetőnek közel 400 sírját tárta fel. Kutatásainak eredményét a halála előtti esztendőben a Magyar Tudományos Akadémia adta ki.

Dombay János 1938-ban Pécsre került, létrehozta Baranya vármegye múzeumát, (amely az 1948. évben a városi múzeummal egyesült) s most már súlyosabb gondok nélkül folytathatta kutató munkásságát.

Az 1938—41. évek között megkezdte, s jórésztben be is fejezte a kékesdi, gyódi, ellendi, szellői, a két nagypalli avar kori, a két ellendi, a palotabozsoki, somogyvasasi és mekényesi Árpád-kori, a kői római kori temető ásátását, kutatni kezdi a Szentlászló—szentegyedi, máriakéméndi, meződi római kori, a cselegörcsönyi avar kori temetőket. Különös figyelemmel vizsgálta Sopianae gazdasági hátterét képező római kori településeket.

A háború alatt s azt követő években Dombay János kutatótevékenységét erősen korlátozták a szűkebb anyagi lehetőségek, utóbb felduzzadt igazgatási teendői. Élete utolsó éveiben kezdte kutatni a villánykövesdi, a zengővárkonyival rokon azaz, lengyeli műveltségű, későkőkori telepet; ásátásokat, illetve nagyobb szabású leletmentő munkát végzett a csuzai, siklósi, szajki bronzkori telepeken.

A pécsi Dómtéren 1955-ben *Fülep Ferenc* kezdte meg a Székesegyház környékének rendszeres feltárását. Az éveken át tartó, máig sem befejezett nagyarányú kutatás római és középkori emlékeket hozott napvilágra. 1960. évben a Megyei Könyvtár udvarán felszínre került IV. sz.-i festett sírkamrák feltárása is *Fülep Ferenc*re, a Történeti Múzeum főigazgatójára várt, aki 1961-ben, a Nagyharsány határában e sorok írója által felfedezett nagy római kori község ásátását kezdte meg, munkatársa, *Burger Alice* közreműködésével.

Ezekben az években a Nemzeti Múzeum régészei még két ásátást végeztek megyénkben. *Burger Alice* Komló északi határterületén egy nagyszabású római kori villa maradványait kezdte feltárni, Bogád határában pedig egy római kori temető sírjait kutatta.

1958-ban *Sós Ágnes*, a Történeti Múzeum régésze, feltárta a dunaszekcsői avar kori temetőt, ugyanezen időtájban *Lakatos Pál*, pécsi régész Sellye határában tárt fel egy 60 sírból álló Árpád-kori temetőt.

Az 1959—62. években került sor a nagyharsányi és Bóly—Sziebert-pusztai avar kori, a kozármislényi, lajméri, majsi Árpád-kori temetők ásátásának megkezdésére, az erdősmecskei várhegyen egy középkori monostor kutatására, 1960 óta rendszeres kutatás folyik a mohácsi csatasíkon. E munkálatokat e sorok írója végezte.

1959 óta Kováts Valéria folytat kutatást a szigetvári vár belső térségeiben, ahol Zrínyi-kori, hódoltság-kori és császár-kori építmény-maradványok kerültek folyamatosan felszínre. Az ez évi ásatásoknak nagyjelentőségű eredménye volt az 1566. évi hősi kirohanás helyének, az ún. belső vár maradványainak megtalálása.

Szorgalmas gyűjtői voltak a működésében jelenleg szünetelő mohácsi múzeumnak is. Az 1923. évben alapított mohácsi múzeum gyarapítására Brand Ede, majd Ete János számottevő mennyiségű őskori és népvándorláskori leletet mentett meg.

A helyzet további, de távolról sem teljes vázolásához tartozik az, hogy a megye múzeumainak régészeti gyűjteményeiben az egyes régészeti korok meg lehetőségen aránytalanul vannak képviselve.

Részlet a szigetvári vár észak-keleti bástyaudvarának ásatásáról

A pécsi Janus Pannonius Múzeum gyűjteményében kiemelkedően gazdag a Dombay János zengővárkonyi, pécsváradi, villánykövesdi ásatásaiból származó, újabb kőkorszaki ún. lengyeli műveltséget képviselő emléktárgy. Távolról sem mondhatjuk ezt el a kialakuló régi-korra vonatkozóan. Pedig pl. a korai rézkor ún. vučedol-kori műveltségének Baranya megye az egyik klasszikus lelőhelye, hiszen ma már a nemzetközi régészetben is mindinkább elfogadott ez a kettős elnevezés: az első lelőhelyről a szlavóniai Vučedolról és a nagyon számon tartott Baranya megyei kis községről, Zókról. (E műveltség gazdag kerámiáján jellegzetes az edényfelület geometrikus díszítése, az edényfalba mélyített vonalak fehér „mészbetéttel” való tömitése.)

Csak mutatóban találunk a pécsi múzeum kiállításán, de raktáraiban is a zókinál valamivel korábbi, ún. péceli kultúrából való tárgyat, emlékeket. (Itt is — mint általában az őskornak az újabb kőkortól sorakozó szakaszaiban — főként a kerámia a jellegzetes, korhatározó anyag. Könnyen felismerhető ez a műveltség az edények nagy, széles szalagfüléről.)

A zóki kerámia népének művelődésével rokon az ún. déldunántúli stílusú mészbetétes edényekkel képviselt bronzkori kultúra. Számos nagyobb lelet-együttes került ennek emlékeiből a megye múzeumaiba, főként Pécsre, azonban egy telep alapos feltárásáig sem jutottak el mindezideig a kutatók.

A korai vaskorból (hallstatti kor) származó illyr, trák jellegű leleteknek jelentős mennyiségét mutathatja fel a pécsi múzeum. Ide tartoznak a bronzszerszámok, bronzsarlók sokasága, a páratlan okorági ezüst, ékszerlelet, a Jakab-hegyi tumulusok leletei, köztük egy urnaköcsi tartozékai stb. Kevesebb az egyébként sem nagy számú lelőhelyről összegyűjtött késő vaskori kelta emlék.

Hosszú évtizedek alatt igen sok római kori tárgy, számos leletegyüttes gazdagította a pécsi, részben a mohácsi múzeum gyűjteményét. A Janus Pannonius Múzeum római kori kőtára egyike a leggazdagabb és legszebb vidéki gyűjteményeknek. (Rendezése folyamatban van.) A népvándorlásoknak különösen késő avarkori leletanyaga ismét kiemelkedően gazdag, inkább értékben jelentős a germán és kora avarkori anyag.

Más tárgycsoportokhoz képest nem mondható nagymennyiségűnek az Árpád-kori leletek száma, maga a honfoglaláskor pedig teljességgel hiányzik. Ez utóbbi jelenség igen feltűnő, egyelőre nehéz okát adni.

Az Árpád-kori leletanyag túlnyomó része Dombay János temetőásatásaiból gyűlt össze. Az ebből a korból való temetők sírjainak szegénysége nem meglepő: az egyház pogány szokásokat üldöző, lassan kiirtó magatartásának következménye. Még szegényebbek a késő középkori sírok.

Szórvány-gyűjtésből az egykori városi múzeumban eléggé tekintélyes mennyiségű közép- és hódoltságkori használati eszköz, főként kerámia gyűlt össze a megye minden tájáról, mégis főként Pécs területéről. Komoly alapja lesz ez az anyag a pécsi és vidéki múzeumok középkori és hódoltságkori kiállításainak. Rendszeres kutatáson alapuló gyűjtés azonban csak néhány év óta folyik a Janus Pannonius Múzeumban, s ennek a gyűjtésnek, természetesen, még csupán kezdeti eredményei vannak.

Ha figyelembe vesszük, hogy a hódoltság alatt kerekén 500 község pusztult el Baranyában s ebből 283 véglegesen, azt hinnők, hogy a középkori magyar faluhelyek régészeti kutatása gazdag emlékanyaghoz juttat bennünket. Sajnos, ez az elképzelés téves. A török pusztítás oly nagymérvű volt, hogy az egykori település-helyeken többnyire csak szürke foltokat látunk, amelyek alatt itt-ott találunk néhány edénycserépet, rozsdás eszközmaradványokat. Más kérdés, hogy az elpusztult faluk településhelyének megállapítása, a települési rend rögzítése egymagában is megéri a kutatást.

Azok a feladatok, amelyek Baarnya régészeti kutatóira várnak, az elmondottakból nagyjából kitűnnek. Mégis előtérbe kerülnek olyan szempontok, amelyek elsőbbséget igényelnek. Ilyen a közvetlen veszélyeztetettség: jelei annak, hogy egy-egy terület s vele jelentős leletanyag a régészet számára mindörökre elveszhet. Manapság, a szocialista átalakulás és építés nagy munkájában, igen megszorodott a most mondottak folytán előálló feladatok száma. A számtalan, — köztük sok nagyarányú — építkezés, a géppel végzett mélyszántások alkalmá-

val a földtakaró alól rengeteg, a régmúlt időről beszélő tárgy kerül napvilágra. Megmentésük — ha ugyan tud róluk a múzeum — csak gyors, „soronkívüli” munkával, beavatkozással mehet végbe.

A gyors pusztulás veszélyének ki nem tett ismert lelőhelyeket tervszerű munkával, éves, ötéves stb. tervek alapján tárja fel a múzeum. A feltárás sorrendjében szempont lehet hogy a múzeum régészeti anyagában hol mutatkoznak olyan úrök, amelyeknek betöltése az egyes korok műveltségének minél hiánytalanabb ábrázolásához, szükséges. De együtt jelentkezik ezzel az a szempont, amely a letűnt korok történéseit, az emberi élet folyamatoságát, az egymást követő népek és műveltségek összeolvadását, vagy eltűnését kívánja felderíteni, ahol a régészet fokozott segítséget tud nyújtani az íratlan és frott történelem még ismeretlen fejezetének megírásához.

Bármelyik szempontból tekintünk körül: Baranyában mérhetetlenül sok a régészet tennivalója. Baranya földjének jó kétharmadán régész alig fordult meg, nagy térségek várnak bejárásra, korszakok egymásutánjai teljes vagy a korábbi-nál teljesebb felderítésre.

MUSZTY LÁSZLÓ:

Szieberth mester a „szegények iskolaépítője”

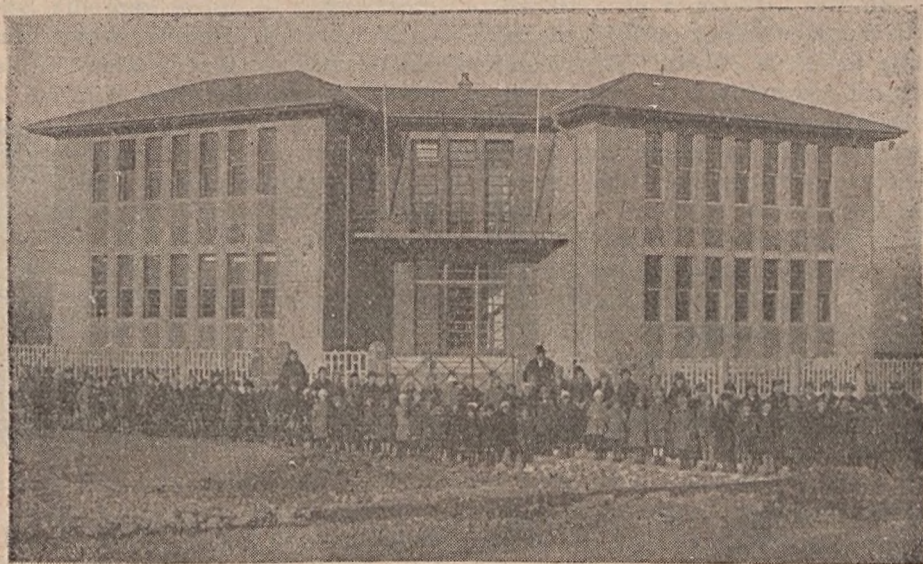
— Emlékezés Szieberth Róbertre,
Pécs Pestalozzijára —

Csaknem negyedszázada annak, hogy egy csendes téli napon, 1939 január 21-én, nagyszámú pedagógustárs és tisztelője kikísérte a németbolyi temető kriptájába Szieberth Róbert nyug. felügyelő igazgatót, Pécs alsófokú oktatásügye történetének kimagasló alakját. A haláláról, utolsó útjáról szóló tudósítás *Pécs Pestalozzijának* apostrofálja, és kiemeli, hogy „sokoldalú képzettséggel és fáradhatatlan szívóssággal szolgálta hivatását... elsőnek kezdeményezte Pécsen a nyolcosztályú elemi iskola, valamint a gyengetehetségek iskolájának megszervezését... az ő kezdeményezésére épültek a legmodernebb pécsi iskolaépületek...” (Dunántúl, 1939. jan. 24.) — Az elsárgult újságlap nekrológjából olyan pedagógus lép előnk a századforduló első harmadából aki a kor mostoha gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyai ellenére — bámulatos leleménnyel, nem egyszer súlyos egyéni áldazatot hozva országosan is elismert hírnévre emelte a korabeli pécsi népoktatást. Szieberth Róbert emléke feledésbe merült, munkásságáról összefoglaló publikáció nem látott napvilágot. — Napjainkban az országban is, Pécsen is méreteiben sosem tapasztalt iskolaépítés, és az iskolák belső életét, oktató-nevelői tevékenységét tökéletesítő munka folyik. Ennek a kulturális reneszánsznak valódi értékét csak akkor mérhetjük föl, ha ismerjük az előzményeket is, többek között ismerjük a „polgári” Pécs tanügyi múltjának azt a részét, amely Szieberth Róbert nevével forrt össze.

A megye fia 1871. június 7-én született Bolyban (akkor Németbolyban), többgyermekes, vagyonos polgári családból. A családi hagyomány szerint az első Szieberth népes családjával a németországi Württembergből az 1730-as években vándorolt be hazánkba, és Villány községben telepedett le, ahol a német telepesek gyermekeit oktatta a betűvetés tudományára. Szieberth Róbert édesapja, mint vándorlegény bejárta Németországot, majd Németbolyban tímárműhelyt nyitott. Hat fiát a magyar föld szeretetére nevelte; esténként magyar nyelvű könyvekből, újságokból olvasott fel családjának. A szorgalmas, puritán szellemű családból csak Róbert tanult tovább. A négy gimnáziumot elvégezvén — miután korán megnyilatkozott nála a gyermekek iránti szeretet, de egyéb képessége is, mint a rajzolni tudás, s a zenét is kedvelte, zongorázott — a hely-

beli tanító rábeszélésére, tanácsára beiratták a pécsi „képezde”-be. A tanító-képző elvégzése után Pécs város községi iskolájába került tanítónak.

Ezzel kezdődött meg pedagógiai munkásságának első szakasza, Neve hamarosan ismert lett. Tanítványai rajongtak érte, mindenki az ő osztályába szeretett volna járni. Tantermében mindig derűs hangulat uralkodott, a sok virág szinte jelképezte gyermekszeretetét, jóságos türelmét. Tanulni vágyó tanító kartársai állandóan látogatták óráit, hogy ellessék módszereit, fogásait. A pécsi tanítószeg vezetőlakjává vált már akkor, amikor működésének területe voltaképpen saját osztályára korlátozódott. Hihetetlen szorgalommal képezte magát, minden didaktikai, módszertani újítás iránt érdeklődött, a tanügy fejlődésével állandóan lépést tartott. A haladó külföldi szakirodalmat élénk figyelemmel kísérte; nyári

A kertvárosi iskola, felelőtlenségének évében

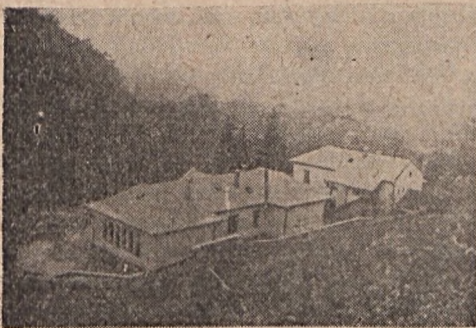
vakációiban ausztriai, németországi, svájci tanulmányútra ment, többek között részt vett a jénai egyetem híres nyári pedagógiai szemináriumán is. Egyik külföldi útjáról visszatérve kijelentette: „Én is úgy akarom szeretni a gyermekeket, mint Pestalozzi, sokat akarok értük tenni!” (Dolgozószobájának falát Pestalozzi kép díszítette, és később a pécsi népiskolák számára is megfestette példaképét.) Korának leghaladóbb szellemű pedagógusaival tartott összeköttetést, s a didaktikai elméletnek és gyakorlatnak, a gyermektanulmányozásnak és a gyógypedagógia kérdéseinek Pécsen nem akadt nála alaposabb ismerője. Ő alakította meg a Magyar Gyermektanulmányi Társaság pécsi fiókkörét, amelynek kezdetben titkára, később elnöke lett. A fiatalkorúak bírósága mellett működő felügyeleti hatóság munkáját irányítja, s a patronáló tevékenységbe később a pécsi fiatal tanítókat is beszervezi. A századforduló idején — mint kiemelt rajzoktató — vezető szerepet játszott abban a rajzoktatási mozgalomban, amely a népiskolák gyakorlatiassá tételét célozta. A pécsi országos kiállítás évében, 1907-ben rendezte meg azt a kb. 10 000 darabból álló rajzkiállítást, amelyre a pécsi és hazai iskolákon kívül a legnevesebb német iskolák, így Drezda, Lipcse, Magdeburg, Hamburg, Düsseldorf, Frankfurt iskolái, egy svájci és egy amerikai iskola küldte

el értékes rajzanyagát. Az új módszerű és szemléletű rajzoktatás nagyjelentőségű hírverése volt ez a kiállítás, amely — Szieberth okfejtését idézzük — bemutatta, hogyan lehet a gépies, a minták utáni rajzolás lélektelen robotja alól felszabadítani a gyermekeket, hogy rajzban is ki tudja fejezni gondolatait; s így a rájz, a többi „főtantárggyal” együtt, részt vehet a tanulók értelmi, erkölcsi nevelésében. Szembeszáll egyes német iskolák megcsontosodott rajztanítási módszereivel, és az angliai közvetítéssel Európába érkezett modern rajzoktatási eredményekben látja a jövőt. Ugyanebben az időben fejt ki a „munkatanítás”-ról vallott nézetét, amelyben bátran — ma is figyelemre méltó éleslátással — bírálja a német iskolákba bevezetett slöjd és a Fröbel-féle kézimunka káros oktatási, nevelési hatását, és ehelyett az „iskolaműhelyek” létesítését tartja hasznosnak.

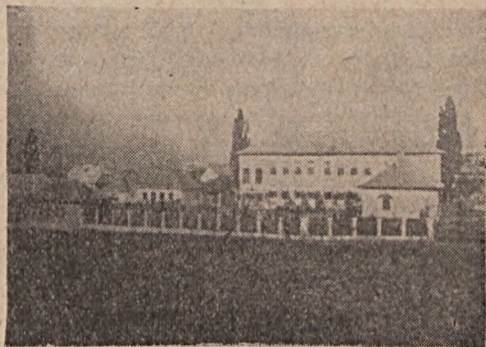
Amikor 1912-ben a pécsi iskolák államosításakor — ekkor kezdődik Szieberth munkásságának második szakasza — a Sörház utcai iskola kinevezett igazgatója, az iparos „tanonc” iskola vezetője, majd hamarosan a pécsi állami iskolák felügyelő-igazgatója lett, nem kellett új munkaterveket kieszelnie. Külföldi tapasztalatai alapján igyekezett a pécsi népiskolák bútorzatát, felszerelését, szemléltetőkép-tárát, a szertárokat korszerűsíteni, hogy az iskolák megfeleljenek a kor követelményeinek. Módszereiben is mindig tudott újat adni tanítótársainak. Ipari anulóit („inasai-”t) — milyen újszerű módszer volt ez akkoriban a földrajzoktatásban — vonatra ültette a hűsvéti szünetben, és Fiuméba vitte. Útközben megismertette a táj földrajzát, a tengerparti városba érve megnézték az egyik óceánjáró belső berendezését, a kikötőt, a hajógyárat, a papírgyárat. Aztán hajóra szálltak, az Cirkvenicába, Lovranába ment velük, ahol a pécsi inasgyerekek legnagyobb bámulatukra zöldellő növényzetet találtak (amikor Pécsről elindultak, éppenhogy elolvadt a hó). A következő esztendőben a főváros nagyipari létesítményeit (pl. a MÁV Gépgyárat), a múzeumokat látogatták meg, 1913-ban az ország legnagyobb acélgyárat tekintik meg; a Bessemer-acélgyártás örök élménye maradt a pécsi ipari tanulóknak. Ugyanennek az évnek nyarán a pécsi tanítókat Mohácsról indulva az Aldunára vezeti hajókiránduláson. A továbbképzésnek ez az új formája igen megtetszik a pedagógusoknak, és 1914-ben Ausztriába és Németországba visz útjuk. Visszautazás közben éri őket az első világháború kitörése.

Ebben az időben Szieberth Rbertben már megérlelődtek hatalmas trevei. Hogy ezeket megvalósíthassa, eszmei, kultúrpolitikai bázist kellett keresnie. Cél tudatosan készítette elő előadásaiival, cikkeivel a közvéleményt, és igyekezett meggyőzni a hivatalos vezetőket, a város nagyurait, a „torony alatti”akat is. Megírja Pécs népoktatása történetét egy tanulmányban. Szemléletesen tárja fel a régi iskola elmaradottságát, majd a végén — szinte az az érzése a mai olvasónak, hogy ezért írta tanulmányát — mintha programot adna a jelen számára: „... A régi iskola teher volt. A nép tudatlanságából hasznot húzóak szemében rossz...; ma arra való, hogy a nép szellemét kiművelje, hogy a harcot a lét-küzdelemben necsak állati módon, testi erejével bírja, hanem szellemi felvilágosodottságával vívja meg... Akié az iskola, azé a jövő... Csak az az ország, az a nemzet lehet és lesz hatalmas, melynek zöme, gerince, a nép is művelt, szorgalmas, törekvő, melynek népkultúrája virágzó... Míg a múlt iskolája elmélet volt, a jelené a gyakorlat; míg a múlt iskoláját a szellemi munka lépcsőfokának tekintették, ma a szellem kiművelő műhelyének, melyből a legsilányabb anyagnak is hasznos tárgyként, a társadalom hasznos munkásként kell kikerülnie...”

S még tombol az első világháború, amikor mint a Pécsi Tanítóegylet elnöke, társadalmi mozgalmat indít a pécsi „Tanítók Háza” létesítésére. A terv szerint itt nevelődtek volna a tanítóárvaik, de otthont biztosított volna a vidéki tanítóság Pécssett tanuló gyermekeinek is, sőt a kiadott program szerint ez az intézmény „színteret fog nyújtani a tanítói közszellem ápolására, s az intézetben elhelyezendő *tanítói körben* alkalmat és lehetőséget a tanítóság önképzése, s ezzel a népoktatásügy fejlesztése számára.” Szieberth Róbert szinte látnoki tehetséggel és fantáziával vázolja fel a szélesvetületű, hatalmas terv távlatait: „A Tanítók Háza létesítése Pécssett az Ispita-aljai kultúrtelepen van tervbe véve, mely kultúrtelep az odatervezett és részben már el is helyezett intézményekkel a maga nemében *páratlan közművelődési tényezője lesz Magyarországnak, sőt Európában is figyelemre méltó iskolavárosnak ígérkezik.*” (Csak napjainkban valósulhatott meg Szieberth álma, a volt Ispitaalja környékén, a Szabadság téren és a környező utcákban valóban iskolaváros építése fejeződik be.) — Egy év múlva

Az istenkúti iskola, felépítése után

Pécs-gyárvárosi iskola a 30-as évekből

1918 szeptemberében meg is nyílik a Tanítók Háza — igaz, szerényebb körülmények közt, mint azt eredetileg tervezték. A volt Ágoston utca 22. sz. házban (ma Ady Endre u.) kapott otthont a pécsi Tanítók Háza (Szieberth Róbert a saját tulajdonában lévő házat ajánlotta fel erre a célra), s vele együtt a vidéki tanítóknak középiskolába, tanítóképzőbe járó gyermekei, akik itt olcsó és családi ellátásban részesültek. Az infláció beköszöntével Szieberth (az intézet igazgatója) részben önellátásra rendezkedett be, teheneket tartott a tejellátás, nyulászatot rendezett be a húsellátás biztosítására. Különösen nagy szolgálatot tett ez az intézmény a tanítógyermek iskoláztatása érdekében a megszállás nehéz éveiben.

Szieberth Róbert szerteágazó sokoldalú kultúrtevékenységének harmadik — egyben legdinamikusabb, alkotásokban leggazdagabb — szakasza ezután következett, a 20—30-as évek között. Az idegen megszállás rosszlelkű három éve után — Szieberthet egy ízben túsznak is elhurcolták — a pécsi állami népiskolák teljesen kifosztva, üresen álltak. Bámulatós energiával, leleménnyel és szerénységgel hozatja rendbe a gondjaira bízott iskoláit. A padokat pl. házilag csináltatta, szép szilfapadokat szerződéses asztalossal. Pécs öreg iskoláit újra berendeztette, felszereltette — megindulhatott az oktatás. — A helyzetismerethez tudnunk kell, hogy a húszas évek elején ugyanannyi iskolaépülete volt a városnak, mint félszázaddal azelőtt, jöllehet Pécs lakossága csaknem megháromszorozódott. A nagymértékű kapitalizálódás a külvárosok, és különösképpen a perem-

városok munkástelepeit duzzasztotta föl. Gyárvárosból, a köztemető környékéről, a szőlővidékekről reggelenként még télvíz idején is csapatostul igyekeztek a város belterületi iskoláiba a legtöbbször hiányos lábbelijű, ruhájú munkás-gyermek, hogy eleget tegyenek az iskolabajlás kötelezettségének. Ebben az időben a pécsi iskolák tantermei olyan zsúfoltak voltak, hogy a rendszeres oktató-nevelői munkát a legnagyobb veszély fenyegette. A helyi sajtó (1924. július) vastagbetűs címben publikálja a város közönségének a tanfelügyelő riasztó, aggasztó hivatalos jelentését: „*Pécsett 80 tanuló jut egy tanteremre.*” A helyzet kilátástalannak, megoldhatatlannak látszott, hiszen a mostoha gazdasági viszonyok, a kulturális igények minimálisra szorítása lehetetlenné tették a szükségszerű iskolabővítéseket, iskolaépítéseket.

Szieberth nem adja fel a harcot, ágál, kilincsel, tervez, és bátran, ha kell, nyersen tárja a hivatalos világ elé a tragikusan elszomorító képet. „A mai lerongyolódott gazdasági életünk tespedése mellett — írja elkeseredéssel — amikor gazdasági viszonylatunk egész vonalán minden pang, a kultúra emelése mellett elsőrangú feladatként a munkaalkalmak nyújtásának szükségessége tárul elénk, mert *a munkanélküliség, a keresethiány szüli az iskolakerülést, rombolja a közerkölcsöt, növeli az analfabétákkal a lelki sötétséget.*” Így érvel az iskolaépítések mellett, de nemcsak bizonyít és kiutat javasol, hanem cselekszik is. Megmutatja, mire képes egy városát, népét, a gyermekeket szerető pedagógus. Kétszer ad, ki gyorsan ad — mondás alapján hozzálát Pécs iskolatörténetében addig nem tapasztalt nagyszabású iskolafejlesztési munkájához. Polgári származása, osztályhelyezete ellenére is világosan felismerte, hogy városa életében számánál fogva milyen jelentős szerepet tölt be a kétkezi munkások tábora, és szíve minden rokonszenvével a kulturális tekintetben is kisemmizettek felé fordul. Megható, ahogy a külvárosi, a peremvárosi szegény gyermekekhez vonzódott, és ahogy a velük való bánásmóddal kapcsolatban a *szerepet pedagógiáját* hirdette. Amikor szavá tették előtte, miért áldozza életét a munkásgyermek taníttatásáért, így válaszolt: „Az én rokonaim mind vagyonos módos emberek, de *engem a vagyonszerzés nem érdekel. Ha még egyszer előről kezdeném, megintcsak pedagógus lennék.*” Még 1906-ban írja egyik cikkében: „... a szegény emberek gyermekei, kik önmagukban kénytelenek már kora ifjúságukban mindent elkészíteni, amit óhajtottak és akartak, *elmésségükkel annyiszor mülják fölül a gazdag szülők gyermekeit.*” Mennyire más vélemény ez a munkásosztály gyermekeiről, mint a hivatalos, az akadémikus polgári neveléstudományáé!

A szűkreszabott hely ellenére is ide kívánczok — hogy Szieberth-portrénk némileg teljes legyen — iskolépítés-módszere néhány fogásának elmondása. Ez nemcsak Szieberthre jellemző, hanem elsősorban arra a társadalomra, amelyben élt, és amelyben csak némelyeknek sikerült az uralkodó társadalmi tendenciával szemben a köz érdekében eredményeket elérni. Ha Szieberth Róbert szükségét látta, hogy a város egyik helyén iskolát kell építeni — a meddő kérvényezés helyett — ideiglenes jelleggel alkalmi iskolaépületeket — sokszor csak néhány szobát — bérelt (volt úgy, hogy saját présházát engedte át iskolai célokra). Benépesítette az „iskolát”, vitte magával házi fényképészét, és készült a kép — a sok gyermektől alig látszott az épület. Aztán vonatra ül — életének ezt a részét utazgatással töltötte, az iskolák építése ügyében — és sietett a minisztériumba. Szabad bejárása volt a „legmagasabb” fórumokhoz, ahol (mint a pécsiek legtöbbször) csak Szieberth mesternek szólították (a „mester” szó igazi

nemes értelmében tapadt nevéhez), és ahonnan többször valamelyes államségellyel sikerült hazajönnie. Ez elég volt, hogy hozzákezdjen az iskolaépítéshez. Az is előfordult — a város anekdóta gyűjteményébe illő eset — hogy az államtitkár, aki a kiszemelt iskolatelket kívánta megtekinteni a Kertvárosban, ott egy korszerűen felépített, csinos külsejű iskolaépületet talált. Csodálkozására Szieberth megjegyezte: — Ilyen olcsón maguk úgy sem tudnak építeni. Ha akarja, átveheti. Ha pedig nem veszi át, megtartom magamnak. Átalakítatom lakásokká, vagy bérbe adom iskola céljára. A dolog vége az lett, hogy a minisztérium fölbecsültette és átvette az épületet. Szieberth pedig visszafizethette a kölcsönöket, az adósságokat. Áldozatkészsége, nagylelkűsége nem ismert határt, ha közügyről volt szó. Közeli rokonsága, ahova bizony többször fordult anyagi segítségért, szinte érthetetlenül állt a „családtól elfajzott” ember humanitása, „szociális” ambíciói előtt. A segítséget azonban nem tagadták meg tőle. Csodálatos érzékkel mozgósította azokat az erőket, amelyeket iskolaépítési akcióiban felhasználhatónak vélt. Amikor a gyárvárosi iskola — a jelenlegi épület elődje — felépült, és átadták a kultuszminiszter képviselőjének, ezt írta a helyi sajtó (1924. április 23. Dunántúl): „...négy évvel ezelőtt az iskola Becker József vendéglőjének két emeleti helyiségében megnyílt, mindössze 118 tanulója volt, ma pedig 257 az iskolások száma. Az iskola felépítéséért legtöbbet Szieberth Róbert felügyelő-igazgató dolgozott, aki egy két holdas telket bocsátott az iskola rendelkezésére és fáradhatatlan volt az anyagi eszközök előteremtésében.” (A napilap egy sor adakozó nevét sorolja még fel.) A tudósítás Pécs legkorszerűbb szép iskolájának nevezi ezt a kültelki iskolát, és arról ír, a két holdnyi területet úgy akarják hasznosítani, hogy annak jövedelméből épüljön föl a nyolc tantermes iskola és a tanítólakás. És most jön a Szieberth-féle elmésség. Pár nap múlva levelet közöl az újság: Köszönet Szieberth Róbertnek eddigi munkájáért, de kevés a tanterem Gyárvárosban, tehát építsenek az V—VI. o. számára sürgősen még egy tantermet, az épülethez két tanítói lakást, no meg járda is kellene, hogy a gyermekek el is tudjanak menni télen az iskoláig, de közvilágításra is szükség lenne, „... mert olyan ez a szépen fejlődő városrész, mintha Afrika erdeiben lakna az ember, pedig sokezer munkás és kocsis járja kora reggel és késő este...” Szieberth pedig siet újabb érveivel az illetékes tényezőkhöz, és hadakozik Gyárváros érdekeiért — módja is van rá, hiszen törvényhatósági tag (nagy tervei megvalósításáért vállalta ezt a megbízást). És Gyárváros járdát kapott, villanyvilágítást, sőt még patikát is! Alig telt el pár év, és a vártnál hamarabb felépült ugyancsak az ő vezetésével, irányításával a mai nagy iskolaépület. Ezt a jól bevált „módszeres fokozatot” használta, alkalmazta a többi helyen is. Szieberth reálpolitikai felfogását dicséri, hogy alkalmazkodni tudott korának adottságaihoz, és nem ismert lehetetlent céljai elérésében.

A krónikás kötelességérzetével jegyezzük ide azokat az iskolákat, amelyek Szieberth felügyelő-igazgatósága alatt, az ő szervezésével épültek a 20—30-as években: a gyárvárosin kívül az istenkúti, a Bártfa utcai, a Fiume utcai és a Kertvárosi — az Egyetem u. iskola korábban épült, szintén az ő vezetői munkássága idején.

Az iskolaépületek gyarapodása lehetővé tette Szieberth Róbert többi elképzelésének megvalósítását: a nyolcosztályú népiskolával és a gyengébb előmenetelű tanulók számára a kislétszámú osztályok megnyitásával megelőzte az ország sok más nagyobb városát. A húszas évek közepén nem volt népszerű dolog a felsőbb vezetők szemében a nyolcosztályos népiskolát propagálni. Ő ennek elle-

nére megindítja Pécsen 1926-ban a VII. osztályt, a következő évben a VIII. osztályt, részben szakosítottan. A gyermekanyag a város kispolgári és proletár rétegéből ill. osztályából kerül ki, azok közül, akik még a polgári iskolába sem kerülhettek be. Szieberth „szerelme” volt ez az intézmény gyakorlatias elképzeléseivel (az osztályokban ábrázoló geometriát, közgazdasági ismereteket, rajzot is tanítottak, s kézimunkát, ahol az egyszerű munkafolyamatokat oktatták gyalupad mellett, a gyermekek kezdő asztalos munkát is tanultak, a leányoknak varrógépet vásárolt, konyhát rendezett be). Egy ideig az általa szervezett iskolák biztosították a szakmunkás utánpótlást. Végzett növendékei közül ma nem egy vezető állásban van, minthogy az általa létesített iskolák hajdani kisdíákjai közül igen sokan manapság felelős állást töltenek be.

Szieberth Róbertről még sok mindent írhatnánk. Az iskolaügyek nagyvonalú vezetőjéről, a megértő, a szakértő iskolafelügyelőről, a mély emberismerettel rendelkező szervezőről, aki nagy gonddal válogatta ki a Pécsre kerülő tanítókat, hogy később biztosíthassa a szakosítást a pécsi népiskolákban

Megemlékezhetnénk a fiatal tanítók pártfogójáról, aki nem egyszer megvédte a kezdő pedagógusokat a tanügyi hivatalok zaklatásaitól, a tanítók ének- és zenekarának létrehozójáról, a tanítóság továbbképzését célzó pécsi ped. szemináriumi előadások megszervezőjéről stb. És az emberséges emberről, a minta családapáról, a jóakaró emberről, akit mindenki ismert Pécsen, és ő is ismert

A Petőfi utcai iskola régi képe

mindenkit. A barátról, aki kevesekkel barátkozott, de azok mellett minden körülmények között kitartott. (Ember János tanfelügyelőhöz szoros barátság fűzte. Amikor az a húszas évek derekán visszatért emigrációjából, és itt politikai szerepléséért felelősségre vonták, kiállt mellette. Hivatalos részről ezt nehezményezték, de ő ezzel nem törődött. A minisztériumban kijárta, hogy Ember részére nyugdíjat folyósítsanak, annak ellenére, hogy a helyi fegyelmi bizottság Ember Jánost állásvesztésre ítélte.)

Utolsó emberbaráti ténykedése az volt, hogy a pécsi gyermekek nyári üdültetésére egy volt cementgyárat vásároltatott meg a várossal Fonyódon, a Balaton partján, és azt kényelmes, száz férőhelyes nyaralóvá alakította át.

Szieberth Róbert alakja, működésének jelentősége valójában akkor állna előttünk szemléletesen, ha munkásságát több helyütt Pécs kultúrtörténeti vonatkozásaival kapcsolhattuk volna össze. Sajnos, megemlékezésünk szerény kerete erre nem ad módot. Bizonyára eljön az idő, amikor Pécs város alsófokú oktatásának történetében Szieberth Róbert megkapja az őt megillető helyet! Ma már elmondhatjuk, hogy nemcsak a kövek, az általa épített iskolák kövei őrzik emlékét, hanem az a társadalom is, amely óriási erőfeszítéseket tesz a magyar közoktatásügy tárgyi és szellemi fejlődéséért. Szieberth Róbert életművét ezért is értékeljük nagyra!

Példaadó munkásságát jelenleg a Petőfi utcai iskola lépcsőházában még 1941-ben elhelyezett szerény emléktábla hirdeti. Régebben Gyárvárosban, amelynek munkásnépét legjobban szerette, az iskolát róla nevezték el. Később — érthetetlen módon, egyéni intézkedésre — nevét eltávolították az iskola homlokzatáról.

Szieberth „mester”, a „szegények” iskolaépítője megérdemli, hogy méltó módon örökítsük meg emlékét. Pécs iskolaváros hírneve kötelez bennünket nagy pedagógusaink megbecsülésére!

VARSZEGI ALAJOS:

A szászvári öregiskola

Csak így él ez az ódon épület Szászvár dolgozói szívében, ahonnan generációk rajzoltak ki sok-sok ismerettel és erkölcsi intellemmel. Falai között tanult Kiss György parasztfiú, a híres szobrász, de szemtanúja volt ez az épület egész sor történelmi eseménynek is. Az abszolutizmus idején látta az osztrák Cs. K. Csendőrségi erőszakosságait, majd a kiegyezés évében a 4 forint 50 kr. költségen sebtiben készült nemzeti zászló lobogását. Tantermeiben voltak elszállásolva 1919-ben az első Tanácsköztársaság vörös katonái. Déli tantermében kaptak helyet Horthy-korszakban a levették, ide fészkeltek be magukat 1944 őszén Hitler SS-ei. Látták falai a menekülő, lerongyolódott Weermacht legényeit, a dicsőséges Vörös Hadsereg katonáit, azok felszabadító harcait, majd hazavonuló örömtias egységeit. Az ódon falak előtt a téren zajlottak le mindenkor a különböző ünnepélyek, politikai gyűlések, ebben az épületben adták le Szászvár dolgozói szavazatukat az újjáépülő, demokratikus Magyarország jövőjére.

1962 június 24-ére külsőre megifjodott, új köntösbe öltözött, és színes reflektorok fénye világította meg évszázados falait. A homlokzatán elhelyezett 1862—1962-es aranyos feliratú emléktábla arra emlékeztette a falu lakóit, hogy száz éve építették őseik azt az iskolát, amely még ma is betölti nemes hivatását.

A jubileumi megemlékezés azonban sokakat meglepett. Úgy vélték, hogy száz éva működik Szászváron iskola. Így szóltak tévesen a napisajtó és rádió hírei is. A föllelhető régi írások adatai azonban mást mondanak. Az „öregiskola” elnevezés nemcsak az ünnepelt épület jogos megjelölése, de illik az a csaknem két fél évszázada működő intézményre is!

A szászvári iskola egyidős a „szászi plébánia” felújításával, amely a hosszú török megszállás után 1720-ban kezdte meg működését. Az 1721. évi canoni látogatás ugyanis már arról ír, hogy „Szász iskolamestere Szabó János, aki egyszerű és tanulatlan ember...” Az 1829-ben újjólag rendezett tanítói javadalmas alkalmával is ezt állapítja meg az okmány: „Az állás emberemlékezet óta tartatik fenn.” — Szabót Török Antal ludimagister, öt Kássa István követte, aki egy 1795. évi adat szerint már mint „Ludi Rectoris” szerepel. Közvetlen utóda lehetett Náray Ignác, majd Szórád Károly, akinek működéséről (1813—1849. között volt a szászi iskola ludirektora) már pontos adataink vannak. Emlékét a szászvári temetőben lévő megkopott sírköfelirat is őrzi. — Az idősebbek szívesen

emlékeznek vissza még Ladányi József, Kónyi Etel és Rumbus Imre nevelőkre, akiknek neve szorosán hozzátartozik a szászvári iskola életrajzához.

A felújítás óta biztosan működő iskoláról az 1829-es egyházlátogatás ezeket állapítja meg: „Triviaris iskola Szászon jó állapotban van. A gyermekek tanulnak olvasni, írni, foglalkoznak arithmetikával és gyakran meglátogatja őket a plébános. Vallástant minden héten kétszer hallgatnak az iskolában, azonban nem nagy eredménnyel, mert Szent György ünnepe körül szétmennek és mindazt, amit télen tanultak, elfelejtik. Nyilvános vizsgák alkalmával jutalmul minden iskolaév befejeztével Szászon 9 forint osztassék ki buzdításul.” — Erre a buzdításra szükség is volt, hisz az akkori adatok szerint ebben az évben 117 volt az iskolakötelesek száma, de ebből csak 87 járt — úgyahogy — rendszeresen iskolába. A szülők szívesebben küldték gyermekeiket a Láng, Csiszár, András-gödre és Csöpögő legelőire pásztorodni, hogy ott barmaikat őrizték.

Az iskolafenntartó, mint földesúr a pécsi püspökség volt, amely részben a tanítók javadalmát is biztosította. Ezt bizonyítják az iskolák felépítése során az uradalom által juttatott telkek, építési anyagok, költségek, valamint jegyzőkönyvek alapján kiállított kántortanítói díjlevelek, amelyek ilyen tételeket tartalmaznak:

- Klimó-féle alapítvány kamataiból megállapított 8 arany korona.
- Az uradalmi erdőből 8 öl tűzifa.
- Az uradalomtól 4 kila rozs, s 4 akó vörösbőr.

A fentartáshoz a község is hozzájárult amelynek régi számadásaiban ezek szerepelnek:

- Mester Úrnak a tanításért 30,— forint.
- Oskola és tanítói lak tisztogatására 5,— forint.
- Tanítói birtok után fejedelmi adó 4,39 forint.

A tanítói fizetéshez ezeken kívül a nép is jelentősen hozzájárult mind a máterbeli, mind a filiálisbeli hívek részéről a nyolcados búzával, 4 itze borral, 6 krajczár lélekpénzzel és egyéb szolgáltatásokkal.

A megfelelő iskolaterem szintén megvolt a tanítói lakással egyetemben már 1824-ben, hisz erre hivatkozik egy későbbi egyházlátogatás. „Az uradalom szolgáltatotta a javakat, míg a munkát, fuvarát és a mesteremberek fizetését a község szolgálta.” A vályogból készült lakásban a kántortanító két szobával és konyhával rendelkezett. Ezenkívül készen állt egy iskolaterem 120—130 gyermek befogadására. Ilyen nagy teremre szükség is volt, ha figyelembe vesszük, hogy Mázából 1796-ig. Császtából — a mai Szászvár II. — 1854-ig jártak a tankötelesek a szászi iskolába, de a Bányatelep gyermekei is ide jártak 1890-ig a „falusi iskolába”. — A tanterem maga elég korszerűtlen volt: alacsony és nem is eléggé világos. Túlzsúfoltsága miatt igen sokszor csak állni vagy földön ülni tudtak benne a gyerekek, mint ahogy a leírások erről megemlékeznek. 1863-ban a tanulók létszáma meghaladta a 130-at.

Az említett tanítói lakás és iskolaterem valószínűleg azonos a plébánia felújításakor a hívek által a mai Főtér térségében emelt plébánia lakkal, amelyet az 1776-ban épült emeletes plébánia elkészültekor adhattak át tanítói lakásnak és iskolának. Bár erre határozott utalást nem találunk, az egyházlátogatások adataiból az egyházi följegyzésekből erre lehet következtetni. — Így valószínűleg ennek a régi épületnek helyén emelték 1862-ben a címben említett öreg-

iskolát Schmidt Alajos plébános és kerületi tanfelügyelő kezdeményezésére és szorgalmazására. Az ő tervei szerint küldte el a község Szieb és Cseh esküdtteket Nádasdra 1858-ban Girk György püspökhöz, mint az iskola pátronusához, építési segély kiutalása végett. Útjuk eredménnyel járt, mert a püspök 26 000 vályogot, 15 000 cserepet, 330 metréta meszet és 100 forintot utalt ki az uradalom pénztárából. A távolabbi költségek fedezésére még átengedte bakbúzi uradalmának két évi jövedelmét. A nép kézimunkával és fogatnapszámmal járult hozzá az iskolaépítéshez. A munka befejezésekor a kőműveseknek 13 icce bort jegyzett fel áldomás címén az akkori számadó-bíró, Andrus József, hogy a jó magyar szokáson se essék csorba!

Íme a bizonyítékok, amelyekből megtudjuk, hogy a szászvári iskola mint intézmény valóban öreg és falai között az általános tankötelezettségről szóló 1868. évi XXXVIII. tc. megjelenése előtt is folyt már az oktatás a legelső fokon. Igen valószínű azonban az is, hogy a szászvári iskola nem állhat messze létezésének 250 esztendő fordulójától.

Amíg egytanerős volt az iskola, nem nagy eredményt érhetett el benne a nevelő. Nemcsak a tanulók magas létszáma, a tanterem túlszűfolttsága miatt, de az ún. „téli iskola” rendszere miatt sem, amely szerint csak a mezőgazdasági munkaszünet ideje alatt jártak a tanulók iskolába. Ezért mondja a fent idézett 1829-es egyházlátogatás, hogy nem volt nagy eredmény, mert „... Szent György ünnepe körül szétmennek és mindazt, amit télen tanultak, elfelejtik.” — Figyelemre méltóak az 1863-ból származó, és magyar—német nyelven kiállított „ISKOLABEVALLÁS” — Schulfassion — adatai. Ebben ez áll: „Az oktatás egy tanszobában délelőtt három, délután két órán át minden gyermek számára egy tanító által magyar—német nyelven adatik.” — Ebben az időben szerda és szombat délután nem volt oktatás. 1909-ben bevezették az elemi iskolában a csütörtöki egész napos heti szünetet. Viszont erre a napra tették a három éves tovább képző iskolát, amit köznyelven csak ismétlőiskolának mondtak. Ezt megelőzően Szászváron az ismétlőiskolások már 1841-től az ún. „vasárnapi iskolába” jártak de. 8—10 óra között. A községi irattár adatai szerint Ladányi József „oskolamestör” 1855-ben 30 forintot vett fel „vasárnapi tanoda tartása” címen. Az említett kötelező német oktatás csak az abszolutizmus ideje alatt volt, és Szászvár ekkor a győri iskolai kerülethez tartozott. Igaz viszont, hogy a szászvári, császtai, mázai, győrei német katolikusok, mint a szászvári plébánia hívei, már 1819-ben kérvényt adtak be

„Főlséges Császári és Királyi Austriai Fő Herczeg Nádor Ispány Úr!

Nagy Méltóságú Magyar Királyi Helytartó Tanáts!

Nekünk leg Kegyelmesebb Urunk, és leg Kegyesebb Uraink!”

címzéssel és megszólítással, amelyben a német mise mellett kéri a német oktatást is ezzel az érveléssel: „Gyermekeink is, kik született németek, és leg-alább kis korokban Német nyelven kívül más nyelvet nem tudnak még az iskolákban is német nyelven nem taníttatnak, és így vagy más helységekben gyermekeinket tanulás végett kiadni, vagy azoknak drága pénzen és néha tudatlan Prauptorokat fogadni kéntelenítettünk, és még is néha nem mást nyerünk vele, mint költségünknek föl áldozása mellett gyermekeink erkölcstelen nevelésüket szemléljük.”

Az egyházi hatóságok ezután sem járultak hozzá a német oktatáshoz, mivel a szászvári iskolában a tanítási nyelv mindig magyar volt. Bár ekkor még egy-

tanerős iskola volt csak Szászváron, mégis régtől működött az iskolamestör" mellett egy-egy fiatal, tanítónak készülő jelölt, segédtanító, aki elsajátította a gyakorlati fogásokat. 1833-ban pl. Herr György segédtanítóról tudunk.

Annak ellenére, hogy már 1862-ben felépült a kéttantermes, padlós iskola, a II. sorsz. tanítói állást hivatalosan csak 1882-ben rendszeresítették. A tanerő javadalmát a községi képviselőtestület, mint ezen állás fenntartója 300 osztrák forintban, valamint 1 szoba, konyhából álló lakásban állapította meg. Ez az összeg a mindenkori tanítói kezdőfizetés 60%-át tette ki, míg a 40% kiegészítő államsegély volt. Ebben az időben a két nembeli tanuló ifjúságot külön-külön oktatták, tehát két osztatlan osztálycsoport működött. Ezt az állást mindig női tanerővel töltötték be. Első tanítója Kónyi Etel volt.

Hiába azonban a két tanterem, a két tanerő! A tanulók létszámának emelkedése indokoltta tette egy újabb még nagyobb befogadóképességű iskola emelését, valamint a III. sorsz. tanítói állás megszervezését hisz 1909-ben már 221-re emelkedett a tanulók létszáma. Az egyházközség a mai Templom téren lévő tanítói ikerlakást és a tágas, világos kéttantermes iskolát Horváth István mérnök tervei alapján Hepp István szászvári építévállalkozó jó munkája nyomán a kitűzött 1910. szeptember 1-re át is adta rendeltetésének. Ez az állás 70%-os kiegészítő államsegélyes volt. Az új tanerő beállításával az osztályokat I—II., III—IV., V—VI. koedukált beosztásban oktatták.

Új szakaszt jelentett az iskola életében az 1940. évi XX. tc. megjelenése, amely szerint a hatosztályú elemi-iskolákat nyolcosztályú népiskolákká kellett átszervezni. Szászváron 1941/42. iskolai évben nyílt meg a VII. o., a következő tanévben pedig a VIII. osztály. Ez az iskolatípus nem nagy fejlődést jelentett a gyakorlatban, mert nem gosdoskodott egyidejűleg a tanerők létszámának emeléséről. Az osztályösszevonásokkal és A—B év rendszerű tananyaggal működő iskola végeredményben az ismétlőiskolát szüntette meg és emelte magasabb szintre.

Az iskolák fejlődése itt nem is állhatott meg. A II. világháború után, hazánk felszabadulásával életbelépett az általános iskola. Az erről szóló 6650/1945. M. E. sz. rendelet értelmében az új iskolatípusra való átállítás az 1946/47. iskolai évben történt meg. Falunk, a vidék természetes központja lévén, de egyéb adottságai folytán is Szászvár iskolája „körzeti” iskolává alakult át. Az osztályok szétbontása és a tantárgyak szakosítása miatt újabb tanerőkre volt szükség. 1946-ban az egyházközség miniszteri jóváhagyással megszervezte a IV. és V. sorsz. állásokat, 1947-ben pedig gaz állam nevezett ki az iskolához egy tanerőt, ezenkívül a bányatelepi iskola egyik nevelője mint óraadó működött a falusi iskolában.

Közoktatásunk fejlődésében fordulópontot jelentett az iskolák államosításáról szóló 1948. XXXIII. tc. megjelenése. Ezzel megszületett az egységes nemzeti oktatás, s elhárult a fejlődés útjából a sok gátló körülmény.

Az államosítás után Szászváron is nagy léptekkel indult el az iskola fejlődése. Bár éveken keresztül szükségtanteremekben működött, de az évről évre történő állami juttatások, felszerelések és beruházások folytán az iskola oktató-nevelő munkája egyre szebb eredményeket mutatott. A legnagyobb fejlődést mégis az ideális környezetben emelt és minden igényt kielégítő emeletes újiskola fölépítése jelentette. A több, mint másfélmillió költséggel épült és felszerelt négytantermes, természettudományi előadóteremmel, szertárakkal, tanulószobával, igazgatói, nevelői és úttörő helyiségekkel rendelkező, modernvonalú iskola-épületet 1959-ben adták át rendeltetésének. Iskolánkat a megye a hároméves

terv keretében létesítette. A nevelői lakással is ellátott iskola környezetébe méltóan illeszkedik bele az egyidőben épült ugyancsak újvonalú, egészséges, derűs és otthonias óvoda épülete. A festői környezetben lévő komplexum jelenti ma Szászvár iskolaközpontját. A hajdani egytanerőről 14 tanerőre terebélyesedett iskola méltóan tölti be azt a fontos szerepet, amit az egyre fejlődő és szépülő Szászvár dolgozói alpműveltségének és a szocialista embertípus kialakításában végez. Így valósul meg az immár közel 250 éves szászvári „öregiskola” hosszú működésében az a mélyenszántó gondolat, amelyet egy régi iskolai jegyzőkönyv bevezetője mond:

„Ápoljátok a gyenge fákat, hogy idővel gyümölcsseit ízleljétek és árnyaikban meghipenhesetek!”

A megszállott terület népéhez!

Szabadságszeretetünk parancsolta küzdelmünk a megszállott területen egyelőre véget ért. Megadtuk magunkat kéréselhetetlen sorsunknak.

Akik a fehér terror üldözését kikerülendő otthonukat elhagyják, azok az SHS. állam védelmében részesülnek.

Akik viszont vagy nem voltak politikai harcainkban exponáltak, vagy mert anyagi eszközök híján vannak, vagy családjuk kötik ide, azok a terror bevonulása elől f. hó 21-én este 7 óráig holmiaikkal, családjukkal együtt az étkezéshez szükséges edényekkel, ágyneműikkel a pécsi dohánygyár épületébe költözzenek, ott az angol nemzet védelme alatt menedéket kapnak.

Ha kivándorolni kívánnak, ott utlevelet s ez uton védelmet nyernek.

A dohánygyár épületében az oda kirendelt megbizottaknál a védelmet keresők jelentkezzenek, hol nyilvántartásba vétetnek.

Elvtársak! Polgártársak! Abban a reményben, hogy szenvedéseink nem fognak soká tartani, fogadjuk komoly nyugalommal az elkövetkezendőket.

Pécs, 1921 augusztus 19-én

LISZTES LÁSZLÓ:

Dokumentum a Horthy-hadsereg pécsi bevonulásának előestéjéről

A pécsi munkásmozgalom egy ragyogó fejezetének végét jelzi — minden bizonnyal elsőnek — a közölt röplap, amely a Szegedi Városi Somogyi Könyvtár több, mint 200 darabból álló, első kommunista és tanácsköztársasági röplap- és plakátgyűjteményéből került elő, a Magyar Tanácsköztársaság Szegeden található dokumentumainak összegyűjtése során.

Nem tartozik a szorosán vett munkásmozgalmi dokumentumok közé, de néhány konkrét adattal segítségére lehet a kor kutatóinak. Felhasználását a levéltári és egyéb forrásanyag igen hiányos volta fokozottan indokolja.

Érdekes mindjárt a megjelenés napja is: 1921. augusztus 19. Mint ismeretes: hetek óta tartó bizonytalanság, egymásnak ellentmondó értesülések és hírek után, ezen a napon közölték, hogy a szerb csapatok kiürítik a várost, Baranya megye általuk megszállva tartott más részeivel együtt s megkezdődik Horthy fehér bandáinak rémuralma. A hír az esti órákban érkezett Pécsre. A röplapot röviddel ezután szövegezték s a Részvénynyomdában nyomban hozzáláttak a szedéséhez és kinyomtatásához. A munkát oly gyorsan végezheték, hogy még a MUNKÁS szerkesztőségét sem tájékoztatták előre, különben nem maradt volna érintetlenül az augusztus 20-i számban a nevezetes „Elvégeztetett!” kezdetű cikk idevágó része: „Az SHS. hatóságok minden lehető el fognak követni már ma, hogy a menekülni akaróknak vonatok álljanak rendelkezésre. Erre vonatkozólag a hatóság külön hihávtalos hirdetményben fogja a lakosságot a szükséges tudnivalókról tájékoztatni.” A rendkívüli helyzetben, amikor mindössze két nap állt rendelkezésre a város kiürítésének előkészítésére és végrehajtására, a közéletben és a munkásmozgalomban szerepet vállalat funkcionáriusok, a Magyar Tanácsköztársaság bukása után ide emigrált kommunisták távozására, feltétlenül utaltak volna az újsággal egyidőben megjelent röplapra, a türelmetlenség, pánikhangulat csökkentése érdekében.

A szöveg elolvasása után mindjárt látszik, hogy elsősorban azok számára íródott, akiknek be kellett várniok a fehér csapatok bevonulását; valami miatt nem hagyhatták el a várost. Gyülekezési helyül és ideiglenes lakás céljára a dohánygyár épületét jelölték ki ezeknek az családoknak. Kilátásba helyezték a kivándorlás lehetőségét is.

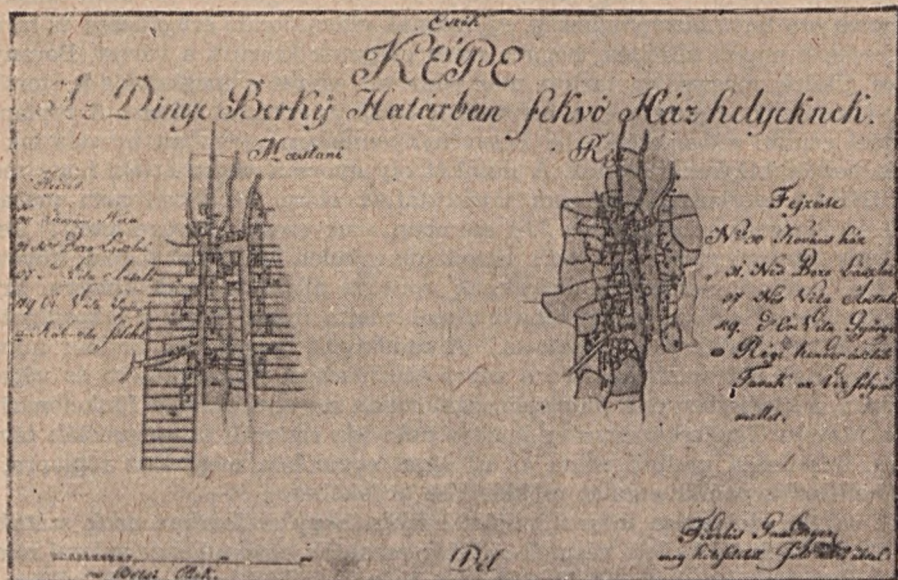
Vajon éltek-e és hányan a felkínált lehetőségekkel? Hogyan viselkedett velük szemben az angol misszió, mi lett a sorsuk?

Kutatóink bizonyára gondoltak már ezekre a kérdésekre, a dokumentum szöveg egy kis lépéssel közelebb viszi őket is a probléma megoldásához.

DR. MERÓ JÓZSEF:

„Községrendezés” Dinnyeberkiben

Másfél századdal ezelőtt jobbágy sorban levő három dinnyeberki nemes panasszal fordult a vármegye főispánjához, mert: az 1808. esztendőbeli Szent Mihály havában az uraság földmérője helységükben elérkezvén, ottan emberi emlékezetet felülhaladó időtől fogvást levő kocsiutat elrekesztette és elzárta, nem tekintvén, semmi figyelembe sem vévén tetemes kárukat, az elzárt út helyett más utat rendelt kis házuk helyén, elhányatván baromfióljajikat is. Mint-hogy a szekerek és kocsi házuk falaiban és a tetőkön nagy károkat okoznak,

azért nem más, hanem azoknak csak leomlását remélhetik és várhatják, szegénységükből pedig ki nem tellene a kirendelt helyen való új építkezés. Arra való nézve azon könyörögnek, hogy a főispán a kérdésben levő és nekik igen terhes utat törvényes hatalmával annyival is inkább szüntesse meg, mert az a megye tudta és hire nélkül rendeltetett el.

A megye a kérvényt kiadta a szentlőrinci járási főszolgabírónak, aki az uradalmi tisztség jelenlétében és esküdt társa kíséretében tapasztalatait a következőben jelentette és ahhoz a dinnyeberki házhelyek régi s új helyszíni rajzát is csatolta. Elmondja, hogy Dinnyeberki házai rendszertelenül épültek. Van eset, hogy egyik gazda a másik udvarán kénytelen keresztül járni, mert csak így tud házába jutni. Ezáltal egymásnak nagy alkalmatlanságára vannak és háztájaiknak is kevés vagy éppen semmi hasznát sem vehetik. Mindezek rendbehozása a tűzveszély eltávolítása végett is szükséges volt, azért az akkori földmérés vizsgálása szintén helybenhagyta az új utcaakimetszést. Ez azt is lehetővé tette, hogy belsőségük a lakóház szomszédságába kerüljön. Különben a két panaszos háza dülőfélben van, a harmadiké mintegy 100 forintot érhet. és mert az utca szélessége 6 ölnyire van hagyva, félni sem lehet, hogy házaikban kár tétessen. Addig pedig, míg új házaiknak felépítéséhez hozzáfognak, a mostani házaik akadály nélkül helyben maradhatnak. Idővel, midőn azokat felépíteni kívánják, az urbarium rendelése szerint épületfát kapnak majd az uradalomtól.

A jelentésnél többet mond a települési rajzmelléklet, melyet Gnaedinger Fidél hites földmérő készített. A régi falurajz elképesztő látványt nyújt. A helységet vízfolyás szeli át, melyet mindkét oldalon 15 dísztelen kenderáztató gödör szegélyez, a házak, melléképületek és háztáji részek hihetetlen rendetlenségben helyezkednek el. Alig látni nyomát valami útvonalnak, ahol kocsik, szekerek közlekedhetnének. Ezzel szemben az új utcaakimetszés, a háztáji belsőségnek a házhoz csatlakozása, az akadálytalan kocsiforgalom biztosítása, általában a rendezettség kifejlődésének lehetősége mintha levegősebbé, naposabbá varázsolta volna a község egész táját. Eltűntek az éktelenkedő kenderáztató gödrök is. Nem hiába volt a lakosság zöme elégedett a rendezéssel. A késő utódok talán nem is sejtik, hogy ennek a másfélszázad előtti erélyes intézkedésnek köszönhetik településük kedvező helyzetét. Hogy a panaszosok utcára szorult házai mikor tűntek el, nem tudjuk, de az 1864. évi községi határleírásoknak a pécsi állami levéltárban levő gyűjteménye szerint a helység házai akkor már rendezetten sorakoztak.

MÁNDOKI LÁSZLÓ:

Gazdaságtörténeti adatok Siklósról

A siklósi református eklézsia anyakönyvei névanyagának feldolgozása során bukkantunk az alábbi gazdaságtörténeti adatokra, amelyeket 1759-ben Karantsi János és Csányi János, a prédikátor, illetve a „gondviselő” állított össze és vezetett be az akkor megkezdett anyakönyv belső címlapjára. Az azóta eltelt időben az anyakönyveket sorrendbe állítva colligatumként egybekötötték, az adatok ezért a jelenlegi első anyakönyv utólag egybeszámozott 87. lapján található.

A mondott följegyzések fényt vetnek a gazdálkodás akkori szintjére (kiderül például, hogy a XVIII. század közepén a kukoricát csak kétszer kapálták), a termelvényekre, a határhasználat akkori intenzitására, a papi cselédek munkájára és díjazására stb.

Érdekes az eklézsia földjei lajstromozásának megindoklása is: „hogy a szomszadságok, a szokás szerént el ne nyirbállják és kisebbekké ne tegyék” — jogtörténeti adalék, amely bizonyítja, hogy a parcellák elszántása, a földgyarapítás, illetve eltulajdonítás ezen módja abban az időben gyakori volt.

A szövegek helynevei fontos adalékok a siklósi dülőnevek történeti elemzéséhez. Bár részletesen nem foglalkoztunk ezzel a kérdéskörrel, már eddigi tájékozódó gyűjtéseink alapján is megállapíthatjuk, hogy vannak közöttük azóta kivesztett helynevek (például a *Sztánkó kútja*), illetve megváltozott értelmű helynevek (a *Tapolca* ma már nem rét — igaz, hogy már 1759-ben is előfordul a határrész pontosabb megjelölése: A ... *Tapolca alatt lévő rét*).

Rövidke elemzésünkben a szövegnek csupán még egy részletével óhajtunk foglalkozni, a *dékán* kötelességeinek 5. pontjával. Ma is gyakorlat még Siklóson, igaz ugyan, hogy csak nagyon elvétve, a várhegy alatti meleg forrás (*Tapolca* < szláv *t'oplica* < *t'oplaja voda* 'meleg víz ~ forrás') vizében való mosás. Kétszáz évvel ezelőtt azonban általános volt, s társadalmi helyzettől függetlenül mosták a ruhát az asszonyok a Tapolcán, szövegünkben ugyanis az derül ki, hogy a prédikátor felesége (vagy a család más nőtagja) is ott mosott, s a dékán felesége csupán segédkezett a munkában.

A fenti megjegyzések előrebocsájtása után lássuk a szöveg betűhív másolatát! Az eredeti sorvégződéseket nem tartottuk meg, nem is jelöltük, változatlanul adjuk viszont a szövegben előforduló s helyesírástörténeti szempontból

jelentős rövidítéseket. A szöveg utolsó bekezdésében a papír töredezett volta miatt néhány betű és szó nem volt tökéletesen olvasható, illetve teljesen hiányzott, a kiköveztetett részeket zárójelbe tettük.

*

A' Prédikátori Házhoz tartozó Ekklésia Kaszáló réttyei, Len- és kukoritza földei, minémü mértékessek keresztül és hosszára, ide fel jegyeztetnek, hogy a' szomszédságok, a' szokás szerént el ne nyirbállják és kisebbekké ne tegyék:

1. A' Len-föld a' Sári mezőben, hosszára 24. öl, a' közönséges öl-mérték szerént; kőrőszűl, a' nap nyugotról való vége 10. öl, nap keletről való vége 10. és fél öl A' szomszédok, észak felől a' hegyek felé Török Mihály; Délről Fábján Miklós, Nap nyugotról Fábján János és Fábján József. Napkelet felől való határa, az ott el menő derék út.

2. Kukoritza föld vagyon Négy helyen.

1° A' hegy alatt, közel a' Sztánkó kuttyához 2° Itt a' kerti földek között, a' Nagy Harsányi útfélen. 3° A' Császár homokon. 4° A' Fekete homokon.

3. A' Kaszáló Rétek vagynak három helyen: Az egyik a' Tapoltzán; a' második, a' Nagy Poroszlóban; a' harmadik a' kis Poroszlóban. Termeni szokott a' három rét, legy (sic!) alább 5. szekér szenát. A' melly szenát az Ekklésia tartozik le kaszálatni, fel gyűjteni és bé is hordatni.

NB. Tartozik az Ekklésia bizonyos Dékányt is fogadni és tartani, a' ki a' Prédikátori háznak szükséges dolgait véghez vigye. Azon Dékánynak ide tartozó szolgálattya, ezekben állott eleitől fogva.

1. Valahányszor szükséges, tűzre való fát vagjon és hasogasson az udvarban.

2. Mind az első, mind a második Kukoritza kapálásban tartozik a' munkásokkal együtt egy egy nap kapálni; nem különben a' Veteményes kertben is a' kapálás mindenkor az ő tisztí.

3. A' Buza és Bor bé szedésben egész végeztéig szolgálni.

4. A' Széna bé takarításnak minden munkáiába ott kell őnelki lenni.

5. A' Dékány' Felesége, tartozik a' Szapulás után, a' ruhák' ki mosásában a' Tapoltzán segítségül lenni; nem külömb a' Veteményes kertben is a' gyomlálásban és több a' féle kerti munkákban.

6. Azonban, Amikor a' Dékány vagy a' Felesége, reggeltől fogva délig, vagy déltől fogva estvéig dolgozik a' Prédikátori háznak, tehát ollyankor tartozik a' Prédikátori ház nékiek ebédet és Vatsorát 's a' mellett, egy két ital brot is adni.

NB A Siklosi Predikator Tapoltza alatt lévő Rettyének Szélessége 20. Hosszúsága pg 64, a Mélt Uraság Protocoloma Szerént.

A' Temető kertnek Széna és Szilvabéli jövedelme, a' mint másutt, (ugy) ittenis, eleitől fogva a' Prédikátoré volt. A' Szénát az Ekklé- (sia taka) rittattya, fel és hordattyabé; de a' munkásoknak a' Prédikátor (ad ételt) és bort. A' Többi kaszáló rétekben pedig minden m(unkásn)ak az Ekklésia ad italra való bort mindenkor.

DR. CZIRFUSZ JÁNOS:

Gazigirai, a krimi tatár kán és költő 360 évvel ezelőtt Pécssett

Amikor a tatárokról hallunk, önkéntelenül az Ázsián, Európán vérengző kegyetlenséggel végigviharzó „sárga lovasokra” gondolunk, akiket a népképzelet nem éppen hízelgő jelzőkkel ékesít. Legkevésbé jutna eszünkbe közöttük költői értékeket, költőket, a népek békéjéért harcoló államférfiakat keresni. Pedig ilyenek is akadtak ebben a népségben, egyikük éveket töltött hazánkban, sőt 1602—3 telén éppen városunkban lakott a költészet múzsájával szórakozva. A krimi tatárok legkiválóbbja, tudós kánja, Gazigirai volt ez, akiről 360 év távlatában is érdemes megemlékezni.

Ne gondoljuk, hogy mint költő egyedülálló jelenség volt. A tatárok életének minden jelentős mozzanatát énekesek és költők tették ünnepélyessé trombita és húros hangszerek kíséretével előadott hősi énekekkel. Az ősök dicső tetteit zengték, a többi között elsősorban Dzsingisz kánét, a tatárjárás szomorú emlékéül irányítóját és nagybátyját, Kublai kánét, aki a költők képzeletében nemzeti hőssé vált.

Nem állt magánosan mint tudós sem, mert a mongoloknál a költészet és csillagászat mellett sokan kedvelték a családfa-kutatást és a történelmet. Ezen kívül szívesen művelték az orvoslás, a bányászat, az alkimia és a jövőmondás ismeretét. A szépírás, a festészet, a aranyművesség, az esztergályosság, a lakatos- és az asztalos-mesterség, valamint a fémöntők mestersége volt a mongolok hét művészete a mongol uralom virágkorában, a XIV. sz.-ban. A szépírásban, a költészetben, és a csillagászatban (a háromban együtt) kiemelkedő teljesítményt tudományos fokozatot jelentő külön címmel jutalmazták. Gyűjtötték a bölcs mondásokat is.

A szellemi és technikai kultúra értékes hagyományaival rendelkező tatárok a Krími félszigeten megtartották ugyan népi jellegzetességeiket, de erős perzsa, majd török hatás alatt már a XVI. sz.-ban hivatalosan is a török nyelvet használták.

Költőnek és tudósnak egyaránt kiváló volt Gazigirai, Devletgiráj fia, aki nemcsak a háborúban tanúsított bátorságával, kiemelkedő jellemével, hanem nagy költői tehetségével is kitért. Bátorsága, gyorsasága miatt, amellyel elhárításait keresztülvitte, a Bora előnevet kapta, ami északi szélvihart jelent. A Gazi név is jelentéssel bír. Sokan tévesen győztesnek fordítják, tulajdonkép-

pen azonban szent háborúban résztvevő harcost jelent, ami Gazigiraira éppúgy jellemző, mint a Bora név. Hőslelkűségét, amellyel a hadjáratok fáradalmaikat az élvezetek elé helyezi, és költői tehetségét is a következő verse mutatja:

A természet derekasságánál több az egyeneslelkűség.
A szív a lófarkat választja a hajfonat illata helyett.
Az íj és nyíl vágya tölti el a harcos szívét.
Szép szemek barna fénye és erős pillák helyett
Időnként inkább karddal töltjük,
Ragyogó ezüst testek és fénylő keblek helyett,
Szívünket lovak homloksörényéhez kötjük.
Gyönyörű testek, csillogó hajszálak varázsa helyett,
Száguldva, miként a szél, lovainkat sarkantyúzzuk.
Szarvas szemek és kedves arcok helyett
Mi magunkat szent küzdelemnek, háborúnak szenteljük.
Holdfény és kedves lányok helyett
Szívünk teljességével a harcot kívánjuk,
És kristály víz helyett szomjunk ellenség vérével oltjuk.

(Hammer német szövege alapján: Chane der Krim, 68. o.)

Meglepő vallomásában az élvezetek háttérbe szorulnak a kötelesség teljesítésének fáradalmai, áldozatai, belső örömet nyújtó ténye mögött. Ez a szellem akkoriban, a XVI. sz. végén erősen tűnő beállítottsága volt a török vezető rétegeknek. Valóban megérdemelten tartják őt az utolsó nagykánnek, akiben Dzsingisz kán vére kifejezésre juttatja ugyanazt a méltóságot és uralkodói erőt, amely a későbbiekben kialakult volt.

A törökök sok háborújában vett részt, így a magyarországiában is. 1594-ben 40 000 emberével Magyarországra indult, hogy Győr ostromában résztvegyen. Támogatása igen jelentős lehetett, mert a nagyvezér nagy örömmel, ünnepélyesen és gazdag ajándékokkal fogadta. Aranytállal, öntökannával, aranyos szerszámú lóval, drágakövekkel kirakott karddal, puskával és ötezer arany dukáttal gazdagította (1594. VII. 17.). Mégis egy év múlva már kegyvesztett lett, káni méltóságát is elvesztette, mer Eger ostromához kevés harcos kíséretében testvérét, Fethgirait küldte. 1598-ban azonban már ismét mint kán jött Magyarországra, és 1598 telétől 1599 júniusáig Zomborban tartózkodott, ahol nem érezte jól magát. Egy versben írt jelentésének két sorában ad kifejezést érzelmeinek:

Talán csodálkoztok, ha üdvözetem keserű innen,
Hisz még a víz is keserű Zomborban, itten.

A kán az újabb telet nem várta be, és 1599 őszén visszatért Krimbe. Kilátástalannak látta a harcot a Nyugattal, ezért résztvett a zsitvatoroki béke előkészítésében. Meg is vádolták az ellenséggel való pakálással, hűtlenséggel az igazhitűek iránt, és ennek tudták be elmaradását a későbbi harcokból. A kán a szultánhoz írt verses levelében energikusan hazúgságnak bélyegzi az ellene áskálódók vádjait. (Hammer: Geschichte der osmanischen Dichtkunst.) A harcokból való elmaradását otthoni ügyek rendezése tette szükségessé. Amikor azután úgy érezte, hogy Ruméliában és Anatóliában tartózkodó testvérei káni méltóságát is veszélyeztetik, 1602-ben csapataival ismét megjelent a nagyvezér táborában. A nagyvezér ismét nagy tisztelettel fogadta, és téli szállásként katonái részére Szigetvárt, Koppánt, Mohácsot (Várady szerint Kanizsát) jelölte ki,

ahonnan portyákra indulhattak, és fölégették a Pápa környéki falvakat. A kán a telet Pécssett töltötte.

Gazigirai Pécssett igen jól érezte magát. A Mecsek enyhébb éghajlata, a város gyönyörű fekvése, rózsaligetei, amelyek illatossá tették a határt, épületeinek szépsége, vízben bővelkedő kútjai, fürdői valóban kellemessé tették a legigényesebb utazók részére is az itt-tartózkodást. A tudományok nagy barátját, a kánt megörvendeztették azok a tudományos intézetek is, amelyekről az arab, a perzsa föliratú kövek ma is tanúskodnak. (Haas).

Baráti társaságról is gondoskodott számára a város. Pecsevi Ibrahim (Hammer szerint) a magyar születésű, pécsi származású török történetíró (Pecsevi = pécsi), aki a török birodalom pénzügyi kormányzatában az igen előkelő defterdári állást töltötte be Konstantinápolyban és Boszniában, mint a szultán követe járt a kánnál, s akivel Győr bevételénél is találkozott, már bizonyára fölkeltette érdeklődését szülővárosa iránt.

Gazigirai, a Krim legműveltebb kánja a zsitvatoroki béke után egy évvel 1607-ben halt meg pestisben. Jóllehet a harcot minden földi élvezet elé helyezte, a várnai békekötés után mégis az első olyan fejedelem volt, aki a békéért eredményesen dolgozott. Tudós és költő volt, aki olyan könnyen dolgozott, hogy hivatalos levelezéseit is költői formába öntötte. Írásainak hosszú évszázadok után is, a ma embere számára is van mondanivalójuk.

VÖRÖSS LASZLÓ ZSIGMOND:

Baranya védelemre érdemes természeti emlékeiről

A természetvédelmi törvényrendelet (18/1961.) végrehajtási rendelete (23/1962.) pár hónapja került nyilvánosságra. Ez foglalja össze és szabályozza e kérdés körébe tartozó intézkedéseket. Mindazoknak, akiket a természetvédelem gondolata eddig is foglalkoztatott, nagy örömet és megelégedést hozott e rendeletek megjelenése. Megelégedést, mert végre a törvény erejét is a védelem szolgálatába lehet állítani, s örömet, mert mindezek általánosságban ismertekké válhatnak. Igen kívánatos, hogy a természetvédelem mozgalommá szélesedjék, s olyan magától értetődővé és mindenkinek szívügyévé váljék, mint néhány államban, akár a szomszédban is.

Megyénk bővelkedik természeti szépségekben, ritkaságokban, értékekben. Büszkélkedhetünk azzal, hogy az első védett növény baranyai földből nőtt ki, a *magyar kikerics* (*Colchicum hungaricum*), a Szársomlyón, Nagyharsányban. Az 1935-ben alkotott természetvédelmi törvény vette védelmébe. Büszkék lehetünk erre, de arra már kevésbé, hogy ennek a bájos télvégi virágnak a jellegzetes lelőhelye, ahol felfedezője és első leírója, Janka Viktor 1867 február 18-án megtalálta, a nagyharsányi temető fölött, ma disznó-túrázó hely, ahonnan természetesen kipusztult ez a növényke. Még szerencse, hogy a sertések nem másznak föl a meredekebb emelkedőkre, s nem mennek messzebbre, így a növény a távolabbi telepeken megmaradt.

Sajnos, a védelemre méltó és védelemre szoruló sok természeti szépségből megyénkben — tudtommal — csupán a Melegmány—Mélyvölgy, az abaligeti barlang és a mecsekrákosai időszakos forrás élvezi a védelmet.

Nem mindenütt ilyen szomorú a helyzet! Borsod megye 120 védett természeti emléket tart nyilván, s a megyében 26 védett területet találni. Igaz, a természetvédelem társadalmi munkásainak száma ott meghaladja az 50-et! Hasonló a helyzet Veszprémben, Vasban. Utóbbi helyen különösen sok cikk jelenik meg, és sokféle rendezvény tartja ébren a természetvédelem gondolatát. Mi baranyaiak egy kicsit lemaradtunk, pedig az idő sürget! Évről-évre új városrészek épülnek, új, hatalmas ipartelepek létesülnek, elképesztő méretűek a tereprendezések és terepváltozások a bányászattal, az utépítésekkel kapcsolatban. Hatalmas teljesítményű árok-ásógépek hetek alatt nagyméretű csatornákat ás-

nak, mocsarakat csapolnak le, földkotrógépek gátakat emelnek, a völgyek tavakká válnak. Sok a változás és nagyon gyors iramú. Vajon gondol-e közben arra valaki, hogy e nagy változások miatt, környezetének megváltozása miatt, nem pusztul-e ki sok állat, növény, közöttük olyanok, amelyek esetleg csak itt voltak találhatóak? Meggondolják-e mindig a tervezők, amikor egy fasor fáira, egyes hatalmas fákra ráparancsolják a fűrész, fejszét, hogy ezzel a táj képét változtatják meg, de nem előnyös módon? Vagy különlegességet pusztítanak el? A természetvédelemben nincs meg az az előny, mint a műemlékvédelemben, hogy egy útban álló épületet akár odébb is tolhatnak, vagy ha az az öregség miatt összerogy, újra fölépítik eredeti formájában, s ezzel sem művészi, sem régiségi értéke nem változik meg. A kipusztult fát, letört ágaiából újjá nem varázsolhatjuk! Pusztulása végleges, visszavonhatatlan. Vonatkozik ez természetesen vizesésre, forrásra, barlangra, sziklaalakulatra is. H elpusztulnak, véglegesen pusztulnak el. Nem szomorú látvány a letört ormányú elefánt cseppkőalakzata az abaligeti barlangban? Azt a letört darabot, ha meglenne, sem tudnánk visszarakasztani, s ha mégis, akkor sem lenne az, ami volt, nem lenne olyan szép, olyan értékes, olyan egyedülálló. — Vagy vissza tudjuk-e állítani a Pécsi-víz eredeti élővilágát? Még akkor sem, ha a vizet megtisztítanók, mert a medrébe vastagon rakódott szennyező anyagot nem tudnánk eltávolítani. Ha pedig végig kiásnánk, akkor nyers föld kerülne a felszínre, megint más, mint volt előbb, más életviszonyok alakulnának ki, s nem az eredeti élővilág foglalná el a helyét. — A helytelenül végrehajtott művelési-ág változtatás következtében például a kialakuló erózió pusztíthatja le a talaj termőrétegét a meredekebb lejtőkön. Ezt helyrehozni csak súlyos anyagi befektetéssel lehet, ha egyáltalán van rá mód.

E néhány kiragadott példa is mutatja a természetvédelem szükségességét. A természetvédelem célja tudományos, esztétikai, gazdasági értékek megóvása. Ezek az értékek összefüggnek, s el sem választhatók egymástól.

Mi lenne az első teendő a természetvédelem terén? Mindenekelőtt tudni, mink van. Ezt nem derítheti föl egyetlen ember, szükség van az ügyszerető emberek sokaságára.

Magam a növényekkel foglalkozom, róluk gyűjtöm adataimat. Ezekből mutatok be most néhányat.

Felsorolok néhány védelemre érdemes fát, amelyek méretük alapján jelentős helyet foglalnak el az országos értékelésben.

Akácfa (*Robinia pseudo-acacia*) Geresden. Törzskerülete 675 cm. Ennél nagyobb törzsméretű csupán egy van hazánkban. Ez a méret azért is érdekes, mert az akác telepítése nem is olyan régi nálunk, alig 200 éves. A fa életkora átlag 50—60 év, a geresdi akácé ennek 3—4-szerese lehet. Az öreg fák, ha korukat tudjuk, hasznos adatokat szolgáltatnak a telepítésre, a hasznosításra vonatkozóan. Hozzá hasonló méretű akácot láthatunk Gödreszentmártonban. Az itt élő akác törzskerülete 520 cm, kora hasonló lehet az előbbiéhez.

A császárfa (*Paulownia tomentosa*) legnagyobb, s nyilván legöregebb példányában Bakócán, a parkban gyönyörködhetünk. Törzskerülete 450 cm. Meglegkedvelő fa, így északiabb megyékben nem is igen tudna nagyobbra nőni.

A legnagyobb szelídgesztenye (*Castanea sativa*) Pécsbányatelepen látható a Gesztenyésben. Törzskerülete 1000 cm! 400 évesnél idősebb.

A mocsárciprus (*Taxodium distichum*) legnagyobb példányát Csertőn láttam a parkban. Törzskerülete 260 cm. Nálunk ez már szokatlanul nagy méret.

Az ezüsthárs (*Tilia argentea*) hazai legnagyobb törzskörméretű példányát Dombóvártól északra, Alsóleperdnél találjuk. (0 = 510 cm) Alig marad el tőle méretben a bólyi park fája 500, és a bakócai park ezüsthársa 460 cm-es törzskerületével. Tájképi szempontból nagyon tetszetősek a mánfai, az Árpád-házi királyok korából maradt román stílusú műemlék-templom mellett díszlő ezüsthársak (0 = 260 + 260 + 260 cm).

Legszebb fasoraink, amelyek védelmet érdemelnének, éppen megyénk délies jellege miatt, a jegenyesorok. Legszebb a szentegáti fasor hiánytalan, egyforma nagyságú s egyforma törzsméretű fáival (0 = 300 cm). Az út és a fasor hossza 2 km, ennek fele hossza kifogástalan. Tájképi szempontból legszebb a Mária-gyűd—Siklós közötti jegenyesor. Ez hiányos ugyan, a fák sem egymagasságúak, koruk is különböző, festői környezete miatt mégis szebb. Látszólag az út egyik végében van a gyűdi templom, a másikkban a siklói vár. Helyes lenne főnmaradásáról úgy is gondoskodni, hogy mindig jegenyével pótolnánk a hiányokat. Mintegy 40 évvel ezelőtt jegenyesor vezetett Siklósról Harkányba is. Az időleges magas talajvízszint miatt azonban jó része kipusztult, azután a maradékot is kivágták. Nyoma sem maradt! Milyen szép lenne, ha felújítanák ezt a jegenyest! Ennél is jobban elgyönyörködtetné a szemet, ha jegenyét ültetnék a nagyharsányi út mellé is. Ezek az utak, jegenyesorok még jobban vezetnék a szemet a központba, a siklói várhoz. A táj délies jellegét nagyban növelnék ezek a könnyen megvalósítható szépségek. A tájalakítás is beletartozik tehát ilyen értelemben a természetvédelembe.

Megyénk legtöbb parkja is megérdemelné a védelmet. Úgy kellene őket védőnknek, hogy ne veszítsék el jellegüket. Milyen kár volt az angolpark jellegű bólyi park szép, gyepes területét egyenes utak merev vonalaival fölkarcolni, megtörni! Megbontották a park építésétől idegen egyenesekkel az egyenes utak mellé telepített fák sora, s méginkább az, hogy ezek a fák is idegenek itt, nem illenek a többi közé. Ez a fa az ezüst juhar (*Acer saccharium*), amelyet csak azért ültetnek, mert olcsó. (Egyébként tenyésztelepe az amerikai szövőpillének!) Ágai könnyen letörnek a szél nyomására, s így a gyakran csonka fa igazán nem szép látvány! A parkban található hatalmas fák némelyike bizonyára régibb a parknál; még az előző erdőből maradhatott itt. Vannak közöttük 200 évesnél idősebbek.

Milyen szép a sellyei park, változatos színű, sokféle alakú fáival, bokraival, amelyekhez faj és változat száma 300-nál több, s csupán a fenyőhöz tartozó változatok száma 80 körül jár! Ez a nagyobb ilyenféle gyűjtemény déli vidékeinken. Milyen jó itt, ebben a mintaszerűen gondozott parkban pihenni!

A püspökszentlászlói park fái között több olyan fajt találunk, amelyek a megyében nem találhatók másutt, s a park fekvése, a Zengő északi lejtőjének aljában, még a legtitkaskasztóbb nyárban is igen kellemessé teszi az itt-tartózkodást.

A görcsönyi parkban is olyan érzést keltenek a faóriások, mintha megelőztek volna a régi kastély építését. Igazi pihenésre való hely ez is, de értékét nagyban növeli érdekes fekvése, a völgy két oldalán, a középtűt húzódó patak, s jónéhány ritka fa.

De nem is folytatjuk a parkok sorát. Megérdemelnék a védelmet!

Van megyénknek több olyan virágkülönlegessége is, amelyet másutt az országban nem találunk meg. Ezek védelmét inkább tájvédelmi körzetek létesítésével lehetne biztosítani. Elsősorban a Szársomlyóra gondolok, meg a hozzá

nagyon hasonló Feketehegyre, amely több növényünknek egyedüli lelőhelye. Vagy ilyen a hosszúhetényi hegyoldal, a magyar pünkösdirózsának, ennek a csodálatosan szép és nagy virágnak, a legszebb vadvirágnak egyedüli lelőhelye. Arról sem kell megfélemlenünk, hogy a Dráva melléke régen sok, ma már nagyon kevés mocsárral, a mocsárban érdekes élővilággal, milyen jelentős! Ha még a megmaradt néhány mocsarat is művelésbe vesszük, nem lesz hol szemlélni egy hajdani jelentős világot, a mocsarak világát. A fejlődő mezőgazdaság nem tűri a mocsarakat, de meg kell menteni belőlük még az utolsókat! Gondolok elsősorban a szaporcai Szilhárd tóra, amely régi Dráva-morotva. Ebben a tóban állományban él a kolokán, (*Stratiotes aloides*), amely már kipusztulóban van egyebütt, lehet találni rucaörömöt (*Salvinia natans*), amely ugyancsak ritka növényke, alig egy-két lelőhelyét ismerjük.

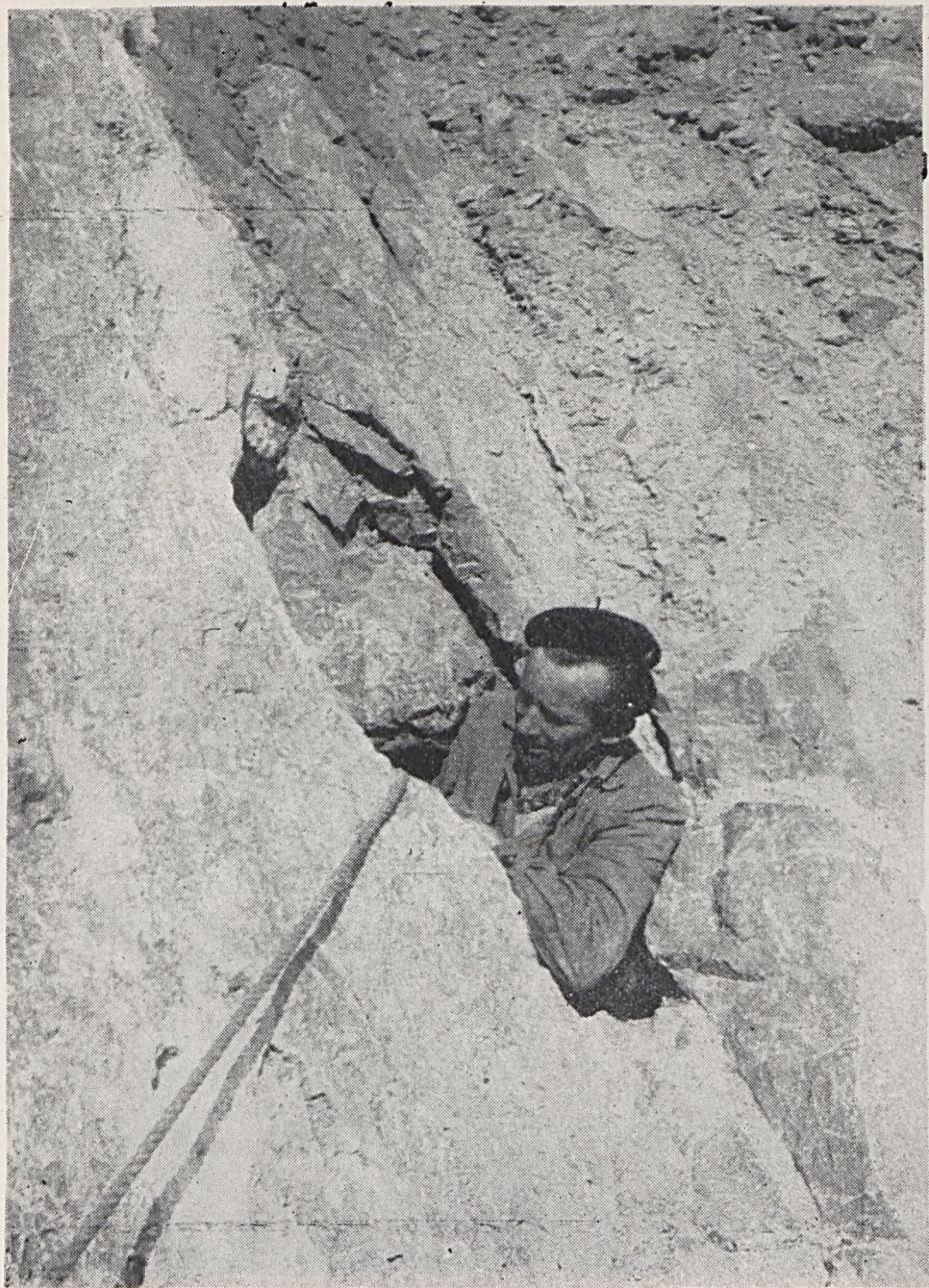
Az idő sürget! Inkább ma kell tenni valamit pusztuló természeti emlékeink védelmére, mint holnap. A napok múlásával gyérülnek értékeink, visszavonhatatlanul elpusztul valamilyen szépség, érdekesség. A Népfront Bizottságban már készülnek a tervek a Természetvédelmi Bizottság megalakítására. A szervezett összefogás hozhat csak igazán jelentős eredményeket természeti emlékeink megvédésében, értékeink feltárásában, megmentésében, megőrzésében és közkinccsé tételében! (A fényképek a szerző felvételei.)

1. Geresd, — 2. Gödreszentmárton, — 3. Bakóca, — 4. Pécsbányatelep, — 5. Csertő

1. Bóly, volt Batthyány-féle arboretum, — 2. Szentegát, jegenyesor, — 3. Szársomlyó,
 — 4. Püspökszentlászló, volt püspöki nyaraló, — 5. Görcsöny, a volt Benyovszky
 kastély

A nagyharsányi kőbánya hévizes barlangjának kijárata

Nehéz körülmények között folyik a fényképezés a nagyharsányi kőbánya barlangjában

VASS BÉLA:

Barlangok a villányi hegységben

Megyénkben nemcsak a Mecsek hegységben vannak természet alkotta barlangrendszerek, karsztüregek, hanem a Pécestől délre lévő villányi hegységben is elég szép számmal találunk ilyeneket. Ezek a barlangok azonban egészen mások, mint a Mecsek hegység barlangjai. Azok enyhe lejtésű felszíni vizeket szállító föld alatti vízgyűjtőrendszerek, ezek közel függőleges irányú, zömmel a mélyből feltörő vizeket szállító járatok, melyekben a víz hőmérséklete a mélyégi feltörésnek megfelelően jóval magasabb a mecseki barlangok vizének hőfokánál. A mecseki ún. hidegvizes barlangok keresztmetszetének területe arányos, amennyiben csekély kivétellel a forrástól a nyelők felé lineárisan csökken. A Villányi hegység melegvizes barlangjainak keresztmetszet-területe aránytalan, a szűktől a tág keresztmetszetig állandóan változik. A két rendszer képződményei között is nagy a különbség. A mecseki hidegvizes rendszer elszórt képződményei, a „cseppkövek” itt csak kis számban fordulnak elő, és rendszerint a felső szintekben betörő felszíni vizekre utalnak. Annál nagyobb számban találjuk meg a hévizes eredetre jellemző arragonit különböző képződményeit, túlszerű gipszkristályokkal vegyesen, s ezek többnyire oly sűrűn borítják hévizes eredetű barlangunk falait, hogy egy négyzetcentiméternyi szabad hely sem marad. A falakat borító képződmények néhol megszűnnek, és ilyen helyeken üst, illetve félgömb alakú kisebb-nagyobb fülkéket találunk, amelyek szintén csak melegvizes eredetű barlangokban keletkeznek a feltörő víz munkájának eredményeként.

E rövid párhuzam előrebocsátást után lássuk a Villányi hegység eddig ismert melegvizes eredetű barlangjait.

Kutatások a barlangok feltárására eddig csak elvétve történtek, legtöbbet közülük a hegység déli oldalán folytatott kőbányászat tárt fel, illetve tett hozzáférhetővé.

Nyugatról keleti irányban haladva a Máriagyúd község feletti elhagyott kőbányában találjuk az első barlangot. Ez két nagy tereméből és több szűk járatból áll. A bejutás meglehetősen nehéz és veszélyes, megfelelő felszerelés hiányában nem is ajánlatos vele próbálkozni. A barlang képződményei ma már nagyon szegényesek, mivel felfedezése idején üzleti szellemű emberek kibányászták és eladták azokat, amint arról egykori újsághírek tanúskodnak. A járatvégek ma már annyira eltömődtek, beomlottak, hogy a további kutatás reménytelennek látszik.

Tovább menve kelet felé, a siklósi vár 36 m mély, sziklába vágott kútjában találunk 2 helyen is a fentihez hasonló, de kisebb méretű képződményeitől szintén megfosztott barlangot. Ezeket a barlangokat nem kutatták, mivel a kutatás a kútban lévő ivóvíz megfertőzésének veszélyével járma.

A Villányi hegyvonulat legmagasabb hegye, a Harsányi hegy, vagy Szársomlyó mélye rejtje magában ennek a területnek ismert legszebb barlangját, amelyet a hegy déli lejtőjén ma is működő kőbánya tett hozzáférhetővé. A barlangot 1957-ben egy nagyobb robbantás hozta napvilágra.

Kutató csoportunk a bánya értesítésére a járható részeket végigkutatatta és végigfényképezte. Első utunk alkalmával a föld mélyéből napvilágra került képződmények tömege és színpompája, valamint változatos formakincse valóssággal elkápráztatott bennünket. Az alsóbb üregekben, ahová a nap világossága még a robbantás után sem tudott lehatolni, és ahol csak a karbidlámpánk gyenge fénye világította meg a színskála minden színében csillogó képződményeket, úgy éreztük magunkat, mintha az „ezeregy éjszaka” meséi elevenedtek volna meg előttünk. Sajnos, ma már ebből csak keveset láthatunk, bár még így, kifosztva is szép a barlang. Nem tudtuk megvédeni a természetnek ezt a káprázatos alkotását, mivel a bányát nem lehetett leállítani. Egyet tehattünk csak, beszüntettük a további kutatásokat, feltárásokat, és ezáltal megvédtük a ma még hozzáférhetetlen részek érintetlen képződményeit. Egyszer, ha a bánya ezen a fronton majd beszünteti termelését, sor kerülhet a további feltárára.

A Harsányi hegy tetején is találunk két függőleges járatot, amelyek valószínűleg régi, ma már teljesen eltömődött vízfeltörések helyei.

A hegy belsejében lévő bauxitbánya tárnáiban szintén ismerünk nagy, természetes eredetű üregeket, amelyek már szintén inaktívak. A földtörténeti múltban bennük halmozódott fel a bauxit, amelyet kibányásztak.

A hegyvonulat végét jelző alacsony beremendi röghegyben is találunk melegvízes eredetű barlangokat, sőt megtaláljuk benne a 26,5 C° hőmérsékletű melegvizet is, amelyből délen a cementgyár termel, északon pedig az állami gazdaság kaphatna vizet mind üzemi, mind ivóvíz céljára. Mindkét helyen kőbányászás közben bukkantak a barlangra és benne a vízre. Az északi oldalon lévő barlangnak egykori leírások szerint hatalmas csarnokát a kőbánya régi tulajdonosa profitszerzési célokból bányameddővel eltömte, 1956-ban azonban az állami gazdaság érdekében folytatott vízkutatási munkáink során azt részben kitisztogattuk, és a vizet is megtaláltuk. A hegység mélyének üregét kitöltő mélységi karsztvizet újabban már nemcsak Beremenden hasznosíthatják. A siklósi törpevízmű szintén ezt a vizet fogja nagy mennyiségben szállítani a fogyasztóknak, akár a vár kútjában, akár pedig máshol fogják a kitermelését megkezdeni.

A barlangok és a mélységi karsztvizek kutatása tovább folyik, jóllehet nekünk pécsieknek komoly akadályt jelent a távolság. Célravezető lenne, ha akár Siklóson, akár Beremenden kutató csoport alakulna, amelynek nehéz, de szép föld alatti kutató munkáját a lehetőségekhez képest szívesen támogatnánk.

JOZSA DÉNES PIROSKA:

Könyvtáraink életéből

Két könyvtárunk életén, mindennapi munkáján keresztül szeretném bizonyítani azt a sokat hangoztatott igazságot, hogy egy könyvtár jó vagy rossz működése — még a tárgyi körülményektől és egyéb adottságoktól is függetlenül — elsősorban a könyvtáros személyétől függ.

Egyik könyvtárunkban a könyvtáros semmi támogatást sem kap, a könyvszekrény az iskolában van s hosszú évek eredménytelensége után fellendült a könyvtári élet a könyvtáros megfelelő személye és agilitása folytán.

A másikban 100%-ig biztosítva vannak a működési feltételek: klubszobában van elhelyezve, a tanács erkölcsileg és anyagilag támogatja, a könyvtárat saját kezelésébe vette, de amíg nem volt jó könyvtárosuk, semmit sem értek el.

De nézzük meg közelebbről a dolgot!

Cserkút szépfelkvésű kis község a Mecsek tövében. Néhányszor jártam ott, alig találkoztam emberekkel. Csendes, kihalt utcák, üres udvarok, mintha nem is lakna senki a faluban. Éles ellentéte a szomszédságában fekvő Kővágószőlősnak, ahol lüktető, eleven élet folyik. Egymást érik az autóbuszok s százával hozzák a szélrózsa minden irányából az itt dolgozókat. Zúgnak a motorok, dübörögnek a gépek, hatalmas iramú a munka, a fejlődés.

Cserkúton még a gyerekek sem olyan lármásak, mint másutt. Kevés is van belőlük. Csak akkor tapasztalható némi mozgás, ha a falu egytermes iskolájában befejeződik a tanítás. Akkor a gyerekek ellepik az utcát s mennek hazafelé. Jól öltözött, okos tekintetű gyerekek. Valami különös gondoskodás, az iskola, a tanító szeretete látszik rajtuk.

Utam az iskolába vitt, itt van elhelyezve a könyvtár. Nincs más alkalmas hely a faluban. Pedig ez sem tartozik a szerencsés megoldások közé. Van ugyan egy kultúrszoba, de minden ott bonyolódik le s a korábban itt elhelyezett könyvtári szekrényt is feltörték s elvittek belőle könyveket. Ezért kellett az iskolába átvinni.

Kellemes meglepetés ért. Kevés helyen láttam még ilyen tiszta, sok-sok virággal díszített iskolát, mint itt. Már a lépcsőházban is virágállványon sokszínű virágok fogadtak. Az iskola ablakai is mind tele voltak virágcserepekkel. Hófe-

hér falak, tiszta padló, jó levegő és sok napfény. Ez a gondosság, ez a kulturált környezet látszik meg a gyerekeken.

Ennek az egyetlen iskolaszobának a sarkában volt egy szekrényben elhelyezve a kétszázegynéhány kötetnyi könyvállomány, sajnos — akkor még — kihasználatlanul. Nem sok könyv, de jól válogatott. S szívesen adnánk többet is, csak olvasnának.

A könyvtárost — aki Szőlösön dolgozik — csak estefelé lehetett előkeríteni. Összesen 14 olvasója volt, azok is gyerekek. Negyedévi forgalma 50—60 könyv.

Nem tehetek róla, nem olvasnak — mondta. Kár itt könyvtárat fenntartani. A községből sokan dolgoznak Szőlösön, aki akar olvasni, onnét hoz. Éreztem, hogy nem így van, csak jóbb könyvtáros kellene, aki maga is szereti a könyvet és szereti az embereket.

Kértem a pedagógust, vegye át a könyvtár vezetését. Ha csak fele annyira törődik az olvastatással, mint az iskolával, akkor is nyert ügyünk van. Nem vállalta, sok egyéb elfoglaltságára, betegségére, korára hivatkozva. Maradt minden a régiben, mert nem volt, aki ezt a munkát átvegye.

Vittünk új könyveket, kértük a könyvtárost a nagyobb aktivitásra, meg is ígérte, de az eredmény ugyanaz maradt. A korábbi könyvtárossal szintén ez volt a helyzet. Nem volt olvasó, nem volt olvasás.

A tanács nem sokat törődik a könyvtárral. Mereven elzárkóznak mindenemű támogatás elől. Nem is nagyon ismerik a könyvtár problémáit, nem látogatják, keveset tudnak róla.

Már-már ott tartottunk, hogy elhozzuk a kihelyezett könyveket, amikor Kerti Sándor tanító vállalta. Azóta megváltozott a helyzet. Tavaly év végén 71 olvasója volt, akiknek az év folyamán 1654 könyvet kölcsönzött.

Idén az első félévben már 62 olvasója van, köztük jónéhány fiatal, akiket már ő nevelt az iskolában. A felnőttek is olvasnak, de nekik nagyrészt még a gyerekek visznek olvasnivalót. Már az egész falut behálózták a kivitt könyvekkel, s jönnek szorgalmasan, kérnek s ad a könyvtáros boldogan.

Ünnepi könyvvetet rendezett, könyvvásárt tartott, mert egyben könyvbizománys is. Művelt, öntudatos, gondolkodó, a társadalmi haladással lépést tartó embereket nevel.

Nyilvántartásai, kölcsönzései példás rendben vannak vezetve. Nem hiányzik egyetlen könyve sem, pedig állandóan kézben vannak és sok helyen megfordulnak. Ahol hosszabb ideig van könyv, azokat felszólítja, s visszahozzák.

A könyvtáros minden alkalmat megragad a könyvek, az olvasás népszerűsítésére. Meg is van az eredménye. Most már a felnőttek egy része kéri a könyveket, s határozott igénnyel jönnek. Az utcán megszólítják könyvtárosukat, hogy van-e még olyan jó könyv, mint amit legutóbb olvastak. Nyáron is folyik a kölcsönzés a gyerekeken keresztül. Van némi visszaesés, ez természetes, de nem áll meg az élet. Ma már 300 felett van a könyvállomány s a könyvtáros még kér könyvet. S mi adunk örömmel, mert látjuk a lelkesedést és az eredményt.

Így kell dolgozni, így lehet növelni az olvasók táborát még akkor is, ha egyébként nincsenek meg a tárgyi feltételek. Mert egy jól felszerelt, barátságos könyvtárszobába szívesebben mennének az emberek. De amint a cserkúti példa mutatja, így is lehet eredményeket elérni s részt vállalni abból a nagy munkából, ami valamennyi népművelőnek feladata: művelt, sokoldalú, szocialista embertípus kialakítása.

Hosszú évek után végre Cserkúton elindult egy folyamat, mely előbb utóbb meghozza a maga gyümölcseit. Bízunk abban, hogy itt nem lesz többé könyvtáros problémánk, mert Kerti elvtárs kinevelte magának egy olyan utódot, aki tőle tanult, s akire átragad a saját lelkesedése, könyvszeretete, az emberekkel való bántudása. S ezekben van a siker titka.

*

Romonya község Pécestől 11 kilométernyire fekszik. Néhány évvel ezelőtt a tanácsirodában volt elhelyezve a könyvszekrény, s a hivatalsegéd kezelte. Nem volt forgalom, mert nem propagálta a könyvtárat, nem törődött vele. 1958 őszén egy másik hivatalsegéd került oda, aki szívügyének tekintette a könyvtárügyet is. Fellendítette, gyűltek az olvasók, növekedett a forgalom. Gyakran jött be a Megyei Könyvtárba új könyvekért, hogy olvasói igényeinek eleget tegyen. Egy év múlva elkerült onnét s a könyvtárat más vette át. Hanyatlani kezdett a forgalom, nem törődött a könyvtárral. Jelenteni ugyan jelentette, de a számok mögött nem volt tartalom. Átadtuk a könyvtárat tanácsi kezelésbe s a gyönyörűen berendezett klubszobában nyert elhelyezést. Minden lehetősége megvolt a jó működésre. A tanács segítette, évi 3000 Ft. összeg állt rendelkezésére könyvvásárlásra s nem volt eredmény. Ellenőrzéseink alkalmával megállapítottuk, hogy a könyvek porosak, erősen penészesek, szóval hónapokon át még a könyvszekrény ajtaját sem nyitották ki. Hiába volt minden erőfeszítésünk, ígéretnél többet nem tudtunk elérni. Volt olyan negyedév, hogy 20—30 kötet kölcsönzése volt. A könyvtáros nem akart megválni a könyvtártól, de dolgozni sem akart. Nem volt más, akinek átadhattuk volna. A tanács sem tudott megoldást találni, nem volt megfelelő személy. Új hivatalsegéd került a tanácshoz, Acsay Jánosné. Ő vette át a könyvtár vezetését. Résztvett a tavalyi mohácsi tanfolyamunkon s azóta közmegelegedésre vezeti a könyvtárat. Új életet teremtett a szépen berendezett klubszobában, egy héten háromszor kölcsönöz s már a tavalyi forgalma 1725 kötet volt, amit a 130 beiratkozott olvasónak adott ki. Olvasói között sok a felnőtt, akik szívesen járnak el a könyvtárba. Jól érzik ott magukat, mert igazán kulturált körülmények között olvashatnak, válogathatnak a könyvekből. Magukénak érzik a könyvtárat s szeretik könyvtárosukat.

Íme a másik példa, hogy az igazán szép könyvtárban is csak akkor lesz élet, ha azt tartalommal tölti meg a könyvtáros és szívvel-lélekkel végzi munkáját.

Sorolhatnánk tovább a példákat, melyek mindegyike a fenti igazságot bizonyítja.

Egyszerű megoldás — mondhatná valaki. Ahol nem jól működik a könyvtár, ki kell cserélni a könyvtárost és minden rendbejön. Valóban így van, csak éppen a megfelelő személyt nehéz megtalálni. Sokszor évek szükségesek ahhoz, különösen ott, ahol a helyi szervek nincsenek segítségünkre. Ők ismerik a falu lakóit, nekik kellene az alkalmas, ügyeskedő könyvtárost kijelölni.

Ahol magukénak érzik a helyi szervek a könyvtárat és szemléletükben a kultúra együttjár a falu általános fejlődésével, ott nincsenek problémák. Ezt az együttműködést kell mindenütt kiépítenünk s közös erővel a nehézségeket megoldanunk.

TARNAI NÁNDOR:

A mágocsi községi könyvtár és a Béke termelőszövetkezet

A termelőszövetkezetekbe tömörült parasztság politikai-világnézeti nevelése és szakmai műveltségének emelése terén közömbös lehet-e a községi könyvtáros-akkor, amikor a két világrendszer között kibontakozott a termelési verseny nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is?

Válaszunk: nem. Sőt könyvtári munkánkban e kérdésnek központi helyet kell elfoglalnia. Az általános műveltség fejlesztése mellett közre kell működ-nünk termelőszövetkezeti tagságunk politikai-világnézeti nevelésében és terv-szerűen kell foglalkoznunk termelőkultúrájuk emelésével. Ebből következik első feladatunk: meg kell nyernünk a szövetkezeti tagokat, lépjenek be a könyv-tár olvasói közé.

Ez a munka nálunk két irányban folyik: egyrészt magam szervezem be őket a könyvtárba, másrészt a már belépett tagok is segítenek, amikor kisebb-na-gyobb közösségekben elmondják véleményüket egy-egy jó könyvről. Emellett azonban felhasználom a propaganda egyéb eszközeit is.

Termelőszövetkezeti tagjaink különböző politikai-világnézeti beállítottságú emberek, szakmai tudásuk sem egyforma. Vannak köztük ifjak és lányok, fiatal férfiak és asszonyok és az idősebb korosztályhoz tartozók is. Ezeket a dolgozókat segítem és irányítom. Munkámban elsősorban a személyiség pedagógiájára támaszkodom, amely már évek óta jól bevált módszernek bizonyul. Töreksem az olvasók egyéniségét minél jobban megismerni. Találkozom velük iskolába menet és jövet, népfrontgyűléseken, tanácsüléseken, a termelőszövetkezet szék-házában, nem utolsó sorban pedig a könyvtárban.

Minél többször beszélgetek olvasóimmal, annál világosabban áll előttem egyéniségük. Megismerem jó és rossz tulajdonságaikat, politikai-világnézeti fel-fogásukat, közösségi szellemüket, a munkához való viszonyukat, családi körülményeiket, szakmai képzettségüket stb. Mindezek ismeretében végezhetek csak eredményes munkát.

Mielőtt e kérdésbe belemélyednénk, tisztázzunk még valamit! Könyvtárosok részéről gyakran hangzik el a tsz megsegítésével kapcsolatban, hogy „a tsz-t azzal támogatom, hogy beszereztem a megfelelő szakkönyveket”, vagy „mással nem tudok segíteni, mint ajánlom a szakkönyveket” stb. Igen, általában az a

vélemény, hogy a könyvtár csak szakkönyvekkel támogathatja a termelőszövetkezeteket. Véleményem szerint ezzel csak egyoldalú támogatást adunk, ha figyelembe vesszük a cikk elején körvonalazott célunkat. Szükséges, hogy az olvasók egyéniségét figyelembe véve, ennek megfelelően szépirodalmi, természet- és társadalomtudományi könyvekkel is ellássam őket, mert csak így válhatnak sokoldalúan képzett, szocialista emberré.

Az elmondottak szem előtt tartásával következnek ezután a könyvtári szolgálat eléggé bonyolult, de mégis nagyon szép munkája.

Vannak olyan olvasók, akik csak a múltba merengő szépirodalmat keresik (igaz, ezek száma mindig kevesebb lesz). Ezeknél meghallgatom a kiolvasott könyvről a véleményüket, kívánságaikat, de megjegyzem, hogy pl. Somfai: Viharban c. könyvében még érdekesebb események zajlanak le, de ez a történet nem a múlt században, hanem a közelmúltban játszódott le. Elmondok néhány epizódot a regényből. Az olvasó ezután rendszerint elviszi ezt a könyvet. Most már csak következetesen kell irányítanom s ránevelhetem a mai irodalom olvasására is.

Egy jellemző példa: egyik férfi olvasót csak a régi időkről szóló történelmi regények érdekelték. Olvasott Dózsáról, Rákócziáról, a szabadságharcról több regényt. Közösén megállapítottuk, hogy mennyit kellett a magyar jobbnak küzdenie a föld igazságtalan elosztása miatt. Megjegyeztem, hogy ma már megszűnt a nagybirtok, de ezért is harcolni kellett. Ajánlottam neki Sziráky: Orkán c. regényét és Pálfalvi: Májusi eső-jét, melyekben már megvalósul a földreform és alakulnak a tsz-ek. Elolvasta.

A következő alkalommal rámutattam arra, hogy 1956-ban milyen veszélyben volt a földkérdés, amikor — többek között — vissza akarták állítani a régi földbirtokosok uralmát. Milyen színesen és megrázóan ír erről Berkesi: Vihar és Vihar után c. regényeiben. Olvasóm ezeket is elolvasta s nagyon tetszett neki. Van-e ehhez hasonló még a könyvtárban? — kérdezte. Elértem azt, hogy olvasómat bevezetem a jelenbe s ez már eredmény.

Ezirányú munkámban természetesen tekintettel vagyok az olvasók nemére, korára, műveltségi fokára. Így jutok el céltudatosan, a mai magyar irodalmon keresztül, kinél előbb, kinél később, a népi demokráciák és a szovjet irodalom népszerűsítéséig.

Hogy az olvasókat irányíthassam, ismernem kell az ajánlott könyveket. Nem mondhatom egyszerűen a könyvre „vigye el, mert ez jó könyv.” Sajnos olvasásra kevés idő jut, de az annotációkból, ismertetésekből, a könyv egy-egy részletének elolvasásából mégis olyan ismeretekre teszek szert, melyek segítségével az ajánlás eredményes lesz.

Munkámat igyekszem összehangolni a tsz-en belüli nevelő munkával, s mondhatom, hogy dolgozó parasztságunk jó része világnézetileg és az általános műveltség terén jó irányban halad. Egyes olvasókkal kapcsolatban az esetleges sikertelenség nem kedvetlenít el, mert tudom, hogy nem máról holnapra ismeri meg a dolgozó a szocialista embertípus vonásait munkáján és olvasmányain keresztül.

Gördülékenyebb lenne könyvtári tevékenységem, ha megfelelő katalógusok állnának rendelkezésemre, pillanatnyilag azonban erről nem számolhatok be.

Tsz-tagjaink nagyüzemi dolgozókká válásához szükséges szakmai fejlődésük is. Jól látja ezt a tsz vezetősége. E téren jó irányító munkát végez, melybe mint könyvtáros szintén bekapcsolodom.

Az agrotechnika fejlődését folyamatosan követem, s ezzel egyidőben a megfelelő szakkönyvekről gondoskodom. A beszerzésnél felhasználom az Országos Mezőgazdasági Könyvtár „Tanácsadó a mezőgazdasági szakkönyvvállomány hasznosítására” című ajánló bibliográfiáját. Ebben megtalálom azokat a szakkönyveket, melyek a falusi könyvtár törzsanyagát képezik, s részben ebből ismerkedem meg a könyvek tartalmával.

Az agronómusok is szívükön viselik a dolgozók szakmai képzésének ügyét. Pl. mielőtt a tsz áttért volna a gépi fejésre, már megbeszélték velem, hogy szükségük van szakkönyvre. Ma már Csiszár: „Fejés, gépi fejés” c. könyve alapján végzik a dolgozók munkájukat.

A tsz mindjobban gépesedik Ennek következménye, hogy egyre több — főleg női munkaerő — szabadul fel. Ezeknek a foglalkoztatásáról azonban gondoskodni kell. A tsz a körülményeknek megfelelően már ki is dolgozott egy tervet. Mivel a tsz ügye, mindannyiunk ügye, a Népfront egyik összejövetelén ezt a tervet megbeszéltük. Eszerint az idén több hold cirokot vet a tsz, melyet szalagrendszer szerűen, házilag fog feldolgozni. Feladatom, hogy az ezzel kapcsolatos szakkönyvekről gondoskadjam. Tervbevették továbbá, hogy az eddig hasznavehetetlen, vizenyős rétet amerikai fűzfavesszővel telepítik be. A vesszők ki-termelésével, azoknak a felhasználásáig való előkészítésével, a kosárfonással és kerti fonott garnitúrák készítésével, sok munkaerőt tudnak majd foglalkoztatni. Ebbe be kell kapcsolódnia a könyvtárnak. Megvettem pl. Fehér István Halászat c. halászmesterképző tankönyvét is, mert újabb halastavak létesítésével szükségessé vált halászati szakemberek kiképzése.

De folytathatnám így tovább... szinte végnélküli alkalom kínálkozik a segítségre.

Összefoglalva az elmondottakat, látom, hogyha valóban szakmai segítséget akarok adni a szervezeteknek, akkor figyelemmel kell kísérem az évről-évre ismétlődő termelési ágak mellett az állandó fejlődést, de ismernem kell a tsz által előírányzott újabb feladatokat is, s végül dolgozó olvasókká kell nevelnem a tsz tagjait.

A könyvtáros benne él a falu lüktető életében. Látja, hogy dolgozó parasztjaink többségénél megindult egy egészséges folyamat. Belátják, hogy ma már nem elég az a szaktudás, amivel rendelkeznek.

Szép és nemes feladat vár tehát a továbbiakban a könyvtárosokra. Részesek lesznek abban, hogy az egyénileg dolgozó parasztjaink, közösen gazdálkodó, szocialista embertípussá válhassanak.

SZABÓ ALADÁRNÉ:

Könyvbarát mozgalom a pécsi járásban

Fejlődő szocialista társadalmunkban egyre nagyobb jelentősége van a könyvnek. A könyv azonban csak akkor tudja hivatását betölteni, ha minél több ember kezébe adjuk és minél több ember olvassa.

A könyv jelentőségét talán legszebben Gercen, a nagy orosz forradalmi demokrata fogalmazta meg:

„A könyv az egyik nemzedék végrendelete a másik számára, a halott ősök tanácsa az utódoknak, akik most kezdik az életet; parancs, melyet a leváltott őr ad a helyébe lépő őrnek... népek, emberek, államok pusztulnak el, de a könyv életben maradt... De a könyvben nemcsak a múlt van: olyan dokumentumokat tár elénk, melyek segítségével birtokba vehetjük mindazt az igazságot és erőt, melyet másképp sokszor csak véres szenvedések árán találhatunk meg. A könyv a jövő programja. Ezért becsüljük meg a könyvet...”

Egyetlen könyvtárosnak, de egyetlen könyvszerető embernek sem kell bizonyáságul idézni a világirodalom nagyjait, a magyar irodalom kiváló alakjait, akik mind, mint minden tudás forrását dicsérik a könyvet, amely nemcsak szórakoztat, hanem tanít, és mindennapi kisebb-nagyobb gondjainkban, de életünk forduló pontjain is segít megoldást találni problémáinkra.

Ennek legfőbb bizonyítéka az, hogy egyre többen vásárolják, olvassák a könyveket, s a pécsi járásban is évről-évre emelkedik az olvasók száma. 1961 végén a járás lakosságának 15,5%-a volt beiratkozott olvasó.

A kézzelfogható eredmények ellenére sem lehetünk elégedettek.

Nem megfelelő az olvasók összetétele, mert a beiratkozottak kb 50%-a felnőtt, s ezen belül a parasztolvasók száma még mindig alacsony.

A 61 könyvtár közül 28 van még iskolában, tanácsépületben elhelyezve, s egyetlen szekrény képviseli a könyvtárat.

A könyvtárak helyzetének javítása, az olvasók számának növelése, megfelelő elhelyezés és berendezés biztosítása érdekében a „Könyvbarát olvasómozgalom” már sokat segített. Reméljük a mozgalom erősödésével a társadalmi bázis szélesedik, és a pécsi járás az elsők közé kerül.

Járásunkban operatív bizottság alakult a könyvbarát mozgalom támogatására. Tagjai a járási szervek vezetői: a Hazafias Népfront, a Nótanács, a KISZ, a MESZÖV, a Járási Művelődésügyi Osztály és a Megyei Könyvtár egy dolgozója. A bizottság munkatervet készített s megszabta a mozgalommal kapcsola-

tos tennivalókat. A leggyengébben működő könyvtárakat felosztottuk a bizottság tagjai között s negyedévenként beszámolunk a végzett munkáról.

A bizottság tagjai körlevelet állítottak össze, melynek egy-egy példányát a kultúrotthon igazgatóknak, a népművelési ügyvezetőknek megküldték s felelőssé tették a községi kulturális bizottság összehívásáért. A körlevéllel egyidőben benevezési lapot is küldtünk, melyen a különböző szervek: községi tanácsok, termelészövetkezetek, könyvtárosok meg is tették felajánlásukat.

Eddig 48 községből érkezett felajánlás. Ezekben — többek között — a következők szerepelnek: Író-olvasó találkozó, szellemi vetélkedő, könyvtár helyiség biztosítása, berendezés vásárlása stb.

A termelészövetkezetek kulturális alapjukból segítik a könyvtárat s állományukat átadják a könyvtárnak.

A Nótanácsok a könyvtárak csinosítását, olvasók beszerzését tűzték ki célul,

A Hazafias Népfront helyiség szerzéséhez, könyvismertetések tartásához ad segítséget és olvasókat toboroz.

Egy-két példa a sok közül:

Baksa községben a „Könyvbarát Bizottság” megszervezte a tanács által adott új helyiség társadalmi munkával történő átalakítását. A Nótanács, a KISZ, és a helyi Sportkör vállalta a munka elvégzését, a könyvtár csinosítását. A termelészövetkezet 4000 Ft. hozzájárulást ajánlott fel beruházásokra.

Gerde községben „békegyűléssel” egyidőben könyv és kézimunka kiállítást rendeztek. A kiállítás igen nagy sikert aratott a dolgozók körében, két napig volt nyitva s ennek eredményeként 23 fővel emelkedett az olvasók száma. November 7-én új helyiségbe költözik a könyvtár. Ebből az alkalomból a községi tanács könyvszekrényt ajándékoz a könyvtárnak, a termelészövetkezet átadja 1200 Ft. értékű szakkönyvállományát, s ezen felül kulturális alapjából könyvvásárlásra 100 Ft-os felajánlást tett.

Szilvás község éveken keresztül járásunk leggyengébben működő könyvtára volt. Az utóbbi időben itt is tapasztalható némi fellendülés. A termelészövetkezet vezetősége, élén az elnökkel, társadalmi munkában vállalta a könyvtár kis helyiségének kifestését. A könyvtáros „szülők iskolája” keretében könyvismertetéseket tart, könyvkiállítással egybekötve.

A „Könyvbarát mozgalom” eredményének könyvelhetjük el, hogy Kozármislény, Pogány és Keszű községekben a klubhelyiségben biztosítottak helyet a könyvtár részére s még ebben az évben Regenye, Szemely községben is megoldódik az elhelyezés problémája.

Belvárdgyulán a Hazafias Népfront elnöke a könyvhét keretében magnetofonos riportműsort készített s a könyvtár olvasóit szólaltatta meg a könyvtárral kapcsolatos véleményükről. Azokat is meghívták, akik még nem voltak tagjai a könyvtárnak s őket is beszervezték az olvasók táborába. A Nótanács kézimunkákat vásárolt, s virágokkal díszítette fel a könyvtár helyiségét.

Aktív segítséget kaptak könyvtárosaink a tömegszervezetek vezetőitől a mezőgazdasági könyv hónap alkalmával rendezett mezőgazdaság ielőadásokhoz, író-olvasó találkozó szervezéséhez. A mezőgazdasági könyvhónap alatt 20 mezőgazdasági előadást szerveztünk központi előadók közreműködésével.

Azokban a községekben, ahol megvalósult a társadalmi összefogás, lényegesen emelkedett az olvasók és a kölcsönzések száma.

Az elmúlt év hasonló időszakához viszonyítva 406 fővel több az olvasó és 692 kötet könyvvel többet kölcsönöztek könyvtárosaink.

Az eredmények biztatóak, de a sikerek még nem általánosak. Könyvtársaink egy része kevés gondot fordít az időszerű könyvek népszerűsítésére. Eger-ág pl. 627 könyvet kölcsönzött ki, ebből mindössze 12 az ismeretterjesztő mű. Kistótfaluban 315 kötetet, ebből 2 ismeretterjesztő művet, Kozármislenyben 354 kötetből 12 ismeretterjesztő könyvet.

Ezzel szemben Peterden 344-ből 109 az ismeretterjesztő művek kölcsönzése.

Az ismeretterjesztő művek népszerűsítésére a könyvek birítólapjaiból tablókat készítettünk könyvtáraink részére.

A mezőgazdaság rohamos fejlődése megköveteli, hogy a falusi dolgozók megismerkedjenek a korszerű mezőgazdasági technika alkalmazásával. Ennek egyik alapfeltétele a mezőgazdasági szakirodalom tanulmányozása, olvasása. Nagy segítséget kérünk és várunk a „Könyvbarát olvasómozgalmon” belül a községi kulturális bizottság tagjaitól, a termelészövetkezet vezetőitől, a pedagógusoktól, s nem utolsó sorban a községi tanács végrehajtó bizottságától

Minden jel arra mutat, hogy a mozgalmon kívül álló községek is rövidesen bekapcsolódnak a mozgalomba.

Tudjuk azt, hogy a könyvtárosi tevékenység áldozatos munkát jelent, de a mozgalom népszerűsítése és célkitűzéseinek elérésében nincsenek egyedül, mert a helyi szervek segítő készségére számíthatnak.

Reméljük, hogy az elért eredmények kárpótolni fogják könyvtárosainkat és mindazokat, akik e nemes munkában részt vesznek.

WEITERT ADÁM:

Így dolgozunk együtt

Annak értékeléséhez, amit el akarok mondani, szükségesnek tartom, hogy az olvasó azt is megismerje, aki e kis cikkben keresztül munkamódszeréről beszél.

Nevem: Weitert Ádám, lakhelyem Gerényes. Nyugdíjas termelőszövetkezeti tag vagyok. A könyv szeretete készítetett arra, hogy 1961-ben átvegyem községi könyvtárunk vezetését. Úgy érzem, ahhoz, hogy egész munkámat, könyvtári tevékenységemet módszerbelileg is megmutassam, szükséges időben visszatekinteni.

Gerényes termelőszövetkezeti község a megye északkeleti részén helyezkedik el. Lakói 90%-ban termelőszövetkezeti tagok, tehát a szocialista nagyüzemi gazdálkodás lelkes hívei, amit az eddig elért gazdasági eredmények bizonyítanak.

Lakosainak száma még az 1000 főt sem éri el.

Kormányunk és pártunk népművelési politikája községünket 1949-ben népkönyvtárral, kb. 100—150 kötettel látta el.

13 év távlatából visszapillantva ez a könyvvállomány kicsinek tűnik, hisz napjainkban a könyvtári állomány 977 kötet válogatott, tartalmában is értékes anyag, mely évvégére kb. 1000 kötet lesz.

No, de maradjunk még a múltnál! Bizony, ahogy ismerem a megtett utat, a kezdeti időszakban még az is gondot okozott, hogy a kapott könyvvállományt milyen helyiségben és miben tároljuk, helyezzük el.

Köztudomású, hogy a könyvtárosi munka önként vállalt társadalmi munka. Így az elmúlt 13 évben gyakran váltották egymást hosszabb-rövidebb idő után a könyvtárosok.

Ez a „küszködés” 1960-ig tartott, amikor anyagi lehetőség nyílt a községfejlesztési alapból az addigi gyenge ellátottság felszámolására.

Ettől az időtől kezdve konkrétan tudok a könyvtár életéről beszélni. A községi tanács végrehajtó bizottsága a járási könyvtár felhívására segítséget adott a könyvtár anyagának elhelyezésére és további fejlesztésére. A könyvtár tanácsai kezelésbe került. Önálló költségvetése van, ezenkívül a községfejlesztési adóból is rendszeres támogatást kap.

Z

1960-tól a községi könyvtár a művelődési ház klubhelyiségében kulturált elhelyezést nyert. Ezeket az intézkedéseket követte a többi, s ma már két hatalmas, üvegezett könyvszekciónk van. A könyvtár helyisége barátságos, olvasási lehetőség is biztosít.

A gerényesi könyvtár életéből

Ilyen előzmények után a járási könyvtár és a községi tanács végrehajtó bizottságával történt megbeszélés alapján átvettem a könyvtár vezetését. A felelősségteljes munka ellátásához minden téren segítséget kaptam a sásdi járási könyvtár dolgozóitól. Ugyancsak nagy segítségemre volt, hogy a könyvtári munka átvétele után pár hónapra, részt vettem a Megyei Könyvtár által szervezett könyvtárosi tanfolyamon. A tájékoztatásokból a szakmai szempontokon kívül megértettem, hogy eredményes könyvtári munka csak közös erővel érhető el. A könyvtáros akkor dolgozhat jól, ha együttműködik a községi végrehajtó bizottsággal, a községi népművelési tanáccsal és nem utolsósorban a párt- és tömegszervezetekkel.

Munkámat az elkészített és jóváhagyott éves munkatervre építem, mely szorosan kapcsolódik és beleépül a művelődési otthon munkatervébe.

Tagja vagyok a községi népművelési tanácsnak, így az együttműködés biztosított. A népművelési tanács és főleg a művelődési otthon igazgatója minden segítséget megad számomra.

Könyvtárosi munkám szorosan együtthalad a községi művelődési otthon másirányú életével. Kapcsolódik a szakkörök munkájához, az általános iskolai oktatáshoz, az iskolán kívüli továbbképzéshez, de szolgálja a tsz-tagok szakmai továbbfejlődését is.

A könyvállomány gyarapítását minden esetben a tanács vezetőivel és a művelődési otthon igazgatójával történt előzetes megbeszélés alapján végzem. Minden könyvmegrendelő jegyzéket közösen nézünk át, s községünk dolgozói számára a legfontosabb könyveket rendelem meg. E lényeges feladatnál figyelemmel vagyok a szakkörök igényeire, a pártoktatáshoz szükséges irodalomra.

Hetenként két alkalommal, csütörtökön 4-től és vasárnap 2-től tartok könyvtári órákat. A jelenlegi 139 fő olvasólétszám mellett a rendszeres kölcsönzési idő nem elég, ezért mindkét napon a késő esti órákig adok ki könyveket.

A nyári időszakban, a legnagyobb munkaidőben a 765 kötetes negyedévi kölcsönzést csak úgy tudtam elérni, hogy alkalmazkodtam a falu gazdasági életéhez és olyan időben álltam a dolgozók rendelkezésére, amikor munka után ráértek.

Részt veszek a falu életében. Előadásokon, összejöveteleken ajánlom a könyveket a dolgozóknak. Kapcsolatom van a művelődési ház szakkörvezetőivel, különösen a kézimunka szakkörrel, ahol rendszeres felolvasásokat tartunk, s a szakkör igénybeveszi a munkájához szükséges könyveinket. Így biztosítom a szükséges anyagot a művelődési otthon más irányú munkájához is.

Kapcsolatunk nem egyoldalú. A művelődési ház az előadásokhoz rendezett könyvkiállítások alkalmával felhívja az előadón keresztül a figyelmet a könyvtárra, annak szolgáltatásaira.

A felolvasásokat és könyvismertetéseket legtöbb esetben a művelődési ház igazgatója tartja, vagy felkérem az egyik pedagógust erre. Az ismertetett könyveket azután annyira keresik, hogy kézzől-kézre járnak az olvasók között.

Egyszerű elgondolásom szerint egy regiszteres füzetben készítettem el füzetkatalógusomat, melyből olvasóim láthatják az egész könyvállományt és kiválaszthatják a részükre legmegfelelőbb könyveket.

De ezenkívül biztosítom a kötelező olvasmányokat a mezőgazdasági technikum levelező tagozatának, valamint az általános iskolai tanulóknak.

Munkatervemben szerepel a pártoktatás, valamint a most kezdődő tsz-akadémia előadásainak segítése is, melyekhez könyvkiállításokkal kapcsolodom.

Feladatomban még a Könyvbarát olvasómozgalom és ennek keretében a József Attila olvasómozgalom szervezése, illetve, illetve továbbfejlesztése, melyeket az őszi gazdasági munka befejezte után fogok szorgalmazni.

Ahhoz, hogy könyvtári munkámat igazán eredményessé tegyem, szükséges, hogy a község vezetői, a párt- és tömegszervezetek vezetői tagjai legyenek a könyvtárnak. Örömmel mondhatom, hogy nálunk ez már részben így is van. Nemcsak tagjai a könyvtárnak, hanem ismerik a könyvtár munkáját és felhívják a könyvekre a dolgozók figyelmét.

Remélem, hogy ilyen összefogással könyvtári munkámat a beinduló őszi és téli olvasási időszakban az eddigiéknél még jobban, eredményesebben tudom végezni.

KUKAI ROZSA:

Pókháló és por helyett

A szebényi könyvtár szobájában ülünk s beszélgetünk a könyvtárossal. A könyvtár múltjára terelődik a szó.

Miből is áll ez a múlt?

Letéti könyvkölcsönző, 298 db. könyvvel rendelkezik, 162 beiratkozott olvasója van, s 962 kötetet kölcsönzött — ezek olvashatók az 1960 évvégi statisztikai jelentésben. 1961 első felében tanácsosításra kerülő könyvtárak között Szebény is szerepel.

Ennyit tudtam mindössze a szebényi könyvtárról, mikor 1961 áprilisában elindultam a községbe.

Az állomástól a faluig vezető úton érdeklődtem az emberektől, hogy ki a könyvtáros a faluban. Nem tudták! Hogyan? 996 lakosból 162 olvasó és nem ismerik a könyvtárost!? Ha nem olvasója egyik sem a könyvtárnak, akkor is tudni kellene — gondoltam.

A tanácson az egyik tanítóhoz irányítottak, nála megtalálom a kulcsokat — mondták. Ez biztató — gondoltam — itt a nevét legalább tudják, ha nem is olvasói a könyvtárnak.

Az első rossz benyomásom fokozódott, mikor bevezettek a könyvtárnak nevezett helyiségbe. Rossz levegőjű, nedves kis szoba volt, melyben egy padon és két szekrényen kívül semmit sem találtam. Az egyik szekrényben árván, elhagyottan dülöngéltek a könyvek. A szoba kedélytelenségét **csak fokozta** a függöny nélküli, piszoktól sötét ablak.

Elsőnek az olvasók nyilvántartását s a munkanaplót kértem. Nem tudta a könyvtáros, hogy mi is az a munkanapló, de azért egy kis keresés után előkerítettük. A kopottas külsejű füzetre rá volt szépen írva: 1960, az újabbra: 1961, de belül üresen tátongott mind a kettő. De nemcsak a munkanapló, hanem a kölcsönzési füzetek is üresek voltak!!

— Hogy lehet az, hogy 162 olvasót s 964 kötet kölcsönzést jelentettek? — néztem megdöbbenve a könyvtárossal. — Nem tudom, én csak nemrég kaptam meg a kulcsot, az egyik kollégától, aki elment innen. S arra is egy tanító hagyta, aki azelőtt elment!

Ahogy a tanítók vándoroltak Szebényben, úgy vándorolt a könyvtár kulcsa is. Arra azért mindig volt gondjuk a „kulcsörzöknek”, hogy negyedévenként szép eredményt jelentsenek, mert különben nem kapnak tiszteletdíjat.

Ilyen „lélekemelő” tapasztalatokkal kezdtem hozzá a könyvek átleltározásához.

A könyveket vastag porréteg borította, sőt az alsó polcokról előkerülteket ujjnyi penész fedte.

Mindezek betetőzésére a „könyvőr”, — a járási kiküldött és az átleltározás láttán — azonnal lemondott tisztségéről, mert hirtelen megértette, hogy ezután már nemcsak kulcsok őrzéséből fog állni a könyvtáros tevékenysége.

Penészes könyvek, egészségtelen helyiség, s könyvtáros sincs. Milyen elkeseredetten „kullogtam” haza azon a napon! S most még keljek fel hajnalban, mert a járás több mint 200 könyvet kiadott Szabénynek, s a tsz-autó már fél hatkor Pécsváradon lesz, s a könyveket föl kell pakolni. Hát érdemes?... Érdemes volt!

Hogy leegyszerűsödnek a dolgok, ha az ember emlékezik. Ma ha Szabényre gondolok nem a sok kudarc, s reménytelen beszélgetés jut eszembe, amik kb. így hangzottak egy-egy esetben:

— Elvállalná a könyvtár vezetését?

Könyvtár... hát mennyit fizetnek...?

Köszönöm szépen... Vizontlátásra! —

A legutolsó kísérlet, ami eldöntötte a könyvtár sorsát, csak az él bennem élénken.

Valaki Fazekasnéhoz irányított. A sok kudarcból kicsit húzódozva s félszengeten indultam el. Mikor megláttam a tataros udvaron mosolygó szimpatikus fiatalasszonyt, minden kétségem elmúlt, s éreztem, hogy ez az útam nem lesz hiábavaló. S nem csalódtam.

Fazekasné szerényen bevallotta, ő elvállalná a könyvtárat, hiszen szereti a könyveket. Csak attól tartott, hogy tolakodásnak veszem, ha ajánlkozik.

A szerződés megkötése után azonnal munkához látott, nem keserítette el az áldatlan állapot, amivel meg kell birkóznia.

Közös erővel harcoltunk könyvtárhelyiségért. Sok rábeszélés, vitatkozás árán elértük, hogy végre megtört a KISZ-fiatalok makacssága, és megengedték, hogy a klubszobájukba beköltözzön a könyvtár. Az új könyvtáros addig járt a tanács vezetőihez, míg el nem érte, hogy szemléletükben megfelelő helyet foglaljon el a könyvtár, s ennek eredményeképpen segítséget ígértek.

1961 végére vásároltak egy szép üveges könyvszekrényt. A KISZ is átadta a klubszobában üresen álló szekrényüket.

Az ablakok csilognak a tisztaságtól, s szép függönnyel, asztalterítőkkel tettek otthonossá, barátságossá a könyvtár-klubszobát.

A könyvvállomány 298-ról ezerre növekedett. Öröm nézni a polcokat. A nyilvántartások is jó ügykezelésről, s a könyvtáros rendszeretéről tanúskodnak.

1962 júliusában 145 volt az olvasóik száma, s 1655 kötet könyvet kölcsönöztek ki. Az ez évre tervezett 160 olvasót és 2000 kölcsönzést könnyen teljesítik.

Az 1962/63-as népművelési terv könyvtári részében meglepéssel olvastam arról, hogy az ősz folyamán életbe léptetik a „könyvtári boy”-szolgálatot. Ez abból áll, hogy lelkes úttörő aktívák, az öreg és beteg olvasóknak házhoz szállítják a kért könyveket.

A könyvtár mindennemű megnyilvánulása arról győz meg, hogy röpké egy év alatt a legrosszabb könyvtárak sorából a legjobbak közé került a szabényi könyvtár.

S mindez annak köszönhető, hogy a könyvtár vezetését lelkes, hivatásszerető könyvtáros vette át.

HEILING JOZSEF:

A József Attila Olvasómozgalomról

Évek óta nagy probléma a serdülőkorú fiatalok ideológiai-politikai, esztétikai nevelése. A könyvek, az ismeretek tárai, nagy segítséget adnak az előbb említett célok eléréséhez, hiszen évről-évre növekszik az érdeklődés a könyvek iránt. Az olvasási kedv fokozásának egyik fontos eszköze a József Attila olvasómozgalom.

Az elmúlt évek eredményei ellenére az olvasómozgalom nem vált tömegmozgalommá, nem érte el kitűzött célját: a munkás és parasztfiatalok nagy tömegének olvasóvá nevelését. Vajon miért?

Hiba elsősorban az, hogy az olvasómozgalom rendszere túlságosan merev volt. Megszabták, hogy milyen kötelező műveket kell elolvasni egy-egy jelvény megszerzéséhez. Ez azért helytelen, mert az egyazon művet kérő fiatalok igényeit a könyvtárak nem tudták kielégíteni. Nem vették figyelembe a községi könyvtárak törzsállományát sem.

A beszámoltatások sem érték el céljukat: iskolás módon, feleltetésszerűen zajlottak le. Igen alapos könyvismeretet követeltek meg, főleg a mű tartalmát és nem a mű eszmei mondanivalóját. Nem beszélgettek el a fiatalokkal közvetlen módon az olvasott könyvekről, érdeklődési körükről; nem tették a beszámolókat színessé, emlékezetessé.

A KISZ-szervezetek és a könyvtárak között nem volt kellő összhang, a feladatok elosztásán vitatkoztak, ahelyett, hogy együtt, közös erővel oldották volna meg ezeket. Ahol nem volt meg az összefogás, ott az eredmények is csak igen szerények voltak. Ahol a könyvtárak szívügyüknek tekintették a mozgalom támogatását (pl. a sásdi járásban), ott viszont szép eredményeket értek el.

Formai, de igen lényeges hiba volt az elmúlt időkben az is, hogy az alap-szervezetek nem tudták időben biztosítani az olvasómozgalom jelvényeit.

Mi, könyvtárosok örülünk annak, hogy az olvasómozgalom rendszerét megváltoztatták, hogy megszabadították mindazoktól a visszahúzó megkötöttségektől, amelyek hátráltatták az eredményes munkát. Az eddigi követelmények közül törölték a kötelező olvasmányok elolvasását, a verstanulást és az évvégi beszámolót.

Mindezek helyébe egy kötetlenebb, egyszerűbb, a célnak jobban megfelelő rendszert állítottak. Olvasmányaikat szabadon választhatják. A 400 kötetes ajánló bibliográfia — mely a közeljövőben megjelenik — már figyelembe veszi

a községi könyvtárak törzsanyagát. A könyvjegyzék szakbeosztása a könyvtáros tanácsadását és az olvasók tájékozódását segíti elő.

A kötetlenebb formában történő elbeszélgetés hasznosabb, mint az eddigi beszámoltatási rendszer, hiszen ezeken a beszélgetéseken nemcsak arról győződik meg a könyvtáros, hogy a fiatal elolvasta-e a könyvet, hanem irányítja olvasmányait is.

A könyvtáros technikai munkáját megkönnyíti a József Attila bélyeg, melyet a kölcsönzési lapra ragasztanak, így nem kell a résztvevők kölcsönzési lapját külön kezelni.

Könyvtári szempontból a leglényegesebb változtatásnak azt tartjuk, hogy a jelvények megszerzése minden szinten könyvtári tagsághoz van kötve. Reméljük, hogy ezzel lényegesen emelkedni fog a serdülő korosztálybeli olvasók száma és olvasási színvonala.

Rendkívül lényeges az olvasómozgalom propagálása. Mindenekelőtt az alapszervezetek titkárai, kultúrfelelősei személyesen mutassanak példát, legyenek elsők a jelentkezők között.

Jó propaganda módszer, ha a nagyobb könyvtárakban sorozatosan rendeznek irodalmi műsort az olvasómozgalom tagjai és más érdeklődők számára. Ezeket, a meghívott előadón kívül szerepeltessék a helyi irodalmi színpad tagjait, a színjátszókat, vagy más művelődési csoportokat. *Az eddig bevált jó módszerek ismertetését szívesen vesszük s legközelebbi számunkban megjelentetjük.*

Bízunk abban, hogy az olvasómozgalom új szabályzata, a KISZ-szervezetek és a könyvtárosok összefogása eredményesebbé teszi a mozgalmat s az eddiginél jóval több rendszeresen olvasó fiatallal számolhatunk.

HÍREK ISKOLÁINK ÉLETÉBŐL

Nagy problémát okoz az I. osztályba kerülő gyermekek foglalkozásának helyes megszervezése a tanév első napjaiban ott, ahol a tanulók egy része óvodába járt. A szintkülönbség felszámolása és a 3. sz. módszertani levél feladatainak megvalósítása érdekében Petz Vilmos villányi I. osztályt vezető nevelő augusztus hónap folyamán, közvetlenül a tanév megkezdése előtt három hetes előkészítő „tanfolyamot” szervezett az óvodába nem járt gyermekek részére. Napi 2 és 1/2 órással foglalkozással, játékkal, sétákkal, vers- és énektanulással, mesével, írási előgyakorlatokkal, kézimunkával, rajzokkal — aminek anyagát részben az óvodai foglalkozási anyagból vette — előkészítette a gyermekeket az iskolai életre. Örömmel vették ezt a kezdeményezést a szülők is, és a foglalkozás hatása megmutatkozott a gyermekek magatartásában, tudásában is.

A cigánytanulókkal való eredményes foglalkozás érdekében október 8-án tapasztalatcserét szerveztünk Versenden, ahol az elmúlt két tanévben sikeres kísérletet végeztek. A tapasztalatcserén Arató Antal járási tanulmányi felügyelő ismertette a módszer lényegét, majd a résztvevők két órát látogattak meg Dékány Imre nevelőnél az I. osztályban. A tapasztalatcserén a megye 18 olyan I. osztályt vezető nevelője vett részt, akiknek osztályában sok a cigánytanuló.

Az I. osztályos nevelők jó tapasztalatainak kicserélését tette lehetővé a Mohácson szeptember 11-én szervezett összejövetel. Bevezetőül Bóna Józsefné komlói nevelő ismertette ötletes egyéni eljárásait,

módszereit a gondozói feladatok végrehajtását illetően, amit élénk, hasznos vita követett.

Szabó Ferenc alsótagozatos szakfelügyelő Pécsváradon, Villányban és Mohácson előadást tartott a helyes tanulási módokról, annak feltételeiről.

Ismét a nevelők plénuma elé kerül a Nevelési Terv. Megyénkben 7 iskolában vitatják meg a terv tervezetét: Baksa, Bakóca, Beremend, Komló, Fürst Sándor u., Mágocs, Mohács belvárosi leányiskola és a mohácsi általános gimnáziumban. Reméljük, hogy a nevezett tanterületiek átértékelik munkájuk fontosságát és megfelelően felkészülnek a vitákra. Javaslatokkal hozzájárulnak a Nevelési Terv csiszolásához, finomításához, végleges formájának kialakításához.

Egymásra talált 2 város! Kölcsönös továbbképzési kapcsolat jött létre Mohács és Komló között. Felhasználják egymás tapasztalatait s ennek alapján szervezték meg az idei továbbképzési évadot. A vitákon túlmenően tapasztalatcsere jellegű látogatásokat is szerveznek. Az eredményt majd a tanulók tudásszintje, neveltségi szintje igazolja.

Az igazgatók általános pedagógia-kulturáltságának emelése érdekében a Megyei művelődésügyi osztály 4 éves lefuttatással igazgatói iskolát szervez. Egy-egy turnuson 44 igazgató, igazgatóhelyettes vesz részt.

Az idei tanévben a megye általános iskoláiban 93 napközi otthoni csoport működik, összesen 3650 tanulóval. Ez az általános iskolai tanulólétszám 8,5%-a. Az elmúlt tanévben az általános iskolai tanulólétszám 6,7%-a volt napközis.

Az Alsószentmárton II. sz. iskolában beindult két csoporttal a napközi otthon, ahová 80 cigánytanulót vettek fel.

Új napközi otthon nyílt az idei tanévben Görcsöny, Mozsgó, Versend, Újmohács általános iskoláiban. Egy-egy napközi otthonos csoportfejlesztést kapott Szentlőrinc, Almamellék, Mohács-külváros, Mohács belváros fiúiskola, Komló belváros és a Komló dávidföldi általános iskolai napközi otthon.

A november 1-i állapot szerint a megyében összesen 2358 felnőtt iratkozott be a dolgozók általános iskolájába. Első helyen áll Komló 507 fővel, azután Pécsvárad 447 fő, Pécs j. 361 fő, Szigetvár 315 fő, Mohács járás 215 fő, Sásd 205 fő, Selyve 117 fő, Siklós 96 fő és Mohács város 95 fővel.

A beiratkozott 2358 felnőtt összesen 130 tanulócsoporthoz tartozott. A tanulócsoporthoz megyei átlaglétszáma tehát 18,1 fő. Első helyen áll Komló ahol egy tanulócsoporthoz átlaglétszáma 25,3 fő, azután Mohács város 19, Pécsvárad 18,6, Szigetvár 17,5, Mohács járás 16,5, pécsi járás 16,4, Sásd 15,8, Selyve 15,2 és Siklós 13,7 főnyi létszámmal.

A megyében összesen 12 összevont osztály kezdte meg működését a dolgozó tagozaton ebben a tanévben, összesen 106 létszámmal. (Selyve 3 csop. 21 fő, Siklós 4 csop. 49 fő, Szigetvár 1 csop. 11 fő, Mohács város 1 csop. 25 fővel.)

Alapismereti I. tanfolyamra, jelentkezők ugyancsak november 1-ig a megyében 971 dolgozó. Pécsi j. 172, Selyve, 171,

Sásd 161, Mohács járás 139, Pécsvárad 125, Siklós 99, Komló 52, Szigetvár 37 és Mohács város 15 fővel.

Az általános iskolai felnőttoktatás keretein belül tehát a megyében összesen 3,698 dolgozó tanul. (2358 fő a dolgozó tagozaton, 212 összevont csoportban, 106 levelező tagozaton, 971 alapismereti I. és 51 fő alapismereti II. tanfolyamon.)

Az 1962/63. tanévben 8 csoporttal működik a megyei konzultációs központ. Az I. évfolyamon mezőgazdasági gyakorlati és német csoport, II. éven mezőgazdasági gyakorlat orosz, matematika és német csoport, III. éven orosz és földrajz szakcsoport, összesen 113 fővel. Ebből Baranya megyei nevelő 39, pécsi 18 nevelő, 56 fő pedig összesen 7 más megyéből jön. Az idei tanévben I. évre felvett 48 baranyai nevelő közül Pécsre jár konzultációra 27 fő, Kaposvárra 12, és Szekszárdra 9 fő.

Az elmúlt tanévben az I. évre felvett 56 baranyai nevelő közül Pécsre konzultált 41 fő, 15 nevelő pedig más megyébe járt konzultációra.

Megyeszerte nagyarányú mozgalom indult az óvodák udvari életének jobbá, tartalmasabbá tételére. A Szülői Munkaközösségek, patronáló üzemek segítségével egymás után készülnek a babaházak, kis halastavak, télen is jól kihasználható labda-, célbadobó- és különböző verseny játékok szervezésére alkalmas eszközök. A mozgalomban élenjár a szentlőrinci és pécsvárad óvoda.

A megyei művelődésügyi osztály beruházási alapból 10 000 Ft értékben mászógylárból, svédpadlóból és kisméretű műbőr-szőnyegből álló testnevelési felszerelést rendelt 10 óvoda számára. A felszerelést az IFÉRT az 1963. év folyamán szállítja.

Baranya—Tolna—Somogy és Zala megye október 15-én és 16-án kétnapos tanácskozást tartottak Nagykanizsán. Az értekezleten megvitatták az állami gondozott gyermekek gyakorlati életre való

felkészítésének, továbbtanulásának, munkára-nevelésének legfontosabb problémáit.

Az értekezleten a négy megye legjobb gyermekotthonait értékes tárgyakkal jutalmazták.

*

Az idei tanévben is gondot fordítunk a négy megye (Baranya—Tolna—Somogy—Zala) gyermekotthoni dolgozóinak továbbképzésére. A gyermekotthoni gondozónők és ápolónők számára a certói gyermekotthonban, a gondnokok és élelmezésvezetők részére a bakócai gyermekotthonban, a gyermekvédelmi felügyelők számára a gyónki gyermekvédő otthonban. végül a négy megye összes gyermekotthoni igazgatói számára a bükkösdi gyermekotthonban tartunk kétnapos továbbképzést.

Bővítjük a balatonberényi gyermeküdülőt. A gyermeküdülő a következő évre korszerű konyhát, előkészítőt és élelmiszerraktárakat kap. Az eddigi konyhát és hozzátartozó helyiségeket az üdülő férőhelyeinek bővítésére használjuk fel. Ezzel az üdülő befogadóképességét 150 főre emeljük. Az építkezés kb. 350 000 Ft-ba kerül és 1963. május 20-ra befejezést nyer.

Elkészült a mohácsi 12 osztálytermes iskola. Az iskola műszaki átadása 1962. szeptember 1-én megtörtént. Az új iskola teljes építési költsége és berendezése kb. 6 millió forintba került.

*

A siklói járási tanács vb. mellett működő Állandó Bizottság október hónapban értékelte a járás területén a politéchnikai oktatás helyzetét. Az Á. B. megállapította, hogy a politéchnikai oktatás a siklói járás területén eredményes. Kiemelkedő eredményt ért el Egyházasharaszti a kisállattenyésztés területén. Kémes a gyakorlókert rendezettségével, és Máriagyúd a szőlőoltvány készítésével.

*

Komló, Kossuth-bányán két tantermes iskola épül községfejlesztési alapról állami támogatással 900 000 Ft értékben. Az építkezés folyik.

*

Közel 100 000 Ft-os felújítási hitelből korszerűsítik a hidasi általános iskolai napköziotthont. Ezzel megoldódik Hidason az évek óta húzódó probléma. A napközi otthonban 80 tanulót kényelmes, az egészségügyi követelményeknek megfelelő elhelyezésben részesítettünk.

*

Befejeződtek az őszi általános iskolai négytusa versenyek. A megyében 9379 tanuló vett részt. A fiúknál a négytusa pontérték táblázat szerint:

I. Sellye	1258 pont
II. Bakóca	1256 pont
III. Szigetvár	1162 pont

Lányok:

I. Szentegát	1183 pont
II. Vajszló	1134 pont
III. Pécs, Szt. István téri általános iskola	1100 pont.

*

Beindultak a középiskolás ifjúsági bajnokságok. Kosárlabdában, kézilabdában, röplabdában és labdarúgásban a második éve folytatott versenyek népszerűsége tovább nőtt, s jelenleg több mint 40 ifjúsági csapat indult el a bajnokságokban.

*

Megalakultak a középiskolás sportkörök és a sport tovább népszerűsödött a középiskolákban. Mutatja ezt, hogy a sportkörökben 1513 tag mintegy 40 szakosztályba tömörül. Az aktív sportolók száma közel 1000 fő.

Üdvencsak elkészültek a középiskolás sportkörök költségvetései is és 1963 január 1-től önálló költségvetéssel gazdálkodnak. A költségvetés összege 146 900 Ft.

*

A magyar sport átszervezése során létrejöttek a diáksport új szervezeti keretei. Az általános iskolások sportmunkáját a Megyei Általános Iskolai Sporttanács, a középiskolások sportját a Középfokú Iskolai Sporttanács és az ipari tanulók sportját az Iparitanuló Sporttanács fogja irányítani a jövőben.

*

Nagyszerű tornatermet létesítettek Lánycsokon községi erőből és az ifjúság társadalmi munkájával. Példájukat jó lenne, ha minél több községben követnék.

*

Nagyszabású díszturnára készülnek a pécsi középiskolák tanulói. A terv szerint december elején Komlón kívánnak műsorukkal vendégszerepelni.

Az általános iskolai minőségi sport fejlesztése érdekében a mohácsi Ifjúsági Ház keretében sportszakkörök alakultak. Tickviczky Gyula és Pazar Győző vezetésével egyelőre atlétikában kezdték meg

az edzéseket a mohácsi iskolák legkiválóbb fiataljai.

Beindultak a középiskolás kupaküzdelmek. Megyénkből négy sportágban neveztek középiskoláink az országos jellegű versenybe. Csapataink az első akadályokat sikeresen vették és minden remény megvan arra, hogy a következő fordulón is sikeresen fognak szerepelni.

A NÉPMŰVELÉS HIREI

Községi tanácsaink végrehajtó bizottságai és a községek dolgozói ebben az esztendőben igen komoly erőfeszítéseket tettek a művelődési otthonok fejlesztése, korszerűsítése és csinosítása érdekében.

A siklósi járásban a községfejlesztési alapból a beremendi művelődési otthon építésére 1 500 000 Ft-ot, a szavaira 60 ezer Ft-ot, a tésefaira 25 000 Ft-ot költöttek.

A szigetvári járásban a terencesnyusztai művelődési otthon építkezésénél 30 ezer Ft értékű munkát végzett el a pusztai lakosság. Bánfán 127 240 Ft értékű társadalmi hozzájárulással építettek új művelődési otthont. Boldogasszonyfán 2270 Ft-ot, Kisdobszán 10 000 Ft-ot fordítottak a művelődési otthon felszerelésére. Tótszentgyörgyön 75 222 Ft, a szigetvári járási művelődési ház csinosításánál 25 776 Ft értékű társadalmi munkát végeztek.

A sásdi járási művelődési ház felújítására 300 000 Ft-ot fordítottak. Kisbattyán művelődési otthonát 42 000 Ft-al bővítették, vetítőfülkét építettek s társadalmi munkában lebontották a romos melléképületeket.

Erdősmecke község a községfejlesztési hiteléből 90 000 Ft-ot áldoz művelődési otthonnak megfelelő épület vásárlására és átalakítására.

A községfejlesztési alapból a siklósi és beremendi művelődési ház 10—10 000 Ft értékben zongorát kapott.

Az 1962. év október havában lezajlott Múzeumi Hónap jelentősebb pécsi eseményei közé tartozott dr. Bodrogi Tibor néprajzi múzeumi főigazgató előadása az

ősi kultúrák művészetéről; Sarkadiné Hárs Éva művészettörténész „Itália művészeti emlékei között” címmel tartott előadása; dr. László Gyula egyetemi tanárnak „Magyar őstörténet” című előadása; dr. Kovrig Ilona Történeti Múzeumi osztályvezető előadása a szilágysomlyói népvándorlaskori aranykincsről; Weiner Mihálynénak, az Iparművészeti Múzeum főigazgatójának előadása az óra történetéről.

A múzeum valamennyi gyűjteménycsoportja időszaki kiállításokat rendezett. A természettudományi osztály „Természeti növényeink ellenségei és védelme” címmel rendezett kiállítást. A régészeti osztály bemutatta a Magyar Nemzeti Múzeum szilágysomlyói népvándorlaskori aranykincseit, saját gyűjteményének új szerzeményeit. A művészettörténeti osztály az óra ezeréves története címmel rendezett különös népszerűségnek örvendett kiállítást; igen sokan látogatták a helytörténeti gyűjtemény új szerzeményeiből berendezett kiállítást is. A „Céhek, kisiparosok Pécsen és Baranyában” című, a néprajzi osztály által felállított kiállítást különösen az iparos társadalom kereste fel.

A Janus Pannonius Múzeum muzeológusai a megye 25 községében tartottak természettudományi, régészeti, történeti, helytörténeti, művészettörténeti és néprajzi tárgyú előadásokat, rendszeres tárlatvezetésekkel mutatták be a kiállítások látnivalóit. Nagyszámú látogatója volt az ásatások helyszíni bemutatásának, különösen a szigetvári várasatás eddigi eredményeinek.

A Múzeumi Hónap kiállításait és az ásatásokat összesen 23 700 látogató tekintette meg. Nagy számmal vonultak fel a pécsi és vidéki iskolák tanulói, pedagógusok vezetésével.

*

Szeptember hó 27-én és 28-án Pécsen tartották az országos múzeumok főigazgatóiból és a megyei múzeumi szervezetek igazgatóiból álló Múzeumi Tanács értekezletét. A pécsi értekezletnek az adott különös jelentőséget, hogy 4 évvel ezelőtt Baranya megyében létesítették kísérletképpen az első megyei regionális múzeumi szervezetet, oly módon, hogy Pécs város és a megye gyűjteményei a megyei tanács kezelésébe kerültek. A jól bevált kísérlet nyomán 1962. év első felében az ország többi múzeumát is — átmenetileg néhány kivétellel — az egyes megyei tanácsok igazgatási és gazdasági irányítása alá helyezte a Művelődésügyi Minisztérium. Az országos értekezlet az eddig tapasztalt eredményeket s az általános, múzeumi vonatkozású tudományos és ismeretterjesztő kérdéseket tárgyalta meg. Az értekezlet másodnapján megtekintették a nagyharsányi ásatásokat és a siklósi várat, az abban berendezett múzeumot.

*

A Janus Pannonius Múzeumot az év folyamán számos külföldi szakember látogatta meg s végzett a gyűjteményekben szakmai kutatást. Az utóbbi hónapok látogatói közt voltak Kazimier Saski varsói műtörténész, dr. Włodzimiere Braszczyk, Stanislaw Jashoz és Zbigniew Pieczynski poznani múzeológusok, dr. Kazimierz Pielkiewicz varsói etnográfus, Simone Deyts dijoni régész, Lucien Rudrauf, a Francia Tudományos Kutató Központ igazgatója, Vácher Manche prágai régész, Darina Bialekova és Josef Paulik szlovák régészek.

*

Október hó 26-27-28-29-én a Művelődésügyi Minisztérium rendezésében Komárom, Zala, Somogy, Tolna és Baranya megye népművelési dolgozói részére Szigetváron tapasztalatsere volt a járási művelődési házak területi munkájáról.

A tapasztalatsere résztvevői Szigetváron kívül megtekintették Tótszentgyörgy, Kisdobsza, Dencsháza, Rózsafa, Nagyváty, Nagypeterd, Mozsgó, Almáskeresztúr Hóbol község népművelési tevékenységét.

*

Szeptemberben eredményesen vizsgáltak egy év elméleti és gyakorlati anyagából a két éves színjátszó-rendezői tanfolyam hallgatói

*

Az új művelődési évben alakult megyei „Ezeremester klub” októberi foglalkozásán „Elektromos mérőműszerek és mérések”, novemberben: A fa megmunkálásának tudnivalói, fa megmunkáló szerszámok és fogások, fa színezés, fényezés és bevonás, decemberben: fémek típusai, fémek megmunkálása, szerszámok, gépek, fogások tárgyú anyaggal foglalkozott. Az elméleti anyagot gyakorlati foglalkozások teszik színessé.

*

Októberben a felnőtt, novemberben a gyermek táncsoport oktatók központi továbbképzése kezdődött meg.

*

Az októberi karnagyi klubfoglalkozás résztvevői közösen hallgatták meg Dvorszák: Requiem című művét a Cseh Filharmonia Énekkar előadásában a Pécsi Filharmonikus Zenekar kíséretével.

*

A bábszakkör vezetők első tapasztalatszerijüket Siklóson tartották a Járási Művelődési Házban.

*

Az irodalmi színpadvezetők ez évi első megyei megbeszélésének tárgya a szilveszteri vidám műsor anyagának megválasztása és szerkesztése lesz.

*

A színvonalasabb versmondás elősegítésére a Pécs—Baranyai Népművelési Tanácsadó magnószalag illusztrációs kis versgyűjteményt adott ki, példát mutatva a vers tartalmi és hangszínezési elemzésére.

*

A működési engedéllyel rendelkező bábszakkör vezetők közösen tekintették és vitatták meg a Pécsi Bábszínház „Bűvös tűzszerszám” című darabját.

*

A változatos zárszámadási műsorok biztosítása érdekében a Pécs—Baranyai Népművelési Tanácsadó műsorjavaslatokat juttatott el a járási művelődési házakhoz.

A megyei művelődésügyi osztály a megye 12 községében november 8-tól kéthetenként ismétlődő 5—5 előadásból álló központi műszaki és mezőgazdasági előadássorozatot szervezett.

A megyei művelődésügyi osztály és a Népművelési Tanácsadó az új népművelési évben az alábbi központi kiállítási anyagokat bocsátja a járások rendelkezésére: Baranya munkásmozgalma, Beszélő fényképek, A XIX. század festészete, Mai magyar grafika.

Egyre szaporodik azoknak a községeknek a száma, ahol VB-ülésein beszámoltatják a könyvtárost munkájáról. Legutóbb Pécsudvardon szerepelt napirendi pontként a könyvtárügy, melynek eredményeként a VB elhatározta, hogy a parasztolvasók számát egyéni agitációval kívánják emelni. A községet felosztották a VB-tagok között, akik vállalták a falu dolgozóinak nagyarányú beszervezését a könyvtár olvasói közé.

A Megyei Könyvtár munkatársai felkeresték az ócsárdi cigányfalut s Móra Ferenc két novelláját olvasták fel az egybegyűlt kb. 50—60 főnyi hallgatóságnak. A cigányok nagy érdeklődéssel hallgatták végig a felolvasást s kérték, hogy máskor is keressék fel őket s tartsanak számukra filmvetítést is.

A TIT irodalmi színpada a megyében a téli hónapokban minden járás területén 4—5 olyan helyen tart az igényeknek megfelelően irodalmi, művészettörténeti, történelmi, zenei stb. elő-

adást, ahol nincs rendszeres mozielőadás s a tájszínház sem látogatja.

A SZÖVOSZ által rendezett „Őszi könyvhetek” rendezésébe a falusi könyvtárak is bekapcsolódtak olyanformán, hogy a házról-házra való könyvátvitésben egyénileg, vagy aktívaiuk által közreműködnek, s ezt az alkalmat felhasználják felnőtt olvasók toborzására.

A községi könyvtárak könyvállományának fejlesztésére a siklói járásban a községi vb-ok az alábbi összegeket fordították:

Harkány	5000 Ft
Villány	300 Ft
Siklós	5300 Ft
Cun	2000 Ft
Kásád	1000 Ft
Old	1000 Ft
Palkonya	1000 Ft

A szigetvári járásban társadalmi erőforrásokból könyvtárfejlesztésre fordított összegek:

Szigetvár	5650 Ft
Dencsháza	2000 Ft
Somogyapáti	1650 Ft
Hobol	1100 Ft
Nagypeterd	1000 Ft

A cigánylakosság folyamatos népművelésének biztosítása érdekében a sásdi járási művelődési osztály Szászvár, Abaliget és Sásd II. községekben külön ezzel a feladattal népművelési ügyvezetőt bízott meg, aki gondoskodik állandó kulturális foglalkoztatásukról.

A pécsi írók október 27-én Bonvhádon, november 3-án Kővágószőlősen, november 6-án István-aknán, november 17-én Zalaegerszegen, november 27-én Esztergomban, december 15-én Komlón szerepeltek irodalmi esten, író-olvasó találkozón.